

ราชประศาสนศาสตร์การต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

คุณฐิณีพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง
วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีการศึกษา 2565

**HER ROYAL HIGHNESS PRINCESS MAHA CHAKRI SIRINDHORN'S
ROYAL PUBLIC ADMINISTRATION IN INTERNATIONAL AFFAIRS**

**BY
ARPARPORN CHINRATANA**

**A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR
THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY IN LEADERSHIP
IN SOCIETY, BUSINESS AND POLITICS
COLLEGE OF SOCIAL INNOVATION**

**GRADUATE SCHOOL, RANGSIT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2022**

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยมีความปลาบปลื้มอย่างหาที่สุกมิได้ที่ได้ทำงานวิจัยนี้ เป็นความภาคภูมิใจที่ได้เกิดมาบนผืนแผ่นดินไทย อันมีหลักยึดเหนี่ยวร่วมกันคือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นหนึ่งในพระราชวงศ์ที่ได้ทรงภารกิจการทำงานอย่างมากมายและรอบด้าน บทบาทของพระองค์ในมิติของราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศ ได้ก่อให้เกิดประโยชน์อันยิ่งต่อสังคมและประเทศชาติ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้บริหารและคณาจารย์ทุกคนของมหาวิทยาลัยรังสิต ท่าน ดร. อาทิตย์ อุไรรัตน์ อธิการบดี และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศ.ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ท่านเป็นผู้ประดิษฐ์คำ “ราชประศาสนศาสตร์” ซึ่งเป็นองค์ความรู้หลักของงานคุณวุฒิพนธ์นี้ นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผศ.ดร.อภิรัตน์ กังสดารพร อาจารย์ที่ปรึกษา ศ.ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ รศ.ดร.จุมพล หนิมพานิช ผศ.ดร.ฉัตรวิญญ์ องค์กรสิงห์ และ ดร.รัชกร ธิติลักษณ์ ที่ได้ร่วมกันสละเวลามาเป็นกรรมการและให้คำแนะนำเพื่อทำให้คุณวุฒิพนธ์มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ขอขอบพระคุณผู้บังคับบัญชาทุกท่าน ข้าราชการบริพารในพระองค์ และทุกท่านที่ให้ข้อมูลหลักอันสำคัญ ทำให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์คุณูปการของพระราชวงศ์โดยเฉพาะด้านการต่างประเทศได้อย่างกว้างขวาง ขอบพระคุณ โอกาสที่ผู้วิจัยได้รับทั้งเวลา ความเมตตาอันสูงยิ่งจนทำให้สามารถจัดทำคุณวุฒิพนธ์นี้ได้สำเร็จ และขอขอบคุณครอบครัว โดยเฉพาะลูก ๆ ที่ได้ให้กำลังใจสนับสนุนในทุกทาง ขอขอบคุณเพื่อนรุ่นพี่ รุ่นน้องทุกคนที่ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อแบ่งปันความเป็นกัลยาณมิตรที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถจัดทำงานวิจัยเล่มนี้ได้จนเสร็จสมบูรณ์

สุดท้ายนี้ขอโน้มกราบด้วยหัวใจแห่งความกตัญญูอันสูงสุดที่มีต่อแผ่นดินไทยนี้ ผู้วิจัยขอปวารณาตัวขอใช้ความรู้ ความสามารถที่ได้รับการฝึกฝนและการเรียนรู้ที่ผ่านมาตลอดระยะเวลาของชีวิต จะทำคุณประโยชน์เพื่อแผ่นดิน และรับใช้แผ่นดินนี้จนกว่าชีวิตจะหาไม่

อภาพร จินรัตน์

ผู้วิจัย

5807502 : อภาพร จินรัตน์
 ชื่อคุณิพนธ์ : ราชประศาสนศาสตรัการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
 กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ๑ สยามบรมราชกุมารี
 หลักสูตร : ปรัชญาคุณิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง
 อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ. ดร.อภิรัตน์ กังสดารพร

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาราชประศาสนศาสตรัด้าน การต่างประเทศ เพื่อวิเคราะห์อำนาจละมุน (Soft Power) ผ่านการทรงงานด้านการต่างประเทศ และ เพื่อวิเคราะห์ความเป็นผู้นำ ภายใต้การทรงงานด้านการต่างประเทศ ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ๑ สยามบรมราชกุมารี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาเอกสารและ สัมภาษณ์เชิงลึกจำนวนรวม 23 คน ผลการศึกษา พบว่า ราชประศาสนศาสตรัทางการต่างประเทศ ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ เป็นการทรงงานเพื่อเสริมสร้างสัมพันธไมตรีและความเข้าใจอันดี ระหว่างประเทศไทยและประเทศที่ไปเยือน ได้ทอดพระเนตรกิจการงานด้านต่าง ๆ ทั้งชีวิตความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี ได้ทรงพบปะกับผู้นำประเทศ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญในหลายสาขาวิชา และได้นำความรู้จากประสบการณ์เหล่านั้นมาปรับใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในประเทศไทย ในการวิเคราะห์อำนาจละมุนผ่านการทรงงานด้านการ ต่างประเทศทรงเป็นที่รักยิ่งของรัฐบาลจีนและชาวจีน โดยในปี พ. ศ. 2562 ทรงได้รับเหรียญ “รัฐมิ ตรารณั” ซึ่งรัฐบาลจีนได้จัดให้มีพิธีมอบเหรียญรางวัลเกียรติยศแก่บุคคลผู้กระทำคุณงามความดี อย่างสูงให้บุคคลทั้งชาวจีนและชาวต่างชาติ และคุณลักษณะของความเป็นผู้นำในทางราช ประศาสนศาสตรัของพระองค์ท่าน ทรงเป็นจุดเด่นประการสำคัญที่ทำให้ทรงเอาชนะใจมิตร ประเทศและมีความเชื่อมั่นในพระองค์ท่าน นอกจากนั้นยังทรงได้รับรางวัลแมกไซไซ สาขาบริการ ชุมชน จากมูลนิธิรามอน แมกไซไซ ณ กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ และทรงเป็น “1 ในมหามิตร 10 อันดับของจีน” ที่ได้รับการโหวตผ่านสถานีวิทยุ CRI ถึง 15 ล้านเสียง ทรงได้รับการยกย่องเป็น “จกัวอหยวน” หรือมิตรแท้ที่ผูกพันกับชาวจีน

(คุณิพนธ์มีจำนวนทั้งสิ้น 181 หน้า)

คำสำคัญ: ราชประศาสนศาสตรั, การต่างประเทศ, อำนาจละมุน, สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ๑ สยามบรมราชกุมารี

5807502 : Arparpom Chinratana
 Dissertation Title : Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn’s Royal Public Administration in International Affairs
 Program : Doctor of Philosophy in Leadership in Society, Business and Politics
 Dissertation Advisor : Asst.Prof. Apirat Kangsadanpom, Ph.D.

Abstract

This qualitative research aimed to explore to analyze soft power through Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn’s royal public administration in international affairs and to investigate her leadership in international affairs. 23 Key informants for in-depth interview. The result revealed that Her Royal Highness aimed to promote internal relations between Thailand and the countries she had visited. Visiting foreign countries, she had an opportunity to learn how the people in each country lived their life as well as their society, culture, and technological advancement and to meet the leaders of those countries and academics in a variety of fields to exchange ideas and opinions with them. She applied what she learned from her international missions to national development. It was also found that the Chinese government and people loved and admired Her Royal Highness. In 2019, she was granted the Friendship Medal from the Chinese government in honor of her useful dedication to Chinese people and foreigners. One of her outstanding qualities was her leadership as evidenced by many awards, such as the Ramon Magsaysay Award for Public Service granted in Manila, the Philippines. She was also voted 中国缘 (a friend in destiny), being one in the “Top Ten Friends of China” by 15 million Chinese people via China Radio International (CRI) and could win the hearts of international leaders Thai and Chinese people.

(Total 181 pages)

Keywords: Royal Public Administration, International affairs, Soft power, Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn

Student’s Signature ..... Dissertation Advisor’s Signature .....

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
บทที่ 1	
บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	10
1.3 คำถามการวิจัย	10
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	11
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
1.6 นิยามศัพท์	11
บทที่ 2	
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
2.1 แนวคิดอำนาจละมุน (Soft Power)	15
2.2 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและผลประโยชน์ของชาติ	33
2.3 แนวคิดราชประชาศสตร์	53
2.4 แนวคิด และทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบารมี	59
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	67
2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย	70
บทที่ 3	
วิธีการวิจัย	73
3.1 รูปแบบของการวิจัย	74
3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก	76
3.3 เครื่องมือในการวิจัย	77
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	79

สารบัญ

		หน้า
บทที่ 3	ระเบียบวิธีการวิจัย	73
	3.5 การจัดการข้อมูล	80
	3.6 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล	81
	3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอผลการวิเคราะห์	83
	3.8 ความโดดเด่นของงานวิจัย (Research Distinctive)	86
บทที่ 4	สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยกับการต่างประเทศ	87
	4.1 สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยในอดีตและนโยบายต่างประเทศของไทย	91
	4.2 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และกับการต่างประเทศของไทย	102
	4.3 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และรางวัล “รัฐมิตรภรณ์”	108
	4.4 ราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และโครงการในพระราชดำริฯ (บางส่วน)	114
บทที่ 5	อำนาจละมุน (Soft Power) กับราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	117
	5.1 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับความสัมพันธ์ไทย-จีน	118
	5.2 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับความสัมพันธ์ไทย-อินเดีย	136

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5	
อำนาจละมุน (Soft Power) กับราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศ ของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	117
5.3 บทสัมพันธภาพที่มีต่อราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม ราชกุมารี	141
บทที่ 6	
ความเป็นผู้นำในราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศ	147
6.1 ภาวะผู้นำเชิงบริหาร	148
6.2 ภาวะผู้นำความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	150
6.3 ภาวะผู้นำทางวัฒนธรรม	157
บทที่ 7	
สรุป และข้อเสนอแนะ	162
7.1 จุดเปลี่ยนของอำนาจ	165
7.2 พลังของอำนาจละมุน	166
7.3 แหล่งที่มาของอำนาจละมุน	167
7.4 รัฐประศาสนศาสตร์และราชประศาสนศาสตร์	169
7.5 ผลประโยชน์ของชาติจากการทรงงานราชประศาสนศาสตร์ด้านการ ต่างประเทศ	171
7.6 ข้อเสนอแนะ	173
บรรณานุกรม	175
ประวัติผู้วิจัย	181

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประวัติศาสตร์ทางการทูต และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยนับย้อนไปตั้งแต่ สุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และยุคกรุงรัตนโกสินทร์ นับเป็นเวลาหลายร้อยปีที่ประเทศไทย ได้เจริญสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ ส่วนแสดงให้เห็นถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ หรือ ผู้ปกครองรัฐที่มีส่วนสำคัญในนโยบายด้านการต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อค้าขาย การเจริญ พระราชไมตรี โดยมีการขยายความสัมพันธ์กับชาติที่ห่างไกลออกไปในภูมิภาครอบ ๆ จนถึงทวีป ยุโรป เช่น การแต่งตั้งทูตราชทูตและเครื่องราชบรรณาการไปยังจีน ซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจ ใหญ่ในเอเชีย การค้าขายกับอินเดีย เปอร์เซีย และดินแดนคาบสมุทรภาคใต้ การเจริญไมตรีกับ โปรตุเกส ฮอลันดา ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น ซึ่งมีผลด้านการ ทหาร และความรู้ ศาสตร์ และศิลปะที่ แตกต่าง เทคโนโลยีการก่อสร้างเพื่อพัฒนาบ้านเมือง เพื่อผลคูณเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ รวมทั้งพยายามแก้ปัญหาความไม่เหมาะสม ความไม่เสมอภาคของสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ เคยเป็นมาในอดีต และผลคูณอำนาจทางการเมือง

แนวคิด “ทูตสันถวไมตรี” (Goodwill Ambassador) เป็นรากฐานทางการทูตที่สำคัญมาใน ทุกยุคทุกสมัย กล่าวได้ว่าทูตสันถวไมตรีเป็นบุคคลตัวแทนผู้สนับสนุนสาเหตุที่เฉพาะเจาะจง หรือ ปัญหาาระดับโลก โดยพื้นฐานเป็นบุคคลสาธารณะที่มีความโดดเด่น ทูตสันถวไมตรีเป็นบุคคล สำคัญที่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง มีความโดดเด่นจากหลากหลายวงการ และเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่น สมัยครใจและยินดีที่จะทุ่มเทกำลังและความสามารถอย่างที่สุดในการระดมความช่วยเหลือจาก สาธารณชนเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ ตัวอย่างเช่นในสมัยกรุงศรี อยุธยา พ.ศ. 2147 ปลายรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ฮอลันดาได้เข้ามาติดต่อกับกรุงศรี อยุธยาเป็นครั้งแรก ได้มีการตั้งสาขาของบริษัทดัช อีสต์ อินเดีย เพื่อทำการค้า ต่อมาในสมัยพระ เอกาทศรถ พ.ศ. 2150 (สยามรัฐออนไลน์, 2560) ได้ส่งราชทูตไปเฝ้าฯ พระเจ้ามอริส กษัตริย์ ฮอลันดา ที่กรุงเฮก เป็นคณะแรกที่เดินทางไปยุโรป พ.ศ. 2229 สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ส่ง

ราชทูตไปฝรั่งเศส เพื่อถวายพระราชสาส์นแด่สมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ที่พระราชวังแวร์ซายส์ โดยมีออกพระวิสุทธิสุนทร (ปาน) ได้กระทำหน้าที่เป็นผู้แทนของราชสำนักอยุธยา จนกระทั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2368 (สยามรัฐออนไลน์, 2560) สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว นายเฮนรี เบอร์นี ทูตอังกฤษเดินทางเข้ามาเพื่อเจรจาทางการเมือง และการค้า การเจรจาเป็นผลสำเร็จ โดยได้มีการลงนามในสนธิสัญญากันเมื่อวันที่ 20 มิ.ย. 2369 ถือเป็นสนธิสัญญาทางพระราชไมตรี และการพาณิชย์ฉบับแรกที่กรุงรัตนโกสินทร์ ทำกับชาติตะวันตก ต่อมาในปีพ.ศ. 2375 ประธานาธิบดีแอนดรูว์ แจ็กสัน ได้ส่งนายเฮ็ดมันด์ โรเบิร์ตส์ เป็นทูตมาขอทำสัญญาการค้ากับไทย โดยได้นำดาบที่มีนกอินทรีซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสหรัฐฯ และซังซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของไทย ประดับบนปลายด้ามดาบจากประธานาธิบดีแจ็กสันมาทูลเกล้าฯ ถวาย ซึ่ง 2 ประเทศได้ลงนามหนังสือสนธิสัญญาไมตรีและการพาณิชย์เมื่อ 20 มิ.ค. 2375 (สยามรัฐออนไลน์, 2560) ชาติตะวันตกชาติแรกที่เข้ามาติดต่อค้าขายกับประเทศไทย คือ โปรตุเกส อังกฤษ และสหรัฐฯ โดยพระบรมสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ได้พระราชทานที่ดินริมแม่น้ำเจ้าพระยาทางด้านใต้ของบางกอก ตั้งโรงสีน้ำโปรตุเกส และเป็นที่พักทูต ต่อมาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้ทรงมีพระราชปรารภถึงความสำคัญของการดำเนินนโยบายต่างประเทศกับมหาอำนาจตะวันตกในปลายรัชกาล โดยทำสนธิสัญญาเบอร์นีกับอังกฤษ และสนธิสัญญากับสหรัฐฯ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว พระมหากษัตริย์ต่อมาทั้ง 2 พระองค์ก็ได้ทรงรับมาดำเนินพระวิเทโศบายอย่างลึกซึ้ง รอบคอบ โดยตระหนักถึงประโยชน์ของชาติเป็นประการสำคัญ (สยามรัฐออนไลน์, 2560) จนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้ทรงเป็นผู้นำในการปรับเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม และวิทยาการแบบตะวันตก โดยทรงเลือกทำสัญญาทางพระราชไมตรี (สนธิสัญญาบาวริง) กับอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2398 เพื่อลดแรงกดดันทางการเมือง และขยายกรอบการค้าขายระหว่างประเทศ และยังคงมีพระราชสาส์นภาษาอังกฤษไปยังสมเด็จพระราชินีนาถแห่งอังกฤษ และหลังจากทำสนธิสัญญาบาวริงแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้จัดส่งเครื่องราชบรรณาการไปยังราชสำนักจีน ที่ปฏิบัติสืบมายาวนาน เพื่อแสดงถึงความเป็นเอกราชของประเทศ (สยามรัฐออนไลน์, 2560)

แม้ว่าในปัจจุบัน เจ้าหน้าที่การทูต หรือ นักการทูต (Diplomat) จะเป็นบุคคลที่รัฐแต่งตั้งให้ดำเนินกิจการทางการทูตกับรัฐอื่นหรือองค์การระหว่างประเทศ หน้าที่หลักของนักการทูต คือ การเป็นผู้แทนเจรจาและปกป้องผลประโยชน์ ตลอดจนปกป้องประเทศนั้น ๆ เช่นเดียวกับการสนับสนุนข้อมูลและความสัมพันธ์อันมิตร (จากประเทศเพื่อน) นักการทูตส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หรือกฎหมาย แต่ในรัช

สมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงกระทำหน้าที่นี้เอง และนับได้ว่าพระองค์ทรงเป็น พระมหากษัตริย์ที่มีพระราชกรณียกิจด้านการเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศอย่างเด่นชัดยิ่ง ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่เสด็จพระราชดำเนินเยือนนานาประเทศด้วยพระองค์เอง แทนการส่งพระราชสาส์น และคณะทูตไปแทนพระองค์ โดยการเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 1 เป็นการเสด็จประพาสแบบส่วนพระองค์

ดังนั้นตั้งแต่ครั้งโบราณกาลมาจนถึงปัจจุบัน การใช้ทูต หรือนักการทูต ถือเป็นรูปแบบที่เก่าแก่ที่สุดของสถาบันนโยบายต่างประเทศของรัฐ โดยเกิดขึ้นก่อนหน้าที่จะมีการจัดตั้งกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และหน่วยงานรัฐบาลในรูปแบบของกระทรวงในสมัยปัจจุบันเป็นเวลาหลายศตวรรษ ในกรณีของประเทศไทย มีการใช้ทูตสื่อสารไปมาระหว่างกษัตริย์ต่อกษัตริย์มาแล้วอย่างน้อยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย หลายร้อยปีก่อนหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศจะได้มีการสถาปนาขึ้นตามพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่จะทรงจัดตั้งระบบบริหารราชการแผ่นดินแบบกระทรวง ในปี พ.ศ. 2418 โดยเฉพาะในการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงแสดงบทบาทของผู้นำทางการทูตเองในรัชสมัยของพระองค์ขณะนั้น เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นบรรดาประเทศมหาอำนาจในยุโรปเห็นว่าสยามมิได้ล่าหลังและป่าเถื่อน อันเนื่องมาจากกรณีพิพาทครั้งสำคัญกับฝรั่งเศส ในเหตุการณ์วิกฤตการณ์ปากน้ำหรือวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 (Franco-Siamese War) เมื่อปี พ.ศ. 2436 สถานการณ์ทางการเมืองที่อ่อนไหวในยุคล่าอาณานิคมผูกติดไว้กับ เอกราชของชาติไทย ด้วยอำนาจที่เป็นรองสยามจึงต้องยินยอมผ่อนปรน โดยการจ่ายค่าปรับมหาศาล อีกทั้งเสียดินแดนประมาณ 140,000 ตารางกิโลเมตร ซึ่งความสัมพันธ์กับโลกตะวันตกที่ไม่ราบรื่นกับทั้งความต้องการพัฒนาสยามไปสู่ความเป็นสากลเป็นปัจจัยสำคัญทอดยาวไปสู่การเสด็จพระราชดำเนิน เมื่อสถานการณ์เริ่มคลายความตึงเครียดลงบ้างแล้ว ในหลวงรัชกาลที่ 5 ตัดสินพระทัยเสด็จฯ ประพาสยุโรป (นักรบมุลมานัส, 2561) ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การทูตไม่ได้เป็นเพียงแค่การแสดงความสำคัญที่เป็นความมั่นคงของประเทศ แต่การเสด็จเยือนและเสด็จประพาสยุโรปที่ตามมาในแต่ละครั้งเป็นการแสดงถึงการใฝ่คว้าหาความรู้ในศาสตร์ที่ประเทศไทยยังไม่มี เช่นในการเสด็จประพาสครั้งที่ 2 เป็นการเสด็จประพาสแบบส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อ พ.ศ. 2450 เพื่อรักษาพระวรกายแบบสปาบำบัดตามคำแนะนำของแพทย์ส่วนพระองค์ของชาวต่างชาติที่เมืองบาเดิน-บาเดิน และบาท ฮีลมบวร์ค ประเทศเยอรมนี การทูตจึงเป็นนัยสำคัญของการบริหารราชการแผ่นดินที่พระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้ในครั้งสำคัญๆ เช่นการเสด็จประพาสยุโรปเพื่อทรงลงพระนามเป็นสัตยาบันในสนธิสัญญาฉบับ พ.ศ. 2450 กับฝรั่งเศสที่

กรุงปารีสเมื่อวันศุกร์ที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2450 เพื่อแลกเปลี่ยนดินแดนจันทบุรีและตราดกับ พระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ เพราะดินแดนที่ต้องเสียให้แก่ฝรั่งเศสไปนั้น เป็นดินแดนที่ พระบาทสมเด็จพระศรีสุวัทธิ กษัตริย์กัมพูชาซึ่งทรงอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสมีพระ ประสงค์ให้มาขึ้นอยู่กับพระองค์ เนื่องจากเมืองดังกล่าวมีชาวเขมรอาศัยเป็นจำนวนมาก และเพื่อ ทรงติดต่อโรงหล่อซุสแฟร์เพื่อหล่อพระบรมรูปทรงม้า หรือในการเสด็จประพาสอังกฤษในการ เสร็จเรื่องการเงินเพื่อก่อสร้างทางรถไฟจากประจวบคีรีขันธ์ไปยังหัวเมืองมลายู หลังจากนั้นได้ เสด็จประพาสเพื่อเยี่ยมชมความเป็นอยู่ของชาวยุโรปและเพื่อทอดพระเนตรสถานที่สำคัญและ ศิลปวัฒนธรรม (วิกิพีเดีย, 2564) นอกจากนี้ยังทรงเยือนสิงคโปร์ ชวา และอินเดีย เพื่อเรียนรู้ดูงาน นำมาซึ่งการปรับปรุงบ้านเมืองสยามตามแบบอย่างตะวันตกหลายประการ เช่น การคมนาคมทาง บก ทางรถไฟ หรือการมีไฟฟ้าใช้

การที่กษัตริย์ทรงเป็นนักการทูตของประเทศนั้น ปรากฏในสมัยราชวงศ์รัตนโกสินทร์ อย่างต่อเนื่อง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ได้เสด็จประพาสชวา โดยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ได้โดยเสด็จด้วย ทรงทอดพระเนตรสระเก็บกักน้ำจากแม่น้ำจิปา ดัก และระบบระบายน้ำที่ใช้หมุนเครื่องจักรผลิตพลังงานไฟฟ้า ที่เมืองแคนซอล์ก (สยามรัฐ ออนไลน์, 2560) ถึงแม้ว่าในช่วงปลายรัชสมัยของรัชกาลที่ 7 มีการเปลี่ยนแปลงจากระบอบ “สม บูรณาณาธิปไตย” (Absolute Monarchy) มาเป็นระบอบ “ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรง เป็นพระประมุข” (Constitution Monarchy) ซึ่งส่งผลให้พระมหากษัตริย์ถูกจำกัดบทบาท และ หน้าที่ในทางการเมืองลง จนกระทั่งเมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง เมื่อพ.ศ. 2488 กองทัพ สัมพันธมิตรเข้ามาปลดอาวุธกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย ทำให้ไทยตกอยู่ในสถานะเหมือน ประเทศแพ้สงคราม แต่การประกาศการสร้างไมตรีระหว่างประเทศไทยกับอาณานิคมประเทศอื่นๆ ก็ยัง ไม่ว่างเว้น ดังเช่นเมื่อวันที่ 19 ม.ค. 2489 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลเสด็จ พระราชดำเนินตรวจพลสวนสนามของกองทัพสัมพันธมิตร พร้อมพลเรือตรี ลอร์ด หลุยส์ เมานต์ แบตเตน พย.สส.สัมพันธมิตรภาคตะวันออกไกล นับสำคัญทางการทูตจึงเป็นดังสัญลักษณ์ที่แสดง ให้เห็นว่าแสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยยังคงเป็นเอกราชอย่างสมบูรณ์ (สยามรัฐออนไลน์, 2560)

จนกระทั่งถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 (พระ นามในสมัยนั้น หรือพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถ บพิตร พระนามในปัจจุบัน) ยังทรงแสดงให้เห็นถึงบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์กับการ ต่างประเทศอย่างชัดเจน ทรงรับรองประมุขนานาชาติประเทศ ที่เสด็จ หรือเดินทางมาเยือนประเทศไทย

เป็นการกระชับสัมพันธไมตรีในระดับประมุข และระดับพระราชวงศ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ซึ่งดำเนินมาตลอดรัชสมัยของพระองค์ พระราชอาคันตุกะที่เสด็จฯ เยือน หรือเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการตั้งแต่ พ.ศ. 2502 จนถึงปัจจุบันมีทั้งสิ้น 101 ประเทศ (สยามรัฐออนไลน์, 2560) เพราะมิตรไมตรีที่เกิดขึ้นในระดับพระราชวงศ์ และระดับชาติอันมาจากการที่ทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศไม่ว่าจะเป็นชาติเล็กใหญ่ นั้น ประกอบด้วยการให้ และรับระหว่างกัน ได้ก่อเกิดผลอันเป็นคุณมากมายต่อประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่ได้รับการยอมรับจากทั่วโลก ด้วยพระราชจริยวัตรที่งดงามและพระอัจฉริยภาพทางด้านต่าง ๆ ที่เป็นเลิศ โดยเฉพาะด้านการต่างประเทศ จึงทำให้พระองค์ได้รับสมญานามว่าเป็น “พระมหากษัตริย์นักการทูต” อย่างแท้จริง

ในการเสด็จพระราชดำเนิน ไปเยือนต่างประเทศนั้น พระองค์ไม่ได้เสด็จไปเพียงเพื่อพบปะเยี่ยมเยียนตามธรรมเนียมในฐานะประมุขของรัฐเท่านั้น หากแต่ทรงงานพร้อมไปด้วย อีกทั้งยังต้องเตรียมพระองค์เพื่อความเหมาะสมกับพระราชกรณียกิจในแต่ละประเทศที่ทรงตั้งพระราชหฤทัยไปศึกษาและเรียนรู้สรรพวิทยาการความรู้เทคโนโลยีที่จะเป็นประโยชน์ต่อกิจการของประเทศไทย ขณะเดียวกันก็ทรงเป็นทูตพิเศษที่นำความเป็นไทย ไปเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักเข้าใจในหมู่ชนต่างศาสนาต่างวัฒนธรรม และแม้ในยามที่ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินด้วยพระองค์เอง ก็ยังโปรดเกล้าให้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช หรือพระบรมวงศานุวงศ์ เป็นผู้แทนพระองค์ในการเสด็จฯ ต่างประเทศ และรับรองอาคันตุกะ นอกจากนี้ยังทรงมีพระเมตตาในยามที่มิตรประเทศประสบภัยพิบัติ หรือมีความสูญเสีย ที่จะมีพระราชสาส์นแสดงความเสียพระราชหฤทัย ตลอดจนแสดงความยินดีในโอกาสต่างๆ ล้วนแต่เป็นพระราชกรณียกิจสำคัญในการสร้างความสมานฉันท์กับนานาประเทศเสมอมา (สยามรัฐออนไลน์, 2560)

สิ่งที่ต้องกล่าวถึงไว้ในงานวิจัยนี้ด้วยก็คือ ในห้วงเวลานั้น นับตั้งแต่ที่ทรงครองสิริราชย์สมบัติใหม่ ๆ เป็นการเริ่มต้นของยุค “สงครามเย็น” ภายหลังเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งโลกได้แบ่งเป็น 2 ขั้วอำนาจ กล่าวคือ ฝ่ายเสรีนิยมประชาธิปไตย อันมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ และฝ่ายสังคมนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ อันมีสหภาพโซเวียตรัสเซียและจีนเป็นผู้นำ การเสด็จพระราชดำเนินเยือนสหรัฐอเมริกาในครั้งนั้น ทำให้ไทยได้รับความช่วยเหลือทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และความมั่นคงจากสหรัฐอเมริกา มีการสร้างถนนมิตรภาพไทย – สหรัฐอเมริกา เชื่อมกรุงเทพฯ ๑ กับอิสานเข้า

ด้วยกัน มีการสร้างสนามบินในหลายแห่ง มีการสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล และให้ทุนการศึกษา กับคนไทยไปศึกษาที่สหรัฐอเมริกา ทำให้ประเทศไทยพัฒนาไปเป็นอันมาก

พระภารกิจด้านหนึ่งในหลาย ๆ ด้านที่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้ทรงกระทำ คือ การทรงงานด้านการต่างประเทศ ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแล้ว ยังสร้างความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศชาติเป็นอย่างมาก ด้วยความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาประเทศชาติ อันถือเป็นราชประศาสนศาสตร์ในพระองค์ท่านได้ก่อให้เกิดการยอมรับจากบุคคลต่าง ๆ ทั่วทุกมุมโลก โดยเฉพาะประชาชนชาวไทยที่จงรักภักดี ยอมรับนับถือ และรักในตัวพระองค์ท่าน แบบแผนแห่งการปฏิบัติในฐานะทูตพิเศษต่างประเทศตลอดช่วงเวลาอันยาวนานในรัชสมัยของพระองค์ ได้รับการส่งต่อมาด้วยพระราชบุตร พระราชธิดาทุกพระองค์ และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ก็ทรงเป็นบุคคลในพระราชวงศ์ที่สามารถสะท้อนให้เห็นมิติของการทรงงานราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศ ไปบนเส้นทางสายเดียวกับที่พระราชชนกชนนี เสด็จพระราชดำเนินไปโดยแท้ ความมุ่งมั่นพระราชหฤทัยในการที่ทรงรับพระราชภาระในการสนองพระราชกรณียกิจของพระราชบิดาและพระราชมารดานั้น ประจักษ์ชัดในความรู้สึกของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการถวายงานต่าง ๆ และพสกนิกรโดยถ้วนหน้า ทรงเป็นที่รักและเทิดทูนบูชา ไม่เฉพาะในหมู่พสกนิกรชาวไทย หากแต่ยังทรงเป็นที่ชื่นชมรักใคร่ในหมู่ประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน และประเทศในภูมิภาคอื่น ๆ เป็นอย่างยิ่งอีกด้วย

ในการทรงงานราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธรฯ แม้จะทรงเสด็จพระราชดำเนินไปในหลายทวีป หลายภูมิภาคในโลก แต่บทบาทของราชประศาสนศาสตร์ที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดแห่งหนึ่งนั้นคือในการเสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน โดยประเทศไทยมีการเปิดสัมพันธ์ไมตรีกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ในปี พ.ศ.2518 และในปี พ.ศ.2523 นายเติ้ง เสี่ยวผิง ได้เดินทางมาเยือนไทยเพื่อทำการศึกษาหาแนวทางในการไปพัฒนาประเทศจีนให้เป็น “หนึ่งประเทศสองระบบ” กล่าวคือ เป็นประเทศสังคมนิยม ที่เปิดเสรีทางการค้า จากการที่จีนเป็นประเทศที่ใกล้ชิดกับไทยมาหลายร้อยปี มีความสัมพันธ์ในทางเครือญาติ ชาวจีนจำนวนมากอพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย จนกระทั่งในปี พ.ศ.2523 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้ทรงเสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนเป็นครั้งแรก ซึ่งพระองค์เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ที่เสด็จเยือนจีนมากที่สุด โดยเสด็จฯ เยือนมณฑลของจีนครบทุกมณฑล

ตลอดระยะเวลา 40 ปี ทรงสานสัมพันธ์ไมตรีที่ดีระหว่างไทยกับจีนอย่างแน่นแฟ้น จนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชกาลที่ 9 (พระนามก่อน) ทรงมีพระรับสั่งว่า “สมเด็จพระเทพรัตนฯ ทรงเป็นทูตจีนในประเทศไทย” นอกจากนี้ทรงพระอักษรภาษาจีนกับพระอาจารย์ชาวจีนที่สถานเอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทยจัดถวาย หลังจากนั้นมา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ก็ทรงใฝ่พระราชหฤทัยในความรู้ด้านภาษาจีนตลอด 30 ปี และยังเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศจีนทุกปี จนถึงปี 2547 ประพาสครบถ้วนทุกมณฑลและทุกเขตการปกครองพิเศษของจีน นอกจากนี้ ทรงมีพระราชนิพนธ์ชุดเสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน 12 เล่ม พระราชนิพนธ์แปล 7 เล่ม (MGR Online, 2559) ซึ่งทรงถ่ายทอดประสบการณ์การเขียนได้แก่ ข้าแค้นมังกร ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์หลังเสด็จฯ เยือนจีนครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2524 ส่วนเรื่องอื่นๆ ที่ตามมา ได้แก่ มุ่งไกลในรอยทราย เกล็ดหิมะในสายหมอก ได้เมฆที่เมฆได้ เย็นสบายชายน้ำ คืบคลานใหญ่ และ เจียงหนานแสนงาม จากความรู้ที่พระราชทานเป็น “อาหารสมอง” แก่ผู้อ่านและ “สุนทรียะ” จากสำนวนภาษา และลีลาการพระราชนิพนธ์ที่สนุกสนาน รวมไปถึง “ชื่อ” ของพระราชนิพนธ์ที่เปี่ยมไปด้วยศิลปะทั้งภาษาวรรณศิลป์ และการสื่อความหมายที่สร้างความประทับใจ โดยทว่าหน้า สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพในด้านอักษรศาสตร์ของพระองค์ท่านที่ได้รับการผนวกเข้าไว้อย่างงดงามใน “ราชประศาสนศาสตร์” ของพระองค์ท่าน

นอกจากนี้ได้ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปศึกษาภาษาและวัฒนธรรมจีน ณ มหาวิทยาลัยปักกิ่ง เป็นเวลาหนึ่งเดือน ระหว่างวันที่ 14 กุมภาพันธ์ -15 มีนาคม พ.ศ. 2544 ด้วยพระราชนิพนธ์กิจในการสานสัมพันธ์ฯ พระหว่างประเทศไทย-จีนดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน จึงได้ทูลเกล้าถวาย “รางวัลมิตรภาพภาษาและวัฒนธรรมจีน” เมื่อวันที่ 17 มี.ค. พ.ศ. 2543 เพื่อเทิดทูนพระเกียรติคุณด้านนี้ของพระองค์ (MGR Online, 2559) และในปี พ.ศ. 2547 พระองค์ยังได้รับการยกย่องจากสมาคมมิตรภาพวิเทศสัมพันธ์แห่งประเทศไทย ในการทรงเป็น “ทูตสันถวไมตรี” ระหว่างประเทศไทยและประเทศจีน ในปี พ.ศ. 2552 พระองค์ท่านทรงได้รับการคัดเลือกและทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล “10 มหามิตรนานาชาติที่ผูกพันกับประชาชนชาติจีน” และในวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2562 รัฐบาลจีนได้จัดให้มีพิธีมอบเหรียญรางวัลเกียรติยศบุคคลผู้กระทำคุณงามความดีอย่างสูงให้บุคคลทั้งชาวจีนและชาวต่างชาติผู้กระทำคุณงามความดีแก่ประเทศจีน อันเป็นเหรียญมิตรภาพที่มีชื่อว่า “รัฐมิตรภรณ์” โดยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเป็นหนึ่งในจำนวนผู้ที่ได้รับการถวายเหรียญรางวัลเกียรติยศในครั้งนี้

การเสด็จเยือนต่างประเทศของพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ นอกจากจะเป็นการทรงงานเพื่อเสริมสร้างสัมพันธไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศแล้ว ยังเป็นโอกาสที่ได้ทอดพระเนตรกิจการด้านต่าง ๆ วิธีชีวิตความเป็นอยู่ สังคมและวัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางวิทยาการ เทคโนโลยีในประเทศต่าง ๆ ได้ทรงพบปะบุคคลสำคัญ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำประเทศ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญในหลายสาขาวิชา ทรงนำความรู้จากประสบการณ์เหล่านั้นมาปรับใช้ในการทรงงานในประเทศไทย โดยได้โปรดการจดบันทึกความรู้ไว้ด้วย ภาพที่ทรงถือสมุดจดบันทึกไว้ในพระหัตถ์อยู่เสมอ นับว่าเป็นภาพที่ชินตาของบุคคลทั่วไป ทั้งในและต่างประเทศ จนทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญาจากหนังสือพิมพ์ฝรั่งเศสว่า “เจ้าฟ้านักดูงาน” (Le Princesse Stagiare)

นอกเหนือจากความเป็นราชประศาสนศาสตร์แล้ว การแสดงบทบาทในฐานะทูตสันถวไมตรี ผู้วิจัยได้นำแนวคิด Soft Power ในหนังสือ SOFT POWER : The Mean to Success in World Politics ที่เขียนโดยโจเซฟ นาย (Joseph S.Nye) ศาสตราจารย์ทางรัฐศาสตร์จากสถาบันจอห์น เอฟ. เคนเนดี มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ที่มีประสบการณ์ทั้งในวงวิชาการและวงการเมือง เพราะเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยกระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงกลาโหมของสหรัฐอเมริกา เมื่อครั้งที่ บิล คลินตัน เป็นประธานาธิบดี ซึ่งในแนวคิดของ Nye (2015) คือ อำนาจที่เกิดจากการสร้างเสน่ห์หรืออำนาจในการโน้มน้าว ด้วยทรัพยากรเชิงอำนาจที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ วัฒนธรรม ค่านิยม และนโยบายต่างประเทศ ซึ่งแตกต่างจากอำนาจแบบเดิมที่เรียกว่า Hard Power อันเป็นอำนาจเชิงบังคับจากการใช้กำลังทหารและพลังทางเศรษฐกิจ ด้วยทรัพยากรเชิงอำนาจที่กระทำผ่านการบังคับขู่เข็ญ (Coercion) และการให้รางวัล (Payments) ซึ่ง Joseph Nye ใช้คำว่า Co-Opt (การเลือก) แทนที่จะเป็น Coerce (การบีบบังคับ) โดยการ โน้มน้าว โน้มหรือปล่อยให้มีความรู้สึกด้านบวกโดยธรรมชาติ (Nye,2015)

ทั้งนี้ คำว่า ซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) มีนักวิชาการไทย นักคิด นักเขียนหลายคนได้พยายามแปลคำนี้ไว้ เช่น อำนาจอ่อน พลังอำนาจแบบอ่อน อำนาจแบบอ่อน อำนาจนุ่ม อำนาจละมุน พลังอำนาจแบบฉลาด อำนาจโน้มน้า อำนาจโน้มน้าว อำนาจน้ำน่าน้ำ ฯลฯ แต่นักวิชาการหลายคนก็ยังไม่สนิทใจที่จะคำไทยเหล่านี้นัก บางคนเสนอให้ใช้ทับศัพท์ภาษาอังกฤษตรงๆ เหมือนกับที่ราชบัณฑิตฯ เคยบัญญัติทับศัพท์ภาษาอังกฤษอื่นไว้เป็นร้อย ๆ คำ เช่น ซอฟต์แวร์ ฮาร์ดแวร์ ฮาร์ดดิสก์ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ แต่สำหรับในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยขอใช้คำว่า “อำนาจละมุน” ควบคู่ไปกับ Soft Power เพื่อแสดงตำแหน่งแห่งที่ของคำ โดยแนวคิดนี้ได้รับการกล่าวถึงและนำมา

วิเคราะห์อย่างกว้างขวางโดยเชื่อมโยงกับเรื่องของการเมืองการปกครอง นโยบายสาธารณะ การทูต ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการเคลื่อนไหวทางการเมืองซึ่งสร้างความเคลื่อนไหวและแรงขับเคลื่อนทางสังคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือการล่มสลายของระบบทางการเมืองหลาย ๆ รูปแบบ โดยที่อำนาจละมุนสามารถแฝงอยู่ในกิจกรรมต่างๆ และเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคม นั้น ๆ ได้รวมทั้งสามารถมีอยู่ทั้งในประเทศเสรีนิยม สังคมนิยม หรือแม้แต่แต่อำนาจนิยม ประเทศต่าง ๆ สามารถใช้แนวคิดนี้แฝงเข้าไปในการดำเนินนโยบายสาธารณะ เพื่อให้ผู้ที่อยู่ใต้อำนาจนี้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด ค่านิยม และวัฒนธรรมไปตามเป้าหมายที่วางไว้ และนอกจากในภาพรวม อำนาจละมุนยังมีอิทธิพลกับชีวิตประจำวันของผู้คน ทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงได้จากการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนกัน บางครั้งทำให้สังคมเกิดการพัฒนา หรือบางครั้งทำให้สังคมเกิดความวุ่นวาย แม้กระนั้นก็ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าชีวิตของผู้คนล้วนมีความสัมพันธ์อยู่กับซอฟต์แวร์

Nye (2004) ได้ระบุว่าซอฟต์แวร์ ประกอบไปด้วยทรัพยากรสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ วัฒนธรรม (Culture) ค่านิยม (Values) และนโยบายต่างประเทศ (Foreign Policy) ซึ่งผู้วิจัยนำมาเป็นหลักวิเคราะห์พระราชกรณียกิจทางการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเมื่อนำแนวคิดราชประศาสนศาสตร์ที่ผู้วิจัยเขียนไว้ในเบื้องต้น อำนาจละมุนและราชประศาสนศาสตร์ที่ผู้วิจัยนำมาเป็นแว่นส่องงานนี้คือ หมายถึง สิ่งที่พระองค์ท่านทรงปฏิบัติรวมไปถึงสิ่งที่เป็นมากกว่าพระราชกรณียกิจ ที่ทรงกระทำ และเลือกกระทำเฉพาะที่ก่อให้เกิดคุณูปการกับประเทศชาติ ซึ่งประกอบด้วย พระปรีชาสามารถ พระวิริยะอุตสาหะ วิสัยทัศน์ และการปฏิบัติในทุกเรื่องราวที่ทรงเชื่อมโยงศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ สังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาการมาปรับใช้กับประเทศไทย และเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน และ นานาอารยประเทศ ทรงเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับผู้นำ ตลอดจนถึงพระราชวงศ์ชั้นสูงของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

จากความเป็นมาและความสำคัญข้างต้น นำไปสู่ความสนใจที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา “ราชประศาสนศาสตร์ทางการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่า พระราชกรณียกิจด้านการต่างประเทศของพระองค์ท่านก่อให้เกิดคุณูปการต่อประเทศชาติเป็นอย่างมาก มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการธำรงรักษาและเผยแผ่เกียรติยศ ชื่อเสียงของประเทศไทยให้กว้างไกลออกไปเป็นที่ปรากฏแก่สายตาชาวโลก อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย

ให้มันคงพัฒนาถาวรสืบไป แม้ในด้านการเมืองของประเทศไทยอาจไม่มีเสถียรภาพดังปัจจุบัน แต่การที่ทรงเสด็จไปเยือนประเทศต่างเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีก็ได้ทำให้ต่างชาติเข้าใจเป็นอันดีต่อประเทศไทย และนอกจากนี้การทรงงานราชประศาสนศาสตร์การต่างประเทศของพระองค์ท่านยังสะท้อนให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพทางด้านต่าง ๆ ของพระองค์ โดยเฉพาะทางด้านอักษรศาสตร์ ในการทรงพระราชนิพนธ์หนังสือหลังจากเสด็จเยือนประเทศต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความมีภาวะผู้นำในพระองค์ท่าน จากวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในการทรงงานและสร้างคุณูปการแก่ประเทศชาติ ความวิริยะอุตสาหะ และอดทนต่อความยากลำบากหากมีการเยือน ณ ถิ่นทุรกันดาร และการสื่อสารที่พระองค์มีพระอัจฉริยภาพด้านภาษาต่างประเทศหลากหลายภาษา โดยเฉพาะภาษาจีนจนทำให้สามารถสื่อสารกับบุคคลต่าง ๆ ทั่วโลกได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้จากการใช้พระราชอำนาจส่วนพระองค์ในการทรงงานในโครงการต่าง ๆ ที่นำมาพัฒนาทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศที่ด้วยความเจริญที่พระองค์ท่านได้เข้าไปช่วยเหลือ เพื่อก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างรวดเร็ว จนกระทั่งก่อให้เกิดการยอมรับ นับถือ จากบุคคลต่าง ๆ ทั่วโลก ด้วยความเต็มใจ และรักในตัวพระองค์ท่านอย่างแท้จริง

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- 1.2.2 เพื่อวิเคราะห์อำนาจละมุน (Soft Power) ผ่านการทรงงานด้านการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- 1.2.3 เพื่อวิเคราะห์ความเป็นผู้นำ ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ภายใต้การทรงงานด้านการต่างประเทศ

1.3 คำถามการวิจัย

ราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นอย่างไร สามารถสะท้อนผ่านอำนาจละมุน (Soft Power) ในมิติการทรงงานด้านการต่างประเทศได้อย่างไร และท่ามกลางภารกิจในด้านการทรงงานต่างประเทศ สามารถวิเคราะห์บทบาทความเป็นผู้นำ ของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้อย่างไร

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.4.1.1 แนวคิดอำนาจละมุน

1.4.1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและผลประโยชน์ของชาติ

1.4.1.3 ราชประศาสนศาสตร์ และราชประศาสนศาสตร์การต่างประเทศ

1.4.1.4 ภาวะผู้นำ

1.4.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

1.4.2.1 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านรัฐประศาสนศาสตร์

1.4.2.2 อดีตรัฐมนตรี กระทรวงการต่างประเทศ และอดีตเอกอัครราชทูตประเทศไทย ณ ประเทศต่าง ๆ

1.4.2.3 ข้าราชการที่ตามเสด็จกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1.4.2.4 คนไทย นักศึกษาไทยที่อาศัยอยู่ต่างประเทศ

1.4.2.5 ชาวต่างชาติที่พำนักอยู่ในประเทศไทย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทำให้ทราบถึงราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1.5.2 ทำให้ทราบถึงประโยชน์ของประเทศไทยที่ได้รับจากการทรงดำเนินราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการสนองพระบรมราโชบายด้านการต่างประเทศ

1.5.3 ทำให้ทราบถึงภาวะผู้นำในมิติของการวิเคราะห์ผ่านอำนาจละมุนของกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1.6 นิยามศัพท์

ราชประศาสนศาสตร์ หมายถึง พระบรมราโชบาย รวมไปถึงสิ่งที่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ทรงปฏิบัติ ซึ่งเป็นมากกว่าพระราชกรณียกิจ ที่ทรงกระทำและเลือกกระทำ

เฉพาะที่ก่อให้เกิดคุณูปการกับประเทศชาติ ซึ่งประกอบด้วย พระปรีชาสามารถ พระวิริยะ
 อุตสาหะ วิสัยทัศน์ และการปฏิบัติในทุกเรื่องราวที่ทรงเชื่อมโยงศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตความ
 เป็นอยู่ สังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาการมาปรับใช้กับประเทศไทย และเพื่อเชื่อม
 ความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน และ นานาอารยประเทศ ทรงเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่าง
 ประเทศกับผู้นำ ตลอดจนถึงพระราชวงศ์ชั้นสูงของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก อันเป็นพระราชภารกิจ
 หน้าที่อันสำคัญนับแต่พระมหากษัตริย์ ในกาลก่อน ซึ่งเป็นส่วนที่รัฐบาลไม่สามารถดำเนินการ
 เช่นนี้ได้

ราชประศาสนศาสตร์ทางด้านการต่างประเทศของกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
 สยามบรมราชกุมารี หมายถึง สิ่งที่พระองค์ท่านทรงปฏิบัติรวมไปถึงสิ่งซึ่งเป็นที่ซึ่งเป็นที่ซึ่ง
 พระราชกรณียกิจ ที่ทรงกระทำเพื่อก่อให้เกิดคุณูปการกับประเทศชาติ ซึ่งประกอบด้วย พระ
 ปรีชาสามารถ พระวิริยะอุตสาหะ วิสัยทัศน์ และการปฏิบัติในทุกเรื่องราวที่ทรงเชื่อมโยง
 ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาการมาปรับใช้กับประเทศ
 ไทย และเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน และ นานาอารยประเทศ ทรงเชื่อม
 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับผู้นำ ตลอดจนถึงพระราชวงศ์ชั้นสูงของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่ง
 เป็นส่วนที่รัฐบาลไม่สามารถดำเนินการเช่นนี้ได้

แนวความคิดผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest) หมายถึง สิ่งซึ่งผู้นำประเทศ
 กำหนดขึ้น หรือกระทำขึ้น โดยเห็นว่าผลประโยชน์เหล่านั้นสำคัญต่อความอยู่รอด ความมั่นคง
 ความเป็นเอกราช และมีความอุดมสมบูรณ์มั่นคงทั้งกายได้ระเบียบของโลกอย่างได้สมดุล ตลอดจน
 สามารถดำรงเกียรติและศักดิ์ศรีในประชาคมโลก รวมทั้งสามารถส่งเสริมอุดมการณ์ที่เป็นแบบแผน
 ทางสังคมของประชาชนเพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติเป็น
 ตัวกำหนดนโยบายต่างประเทศ ดังนั้นผลประโยชน์ของชาติจึงเกี่ยวข้องกับการตกลงใจในการ
 ดำเนินนโยบายของประเทศ โดยมีความสัมพันธ์กับสภาวะแวดล้อมภายนอกที่กระทบต่ออำนาจ
 อธิปไตยของประเทศและการดำเนินนโยบายต่างประเทศ รวมทั้งปัจจัยภายในประเทศซึ่งจากความ
 หลากหลายองค์ประกอบของผลประโยชน์แห่งชาติจึงประกอบด้วย การดำรงอยู่ของประเทศ (Self-
 Preservation) ความมั่นคงปลอดภัย (Security) การกินดีอยู่ดีของประชาชน (Well-Being) การ
 ส่งเสริมและรักษาเกียรติภูมิ (Prestige) การเผยแพร่และรักษาอุดมการณ์ (Ideology) ตลอดจนการ
 แสวงหาและเพิ่มพูนกำลังอำนาจของประเทศ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (International Relations) หมายถึง การแลกเปลี่ยนและปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นข้ามเขตพรมแดนของรัฐ ซึ่งส่งผลถึงความร่วมมือหรือความขัดแย้งระหว่างประเทศต่าง ๆ ในโลก เป็นหลักปฏิบัติและการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เกี่ยวข้องโดยตรงกับการวางนโยบายระหว่างประเทศ ซึ่งครอบคลุมทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ ซึ่งในงานวิจัยนี้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เกิดจากการราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์แห่งชาติในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านความมั่นคง ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยี และด้านเศรษฐกิจ การเมือง เป็นต้น

อำนาจละมุน (Soft Power) หมายถึง อำนาจที่เกิดจากการสร้างเสน่ห์หรืออำนาจในการโน้มน้าว ด้วยทรัพยากรเชิงอำนาจที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ วัฒนธรรม ค่านิยม และนโยบายต่างประเทศ การโน้มน้าวใจ หรือการทำให้กลุ่มเป้าหมายคล้อยตาม และชื่นชอบโดยปราศจากการใช้อำนาจ แต่จะใช้จุดเด่นด้านความแตกต่างทางวัฒนธรรม มาสร้างเสน่ห์ให้เกิดความเข้าใจ ความตระหนักรู้และการยอมรับ จนกลายเป็นความเชื่อถือ และไว้วางใจ นำไปสู่มิตรสัมพันธ์ในเชิงบวก

ภาวะผู้นำเชิงบารมี หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่มีความพิเศษในการสร้างความเชื่อมั่นในการแลกเปลี่ยนอารมณ์ความรู้สึกของผู้นำกับผู้อื่นและให้การปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างสุภาพ สง่างาม เมตตา และไม่เห็นแก่ตัว จากการที่ผู้นำเชิงบารมี มีพฤติกรรมถูกต้องตามหลักจริยธรรม ส่งผลให้ผู้นำเชิงบารมีได้รับการยอมรับในการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญให้เกิดขึ้น ในขณะเดียวกันผู้ตามจะได้รับการกระตุ้นจากผู้นำเชิงบารมีโดยไม่รู้ตัวว่าถูกสั่งการ จึงเกิดความเต็มใจที่จะปฏิบัติเพื่อการบรรลุเป้าหมาย ภาวะผู้นำเชิงบารมีจะเกิดขึ้นได้ด้วยความมั่นใจในตนเองของผู้นำ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ราชประศาสนศาสตร์การต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2) เพื่อวิเคราะห์อำนาจละมุน (Soft Power) ผ่านการทรงงานด้านการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ 3) เพื่อวิเคราะห์ความเป็นผู้นำ ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ภายใต้การทรงงานด้านการต่างประเทศ สำหรับคำถามการวิจัยในงานนี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ คือ ราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นอย่างไร สามารถสะท้อนผ่านอำนาจละมุน (Soft Power) ในมิติการทรงงานด้านการต่างประเทศได้อย่างไร และท่ามกลางราชการกิจในด้านการทรงงานต่างประเทศ สามารถวิเคราะห์บทบาทความเป็นผู้นำ ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้อย่างไร ดังนั้น เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างถูกต้อง บนหลักคิดทางทฤษฎี ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งสามารถนำเสนอโดยสังเขปได้ ดังนี้

- 2.1 แนวคิดอำนาจละมุน (Soft Power)
- 2.2 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและผลประโยชน์ของชาติ
- 2.3 แนวคิดราชประศาสนศาสตร์
- 2.4 แนวคิด และทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบริหาร
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจสนองพระเดชพระคุณ ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 9 จนกระทั่งในรัชกาลปัจจุบัน ก็ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์และช่วยแบ่งเบาพระราชภารกิจน้อยใหญ่ให้ดำเนินลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อย เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย โดยเฉพาะพระราชกรณียกิจด้านการต่างประเทศ การเสด็จฯ เยือนต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นอกจากจะเป็นการทรงงานเพื่อเสริมสร้างสัมพันธไมตรีและความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศแล้ว ยังเป็น โอกาสที่จะได้ทอดพระเนตรกิจการด้านต่าง ๆ ชีวิตความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีในแต่ละประเทศ ได้ทรงพบปะบุคคลสำคัญ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำประเทศ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญในหลายสาขาวิชา และนำความรู้จากประสบการณ์เหล่านั้นมาปรับใช้ในการทรงงานในประเทศไทยต่อไป สิ่งเหล่านี้เองเป็นสิ่งที่พระองค์ท่านทรงปฏิบัติซึ่งเป็นมากกว่าพระราชกรณียกิจ ที่ทรงกระทำและเลือกกระทำเฉพาะที่ก่อให้เกิดคุณูปการกับประเทศชาติ นับว่าเป็นการใช้อำนาจในการโน้มน้าวด้วยการใช้วัฒนธรรม ค่านิยม และนโยบายการต่างประเทศ ในการโน้มน้าวใจให้ประชาชนทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ ชื่นชม ชื่นชอบ และยอมรับพระองค์ท่านโดยปราศจากการใช้อำนาจในการบังคับ จนกระทั่งกลายเป็นความน่าเชื่อถือ และนำไปสู่มิตรสัมพันธ์ในเชิงบวก ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดอำนาจละมุน (Soft Power) เข้ามาใช้ในการวิเคราะห์ โดยมีรายละเอียดของแนวคิดดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดอำนาจละมุน (Soft Power)

อิงอร เนตรานนท์ (2563) ได้ทำงานวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่อง พลังอำนาจแห่งชาติซอฟต์แวร์ของประเทศไทยในศตวรรษที่ 21 ได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก พลอากาศเอก ประจิน จั่นตอง ซึ่งให้ความเห็นว่าพลังอำนาจแห่งชาติซอฟต์แวร์ของประเทศไทยในศตวรรษที่ 21 ได้แก่อาหารไทย ละคร ภาพยนตร์ และทรัพยากร ค่านิยมไทย ในความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านผ่านนโยบายต่างประเทศ (Foreign Policies) ที่สร้างสรรค์เช่นนโยบายเพื่อนบ้านที่คืนนโยบายพัฒนาทุนมนุษย์ นโยบายการจัดการภัยพิบัติและนโยบายการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา รวมทั้งวัฒนธรรม (Culture) ไทยที่แข็งแกร่งการแพทย์ทันสมัยและการแพทย์สมุนไพรไทย สถาบันการศึกษาที่มีมาตรฐาน เช่น การนำนักศึกษาต่างชาติ (จีน) มาเรียนในสถาบันการศึกษาของไทย นักกีฬาไทยในระดับโลก เช่น กอล์ฟ มวยไทย-สากล และแบดมินตันไทย และการสื่อสารเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Communications) ซึ่งออกมาในรูปของการณรงค์ (Campaign) นอกจากนั้น ยังยุทธ

สารสมมติ (2545, อ้างถึงใน อิงอร เนตรานนท์, 2563) ได้แสดงความเห็นว่าซอฟต์แวร์ของไทยที่เป็นจุดเด่นและมีความสำคัญมาก ได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย พุทธศาสนาที่กลม่อกลม่าไม่ให้นิยมความรุนแรงทำให้เป็นชาวพุทธที่ไม่เบียดเบียนกัน

เมื่อพิจารณาในระดับโลก ประเทศที่มีอำนาจด้านนี้มากที่สุด คือเยอรมนีที่คว้าอันดับ 1 จากผลดัชนีชี้วัดซอฟต์แวร์โลก หรือ Global Soft Power Index 2021 โดยประเมินจาก 7 มิติ ได้แก่ การเมือง ธุรกิจและการค้า ความสัมพันธ์ระหว่างต่างประเทศ วัฒนธรรม การสื่อสาร การศึกษาและคุณภาพชีวิตของประชากร โดยเฉพาะซอฟต์แวร์ด้านการศึกษาโดยกล่าวว่า ประเทศเยอรมันมีระบบการศึกษาที่แข็งแกร่ง เยอรมนีจัดได้ว่าเป็นประเทศที่มีระบบการศึกษาที่เข้มแข็งและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีหลักสูตรอาชีวศึกษาที่มีมาตรฐานได้รับการยอมรับจากทั่วโลก ซึ่งโดดเด่นในฐานะที่เป็นประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำ และความก้าวหน้าด้านวิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และนวัตกรรม เป็นจุดสนใจให้นักเรียนต่างชาติจากประเทศต่างๆ มาเรียนต่อในประเทศเยอรมันนี้ ดังนั้นซอฟต์แวร์ด้านการศึกษาจึงเป็นการดึงดูดคนเข้าประเทศอย่างนุ่มนวลที่สุด การใช้ซอฟต์แวร์เข้าแทรกซึมผู้คนทั่วโลกด้วยต้นทุนทางคุณภาพการศึกษาและศิลปวัฒนธรรม บวกกับความทุ่มเทของรัฐบาลที่พยายามผลักดันเรื่องเศรษฐกิจสร้างสรรค์เรื่อยมา จึงทำให้ประเทศเยอรมนีนั้นเป็นจุดศูนย์กลางความโดดเด่นในด้านต่างๆ เช่น วัฒนธรรมดั้งเดิม ระบบการศึกษาที่ก้าวหน้าดึงดูดคนเข้าประเทศมาเป็นตัวเชื่อมเพื่อนำไปต่อยอดด้านเศรษฐกิจ จึงกล่าวได้ว่า เยอรมนี คือชาติที่ใช้ซอฟต์แวร์อย่างนุ่มนวลที่สุด ที่สำคัญคือทำให้คนตะวันตกออกยอมรับการเข้ามาจากโลกตะวันตก หรือเดินทางไปสู่ที่นั่นด้วยตนเอง สามารถดึงดูดคนจากทั่วโลกให้หลงใหลเข้าไปท่องเที่ยว รวมไปถึงตัดสินใจอยู่อาศัยอย่างถาวรอีกด้วย

จากการจัดอันดับของนิตยสาร Monocle ของอังกฤษ ได้ยกให้เกาหลีใต้อยู่ในอันดับ 2 ของโลกด้านการใช้ซอฟต์แวร์รองจากเยอรมนี ขณะที่ประเทศอื่น ๆ ในเอเชียอย่างญี่ปุ่นและไต้หวัน ก็ติดอันดับเช่นกัน โดยอยู่ในอันดับที่ 4 และ 5 ตามลำดับ จากวัฒนธรรมเกาหลีที่มีบทบาทในสังคมไทยมากขึ้น ทั้งเรื่องอาหาร มาตรฐานความงามหรือ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมบันเทิงที่เติบโตอย่างจุดไม่อยู่และเป็นกระแสมาต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การใช้ธุรกิจบันเทิงเพื่อมุ่งสู่ตลาดโลกไม่ใช่ความบังเอิญ แต่มาจากการวางแผน การส่งเสริม และการอัดฉีดงบประมาณของรัฐบาลเกาหลีใต้ตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 เพื่อผลักดันให้เป็นเครื่องมือเศรษฐกิจสำคัญ ซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จงดงาม โดยมีอุตสาหกรรมบันเทิง และนวัตกรรม เป็นกุญแจสำคัญ

สำหรับญี่ปุ่นใช้นโยบาย Cool Japan ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 เพื่อนำจุดแข็งด้านวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ทั้งแฟชั่น เกม การ์ตูน อาหารหรือที่เรียกว่า อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industry) ไปใช้ในการสร้างฐานการตลาดในต่างประเทศ โดยคำนึงถึงความสร้างสรรค์ในส่วนของธุรกิจ ชุมชน วิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ ให้ถ่ายทอดสู่ผลิตภัณฑ์อย่างลงตัว ทำให้ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ มีคุณค่าต่อความรู้สึกของผู้บริโภค เพื่อเชิญชวนนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยือนประเทศญี่ปุ่น และทำให้การบริโภคภายในประเทศเพิ่มขึ้น โดยได้รับการผลักดันจากรัฐบาลอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ยังได้นำการท่องเที่ยวและกีฬา มาเสริมซอฟต์แวร์ด้านวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยเฉพาะกับการเป็นเจ้าภาพโอลิมปิกเกมส์ในปี ค.ศ. 2020 ที่แม้จะได้ผลกระทบจากสถานการณ์วิกฤตโควิด 19 แต่ก็ยังใช้โอกาสของกีฬาโอลิมปิกทำหน้าที่ของซอฟต์แวร์หรือที่ผู้วิจัยจะขอใช้คำภาษาไทยว่า “อำนาจละมุน” อย่างเข้มแข็ง

พลังอำนาจของซอฟต์แวร์ที่ปรากฏผ่าน วัฒนธรรม การศึกษา และความหลากหลายของชนชาติในด้านอื่นๆ อย่างกว้างขวาง ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจใน แนวคิด Soft Power อย่างจริงจัง และเริ่มอ่านหนังสือ บทความเกี่ยวกับซอฟต์แวร์อย่างหลากหลาย ซึ่งในหนังสือหลายเล่ม และหลายบทความ หลายเว็บไซต์ที่เข้าไปศึกษานั้น ผู้วิจัยมีความประทับใจในหนังสือ SOFT POWER : The Mean to Success in World Politics ที่เขียนโดย โจเซฟ นาย (Joseph Nye) ศาสตราจารย์ทางรัฐศาสตร์จากสถาบันจอห์น เอฟ. เคนเนดี มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ที่มีประสบการณ์ทั้งในวงวิชาการและวงการเมือง เพราะเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยกระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงกลาโหมของสหรัฐอเมริกาเมื่อครั้งที่ บิล คลินตัน เป็นประธานาธิบดี มากที่สุด และได้ตัดสินใจเลือกหนังสือเล่มนี้เป็นแนวคิดทฤษฎีที่จะอธิบายซอฟต์แวร์ซึ่งเมื่อเริ่มต้นทำวิจัยนี้ นับเป็นความรู้ใหม่ของผู้วิจัย

แม้ในสังคมวิชาการจะมีนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศที่กล่าวถึงแนวคิดของซอฟต์แวร์อย่างหลากหลาย และมีหลายแง่มุม แต่ในทัศนะของผู้วิจัยมีความประทับใจกับแนวคิดของ Nye (2015) ที่กล่าวว่า ซอฟต์แวร์เป็นอำนาจที่เกิดจากการสร้างเสน่ห์หรืออำนาจในการโน้มน้าว ด้วยทรัพยากรเชิงอำนาจที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ วัฒนธรรม ค่านิยม และนโยบายต่างประเทศ ซึ่งแตกต่างจากอำนาจแบบเดิมที่เรียกว่า hard power อันเป็นอำนาจเชิงบังคับจากการใช้กำลังทหารและพลังทางเศรษฐกิจ ด้วยทรัพยากรเชิงอำนาจที่กระทำการบังคับขู่เชิญ (Coercion) และการให้รางวัล (Payments) ซึ่ง Nye ใช้คำว่า Co-Opt (การเลือก) แทนที่จะเป็น Coerce (การบีบบังคับ) โดยการโน้มน้าวโน้มนหรือปล่อยให้ เป็นความรู้สึกด้านบวกโดยธรรมชาติ การที่

Nye ให้พื้นที่ของซอฟต์แวร์ผ่านคำอธิบายในเรื่องอำนาจของนโยบายต่างประเทศ ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกมีความใกล้ชิดและเข้าถึงงานวิจัยนี้ พร้อมกับ Nye มากยิ่งขึ้น

2.1.1 อำนาจคืออะไร

Nye (2015) เปิดฉากหนังสือของเขาด้วยคำถามที่น่าสนใจและชวนให้คิด นั่นคือเขาคิดว่าข้อสงสัยเกี่ยวกับ “อำนาจ” และให้ข้อคิดเห็นในแบบอย่างเฉพาะตัวเขาว่า อำนาจก็เหมือนอากาศที่ทุกคนต่างต้องพึ่งพาและพูดถึง แต่กลับมีน้อยคนที่เข้าใจรายละเอียดที่แท้จริง เช่นเดียวกับเกษตรกรและนักอุตุนิยมวิทยาที่พยายามพยากรณ์สภาพอากาศ ผู้นำทางการเมืองและนักวิเคราะห์ก็พยายามอธิบายและทำนายการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจเช่นกัน หากจะว่าไป อำนาจก็เหมือนความรัก ที่การสัมผัสหรือรับรู้มันง่ายกว่าการนิยามหรือวัดค่าว่ามากน้อย พจนานุกรมนิยาม “อำนาจ” ว่าหมายถึงสิ่งที่สามารถทำหรือบังคับทำให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ กล่าวคือ อำนาจคือความสามารถในการดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามที่ต้องการ พจนานุกรมยังบอกเราด้วยว่าอำนาจหมายถึงความสามารถในการกำหนดแนวทางที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้อื่น เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการ หรือหากกล่าวโดยเฉพาะเจาะจง อำนาจคือความสามารถในการโน้มน้าวพฤติกรรมของผู้อื่นเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ต้องการนั่นเอง แต่การโน้มน้าวพฤติกรรมของผู้อื่นก็กระทำได้หลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นด้วยการข่มขู่ ชักจูงใจด้วยทรัพย์สินเงินทอง หรือโน้มน้าวใจผู้อื่นให้ต้องการสิ่งเดียวกับเรา

คนจำนวนมากมองอำนาจอย่างแคบ คือ พิจารณาเฉพาะในแง่ของการบังคับบัญชาและการบังคับบัญชาผู้อื่น อย่างในกรณีที่เราสามารถทำให้ใครสักคนทำในสิ่งที่เขาไม่อยากทำ เช่นเราพูดว่า "กระโดด!" และเขาก็กระโดด คุณเหมือนจะเป็นการทดสอบพลังอำนาจแบบง่าย ๆ แต่บางครั้งบางสิ่งบางอย่างก็ไม่ได้ตรงไปตรงมาอย่างนั้น เช่น คนที่เราออกคำสั่งอาจจะชอบกระโดดเป็นทุนเดิม เมื่อเราต้องการวัดพลังของอำนาจในแง่ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม เราต้องรู้และเข้าใจความชอบของพวกเขา ก่อน มิฉะนั้น อาจเกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน เปรียบดั่งไก่โต้งที่คิดว่าเสียงขันของมันทำให้พระอาทิตย์ขึ้น

นอกจากนี้ พลังของอำนาจยังเปลี่ยนแปลงเมื่อบริบทเปลี่ยนไป เช่น เด็กเกรในสนามเด็กเล่นที่ชอบข่มขู่ลูกคนอื่น ๆ และสั่งให้พวกเขากระโดดไปตามคำสั่งของตนก็จะสูญเสียอำนาจนั้นไปในทันทีที่ต้องกลับเข้าชั้นเรียนตามคำสั่งของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า หรือเผด็จการผู้

โหดร้ายที่มีอำนาจกักขังหรือประหารชีวิตผู้เห็นต่างได้ แต่อำนาจในลักษณะนี้อาจไม่ใช่อำนาจที่แท้จริงหากผู้ต่อต้านเหล่านั้นชื่นชอบและพิศมัยการถูกทรมาน ด้วยเหตุนี้ อำนาจจึงขึ้นอยู่กับบริบทที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอยู่เสมอ

Nye (2015) มองอำนาจบนฐานของบริบทที่เชื่อมโยงสัมพันธ์ เช่นการรู้ล่วงหน้าว่าผู้อื่นจะมีพฤติกรรมอย่างไร เมื่อไม่มีเราคอยออกคำสั่งนั้นมักเป็นเรื่องยาก ยิ่งไปกว่านั้น บางครั้งเราสามารถบรรลุผลลัพธ์ที่ต้องการผ่านทางพฤติกรรมของบุคคลอื่นโดยไม่ต้องออกคำสั่งเลยด้วยซ้ำ หากเราสามารถทำให้ผู้คนเชื่อว่าวัตถุประสงค์ในการดำเนินการบางอย่างของเรานั้นถูกต้องและชอบธรรมเราก็อาจโน้มน้าวให้พวกเขาเหล่านั้นทำบางสิ่งบางอย่างให้กับเราโดยไม่ต้องใช้การข่มขู่คุกคามหรือสิ่งจูงใจใด ๆ การบรรลุผลลัพธ์ที่ต้องการ โดยไม่ต้องใช้อำนาจนั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ ตัวอย่างเช่น ชาวคาทอลิกที่เคร่งครัดต่อหลักปฏิบัติของศาสนจักรอาจเห็นพ้องกับคำสอนของสมเด็จพระสันตะปาปาในเรื่องที่เกี่ยวกับการลงโทษประหารชีวิต การเห็นพ้องดังกล่าวมิได้เกิดจากการข่มขู่หรือความเกรงกลัวว่าจะถูกขับออกจากศาสนา แต่เกิดจากความศรัทธาและความเคารพในองค์พระสันตะปาปา หรือในกรณีที่ผู้นับถือศาสนาอิสลามหัวรุนแรงบางคนเห็นชอบและให้การสนับสนุนกระทำของโອฮามา บิน ลาดิน นั้นก็มิได้เกิดจากการจ้างวานด้วยเงินทองหรือการข่มขู่ใด ๆ แต่เกิดจากการที่พวกเขาเชื่อในความถูกต้องชอบธรรมของวัตถุประสงค์ของโອฮามา บิน ลาดิน

นักการเมืองและคนทั่วไปมักใช้คำจำกัดความของอำนาจและนิยามง่าย ๆ ว่าเป็นการครอบครองความสามารถหรือทรัพยากรที่สามารถก่อให้เกิดมีอิทธิพลบางอย่างอันนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการ ด้วยเหตุนี้ประเทศที่มีอำนาจในทัศนคติของพวกเขาจึงต้องเป็นประเทศที่มีประชากรจำนวนมาก มีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาล มีทรัพยากรธรรมชาติอันอุดม มีความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ มีกองกำลังทหาร และมีความมั่นคงทางสังคม คุณค่าของนิยามที่สองนี้คือสิ่งที่ทำให้อำนาจปรากฏเป็นรูปธรรม สามารถวัดผลและคาดการณ์ได้มากขึ้น

แต่ข้อจริงที่สำคัญคือที่มาของอำนาจนั้นไม่อาจทดแทนได้เหมือนเงินตรา ไฟที่นำมาซึ่งชัยชนะในเกมหนึ่งอาจไร้ประโยชน์ที่สุดในเกมอื่น ๆ ก็เป็นไปได้ การมีอำนาจจึงมิใช่เครื่องประกันผลลัพธ์ที่ต้องการเสมอไป ตัวอย่างเช่นกรณีของสหรัฐอเมริกา ในแง่ของทรัพยากร สหรัฐอเมริกามีอำนาจมากกว่าเวียตนามมากมายนัก แต่สหรัฐอเมริกากลับพ่ายแพ้สงครามเวียตนามและล้มเหลวใน

การปกป้องมาตุภูมิของตนเองจากโศกนาฏกรรม 11 กันยายน ทั้งที่สหรัฐอเมริกาเป็นมหาอำนาจเพียงหนึ่งเดียวของโลกในปี พ.ศ. 2544

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวคิดของ Nye (2015) ว่าการแปลงทรัพยากรที่มีให้เป็นอำนาจที่แท้จริงที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการนั้นต้องใช้กลยุทธ์ที่ผ่านการออกแบบและวางแผนมาอย่างดี แล้วจึงนำมาประกอบกับทักษะด้านความเป็นผู้นำ ทว่ากลยุทธ์ต่าง ๆ มักไม่เพียงพอและผู้นำก็มีโอกาสตัดสินใจผิดพลาด ตัวอย่างดังกรณีของญี่ปุ่นและเยอรมนีในปี 1941 หรือซัดคัม ฮุสเซนในปี ค.ศ. 1990 ฉะนั้น ก่อนที่จะเริ่มเล่นไพ่แต่ละตา การประเมินสถานการณ์ว่าผู้เล่นคนใดถือไพ่ที่มีแต้มสูงสุดจึงมีประโยชน์เสมอและมีประโยชน์มากพอ ๆ กับการตระหนกอยู่เสมอว่าไพ่ที่กำลังเล่นอยู่นั้นเป็นเกมไพ่ชนิดใด

2.1.2 จุดเปลี่ยนของอำนาจ

ในยุคก่อน การประเมินแหล่งอำนาจในทางระหว่างประเทศนั้นทำได้ไม่ยากนัก การทดสอบแบบดั้งเดิมของมหาอำนาจในทางการเมืองระหว่างประเทศคือการพิจารณา “แสนยานุภาพในการทำสงคราม” แต่ตลอดหลายศตวรรษที่ผ่านมา เมื่อเทคโนโลยีพัฒนารุดหน้าขึ้น ที่มาของอำนาจที่เกี่ยวข้องกับการทำสงครามแบบดั้งเดิมที่เคยเป็นมาในอดีตก็เปลี่ยนแปลงไป เช่น ในช่วงศตวรรษที่ 18 ของยุโรป ประชากรเป็นแหล่งอำนาจที่สำคัญของรัฐ ด้วยเป็นฐานสำหรับการจัดเก็บภาษีและเป็นการคลังพลของประเทศในกรณีที่ต้องมรการเกณฑ์ทหาร ในช่วงท้ายของสงครามนโปเลียนในปี ค.ศ. 1815 รัสเซียได้ประกาศผู้ชนะสงคราม ณ รัฐสภาเวียนนาพร้อมแผนการที่ชัดเจนสำหรับการกลับคืนสู่อำนาจ พร้อมดินแดนและจำนวนประชากรที่จะถ่ายโอนเพื่อรักษาสมดุลของอำนาจต่อฝรั่งเศส ในสมัยก่อนชาตินิยม ข้อเท็จจริงที่ว่าผู้คนจำนวนมากในเมืองที่ถูกถ่ายโอนไปไม่ได้ใช้ภาษาเยอรมันในการสื่อสารไม่ถือเป็นปัญหาใหญ่ แต่ภายในระยะเวลาไม่กี่สิบปีให้หลังสำนึกชาตินิยมได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างมาก และการยึดครองแคว้นออสเตรียและลอร์ดเรนของเยอรมนีจากฝรั่งเศสในปี 1870 นี้เองได้กลายเป็นชนวนสงครามโลกครั้งที่ 1 เห็นได้ว่าการถ่ายโอนหัวเมืองต่าง ๆ เพื่อการคานอำนาจนั้นแทนที่จะเป็นประโยชน์ กลับก่อให้เกิดผลในทางลบในบริบทลัทธิชาตินิยม กล่าวคือ การตัดสินใจเกี่ยวกับแหล่งที่มาของอำนาจนั้นจะกระทำมิได้เลยหากปราศจากบริบทแวดล้อม ก่อนที่เราจะตัดสินใจคิดว่าใครเป็นผู้ถือไพ่ที่มีแต้มสูงสุด เราต้องรู้และเข้าใจก่อนว่าเรากำลังเล่นเกมไพ่แบบใดและแต้มของไพ่แต่ละใบมีค่าแค่ไหนและทำงานอย่างไร ตัวอย่างเช่น การกระจายของแหล่งอำนาจในยุคข้อมูลร่วมสมัยนั้นแตกต่างกันอย่างมากในแต่ละ

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง ผู้คนว่ากันว่าสหรัฐอเมริกาเป็นมหาอำนาจเพียงประเทศเดียวในโลกที่ “มีข้าวเดียว” แต่ในความเป็นจริง บริบทแวดล้อมในประเด็นดังกล่าวกลับซับซ้อนกว่าที่เห็นมาก การเมืองโลกกลายเป็นเกมหมากรุกสามมิติที่จะชนะได้ก็ต่อเมื่อใช้กลยุทธ์การเล่นทั้งในแนวตั้งและแนวนอน

สำหรับสหรัฐอเมริกา หากพิจารณาแสนยานุภาพทางการทหารก็ถือได้ว่าสหรัฐอเมริกาเป็นมหาอำนาจเพียงประเทศเดียวที่มีกองกำลังทหารกระจายกำลังอยู่ตามที่ต่าง ๆ ทั่วโลก แต่หากมองในเชิงเศรษฐกิจระหว่างรัฐ การกระจายอำนาจกลับเป็นแบบหลายขั้ว สหรัฐอเมริกาไม่อาจบรรลุผลตามที่ต้องการในประเด็นด้านการค้า การต่อต้านการผูกขาด หรือกฎระเบียบทางการเงินโดยปราศจากความเห็นชอบของสหภาพยุโรป ญี่ปุ่น จีน และประเทศอื่น ๆ ฉะนั้น การเรียกสหรัฐอเมริกาว่ามหาอำนาจในความหมายนี้ก็อาจไม่สมเหตุสมผลนัก ทั้งที่ในความเป็นจริงประเด็นข้ามชาติต่าง ๆ เช่น การก่อการร้าย อาชญากรรมระหว่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การแพร่กระจายของโรคติดเชื้อ ฯลฯ การกระจายอำนาจในประเด็นดังกล่าวก็มีรูปแบบที่กว้างขวาง การจัดระเบียบกลุ่มอำนาจก็เป็นไปอย่างวุ่นวายยุ่งเหยิง และนี่คือกลุ่มของปัญหาที่สืบคลานเข้าสู่โลกที่ขับเคลื่อนด้วยกลยุทธ์ที่ซับซ้อน ทว่าผู้นำทางการเมืองจำนวนมากยังคงมุ่งความสนใจและให้ความสำคัญกับแสนยานุภาพทางการทหารและการแก้ไขปัญหาทางการเมืองแบบดั้งเดิม วิธีคิดดังกล่าวทำให้ผู้นำเหล่านั้นเป็นผู้เล่นที่วางกลยุทธ์แบบมิติเดียวในเกมที่มีสามมิติในระยะยาว นั่นเป็นวิธีการที่นำไปสู่การสูญเสีย เนื่องจากชัยชนะในเกมที่มีมิติกลยุทธ์ที่ซับซ้อนนั้นหลายครั้งต้องอาศัยอำนาจชนิดพิเศษที่เรียกว่า “อำนาจละมุน” (Soft Power)

2.1.3 อำนาจละมุน (Soft Power)

ที่กล่าวมาข้างต้นคงเป็นที่ยอมรับกันว่าทุกคนต่างคุ้นเคยกับอำนาจแบบดั้งเดิมหรือที่เรียกว่าอำนาจกระด้าง (Hard Power) การทหารและเศรษฐกิจมักมีส่วนต่อการเปลี่ยนแปลงท่าทีและบทบาทของผู้คน อำนาจกระด้างอาจอาศัยสิ่งจูงใจ หรือการขู่ข่มขู่คุกคาม เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ แต่บางครั้งเราก็สามารถบรรลุผลลัพธ์ตามที่เราต้องการได้โดยไม่ต้องขู่ข่มขู่คุกคามหรือใช้รางวัลชักจูงใจแต่อย่างใด

ประเทศใดประเทศหนึ่งอาจได้รับสิ่งที่พึงประสงค์ในทางการเมืองระดับโลกเพียงเพราะมีค่านิยมที่ประเทศอื่น ๆ ชื่นชอบและชื่นชม ประเทศต่าง ๆ จึงดำเนินรอยตามโดยหวังว่าประเทศของ

คนจะมีความเจริญรุ่งเรืองในระดับเดียวกัน ในแง่ี้ การกำหนดรูปแบบและแนวทางปฏิบัติต่อประเทศอื่นในทางการเมืองระดับโลกจึงเป็นสิ่งสำคัญ ประเทศต่างๆ พึงเรียนรู้วิธีดำเนิน การรูปแบบอื่นที่มีได้มุ่งเน้นที่การคุกคามขู่เข็ญด้วยกำลังทหารหรือการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจเรื่อยไป การใช้อำนาจอันละมุนละม่อมก็สามารถนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ต้องการได้แต่เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากความร่วมมือ มิใช่การบังคับขู่เข็ญ

อำนาจละมุนนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการกำหนดความชอบของผู้อื่น ในระดับบุคคล เราทุกคนต่างคุ้นเคยกับพลังแห่งการดึงดูด โน้มน้าวและสิ่งจูงใจ ในความสัมพันธ์หรือในการแต่งงาน ก็เชื่อว่าอำนาจจะอยู่ที่ข้างที่หันหน้าเสมอไป แต่อำนาจแฝงตัวอยู่ในรูปแบบของพลังดึงดูด โน้มน้าวที่ลึกลับ และในโลกธุรกิจ ผู้บริหารที่ชาญฉลาดรู้ดีว่าการเป็นผู้นำไม่ใช่แค่คนที่ทำหน้าที่ออกคำสั่งเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเป็นแบบอย่างและระดับความสามารถในการโน้มน้าวให้ผู้อื่นทำในสิ่งที่พวกเขาต้องการ การบริหารองค์กรขนาดใหญ่ด้วยการออกคำสั่งเพียงอย่างเดียวเป็นเรื่องที่ยากที่จะประสบผลสำเร็จในระยะยาว ผู้นำต้องสามารถทำให้พนักงานและเจ้าหน้าที่เชื่อในสิ่งเดียวกับที่พวกเขาเชื่อ ในทำนองเดียวกัน ในชุมชนที่เราอยู่อาศัย แนวปฏิบัติร่วมสมัยในการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชนคือต้องทำให้ตำรวจมีภาพลักษณ์ที่ดีและเป็นมิตรกับประชาชนเพื่อให้ชุมชนเกิดความต้องการที่จะร่วมมือกับเจ้าหน้าที่อันจะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันของทั้งสองฝ่าย

2.1.4 พลังของอำนาจละมุน

พลังดึงดูด โน้มน้าวไม่ใช่เรื่องใหม่ ผู้นำทางการเมืองเข้าใจถึงพลังดังกล่าวมานานแล้ว หากเราสามารถทำให้ใครเกิดความรู้สึกอยากทำตามที่เราต้องการได้ เราก็ไม่จำเป็นต้องใช้รางวัลมาล่อหรือการบังคับขู่เข็ญ ในขณะที่ผู้นำในประเทศเผด็จการใช้การบังคับและการออกคำสั่ง นักการเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องพึ่งพาการชักจูงและการดึงดูด โน้มน้าว อำนาจละมุนจึงเป็นแก่นของการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ความสามารถในการกำหนดความชอบมักจะมี ความเกี่ยวข้องกับคุณค่าที่จับต้องไม่ได้ เช่น บุคลิกภาพ วัฒนธรรม ค่านิยม สถาบันทางการเมือง และนโยบายที่ชอบด้วยกฎหมายหรือถูกทำนองคลองธรรม หากผู้นำประเทศแสดงออกถึงคุณค่าหรือค่านิยมที่ประชาชนเห็นพ้อง การปกครองและการบริหารประเทศก็จะง่ายและราบรื่นขึ้น

อำนาจละมุนนั้นแตกต่างจากอิทธิพล เพราะในท้ายที่สุด อิทธิพลอาจยังต้องพึ่งพิงอำนาจ กระด้างที่เกิดจากการขู่เข็ญคุกคามหรือการชักจูงใจด้วยเงินทองและอำนาจละมุนก็เป็นมากกว่าแค่ การโน้มน้าวหรือชักจูงใจผู้คนด้วยคำพูด กล่าวคือ ในแง่พฤติกรรม อำนาจละมุนคืออำนาจที่เกิดจากพลังดึงดูดโน้มน้าว ในแง่ของทรัพยากร อำนาจละมุนคือสิ่งที่ใช้สร้างพลังนั้น ไม่ว่าที่มาของอำนาจ ละมุนจะสามารถวัดได้โดยการสอบถามผู้คนที่ผ่านการสำรวจความคิดเห็นหรือการสนทนากลุ่ม หรือไม่ ไม่ว่าอำนาจละมุนนั้นก่อให้เกิดผลลัพธ์ทางนโยบายที่ต้องการหรือไม่ พลังดึงดูดโน้มน้าว ไม่ได้เป็นตัวกำหนดความนิยมของผู้อื่นเสมอไป ก่อนการล่มสลายของฝรั่งเศสในปี 1940 อังกฤษ และฝรั่งเศสมีรถถังประจำการมากกว่าเยอรมนี แต่ความได้เปรียบในทรัพยากรกำลังทหารนั้นเชื่อว่า จะสามารถทำนายผลการรบได้อย่างแม่นยำ

วิธีหนึ่งในการพิจารณาความแตกต่างระหว่างอำนาจกระด้างและอำนาจละมุนคือการ พิจารณาความหลากหลายของวิธีการที่จะช่วยให้เราได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่ต้องการเราอาจสั่งให้ใครสัก คนเปลี่ยนแปลงความชอบไปทำในสิ่งเราต้องการ โดยใช้การขู่เข็ญด้วยกำลังหรือการคว่ำบาตรทาง เศรษฐกิจ เราอาจโน้มน้าวให้ใครสักคนทำในสิ่งที่เราต้องการ โดยอาศัยอำนาจทางเศรษฐกิจของเรา ในการจ่ายค่าตอบแทน เราอาจจำกัดรูปแบบความชอบของใครสักคนโดยการ โน้มน้าวให้เขาเชื่อ และรู้สึกว่าคุณภาพของเขานั้นดูเลือนลอยและไกลเกินกว่าจะไล่ตาม หรือเราอาจกลับไปให้ ความสำคัญกับพลังแห่งการดึงดูด ความรัก หรือหน้าที่ที่พึงปฏิบัติในความสัมพันธ์ ให้มีความสำคัญ กับค่านิยมต่าง ๆ ที่คนสองฝ่ายพึงมีร่วมกันจนก่อให้เกิดการรับรู้คุณค่าในค่านิยมและวัตถุประสงค์ ที่มีร่วมกัน หากเราสามารถโน้มน้าวชักจูงให้ใครปฏิบัติตามความต้องการเราโดยปราศจากการขู่ เข็ญคุกคามหรือการให้สิ่งของแลกเปลี่ยน ก็เรียกได้ว่าอำนาจละมุนกำลังทำหน้าที่ของมันแล้ว

อำนาจละมุนจะใช้รูปแบบการตอบแทนประเภทอื่นที่ไม่ใช่การบังคับขู่เข็ญ ไม่ใช่สิ่งของ เงินทอง เพื่อสร้างความร่วมมือให้เกิดพลังดึงดูดต่อค่านิยมร่วม ความชอบธรรม และการมีส่วนร่วม ในการให้การสนับสนุนเพื่อบรรลุคุณค่าเหล่านั้น ในตลาดของโลกเสรี อัดัม สมิธ ได้เคยตั้ง ข้อสังเกตว่ามนุษย์ถูกชักจูงโดยมือที่มองไม่เห็น ในขณะที่พวกเขาต้องตัดสินใจ การตัดสินใจของเรา มักถูกหล่อหลอมด้วยอำนาจละมุนซึ่งเป็นพลังดึงดูดที่มองไม่เห็น จับต้องไม่ได้ ที่โน้มน้าวให้เรา ปฏิบัติตัวในแนวทางที่ผู้อื่นวางไว้โดยสมัครใจอย่างเป็นธรรมชาติและโดยปราศจากซึ่งการขู่เข็ญ คุกคามหรือการแลกเปลี่ยนด้วยทรัพย์สินเงินทอง อำนาจกระด้างและอำนาจละมุนนั้นสัมพันธ์กัน อย่างแนบแน่นเพราะล้วนเกี่ยวข้องกับความสามารถในการบรรลุวัตถุประสงค์โดยส่งผลต่อ พฤติกรรมของบุคคลอื่นและอำนาจทั้งสองประเภทนี้ก็แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทั้ง ในส่วนที่

เกี่ยวข้องกับรูปแบบของพฤติกรรมและที่เกี่ยวข้องกับที่มาของอำนาจ ในทางการเมืองระหว่างประเทศ ทรัพยากรต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดอำนาจละมุนนั้น โดยมากเกี่ยวข้องกับค่านิยมที่องค์กรหรือรัฐแสดงออกในวัฒนธรรมของตนที่กำหนดโดยแนวปฏิบัติและนโยบายภายในประเทศ ตลอดจนวิธีการจัดการความสัมพันธ์กับประเทศอื่น บางครั้งรัฐบาลพบว่าการควบคุมและการใช้อำนาจละมุนนั้นเป็นเรื่องยาก แต่ถึงกระนั้น ก็มีได้กระทบต่อความสำคัญของอำนาจละมุน ดังที่อดีตรัฐมนตรีต่างประเทศของฝรั่งเศสท่านหนึ่งได้ตั้งข้อสังเกตว่าชาวอเมริกันมีอำนาจเพราะพวกเขาสามารถ "สร้างแรงบันดาลใจให้กับความฝันและความปรารถนาของผู้อื่น" สิ่งนี้เป็นผลพวงจากความเชี่ยวชาญในอุตสาหกรรมภาพยนตร์และโทรทัศน์ของอเมริกาที่เผยแพร่ภาพเหล่านั้นไปทั่วโลก และด้วยเหตุผลเดียวกันนี้เอง ผู้คนมากมายจากหลากหลายประเทศต่างเดินทางไปยังสหรัฐอเมริกาเพื่อการ ศึกษาเรียนรู้

Carr (1939 อ้างถึงใน Nye, 2015, p.7) นักสังคมนิยมชาวอังกฤษผู้ยิ่งใหญ่ยังได้จัดการความคิดเห็นของเขาไว้ในปี ค.ศ. 1939 อธิบายว่าอำนาจระหว่างประเทศนั้นแบ่งออกได้สามประเภท คือ การทหาร เศรษฐกิจ และอำนาจที่เกิดจากความเห็นของผู้คน ผู้ที่ปฏิเสธความสำคัญของอำนาจละมุนก็ไม่ต่างจากผู้ที่ไม่เข้าใจพลังของการดึงดูดโน้มน้าว ดังนั้นดังที่กล่าวไว้ข้างต้น บางครั้งแหล่งอำนาจเดียวกันอาจส่งผลต่อพฤติกรรมได้หลากหลายรูปแบบตั้งแต่การบีบบังคับไปจนถึงการเชื่อเชิญดึงดูด ประเทศที่ประสบกับความเสื่อมถอยทางเศรษฐกิจและการทหารมีแนวโน้มที่จะสูญเสียไม่เพียงแต่อำนาจกระด้างเท่านั้น แต่ยังสูญเสียความสามารถในการกำหนดวาระระหว่างประเทศและความน่าสนใจในระดับระหว่างประเทศด้วย บางประเทศอาจขึ้นชอบละชั้นคมประเทศที่มีอำนาจแข็งแกร่ง เป็นตำนานแห่งความคงกระพัน ดังที่ทั้งฮิตเลอร์และสตาลินต่างพยายามบริหารประเทศประเทศไปในแนวทางนั้น นอกจากนี้ อำนาจกระด้างยังสามารถนำไปใช้เพื่อสร้างอาณาจักรและสถาบันต่าง ๆ ในชาติที่เป็นรัฐขนาดเล็กได้ด้วย ดังจะเห็นได้จากวิธีการที่สหภาพโซเวียตใช้ปกครองประเทศต่าง ๆ ในยุโรปตะวันออก

อย่างไรก็ดี อำนาจละมุนมิได้ขึ้นตรงต่ออำนาจกระด้าง นครวาติกันถือครองและรักษาอำนาจละมุนของตนเองได้อย่างดีและเหนียวแน่น แม้จะมีคำถามล้อเลียนของสตาลินว่า "สมเด็จพระสันตะปาปาทรงมีทหารกี่กองพัน?" สหภาพโซเวียตเอง ครั้งหนึ่งก็เคยครอบครองอำนาจละมุน แต่ก็สูญเสียอำนาจดังกล่าวไปอย่างมีนัยสำคัญภายหลังการตัดสินใจรุกรานฮังการีและเชโกสโลวาเกีย ในขณะที่แสนยานุภาพทางทหารของสหภาพโซเวียตแผ่ขยายเกรียงไกร อำนาจละมุนของสหภาพโซเวียต กลับลดน้อยถอยลง ด้วยนโยบายการเมืองการปกครองที่เหี้ยมโหด อำนาจกระด้าง

ของสหภาพโซเวียตจึงตัดทอนพลังของอำนาจละมุนของตนลง ในทางตรงกันข้าม อิทธิพลของสหภาพโซเวียตในฟินแลนด์กลับได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในบริบทของอำนาจละมุน ในทำนองเดียวกัน อิทธิพลของสหรัฐอเมริกาในละตินอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 1930 ก็ได้รับการเสริมแรงเมื่อแฟรงคลิน รูสเวลต์ ให้ความสำคัญกับอำนาจละมุนผ่านทาง “นโยบายมิตรประเทศที่ดี”

สถาบันต่าง ๆ ภายในประเทศสามารถยกระดับและเสริมแรงอำนาจละมุนของตนได้ ตัวอย่างเช่น สหราชอาณาจักรในศตวรรษที่ 19 และสหรัฐอเมริกาในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 ต่างยกระดับค่านิยมของตนเองโดยการสร้างโครงสร้างของกฎเกณฑ์และสถาบันระหว่างประเทศที่สอดคล้องกับลักษณะเสรีนิยมและประชาธิปไตยของระบบเศรษฐกิจของอังกฤษและอเมริกัน ไม่ว่าจะเป็นการค้าเสรีและมาตรฐานทองคำในกรณีของอังกฤษ และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ องค์การการค้าโลก และสหประชาชาติในกรณีของสหรัฐอเมริกา ประเทศที่สามารถทำให้อำนาจของตนชอบธรรมได้อย่างเหมาะสมในสายตาของประเทศอื่นก็ย่อมสามารถบรรลุเป้าประสงค์ที่ปรารถนาได้ง่ายขึ้นและมีผู้ต่อต้านน้อยลง และหากวัฒนธรรมและอุดมการณ์ของประเทศนั้นน่าสนใจและสามารถดึงดูดความสนใจของผู้คนได้ ผู้คนก็จะเต็มใจและพร้อมปฏิบัติตามมากขึ้น หากประเทศใดสามารถกำหนดกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศที่สอดคล้องกับความสนใจและค่านิยมของประเทศของตนได้ ผู้คนก็มักจะมองว่ารูปแบบการบริหารประเทศหรือนโยบายที่ประเทศนั้นยึดถือปฏิบัตินั้นถูกต้องและชอบธรรม กล่าวคือ หากประเทศใดรู้จักใช้สถาบันต่าง ๆ อย่างมีกลยุทธ์และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่เอื้อต่อการตัดสินใจของประเทศอื่นในการที่จะทำหรือไม่ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ในแบบที่ตนต้องการ ก็ไม่มีความจำเป็นต้องใช้ “แครอท” หรือ “กระบอง” ราคาแพงให้สูญเปล่าสิ้นเปลือง

2.1.5 แหล่งที่มาของอำนาจละมุน

อำนาจละมุนของประเทศขึ้นอยู่กับทรัพยากรสามประการ ได้แก่ วัฒนธรรม ค่านิยมทางการเมือง และนโยบายต่างประเทศ วัฒนธรรมคือชุดของค่านิยมและแนวปฏิบัติที่สร้างความหมายให้กับสังคม ซึ่งมีอยู่หลากหลายรูปแบบ โดยปกติมักแบ่งแยกเป็นวัฒนธรรมชั้นสูง เช่น วรรณกรรม ศิลปะ และการศึกษา และวัฒนธรรมร่วมสมัยหรือวัฒนธรรมสมัยนิยมซึ่งเน้นที่ความบันเทิงมวลชน เมื่อประเทศมีวัฒนธรรมที่สะท้อนค่านิยมสากลและมีนโยบายที่ส่งเสริมคุณค่าและความสนใจของผู้อื่นหรือประเทศอื่น ประเทศดังกล่าวก็มีโอกาสที่จะบรรลุผลลัพธ์จากการดำเนินการตามที่ต้องการได้มากขึ้นเนื่องจากพลังดึงดูด โน้มน้าวและหน้าที่ที่สร้างขึ้นมีความความสัมพันธ์กัน อย่างไรก็ตาม

ค่านิยมที่ยึดถือผ่านมุมมองที่คับแคบและบริบททางวัฒนธรรมที่เน้นประโยชน์แห่งท้องถิ่นเป็นหลัก มักไม่ค่อยก่อให้เกิดอำนาจละมุน สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ได้รับประโยชน์จากวัฒนธรรมสากล ในลักษณะดังกล่าว โจเซฟ จอห์น บรรณาธิการชาวเยอรมันเคยกล่าวว่าอำนาจละมุนของอเมริกานั้น ยิ่งใหญ่กว่าทรัพย์สินทางเศรษฐกิจและการทหารเสียอีก “วัฒนธรรมของสหรัฐอเมริกา ไม่ว่าจะเป็ นวัฒนธรรมในชนชั้นใด ล้วนแผ่ขยายออกไปภายนอกด้วยกำลังที่รุนแรงเทียบเท่าที่เกิดขึ้นใน จักรวรรดิโรมัน แต่อิทธิพลทางวัฒนธรรมของรัสเซียและโรมันกลับสะกดหยุดลงที่พรมแดนทาง ทหารของพวกเขาตัวเอง ในขณะที่อำนาจละมุนของอเมริกานั้นแผ่ขยายปกคลุมไปทั่วทุกอาณาจักร ทั่วโลก”

นักวิเคราะห์บางคนมองว่าอำนาจละมุนนั้นก็ไม่ต่างจากพลังทางวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยม ความเข้าใจของพวกเขาในส่วนนี้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงในแง่ที่เมื่อเทียบพฤติกรรมที่ เกี่ยวข้องกับอำนาจละมุนกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดอำนาจนั้นเอง พวกเขาสับสน ระหว่างทรัพยากรทางวัฒนธรรมกับพฤติกรรมที่เกิดจากพลังดึงดูดโน้มน้าว ตัวอย่างเช่นกรณีของ ไนอัลล์ เฟอร์กูสัน นักประวัติศาสตร์ที่อธิบายถึงอำนาจละมุนว่าเป็น “แรงขับรูปแบบใหม่ที่ไม่ใช่ แรงขับแบบดั้งเดิมที่มาในรูปของสินค้าทางวัฒนธรรมและสินค้าเชิงพาณิชย์” และเปลี่ยนไปยอมรับ ในภายหลังว่าแรงขับดังกล่าวคือ “อำนาจละมุน” แน่แน่นอนว่าผลิตภัณฑ์ไอ้กั๊กและบิกแม็คไม่อาจดึงดูด ผู้คนในโลกอิสลามให้หันมารักสหรัฐอเมริกาได้เสมอไป หรือกรณีที่มีผู้กล่าวกันว่าคิมจองอิล ผู้นำ เเผด็จการแห่งเกาหลีเหนือ นั้นชื่นชอบพิซซ่าและภาพยนตร์อเมริกัน แต่ถึงกระนั้น ความชอบ ดังกล่าวก็ไม่ได้มีผลหรือกระทบต่อ โครงการนิวเคลียร์ของคิมจองอิล เช่นเดียวกับที่ไวน์และชีสชั้น เลิศไม่ใช่เครื่องประกันว่าผู้ที่ชื่นชอบจะต้องหลงใหลและชื่นชมประเทศฝรั่งเศส และความนิยมของ เกมโปเกมอนก็ไม่ได้หมายความว่าญี่ปุ่นจะได้ชื่นชมดอกผลจากนโยบายต่างประเทศตามที่ตน ต้องการ นั่นหมายถึง การมิได้ปฏิเสธว่าวัฒนธรรมสมัยนิยมนั้นโดยมากมักเป็นทรัพยากรที่ใช้สร้าง อำนาจละมุน แต่ต้องการชี้ให้เห็นว่าประสิทธิภาพของทรัพยากรอันนำมาซึ่งอำนาจนั้นขึ้นอยู่กับ บริบทแวดล้อมเป็นสำคัญ รวมถึงไม่ใช่แหล่งอำนาจทางทหารที่ดีหากอยู่ในหนองน้ำหรือในป่า ถ่าน หินและเหล็กกล้าไม่ใช่แหล่งพลังงานหลักที่จำเป็นหากมิได้อยู่ในประเทศอุตสาหกรรม ภาพยนตร์ อเมริกันที่ทำให้สหรัฐอเมริกาเป็นที่ชื่นชอบในจีนหรือละตินอเมริกาอาจส่งผลกระทบข้ามและกลับ ลดทอนพลังของอำนาจละมุนของอเมริกาในซาอุดีอาระเบีย หรือปากีสถาน แต่โดยทั่วไปแล้ว ผล การสำรวจความคิดเห็นแสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมสมัยนิยมของสหรัฐอเมริกาทำให้ประเทศอื่น ๆ มองสหรัฐอเมริกาว่าเป็นประเทศที่ “น่าตื่นตาตื่นใจ แปลกใหม่ ร่ารวย ทรงพลัง เป็นผู้นำกระแส ทั้ง ในด้านความทันสมัยและนวัตกรรม” และภาพลักษณ์ดังกล่าวมีเสน่ห์ดึงดูดใจในยุคที่ผู้คนต้องการ

การมีส่วนร่วมในชีวิตที่ดีแบบชาวอเมริกัน แม้ว่าในฐานะพลเมืองในทางการเมือง พวกเขาจะตระหนักถึงข้อเสียต่าง ๆ ที่มีอยู่ในด้านระบบนิเวศ ชุมชน และความเท่าเทียมกันของมนุษย์ก็ตาม ตัวอย่างเช่น ในการอธิบายการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อการใช้สิทธิทางศาลในจีน นักเคลื่อนไหวชาวจีนรายหนึ่งอธิบายว่า "เราเคยดูภาพยนตร์ฮอลลีวูดมามากมาย มีทั้งนางงานแต่งงาน งานศพ และการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรม เราจึงคิดว่าการขึ้นศาลสักสองสามครั้งในชีวิตนั้นเป็นเรื่องปกติ" หากวัตถุประสงค์ของชาวอเมริกันคือการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบกฎหมายในประเทศจีน ภาพยนตร์ดังกล่าวอาจมีประสิทธิวิธมากกว่าการที่เอกอัครราชทูตชาวอเมริกันกล่าวสุนทรพจน์เกี่ยวกับความสำคัญของหลักนิติธรรมเสียอีก ด้วยเหตุนี้ การใช้พลังของอำนาจดังกล่าวจึงต้องเป็นไปอย่างรอบคอบระมัดระวัง ด้วยพลังดึงดูดของวัฒนธรรมป๊อปแบบอเมริกันในภูมิภาคและในกลุ่มต่าง ๆ อาจทำให้การเผยแพร่และส่งเสริมนโยบายต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกาง่ายขึ้นหรือยากขึ้นกว่าเดิมก็ได้

การถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้นมิได้เกิดขึ้นผ่านทางการค้าเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นผ่านการติดต่อส่วนบุคคล การพบปะเยี่ยมเยือน รวมถึงการแลกเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ระหว่างกัน แนวคิดและค่านิยมที่อเมริกาปลูกฝังไว้ในจิตใจของนักศึกษาต่างชาติกว่าห้าแสนคนที่เดินทางมาศึกษาในมหาวิทยาลัยของสหรัฐอเมริกาทุกปีแล้วเดินทางกลับประเทศบ้านเกิดของตนหรือที่ปลูกฝังในความคิดของผู้ประกอบการชาวเอเชียที่เดินทางกลับบ้านเกิดภายหลังการประสบความสำเร็จในซิลิคอน แวลลีย์ มักจะเข้าถึงชนชั้นสูงที่ครอบครองอำนาจในมือ ผู้นำจีนส่วนใหญ่มีบุตรชายหรือบุตรสาวที่ได้รับการศึกษาในสหรัฐอเมริกา ทำให้พวกเขาสามารถถ่ายทอดมุมมองที่เป็นจริงเกี่ยวกับสหรัฐอเมริกาให้กับบุพการีได้เข้าใจ ซึ่งแน่นอนว่ามักจะขัดแย้งกับภาพลือเลือน ในการโฆษณาชวนเชื่ออย่างเป็นทางการของจีน ในทำนองเดียวกัน เมื่อสหรัฐอเมริกาพยายามเกลี้ยกล่อมประธานาธิบดีมุฮัมมัดแห่งปากีสถานให้เปลี่ยนแปลงนโยบายและสนับสนุนมาตรการของสหรัฐอเมริกาในอัฟกานิสถานมากขึ้น ความต้องการความสหรัฐอเมริกาในตอนนี้อาจสัมฤทธิ์ผลหากประธานาธิบดีของปากีสถานได้รับฟังข้อเสนอดังกล่าวจากลูกชายของเขาที่ทำงานในนครบอสตัน

นโยบายของรัฐบาลที่ประกาศใช้ทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นอีกแหล่งหนึ่งของอำนาจละมุน ตัวอย่างเช่น ในทศวรรษ 1950 การแบ่งแยกทางเชื้อชาติในสหรัฐอเมริกาได้ทำลายอำนาจละมุนของสหรัฐอเมริกาในแอฟริกา และในปัจจุบัน การลงโทษประหารชีวิตและกฎหมายควบคุมอาวุธปืนที่อ่อนแอได้ทำลายอำนาจละมุนของสหรัฐอเมริกาในยุโรป ในทำนองเดียวกัน นโยบายต่างประเทศที่ส่งผลกระทบอย่างมากต่อพลังของอำนาจละมุน นโยบายสิทธิมนุษยชนของ

จิมมี คาร์เตอร์เป็นกรณีตัวอย่าง เช่นเดียวกับความพยายามของรัฐบาลในการส่งเสริมประชาธิปไตยในฝ่ายบริหารของเรแกนและคลินตัน ในอาร์เจนตินา นโยบายสิทธิมนุษยชนของสหรัฐอเมริกาที่ถูกต้องโดยรัฐบาลทหารในทศวรรษ 1970 ทำให้เกิดอำนาจละมุนที่มีพลังอย่างมากสำหรับสหรัฐอเมริกา

นโยบายอาจมีผลกระทบทั้งในระยะยาวและในระยะสั้น ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามบริบทแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนไป ความนิยมของสหรัฐอเมริกาในอาร์เจนตินาในช่วงต้นทศวรรษ 1990 สะท้อนถึงนโยบายของคาร์เตอร์ในทศวรรษ 1970 และความนิยมนี้เองต่างผลให้รัฐบาลอาร์เจนตินาให้การสนับสนุนนโยบายของสหรัฐอเมริกาในสหประชาชาติและในคาบสมุทรบอลข่าน อย่างไรก็ตาม พลังแห่งอำนาจละมุนของสหรัฐอเมริกาเสียหายมากพอสมควรหลังจากบริบททางการเมืองระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไปอีกครั้งในช่วงทศวรรษที่สหรัฐอเมริกาล้มเหลวในการประคับประคองและกอบกู้เศรษฐกิจของอาร์เจนตินาจากการล่มสลาย

นโยบายของรัฐบาลสามารถเสริมสร้างหรือทำลายอำนาจละมุนของประเทศและนโยบายในประเทศหรือต่างประเทศที่ดูเหมือนเสแสร้ง ยโส ไม่แยแสต่อความคิดเห็นของผู้อื่น หรือมุ่งแต่ประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญก็อาจทำลายพลังของอำนาจละมุนเช่นกัน ตัวอย่างเช่น กรณีผลการสำรวจความคิดเห็นหลังสงครามอิรักในปี ค.ศ. 2003 ที่ชี้ว่าความนิยมในสหรัฐอเมริกานั้นลดลงอย่างมีนัยสำคัญ โดยให้ความเห็นว่าพวกเขามีปฏิกริยาในเชิงลบต่อการบริหารประเทศของประธานาธิบดีบุชในเชิงนโยบายมากกว่าที่จะเหมารวมไปที่สหรัฐอเมริกาทั้งประเทศ ในปัจจุบัน ผู้คนเรียนรู้ที่จะแยกคนและวัฒนธรรมอเมริกันออกจากนโยบายของสหรัฐอเมริกา ต่างเข้าใจว่าทั้งสองสิ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกัน ประชาชนในประเทศส่วนใหญ่ยังคงชื่นชมสหรัฐอเมริกาในด้านเทคโนโลยี ดนตรี ภาพยนตร์ และสื่อโทรทัศน์ ในขณะที่ผู้คนส่วนใหญ่ในหลากหลายประเทศกลับไม่ชอบอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาที่เพิ่มมากขึ้นในประเทศของตน

สงครามอิรักในปี ค.ศ. 2003 ไม่ใช่การดำเนินการตามนโยบายครั้งแรกที่ทำให้สหรัฐอเมริกาไม่เป็นที่นิยม เมื่อสามทศวรรษที่แล้ว ผู้คนจำนวนมากจากทั่วโลกต่างคัดค้านสงครามของสหรัฐอเมริกาในเวียดนาม และจุดยืนของสหรัฐอเมริกานั้นเองที่ส่งผลต่อความไม่เป็นที่นิยมของนโยบายดังกล่าว เมื่อนโยบายเปลี่ยนแปลงไปและภาพจำของสงครามจืดจางลงตามกระแสของกาลเวลา อำนาจละมุนของสหรัฐอเมริกาก็กลับฟื้นคืน

คุณค่าหรือค่านิยมต่าง ๆ ที่รัฐบาลได้รับการสนับสนุนในประเทศของตน (เช่น ประชาธิปไตย) ในสถาบันระหว่างประเทศ (เช่น การปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น) และในนโยบายต่างประเทศ (เช่น การส่งเสริมสันติภาพและสิทธิมนุษยชน) ล้วนส่งผลอย่างมากต่อความรู้สึกชื่นชอบชื่นชมของผู้คน รัฐบาลสามารถดึงดูดหรือผลักดันความนิยมชมชอบจากพฤติกรรมที่รัฐบาลแสดงให้เห็นปรากฏ แต่อ่านาจละมุนนั้นมิได้อยู่ในกำมือของรัฐบาลในระดับเดียวกับที่รัฐบาลครอบครองอำนาจกระด้าง ที่มาของอำนาจกระด้างต่าง ๆ เช่น กองกำลังติดอาวุธนั้นเป็นของรัฐบาล ส่วนน้ำมันสำรองและทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ นั้นเป็นแหล่งอำนาจของชาติ ในทางตรงกันข้าม แหล่งที่มาของอำนาจละมุนจำนวนมากมิได้อยู่ในกำมือของรัฐบาลอเมริกันและตอบสนองต่อวัตถุประสงค์เพียงบางส่วนเท่านั้น ดังตัวอย่างในยุคสงครามเวียดนามที่วัฒนธรรมสมัยนิยมของอเมริกามักทำงานข้ามวัตถุประสงค์กับนโยบายที่เป็นทางการของรัฐบาล

2.1.6 ชีตจำกัดของอำนาจละมุน

ในโลกใบนี้ การมีความเห็นที่ขัดแย้งกันในประเทศต่าง ๆ เป็นเรื่องธรรมดา เป็นปกติวิสัย ในเรื่องของอำนาจละมุนเองก็เช่นกัน ผู้ที่เคลือบแคลงใจและเห็นขัดแย้งกับแนวคิดเรื่องอำนาจละมุนนั้นเกิดจากการที่พวกเขาพิจารณา “อำนาจ” อย่างแคบ คือมองในแง่ของการใช้คำสั่งหรือการบังคับควบคุมเพียงอย่างเดียว ในทัศนะของพวกเขา พฤติกรรมลอกเลียนแบบหรือปลั่งดึงดูดโน้มน้าวใจนั้นไม่ใช่อำนาจ ดังที่เราได้เห็นแล้วว่าการลอกเลียนแบบหรือปลั่งดึงดูดโน้มน้าวใจในบางกรณีก็ไม่ได้ก่อให้เกิดผลลัพธ์ในเชิงอำนาจมากมายนักในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของประเทศ และการลอกเลียนแบบนั้นก็ไม่ได้นำมาซึ่งผลลัพธ์ที่น่าพึงพอใจเสมอไป ตัวอย่างเช่น ในช่วงทศวรรษ 1980 ญี่ปุ่นได้รับการยกย่องอย่างกว้างขวางในการเป็นผู้บุกเบิกด้านอุตสาหกรรมผ่านนวัตกรรมรูปแบบต่าง ๆ แต่การลอกเลียนแบบของบริษัทในประเทศอื่น ๆ กลับมาหลอกหลอนชาวญี่ปุ่นอีกครั้งเมื่ออำนาจทางการตลาดของญี่ปุ่นลดลง

ในทำนองเดียวกัน กองทัพมักลอกเลียนแบบกลยุทธ์ที่ประสบความสำเร็จของกลุ่มต่อสู้ ทำให้กลยุทธ์ดังกล่าวด้อยค่าไป และดำเนินมาตรการทั้งปวงเพื่อให้คู่ต่อสู้บรรลุผลที่ต้องการได้ยากขึ้น ข้อสังเกตดังกล่าวอาจถูกต้องแต่สิ่งที่พวกเขาพลาดคือประเด็นที่ว่า การดึงความสนใจหรือโน้มน้าวใจผู้คนมักนำมาซึ่งสิ่งที่ต้องการ ผู้ที่เห็นแย้งกับการคงอยู่ของอำนาจละมุนต้องการกำหนดขอบเขตของอำนาจแบบจำกัดไว้เพียงการกระทำโดยเจตนาในลักษณะของคำสั่งและการควบคุมเท่านั้น โดยเพิกเฉยต่ออำนาจที่สองหรือ “อำนาจเชิงโครงสร้าง” อันเป็นความสามารถในการสร้างผลลัพธ์ที่

ต้องการโดยปราศจากการขู่เข็ญให้ผู้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผ่านการคุกคามหรือการชักจูงใจด้วยทรัพย์สินเงินทอง

ในขณะเดียวกัน สิ่งสำคัญคือต้องสามารถระบุได้ว่าเงื่อนไขที่ปลั่งคิงคูดโน้มน้ำวมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการนั้นคืออะไรและเงื่อนไขแบบใดที่จะนำไปสู่ความล้มเหลว ดังที่เราได้เห็นแล้วว่าวัฒนธรรมสมัยนิยมมักจะคิงคูดผู้คนและสร้างอำนาจละมุนที่ต้องการในสถานการณ์ที่วัฒนธรรมค่อนข้างคล้ายคลึงกันได้ดีกว่าในสถานการณ์ที่วัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ อำนาจทั้งปวงจึงแปรไปตามบริบท ใครเกี่ยวข้องกับใครภายใต้สถานการณ์ใด แต่ อำนาจละมุนนั้นจะแปรไปตามการตีความของผู้เปลสารและผู้รับสาร ยิ่งกว่านั้น ปลั่งคิงคูดโน้มน้ำวมักให้ผลแบบกระจายกระจาย กล่าวคือ จะก่อให้เกิดอิทธิพลบางอย่างในวงกว้างมากกว่า พฤติกรรมแบบเฉพาะที่สังเกตได้ง่าย แน่แน่นอนว่า การตอบแทนซึ่งกันและกันแบบกระจายนั้นจับต้องได้น้อยกว่าการแลกเปลี่ยนในทันที อย่างไรก็ตาม ผลกระทบทางอ้อมของปลั่งคิงคูดโน้มน้ำวและอิทธิพลแบบกระจายสามารถสร้างความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญและนำไปสู่ผลลัพธ์ที่น่าพึงพอใจในสถานการณ์ที่ต้องมีการเจรจาต่อรอง หากไม่แล้ว ผู้นำ จะยื่นกรานและยึดติดกับพฤติกรรมที่นำมาซึ่งผลตอบแทนแบบเร่งด่วนและกิจกรรมที่ต้องมีการตอบแทนซึ่งกันและกันเท่านั้น

นักจิตวิทยาสังคมได้พัฒนางานวิจัยเชิงประจักษ์จำนวนมากเพื่อสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างปลั่งคิงคูดโน้มน้ำวและอำนาจ อำนาจละมุนยังมีแนวโน้มที่จะมีความสำคัญมากกว่าเมื่อการกระจายอำนาจเกิดขึ้นในประเทศอื่นเพราะผู้นำเผด็จการไม่อาจเพิกเฉยอย่างสิ้นเชิงต่อความคิดเห็นของประชาชนในประเทศของเขาแต่เขามักจะเพิกเฉยไม่ใส่ใจว่าประเทศอื่นเป็นที่นิยมหรือไม่ หากพิจารณาแล้วว่สิ่งนั้นไม่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ในระบอบประชาธิปไตยที่ความคิดเห็นของสาธารณชนและรัฐสภามีความสำคัญ ผู้นำทางการเมืองมีช่องทางที่จะปรับใช้ยุทธวิธีและข้อตกลงในการเจรยาน้อยกว่า ในระบบเผด็จการ ดังนั้น จึงเป็นไปได้เลยที่รัฐบาลตุรกีจะอนุญาตให้ทหารอเมริกันข้ามประเทศของตนในปี ค.ศ. 2003 เนื่องจากนโยบายของสหรัฐอเมริกาได้ลดทอนความนิยมของสหรัฐอเมริกาลงอย่างมากในความคิดเห็นของสาธารณชนและในรัฐสภาในทางตรงกันข้าม เป็นเรื่องง่ายกว่ามากสำหรับสหรัฐอเมริกาที่จะได้รับอนุญาตให้ตั้งฐานทัพในอุซเบกิสถานเพื่อการปฏิบัติการทางทหารในอัฟกานิสถาน

ผู้คนจำนวนหนึ่งเห็นแย้งและคัดค้านการใช้คำว่า “อำนาจละมุน” ในทางการเมืองระหว่างประเทศ เนื่องจากรัฐบาลไม่สามารถควบคุมปลั่งคิงคูดโน้มน้ำวที่เกิดจากอำนาจดังกล่าวได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ อำนาจละมุนส่วนใหญ่ที่เกิดในสหรัฐอเมริกาล้วนเป็นผลผลิตของฮอลลีวูด ฮาร์เวิร์ด ไมโครซอฟต์ และไมเคิล จอร์แดน แต่ความจริงที่ว่าภาคประชาสังคมเป็นแหล่งกำเนิดของอำนาจละมุนไม่ได้พิสูจน์หักล้างการดำรงอยู่ของอำนาจดังกล่าว ในสังคมเสรี รัฐบาลไม่สามารถและไม่ควรควบคุมวัฒนธรรม ดังที่ Forman (2003 อ้างถึงใน Nye , 2015, p.14) ผู้กำกับภาพยนตร์ชาวเช็กเล่าว่าเมื่อครั้งรัฐบาลคอมมิวนิสต์อนุญาตให้ฉายภาพยนตร์อเมริกันเรื่อง Twelve Angry Men เพราะมีเนื้อหาที่แสดงคามรุนแรงของสถาบันต่าง ๆ ในสังคมอเมริกัน ปัญญาชนชาวเช็กต่างคิดว่า “หากประเทศนั้นสามารถสร้างภาพยนตร์แบบนี้ซึ่งเป็นเรื่องที่แสดงถึงด้านที่ไม่ค่อยจะดีนักของตัวเองได้ ประเทศนั้นต้องมีความภาคภูมิใจ มีความแข็งแกร่งภายใน เป็นอิสระ และเข้มแข็งเพียงพอ”

ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าบริษัทห้างร้าน มหาวิทยาลัย มูลนิธิ กลุ่มศาสนา และองค์กรนอกภาครัฐต่างพัฒนาอำนาจละมุนของตนเองซึ่งอาจส่งเสริมหรือขัดแย้งกับเป้าหมายนโยบายต่างประเทศ นั่นคือเหตุผลที่รัฐบาลต้องแน่ใจว่าการบริหารประเทศและนโยบายของรัฐบาลทำหน้าที่เสริมแรงมิใช่บ่อนทำลายอำนาจละมุนและนี่เป็นเรื่องจริงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่อำนาจละมุนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของภาคเอกชนมีแนวโน้มที่จะมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ ในยุคข้อมูลข่าวสารทั่วโลก

ผู้คนจำนวนหนึ่งที่ยังเคลือบแคลงใจเกี่ยวกับอำนาจละมุนยังคงโต้แย้งว่าความนิยมที่วัดโดยการสำรวจความคิดเห็นนั้นเป็นเพียงเรื่องชั่วคราว จึงไม่ควรนำมาพิจารณาอย่างจริงจัง จริงอยู่ที่เราไม่ควรให้ความสำคัญกับแบบสำรวจความคิดเห็นมากจนเกินไปนัก แบบสำรวจความคิดเห็นนั้นแม้เป็นสิ่งจำเป็นแต่ก็ไม่อาจวัดผลแหล่งที่มาของอำนาจละมุนได้อย่างสมบูรณ์เนื่องจากคำตอบที่ได้ย่อมแตกต่างกันไปตามวิธีการตั้งคำถาม และหากมิได้มีการสำรวจความคิดเห็นด้วยคำถามเดิมในหลายช่วงเวลา ผลที่ได้ก็ยังไม่สมบูรณ์ เพราะความคิดเห็นในช่วงเวลาหนึ่งก็แสดงความคิดและผลของพฤติกรรมในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น เสมือนการพิจารณาภาพนิ่งที่ขาดความต่อเนื่อง

ความคิดเห็นของมนุษย์เปลี่ยนแปลงได้เสมอและความผันผวนดังกล่าวไม่สามารถวัดได้ด้วยแบบสำรวจความคิดเห็นเพียงฉบับเดียว ยิ่งไปกว่านั้น ผู้นำทางการเมืองมักต้องตัดสินใจในเรื่องที่อาจไม่เป็นที่นิยมเพียงเพราะการตัดสินใจนั้นเป็นหน้าที่ที่พึงปฏิบัติและได้แต่เพียงหวังว่าความนิยมของพวกเขาจะกลับคืนมาหากการตัดสินใจนั้นได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้องในท้ายที่สุด สำหรับนโยบายต่างประเทศ ความนิยมชมชอบไม่ใช่จุดสิ้นสุดของกระบวนการ ยังมีผลที่ตามมาที่ต้องติดตามต่อไปอีกมาก อย่างไรก็ตาม การสำรวจความคิดเห็นเป็นการประมาณการ

เบื้องต้นที่ดีเกี่ยวกับความน่าสนใจของประเทศหนึ่ง ๆ รวมถึงต้นทุนหรือผลเชิงลบที่เกิดขึ้นจากนโยบายที่ไม่เป็นที่นิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นสอดคล้องต้องกันกับผลจากแบบสำรวจความคิดเห็น จึงกล่าวได้ว่าความน่าสนใจและพลังดึงดูดโน้มน้าวใจนั้นส่งผลต่อความสามารถในการได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่เราต้องการ

2.1.7 ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกระต้างและอำนาจละมุน

อำนาจกระต้างและอำนาจละมุนบางครั้งเสริมแรงซึ่งกันแต่บางครั้งก็ขัดแย้งกันเอง ประเทศที่แสวงหาคะแนนนิยมอาจไม่ประสงค์ที่จะใช้อำนาจกระต้างแม้ในเวลาที่เหมาะสม แนวคิดพื้นฐานคือไม่มีประเทศใดในโลกที่ชอบถูกบงการ แม้จะเป็นการบางการด้วยอำนาจละมุน ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาเผยให้เห็นว่ารัฐที่อ่อนแอจะรวมตัวกันเพื่อสร้างสมดุลในการจำกัดอำนาจคุกคามของรัฐที่เข้มแข็งกว่า แต่ไม่เสมอไป บางครั้งผู้อ่อนแอก็ถูกชักชวนให้กระโดดลงเรือลำเดียวกับผู้นำของประเทศที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพวกเขาไม่มีทางเลือกหรือเมื่ออำนาจทางทหารของประเทศมหาอำนาจมาพร้อมกับอำนาจละมุน เหนือสิ่งอื่นใด บางครั้งอำนาจกระต้างก็มีด้านที่น่าดึงดูดหรือนุ่มนวล ดังที่ Bin Laden (2003 อ้างถึงใน Nye, 2015, p.25) กล่าวไว้ในเทปบันทึกภาพของเขาตอนหนึ่งว่า “เมื่อคนเห็นม้าที่แข็งแรงและม้าที่อ่อนแอ โดยธรรมชาติแล้ว พวกเขาจะชอบม้าที่แข็งแรง” หรืออาจกล่าวได้ว่าผู้คนมักเห็นอกเห็นใจไก่อรงบ่อน แต่ไม่มีทางเค็มพันด้วยไก่ตัวนั้น

สงครามอิรักในปี ค.ศ. 2003 เป็นตัวอย่างที่น่าสนใจเกี่ยวกับการทำงานสอดประสานกันของอำนาจทั้งสองรูปแบบ แรงจูงใจบางประการในการทำสงครามคือการยับยั้งพลังของอำนาจกระต้าง มีรายงานว่าโดนัลด์ รัมส์เฟลด์เข้ารับตำแหน่งโดยเชื่อว่าสหรัฐอเมริกา “ถูกมองว่าเป็นเสือกระดาษ เป็นยักษ์ตัวใหญ่ที่อ่อนแอและต่อไม่เป็น” และมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงความเชื่อดังกล่าว ชัยชนะทางทหารของอเมริกาในสงครามอ่าวครั้งแรกได้ช่วยสร้างกระบวนการออสโลเพื่อสันติภาพในตะวันออกกลางและชัยชนะในอิรักในปี ค.ศ. 2003 ในที่สุดก็อาจส่งผลเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ รัฐอย่างซีเรียและอิหร่านอาจถูกขัดขวางการสนับสนุนผู้ก่อการร้ายในอนาคต สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเหตุ ผลอันตรงพลังในการเข้าสู่สงคราม อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดียังมีแรงจูงใจบางประการที่เกี่ยวข้องกับอำนาจละมุน พวกอนุรักษนิยมใหม่เชื่อว่าอำนาจของสหรัฐอเมริกาสามารถนำมาใช้เผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตยไปยังอิรักและเปลี่ยนแปลงการเมืองของตะวันออกกลางได้ หากแนวคิดดังกล่าวประสบความสำเร็จ ก็จะเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับการเข้าทำสงคราม จากที่กล่าวมาจึงไม่อาจปฏิเสธถึงอำนาจ ละมุนก็จะยิ่งทวีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น

2.2 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและผลประโยชน์ของชาติ

ผลประโยชน์ของชาติมีความสำคัญอย่างยิ่งในทุกยุคทุกสมัย รัฐบาลต้องกำหนดนโยบายต่างประเทศของตนให้ตอบสนองผลประโยชน์ของชาติให้ได้มากที่สุด ซึ่งผลประโยชน์ของชาติเป็นตัวกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ ในการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และต่างประเทศ ผลประโยชน์ของชาติเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ การทำความเข้าใจนโยบายต่างประเทศ จึงต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจผลประโยชน์ของชาติที่เป็นแรงจูงใจอยู่เบื้องหลัง (วิวัฒน์ มุ่งการดี, 2543, น. 35) ซึ่งที่ผ่านมา นักวิชาการได้ให้นิยามของคำว่าผลประโยชน์ของชาติดังนี้

สมศักดิ์ คำรงสุนทรชัย (2541, น. 10) กล่าวว่า ผลประโยชน์ของชาติ คือ สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นความต้องการความปรารถนา และความจำเป็นสูงสุดของชาติ ซึ่งโดยทั่วไปผลประโยชน์ของชาติเป็นรากฐานในการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายต่างประเทศ ในขณะที่ Morgenthau (2005) ได้ให้คำจำกัดความของผลประโยชน์ของชาติว่า หมายถึง การที่รัฐหนึ่งดำเนินนโยบายใด ๆ ก็ตามโดยวัตถุประสงค์ที่จะปกป้องอธิปไตย ระบอบการเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา ภาษา เชื้อชาติ ของตนไว้ จากการรุกรานของชาติอื่น รัฐต่าง ๆ อาจดำเนินนโยบายร่วมมือกัน ถ่วงดุล หรือเป็นพันธมิตรกัน โดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนี้ รัฐจะดำเนินนโยบายระหว่างประเทศ บนรากฐานของผลประโยชน์ของชาติ และแต่ละรัฐจะทำทุกประการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน โดย Frankel (1975 อ้างถึงใน สุดาพร หาญไพบูลย์, 2529, น. 5-6) ให้คำจำกัดความว่า การที่รัฐหวังที่จะปกป้องอธิปไตยและความดำรงอยู่ของชาติไว้ทุกวิถีทางรวมทั้งการเสริมสร้างเกียรติภูมิ ความมั่นคงและการอยู่รอดโดยปราศจากภัยคุกคามจากศัตรูภายนอก ผู้นำรัฐจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญและดำเนินนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อรัฐทั้งทางตรงและทางอ้อมให้มากที่สุด หากเกิดความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ของชาติกับผลประโยชน์ของชาติอื่น ๆ ผู้นำจะเลือกให้ความสำคัญแก่ผลประโยชน์ของชาติมากที่สุด เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ อุดมการณ์และลำดับความสำคัญของปัญหาที่ประเทศนั้นกำลังเผชิญอยู่ ทักษะของผู้นำได้เปลี่ยนไป ผลประโยชน์ของชาติที่ยึดถือในช่วงขณะหนึ่งอาจลดความสำคัญลงและมีผลประโยชน์ของชาติในประเด็นอื่น ๆ มีความสำคัญมากขึ้นได้ นอกจากนี้ ผลประโยชน์ของชาติคือหลักและเป้าหมายพื้นฐานของรัฐ ซึ่งจะเป็แนวทางสำหรับผู้นำหรือผู้กำหนดนโยบายในการดำเนินการต่างประเทศ

ผลประโยชน์ของชาติประกอบด้วย

- 1) ความอยู่รอดปลอดภัย เพื่อเคารพเอกราชอธิปไตย
- 2) ความมั่นคงและไม่ถูกคุกคาม ต่อบุรณภาพดินแดน
- 3) ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชน

ในขณะที่ Reizel (1986 อ้างถึงใน สุดาพร หาญไพบูลย์, 2529, น. 5-6) ให้คำจำกัดความผลประโยชน์ของชาติว่า เป็นสิ่งที่ผู้มีอำนาจตัดสินใจของรัฐ กำหนดว่าเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการดำรงอยู่ของรัฐ โดย คลยา เทียนทอง (2550) กล่าวว่า ผลประโยชน์ของชาติประกอบขึ้นด้วยมิติที่หลากหลายและมีระดับที่แตกต่างกัน โดยทั่วไปผลประโยชน์ของชาติซึ่งเป็นเป้าหมายของนโยบายต่างประเทศตั้งอยู่บนปัจจัยพื้นฐานสำคัญ 7 ประการ ประกอบด้วย

- 1) รักษาให้ประเทศอยู่รอดเป็นเอกราช
- 2) การปกป้องคุ้มครองความมั่นคงปลอดภัย
- 3) การส่งเสริมความกินดีอยู่ดีของชาติ
- 4) การรักษาและเพิ่มพูนเกียรติภูมิของชาติ
- 5) การรักษาและขยายอำนาจของชาติ
- 6) การปกป้องและเผยแพร่อุดมการณ์แห่งชาติ
- 7) การส่งเสริมสันติภาพและความสงบเรียบร้อยภายในภูมิภาคและในโลก

Lerche & Said (1963 อ้างถึงใน สิริมิตร ศิริพละ, 2534, น. 9-10) ให้ทัศนะว่าผลประโยชน์ของชาติเป็นเป้าประสงค์ระยะยาวและต่อเนื่อง ซึ่งรัฐจะต้องพยายามสงวนไว้ผลประโยชน์ของชาติเกิดจากการ ตั้งคราะห์คุณค่านิยมของชาติให้เข้ากับสถานการณ์แวดล้อมของชาตินั้น ๆ และผลประโยชน์ของชาติเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ซ้ำโดยจะมีลักษณะของการวิวัฒนาการมากกว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน Nuechterlein (1976 อ้างถึงใน ชนิตา พันธุ์วิวัฒนา, 2536, น. 8-9) ได้ให้แนวความคิดระดับความสำคัญของผลประโยชน์ของชาติ (Intensity of Interest) ว่าเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก หรือการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายใน แต่สิ่งที่สำคัญพื้นฐานของผลประโยชน์ของชาติที่มีผู้มีอำนาจตัดสินใจมีอาจเปลี่ยนแปลงได้คือ

- 1) การ ปกป้องดินแดน หมายถึง การปกป้องพลเมือง ดินแดน และสถาบันสำคัญต่าง ๆ จากภัยคุกคามจากต่างประเทศ
- 2) ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ หมายถึง การส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ รวมทั้งการปกป้องผลประโยชน์ส่วนบุคคลในต่างประเทศ

3) ความมั่นคงระหว่างประเทศ หมายถึง การพยายามสร้างความสันติหรือยุติข้อขัดแย้งระหว่างประเทศโดยปราศจากการทาสงครามซึ่งรัฐต่าง ๆ จะรวมตัวขึ้นเป็นระบบพันธมิตรในการรักษาความมั่นคงระหว่างประเทศ

แนวคิดผลประโยชน์ของชาติ (National Interest) เกิดขึ้นบนฐานคติที่รัฐบาลทุกประเทศย่อมมุ่งดำเนินนโยบายเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติ ในอันที่จะสามารถทำให้ประเทศอยู่รอด มีความมั่นคง และมีความอุดมสมบูรณ์มั่นคงภายใต้ระเบียบของโลกอย่างได้สมดุล ตลอดจนสามารถดำรงเกียรติ และศักดิ์ศรีในประชาคมโลกรวมทั้งสามารถส่งเสริมอุดมการณ์ที่เป็นแบบแผนทางสังคมของประชาชนเพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศไทย (Evans and Newnham, 1998) ซึ่งปัจจุบันสังคมโลกมีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในลักษณะที่เป็นเครือข่าย โดยมีการฉีกกำลังเป็นประชาคมในภูมิภาคต่าง ๆ รวมทั้งมีกลไกการจัดระเบียบของการเป็นสมาชิกและมีรูปแบบของการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership) เพื่อความร่วมมือโดยมีเป้าหมายร่วมกัน (Common Goals) และยอมรับในผลประโยชน์ร่วมกัน (Alberto, 2005)

สำหรับความหมายของผลประโยชน์ของชาติในเชิงลึกอาจออกแบ่งได้เป็นสองความหมาย ตามนัยที่ถูกใช้ในทางการเมืองระหว่างประเทศ (Martin, Terry and Steven, 2008, pp.216-218) กล่าวคือ ความหมายแรกถูกใช้เป็นเรื่องมือในการวิเคราะห์เป้าหมาย (Goals) หรือวัตถุประสงค์ (Objectives) ของนโยบายต่างประเทศ ดังที่ เจมส์ เอ็น โรสนา (Rosenau, 1980, pp. 283-289) กล่าวถึง ความเป็นมาของผลประโยชน์ของชาติ ว่า ได้ถูกใช้ไปในการวิเคราะห์การเมืองระหว่างประเทศเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบรรยายและอธิบายเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยการประกาศถึงเป้าหมายของประเทศที่ได้เริ่มต้นมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 โดยในประเทศอิตาลีได้นั้นในเรื่องอำนาจอธิปไตย (Sovereignty) และความชอบธรรม (Legitimacy) อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากกำลังอำนาจ (Power) ของประเทศในการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งต่อมาในศตวรรษที่ 17 ในวงการเมืองประเทศอังกฤษได้กล่าวถึงผลประโยชน์แห่งชาติในเรื่องการมีเกียรติยศของประเทศ (National Honor) และผลประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) รวมทั้งเจตนารมณ์ (General Will) ของประเทศและต่อมาได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของสหรัฐฯ (Rosenau, 1980, pp. 283-293)

ความหมายอีกนัยหนึ่ง ได้ถูกนำไปใช้เป็นแนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรมทางการเมือง (Political Discourse) เพื่อวิเคราะห์และสนับสนุนการกำหนดนโยบายระหว่างประเทศ ดังกรณีนี้

ฮันส์ เจ มอร์เกินทาว (Hans J. Morgenthau) ได้วิเคราะห์ระบบการเมืองระหว่างประเทศในการแสดงพฤติกรรมทางการเมืองประเทศด้วยการใช้กำลังอำนาจของประเทศ (Hans, 2005, pp. 4-16) โดยเฉพาะในมิติทางการทหารและทางเศรษฐกิจที่สามารถครอบงำปัจจัยด้านอื่น ๆ ในการกำหนดนโยบายระหว่างประเทศของผู้กำหนดนโยบายโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติที่ถูกผลักดันจากเงื่อนไขที่เป็นนโยบายทางยุทธศาสตร์ (Strategic Diplomatic Milieu) และได้นำไปสู่การพึ่งพาอาศัยกันอย่างสลับซับซ้อน (Complex Interdependence) ในสังคมโลก (World Society) (Graham and Jeffrey, 1998, p. 345) ซึ่งปัจจุบันสังคมโลกมีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในลักษณะที่เป็นเครือข่าย โดยมีการผนึกกำลังเป็นประชาคมในภูมิภาคต่าง ๆ รวมทั้งมีกลไกการจัดระเบียบของการเป็นสมาชิกและมีรูปแบบของการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership) เพื่อความร่วมมือโดยมีเป้าหมายร่วมกัน (Common Goals) และยอมรับในผลประโยชน์ร่วมกัน (Alberto, 2005, pp. 241-260)

ความหมายของผลประโยชน์ของชาติทั้งสองกรณีดังกล่าวเกี่ยวข้องกับพื้นฐานการตกลงใจในการดำเนินนโยบายของประเทศ โดยมีความสัมพันธ์กับสถานะแวดล้อมภายนอกที่กระทบต่ออำนาจอธิปไตยของประเทศ และการดำเนินนโยบายต่างประเทศ รวมทั้งปัจจัยภายในประเทศจากความหลากหลายของผลประโยชน์ที่เป็นสาธารณะ อันทำให้เข้าใจถึงองค์ประกอบของผลประโยชน์ของชาติ ซึ่งประกอบด้วย การดำรงอยู่ของประเทศ (Self-Preservation) ความมั่นคงปลอดภัย (Security) การกินดีอยู่ดีของประชาชน (Well-Being) การส่งเสริมและรักษาเกียรติภูมิ (Prestige) การเผยแพร่และรักษาอุดมการณ์ (Ideology) ตลอดจนการแสวงหาและเพิ่มพูนกำลังอำนาจของประเทศ (Charles and Abdul, 1995, p.28)

ดังนั้น ผลประโยชน์แห่งชาติจึงเป็นกุญแจสำคัญหรือเป้าหมายของการกำหนดนโยบายต่างประเทศ แต่ผลประโยชน์แห่งชาตินั้นอาจจำแนกออกเป็นมิติต่าง ๆ บนพื้นฐานของบรรทัดฐานที่แตกต่างกันเพื่อนำไปใช้ในการกำหนดนโยบาย (Yan, 2006, pp. 18-21) ดังนี้

1) บนพื้นฐานของเนื้อหา โดยแบ่งเป็น ผลประโยชน์ด้านการเมือง (Political Interests) เช่น เอกราชและบูรณภาพของประเทศ สถานภาพระหว่างประเทศ เป็นต้น ผลประโยชน์ด้านความมั่นคง (Security Interests) เช่น เขตแดนทั้งทางบกและทางทะเลรวมทั้งศักยภาพทางการทหาร เป็นต้น ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Interests) เช่น การส่งออกและนำเข้าทางการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ การเงินระหว่างประเทศ การนำเข้าและส่งออกของเทคโนโลยี เป็นต้น ผลประโยชน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Interests) เช่น การดำรงรักษาวัฒนธรรมของประเทศ เป็นต้น

2) บนพื้นฐานของเวลา โดยแบ่งเป็น ผลประโยชน์ที่ไม่เปลี่ยนแปลงหรือมั่นคง (Constant Interests) เช่น ความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศ เป็นต้น และผลประโยชน์ที่แปรเปลี่ยนตามระยะเวลา (Variable Interests) ซึ่งเปลี่ยนแปลงตามสภาวะแวดล้อม เช่น ผลประโยชน์ในระยะสั้น ประมาณ 1-2 ปี ระยะปานกลางประมาณ 3-10 ปี และระยะยาวประมาณ 10 ปี ขึ้นไป เป็นต้น

3) บนพื้นฐานของความสำคัญ โดยแบ่งเป็นผลประโยชน์ที่ถาวร (Vital Interests) เช่น การมีอิสรภาพ และเสรีภาพ เป็นต้น ผลประโยชน์สำคัญระดับสูง (Extremely Importance Interests) เช่น ความสมดุลทางยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศ เป็นต้น ผลประโยชน์ที่สำคัญ (Importance Interests) เช่น การขยายตัวทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

4) บนพื้นฐานของขอบเขต โดยแบ่งเป็นผลประโยชน์ที่เป็นสากล (Universal Interests) เช่น อำนาจอธิปไตยของประเทศ เป็นต้น ผลประโยชน์บางส่วน (Partial Interests) เช่น การมีประเทศที่เป็นพันธมิตร ฯลฯ ผลประโยชน์เฉพาะด้าน (Individual Interest) เช่น ความทันสมัยของประเทศที่ทัดเทียมกับประเทศอื่น ๆ เป็นต้น

พื้นฐานทั้งสี่ประการดังกล่าวได้ครอบคลุมถึงเป้าหมายของการกำหนดนโยบายต่างประเทศอันเกี่ยวข้องกับแนวคิดการได้มาซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติด้วยการสร้างความร่วมมือในรูปแบบของการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า แนวความคิดเรื่องผลประโยชน์ของชาติ จะแตกต่างกันไปตามยุคสมัย ขึ้นอยู่กับสถานการณ์เวลาและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในห้วงนั้น ผลประโยชน์ของแต่ละประเทศส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นในเรื่องของความอยู่รอดปลอดภัย ความมั่นคงของประเทศและอำนาจทางทหารเป็นหลักเนื่องจากสถานการณ์ของโลกและโดยรอบประเทศอยู่ในความไม่สงบ แต่เมื่อสถานการณ์ของโลกหรือของประเทศเพื่อนบ้านอยู่ในความสงบ แนวคิดในเรื่องผลประโยชน์ของชาติก็เปลี่ยนไป ซึ่งอาจจะไปมุ่งเน้นด้านอื่น ๆ อาทิ เศรษฐกิจหรือวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตามวัตถุประสงค์ของชาตินั้น ๆ ผลประโยชน์ของชาติจะครอบคลุมในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการทหารซึ่งไม่สามารถแยกแยะในด้านใดด้านหนึ่งได้อย่างเห็นได้ชัดในแต่ละด้าน ล้วนมีความสัมพันธ์กันและเป็นความต้องการสูงสุดของชาตินั้น ๆ ประกอบด้วย การรักษาความเป็นเอกราชของชาติ การกินดีอยู่ดีของคนในชาติอย่างไรก็ตามผลประโยชน์ของชาติต่าง ๆ อาจจะเหมือนกันหรือต่างกันได้ ในขณะที่ผลประโยชน์ของชาติใดชาติหนึ่งก็อาจจะเหมือนกันหรือต่างกันตามห้วงเวลาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แนวความคิดว่าด้วยผลประโยชน์ของชาตินี้ สามารถนำมาใช้กำหนดนโยบาย และยุทธศาสตร์ด้านต่างประเทศเพื่อดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

เนื่องจากการกำหนดและดำเนินนโยบายยุทธศาสตร์ต่างประเทศของรัฐมักจะเป็นไปตามกลางการกล่าวอ้างและแสวงหาเหตุผลเกี่ยวกับผลประโยชน์ของชาติเพื่อเสริมสร้างความชอบธรรมรองรับพฤติกรรมของรัฐที่กำหนดนโยบายอยู่เสมอ

จากแนวคิดดังกล่าวที่นำเสนอข้างต้นจะเห็นได้ว่า การทรงงานด้านราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีนั้นก่อให้เกิดคุณูปการต่าง ๆ มากมายแก่ประเทศไทย ซึ่งเรียกได้ว่าก่อให้เกิดผลประโยชน์ของชาติในทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ทันสมัย นอกจากผลดีในด้านเศรษฐกิจแล้ว การมาเยือนของพระราชอาคันตุกะเป็นการแสดงให้เห็นว่าสถาบันกษัตริย์แต่ละประเทศต่างให้เกียรติกันและกัน และต้องการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ส่งผลดีต่อการยกระดับความสัมพันธ์ทางการทูตในระดับต่างๆ ดังจะเห็นได้ว่าหลายประเทศมีความสัมพันธ์ที่ดีกับไทยทั้งในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์ต่อราชวงศ์ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาล ความสัมพันธ์ทางการทูต และความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งการทรงงานทางด้านการต่างประเทศนอกจากจะเป็นการแสดงไมตรีจิต และยืนยันความสัมพันธ์ที่อาจนำไปสู่การสานต่อความสัมพันธ์ด้านการค้าและการลงทุน เช่น ประเทศคูเวตที่มีความสัมพันธ์ทางการค้าและแรงงานที่ดีกับไทยตลอดมา ประเทศญี่ปุ่นที่มีความสัมพันธ์ทางราชวงศ์ที่ดีต่อกันเห็นได้จากการเสด็จเยือนกันและกันมาโดยตลอด ประเทศมาเลเซียที่แสดงออกอย่างชัดเจนในความสัมพันธ์ที่ดีโดยการปล่อยตัวคนไทยที่กระทำความผิด 121 คนกลับสู่มาตุภูมิ เป็นต้น

จากการศึกษาถึงแนวคิดผลประโยชน์ของชาติที่เกิดจากการทรงงานด้านราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะเห็นได้ว่าก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเกิดขึ้นหลากหลายระดับทั้งในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์ต่อราชวงศ์ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาล ความสัมพันธ์ทางการทูต และความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศ ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการศึกษาถึงแนวคิดของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในหลากหลายมิติดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

เนื่องจากประเทศมีอาจดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ จำเป็นจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับประเทศอื่น ๆ โดยมีเครื่องมือในการกำหนดนโยบายด้านการต่างประเทศ คือ องค์ความรู้ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งเครื่องมือดังกล่าวนี้ย่อมเป็นพลวัตรตามบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ได้มีผู้ให้นิยามและความหมายของ “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” (International Relation) ไว้มากมายต่าง ๆ กัน พอที่จะยกตัวอย่างได้ดังนี้

สุรพล ราชภัฏ ทารักษ์ (2542, น. 2) ได้ให้ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศว่าหมายถึง การแลกเปลี่ยนและปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นข้ามเขตกรรมแดนของรัฐ ซึ่งอาจเกิดขึ้นโดยรัฐหรือตัวแสดงอื่น ที่ไม่ใช่รัฐ ซึ่งส่งผลถึงความร่วมมือหรือความขัดแย้งระหว่างประเทศต่าง ๆ ในขณะที่ คาร์ล ดับเบิลยู คอยทซ์ (Deutsch, 2009, p. 1) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นคำที่บ่งถึงพฤติกรรมทั้งหลายของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในข้างหนึ่งของเส้นเขตแดนของประเทศและมีผลสะท้อนต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในอีกข้างหนึ่งของเส้นเขตแดนนั้น นอกจากนี้ คอนเวย์ เฮนเดอร์สัน (Henderson, 1998, pp.20-21) ได้ให้ทัศนะว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คือ การศึกษาว่าใครทำอะไร เมื่อไหร่ และอย่างไร ในประเด็นต่าง ๆ จากภายนอกหรือข้ามอาณาเขตพื้นที่ของรัฐ เช่น การเกิดข้อพิพาทระหว่างกัน อันเนื่องมาจากการแย่งชิงทรัพยากรระหว่างกัน ก็จะจบลงด้วยการเจรจาต่อรองว่า ใครจะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ มากน้อยอย่างไร แต่อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งนี้ก็อาจมีกลุ่มคนที่ 3 (Third Party) เช่น องค์การเอกชนระหว่างประเทศ (เอ็นจีโอ) ที่มีความวิตกกังวลผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในการนำทรัพยากรเหล่านี้มาใช้ (บุญอริ ยีหมะ, 2550) และ ควินซี ไรท์ (Quincy Wright) ผู้เชี่ยวชาญเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา กล่าวว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คือ การกระทำระหว่างกันของสังคมที่แยกออกจากกัน โดยมีการกระทำข้ามพรมแดนแห่งชาติ ทั้งที่เป็นความขัดแย้งและไม่ขัดแย้ง” (สุพจน์ บุญวิเศษ, 2551, น. 121-122)

กล่าวโดยสรุป จากความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศดังกล่าวข้างต้น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หมายถึง การแลกเปลี่ยนและปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นข้ามพรมแดนของประเทศในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยที่การแลกเปลี่ยนและปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวอาจเกิดขึ้นโดยรัฐหรือตัวแสดงอื่น ๆ ที่ไม่ใช่รัฐและการกระทำดังกล่าวส่งผลถึงความร่วมมือ หรือความขัดแย้งระหว่างประเทศต่าง ๆ ในโลก

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงหมายรวมกิจกรรมดังกล่าวในประเด็นต่อไปนี้

1) ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หมายถึง การแลกเปลี่ยน เช่น แลกเปลี่ยนสินค้า เทคโนโลยี บุคลากร บริการ ฯลฯ หรือปฏิสัมพันธ์ คือการประพุดติปฏิบัติต่อกันในลักษณะต่าง ๆ เช่น การโฆษณาโจมตีซึ่งกันและกัน การปะทะกันด้วยกำลังอาวุธ การร่วมมือกันพัฒนา เป็นต้น

2) ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเกิดขึ้นข้ามพรมแดนของรัฐ โดยพิจารณากิจกรรมระหว่างประเทศในปัจจุบัน คือ ในสมัยที่รัฐชาติ (หรือประเทศอธิปไตย) เป็นตัวแสดงสำคัญในเวทีระหว่างประเทศ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าผู้สนใจความสัมพันธ์ระหว่างประเทศละเลยความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นข้ามกลุ่มสังคมซึ่งมิใช่รัฐอธิปไตย เพียงแต่ความสนใจในกิจกรรมปัจจุบันมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาของโลกมากกว่าความสนใจเรื่องราวในอดีตที่ผ่านมาเป็นระยะเวลายาวนาน

3) ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอาจเป็นเรื่องที่กระทำโดยบุคคล กลุ่มบุคคล รัฐองค์การระหว่างประเทศ หรือตัวแสดงอื่น ๆ ในเวทีระหว่างประเทศก็ได้ แต่ผู้สนใจความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะมุ่งสนใจเฉพาะความสัมพันธ์ซึ่งมีผลกระทบต่อกิจการของโลกหรือของรัฐต่าง ๆ เป็นสำคัญ

4) ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือและความขัดแย้งระหว่างประเทศ ประเด็นความขัดแย้งและความร่วมมือระหว่างประเทศนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศพิจารณาเป็นกรณีพิเศษ เพราะเป็นเรื่องกระทบกระเทือนการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุขในสังคมโลก หรืออาจกล่าวได้ว่า แม้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะเกิดขึ้นมากมาย และครอบคลุมเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง แต่ในทางปฏิบัติ นักวิชาการ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมักจะเลือกสนใจเฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นข้ามขอบเขตพรมแดนรัฐ ซึ่งมีความสำคัญ คือ ที่กระทบต่อความร่วมมือและความขัดแย้งเป็นหลัก

2.2.2 รูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือการแลกเปลี่ยนและปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นข้ามเขตพรมแดนของรัฐดังที่กล่าวข้างต้นนั้น อาจมีรูปแบบต่าง ๆ กัน ที่สำคัญ ได้แก่

1) ความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอาจกระทำอย่างเป็นทางการ โดยรัฐ หรือโดยตัวแทนที่ชอบธรรมของรัฐ เช่น การประชุมสุดยอด การดำเนินการทางการทูต การแถลงการณ์ประท้วง การยื่นประท้วงต่อองค์การสหประชาชาติ หรืออาจเป็นการกระทำอย่างไม่เป็นทางการ ก็ได้ เช่น การก่อการร้ายของกลุ่มคนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย การ

กระทำจารกรรม การ โจมตีประเทศหนึ่งโดยสื่อมวลชนของอีกประเทศหนึ่ง ซึ่งมีได้กระทำในนามของรัฐ เป็นต้น

2) ความสัมพันธ์ในลักษณะร่วมมือหรือขัดแย้ง กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เกิดขึ้น มักจะสะท้อนลักษณะที่หากไม่เป็นความร่วมมือก็เป็นความขัดแย้ง ความสัมพันธ์ในลักษณะความขัดแย้งก็เช่น สงคราม การแทรกแซงบ่อนทำลาย การขยายจักรวรรดินิยม การผนวกดินแดนของอีกประเทศหนึ่ง ส่วนความร่วมมือ ได้แก่ การกระชับความสัมพันธ์ทางการทูต การร่วมเป็นพันธมิตร การให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ การแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีและวัฒนธรรม เป็นต้น

3) ความสัมพันธ์ในลักษณะเข้มแข็งรุนแรงหรือห่างเหิน หมายความว่า ในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งที่เป็นการร่วมมือหรือการขัดแย้งนั้น อาจกระทำในลักษณะรุนแรง เช่น การใช้กำลังอาวุธ การตัดความสัมพันธ์ทางการทูต การลอบสังหารผู้นำรัฐบาลของอีกประเทศหนึ่ง การทำสัญญาครอบงำ การรวมดินแดนเป็นประเทศเดียวกัน หรืออาจมีลักษณะห่างเหินไม่รุนแรงก็ได้ เช่น ส่งนักการทูตจำนวนไม่มากไปประจำอีกประเทศหนึ่งพอเป็นพิธี หรือ โหมยาโจมตีกันเพียงชั่วคราวชั่วคราว เป็นต้น

ความสัมพันธ์ต่าง ๆ นี้ อาจมีลักษณะผสมผสานกันก็ได้ เช่น บางครั้งรุนแรง บางครั้งนุ่มนวล บางครั้งเป็นทางการ บางครั้งกึ่งทางการ หรือบางครั้งร่วมมือในเรื่องหนึ่ง แต่ขัดแย้งในเรื่องหนึ่ง เป็นต้น

2.2.3 ขอบเขตของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ขอบเขตของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น ครอบคลุมประเด็นเรื่องราวใดบ้าง เช่น เรื่องของเศรษฐกิจ การเมือง หรือสังคม จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หมายถึง การแลกเปลี่ยนและปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นข้ามเขตพรมแดนรัฐ หรือประเทศ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเช่นนี้ อาจเป็นความสัมพันธ์เรื่องใดเรื่องหนึ่งดังจะกล่าวต่อไปนี้

1) ความสัมพันธ์ทางการเมือง ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นข้ามพรมแดนของรัฐ อาจเป็นความสัมพันธ์ในเชิงการเมือง คือ ความสัมพันธ์ในแง่อำนาจและผลประโยชน์เป็นหลัก เช่น การดำเนินการทางการทูต ทางทหาร การแสวงหาพันธมิตร การแทรกแซงบ่อนทำลายประเทศอื่น การใช้กำลังบีบบังคับ การกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ เป็นต้น ความสัมพันธ์ทางการเมืองนี้มักจะเป็นเรื่องของกิจกรรมข้ามพรมแดนอันมีวัตถุประสงค์ที่จะมีอิทธิพลหรือ

เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตลอดจนการตัดสินใจขององค์การหรือรัฐบาลต่างประเทศ ถึงแม้กิจกรรมบางเรื่องอาจจะไม่เป็นกิจกรรมการเมืองโดยตรง แต่หากมีวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น ก็ถือเป็นกิจกรรมการเมืองเช่นกัน ดังกรณีการแลกเปลี่ยนทีมนักเทเบิลเทนนิสระหว่างสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี ค.ศ. 1971 มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองเนื่องจากประเทศทั้งสองต้องใช้การติดต่อกันทางกีฬาเป็นเครื่องมือในการผ่อนคลายความตึงเครียด และรื้อฟื้นความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ ซึ่งได้เป็นศักรูกันมาตลอดนับตั้งแต่ประเทศจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ. 1949 กิจกรรมความสัมพันธ์ทางการเมืองเช่นนี้ เรียกโดยทั่วไปว่าการเมืองระหว่างประเทศ

2) ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนทรัพยากรด้านบริการหรือวัตถุเพื่อตอบสนองความต้องการในการอุปโภคของผู้แลกเปลี่ยน เช่น การซื้อขายสินค้า การให้ทุนกู้ยืม การธนาคาร เป็นต้น ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเกิดขึ้น เนื่องจากแต่ละประเทศมิได้มีทรัพยากรทุกอย่างทุกประเภทโดยสมบูรณ์ ยังต้องการทรัพยากรของประเทศอื่นหรือบางประเทศมิได้มีทรัพยากรทุกอย่างทุกประเภทโดยสมบูรณ์ ก็ยังต้องการทรัพยากรของประเทศหรือหรือบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาอาจมีทรัพยากรน้ำมัน แต่ยังต้องการรักษาน้ำมันสำรองในปัจจุบันจึงซื้อน้ำมันจากประเทศเม็กซิโกและประเทศอาหรับ ความต้องการทรัพยากรซึ่งกันและกันเช่นนี้ทำให้เกิดความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากร (วัตถุดิบ ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม เกษตรกรรม เทคโนโลยี บริการ ฯลฯ) โดยวิธีการต่างๆ ไม่ว่าจะโดยการซื้อขาย ให้แลกเปลี่ยน ยืม ก็ตามและมีการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ ขึ้น เช่น มีการกำหนดศุลกากร การปิดล้อมทางเศรษฐกิจ การตั้งกำแพงภาษี การกำหนดอัตราหุ้นและดอกเบี้ย เป็นต้น โดยทั่วไปความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเช่นนี้ เรียกว่า เศรษฐกิจระหว่างประเทศ

3) ความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอาจเป็นเรื่องที่มีวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยนทางการศึกษา การศาสนา วัฒนธรรม การพักผ่อนหย่อนใจ การท่องเที่ยว ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมข้ามขอบเขตพรมแดนของรัฐ ดังตัวอย่างเช่น การส่งทูต วัฒนธรรมหรือคณะนาฏศิลป์ไปแสดงในประเทศต่างๆ การเผยแพร่ศาสนาโดยตัวแทนทางศาสนาของประเทศอื่น การเผยแพร่ศิลปะของประเทศหนึ่งในประเทศอื่น เป็นต้น

4) ความสัมพันธ์ทางกฎหมาย เมื่อมีการแลกเปลี่ยนและปฏิสัมพันธ์ข้ามเขตพรมแดนของรัฐมากขึ้น เพื่อให้กิจกรรมดังกล่าวดำเนินไปโดยเรียบร้อยและมีระเบียบแบบแผนประเทศต่างๆ จึงได้กำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบ หรือแนวทางปฏิบัติที่แต่ละประเทศพึงยึดถือปฏิบัติในด้านต่างๆ ขึ้น กฎเกณฑ์หรือระเบียบนี้อาจปรากฏในรูปข้อตกลงลายลักษณ์อักษร ซึ่งมีชื่อเรียกต่างๆ กัน เป็นต้นว่า สนธิสัญญา (Treaty) อนุสัญญา (Convention) กติกาสัญญา (Pact) กฎบัตร

(Charter) ความตกลง (Agreement) ฯลฯ หรือ อาจเป็นความเข้าใจกันซึ่งแต่ละฝ่ายยึดถือปฏิบัติโดยไม่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ ซึ่งเรียกว่า กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ

ไม่ว่ากฎเกณฑ์หรือระเบียบที่ปรากฏจะมีลักษณะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือเป็นจารีตประเพณีก็ตามอาจเรียกว่า กฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งสิ้น โดยมีวัตถุประสงค์ให้รัฐหรือตัวแสดงอื่น ๆ ระหว่างประเทศได้ ประพฤติปฏิบัติตนตามกติกา เพื่อความเข้าใจดีระหว่างกันและเพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคมโลก กฎหมายระหว่างประเทศครอบคลุมความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการเมือง (ดังกรณีสนธิสัญญาทางพันธมิตร สนธิสัญญาทางไมตรี กฎบัตรสหประชาชาติ) ด้านเศรษฐกิจ (ดังกรณีสนธิสัญญาจัดตั้งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ข้อตกลงเรื่องการค้า และพิกัดภาษี) ด้านสังคม (สิทธิมนุษยชน การแลกเปลี่ยนทางการศึกษาและวัฒนธรรม) ด้านเทคโนโลยี (ดังกรณีความตกลงเรื่องการบินในอวกาศ)

5) ความสัมพันธ์ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความสัมพันธ์ประเภทนี้เป็นความสัมพันธ์ที่มุ่งให้มีการแลกเปลี่ยน พัฒนาความรู้และความช่วยเหลือทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น มีการร่วมมือกันค้นคว้า ทดลองและวิจัยในบริเวณทวีปแอนตาร์กติกา การร่วมมือกันระหว่างนักวิทยาศาสตร์หลายประเทศเพื่อกำจัดโรคร้ายไข้เจ็บสำคัญ เช่น โรคมะเร็ง การร่วมมือกันส่งเสริมพัฒนาการทางวิทยาศาสตร์ เช่น การให้รางวัลระหว่างประเทศ การจัดการประชุมสัมมนา ระหว่างประเทศ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีขอบข่ายกว้างขวาง คือ ครอบคลุมสาระทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม กฎหมาย และวิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยี สิ่งทีพึงตระหนักคือถึงแม้ว่าจะแยกกล่าวถึงความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ความสัมพันธ์แต่ละเรื่องอาจเกี่ยวข้องกันอย่างมาก ก็ได้ เช่น ความสัมพันธ์ในด้าน การติดต่อค้าขายอาจเป็นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ แต่ขณะเดียวกันอาจเป็นเรื่องการเมืองก็ได้ หากมีการ ใช้การค้าเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองดังที่ปรากฏอยู่เป็นครั้งคราวว่า ตัวแทนทางการค้าของประเทศหนึ่งทำหน้าที่เป็นนักสืบราชการลับ หรือสนับสนุนการบ่อนทำลายของกลุ่มต่อต้านรัฐบาลในอีกประเทศหนึ่ง เป็นต้น ความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ จึงอาจสัมพันธ์กันในทางใดทางหนึ่งก็ได้

2.2.4 ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นผลมาจากความไม่เท่าเทียมกัน หรือความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ของตัวแสดงระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวแสดงสำคัญที่สุด คือ รัฐอธิปไตย

ซึ่งในแง่หลักการ รัฐอธิปไตยเหล่านี้มีอำนาจอธิปไตยสูงสุดเท่าเทียมกัน และมีความเสมอภาคกัน โดยที่อำนาจอธิปไตย ความเท่าเทียมและความเสมอภาคกันนี้ได้รับการยอมรับโดยกฎบัตรสหประชาชาติและเป็นสิทธิที่ละเมิดไม่ได้ ทุกประเทศไม่ยอมรับว่ามีอำนาจอื่นใดที่สูงสุดกว่าอำนาจอธิปไตยของรัฐอีก ทุกประเทศมีอำนาจอเต็มที่ มีสิทธิและเสรีภาพในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของตนเอง ทุกประเทศจึงมีกองทัพของตนเองและสามารถตัดสินใจที่จะใช้สงครามเป็นเครื่องมือป้องกันผลประโยชน์และความมั่นคงปลอดภัยของตนได้เมื่อจำเป็น ทั้งนี้ ตามความเป็นจริงแล้วความไม่เท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ ของรัฐอธิปไตยจะมีความขัดแย้งกับหลักเกณฑ์ที่ถือว่าทุกรัฐมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน และก่อให้เกิดความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศปัจจุบัน

ความไม่เท่าเทียมกันนี้ปรากฏในทุกด้าน กล่าวคือ ความไม่เท่าเทียมกันในด้านขนาดของพื้นที่ประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพของประชากร สภาพแวดล้อม ระดับการพัฒนา วิธีการและเครื่องมือในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกัน ตลอดจนความแตกต่างในด้านความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ต่าง ๆ ความไม่เท่าเทียมกันก่อให้เกิดการแสวงหาสิ่งที่ขาดแคลนจากตัวแสดงอื่น ๆ ก่อให้เกิดการเลียนแบบและคาดหวังระดับต่าง ๆ กัน ซึ่งลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดความพยายามสัมพันธ์กันในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในด้านการร่วมมือ หรือการขัดแย้ง และตามความเป็นจริงแล้ว ความไม่เท่าเทียมกันนี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งมีลักษณะบางประการดังจะกล่าวต่อไปนี้

1) การพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน ความไม่เท่าเทียมกันในลักษณะที่กลุ่มสังคมหนึ่ง (ซึ่งปัจจุบันอาจเรียกว่า รัฐ) ขาดแคลนสิ่งที่พึงประสงค์บางอย่าง นำมาสู่การพึ่งพากัน สิ่งที่พึงประสงค์ที่ขาดแคลนนี้ อาจเป็นสิ่งที่ขาดแคลนจริง เช่น บรรดาปัจจัยสี่ทั้งหลาย (อาหาร ยา รักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย) หรือเป็นสิ่งที่รู้สึกราวว่าขาดแคลน และจำเป็นต้องมี เช่น เทคโนโลยี เงินทุน กำลังคน เครื่องมือ และอุปกรณ์ทั้งหลาย

ความจำเป็นที่ต้องมีการพึ่งพาอาศัยระหว่างกันนี้ทำให้ตัวแสดงในโลกมีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และเพื่อให้การแลกเปลี่ยนเป็นไปด้วยดี ก็จำเป็นต้องมีการกำหนดกติกา หรือกฎเกณฑ์ในการแลกเปลี่ยนระหว่างกันขึ้น ในลักษณะเช่นนี้ถึงแม้สังคมระหว่างประเทศจะเป็นสังคมที่ปราศจากอำนาจกลางในการควบคุม จนถึงกับมีผู้เรียกว่าเป็นสังคมอนาธิปไตยก็ตาม แต่แท้จริงแล้วความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยกันเพื่อความอยู่รอด และเพื่อสนองความต้องการของแต่ละสังคม มีผลให้สังคมระหว่างประเทศเป็นสังคมที่มีกติกา มีระเบียบพอสมควร ซึ่งกติกาเช่นนี้เกิดจากการกำหนดขึ้นเอง เป็นความตกลงกันโดยเปิดเผยและโดยนัย

2) ความเกี่ยวพัน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวพันซับซ้อนอย่างน้อย ใน 2 ประเด็น คือ ประการแรก ความเกี่ยวพันระหว่างสังคมภายในและสังคมภายนอกประเทศ และ ประการที่สอง ความเกี่ยวพันระหว่างลักษณะทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

2.1) ความเกี่ยวพันระหว่างสังคมภายในและสังคมภายนอก หมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นภายในสังคมของรัฐอาจมีผลต่อเหตุการณ์ระหว่างประเทศ เช่น ความสับสนวุ่นวายทางการเมืองของเลบานอน ทำให้หลายประเทศฉวยโอกาสเข้าแทรกแซง หรือเหตุการณ์ระหว่างประเทศมีผลต่อเหตุการณ์ภายในประเทศ เช่น เมื่อราคาดอกเบี้ยในต่างประเทศสูงมาก ในขณะที่ราคาดอกเบี้ยในประเทศต่ำ ก็มีผู้โอนเงินไปฝากหรือลงทุนในต่างประเทศมากขึ้น ความเกี่ยวพันในลักษณะนี้เกิดขึ้นเนื่องจากสังคมระหว่างประเทศได้พัฒนาถึงขนาดที่ไม่มีรัฐใดอยู่ได้ตามลำพังอีกต่อไป และระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง มีลักษณะเป็นระบบระหว่างประเทศซึ่งผูกพันระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของแต่ละประเทศเข้าไว้ด้วยกัน ดังจะเห็นว่าเศรษฐกิจของไทยถูกผูกพันกับเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เมื่อค่าของเงินดอลลาร์ หรือเงินปอนด์ตกต่ำ ฐานะทางเศรษฐกิจของไทยก็พลอยได้รับการกระทบกระเทือนตามไปด้วย

2.2) ความเกี่ยวพันระหว่างการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ความเกี่ยวพันในแง่นี้หมายถึงว่า ถึงแม้เราอาจแยกแยะ การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมออกจากกันเพื่อประโยชน์ของการศึกษา หรือพัฒนาสาขาวิชาเฉพาะด้าน แต่แท้ที่จริงแล้ว ลักษณะทั้ง 3 ประการนี้มีความเกี่ยวพันกันอย่างแยกไม่ออก เศรษฐกิจและสังคมอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง แต่ก็เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบการเมืองไม่โดยทางตรงก็โดยทางอ้อมทั้งในหรือนอกประเทศ ตัวอย่างเช่น เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็มีผลทำให้เสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลไทยอ่อนแอลงและประเทศอื่น ๆ ก็ประสบปัญหาอย่างเดียวกัน

3) อำนาจและผลประโยชน์ ทุกชาติในโลกกระทำการใด ๆ ก็โดยมุ่งถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความเป็นอิสระของรัฐอธิปไตยต่าง ๆ ซึ่งทำให้รัฐต่าง ๆ ไม่อาจจะร่วมมือกันอย่างจริงจัง โดยการมอบอำนาจในการรักษาความมั่นคงและการบริหารงานให้แก่องค์การที่สูงกว่ารัฐได้ ดังเช่นที่รัฐบาลของแต่ละประเทศมีอำนาจภายในประเทศของตนเอง ความร่วมมือที่ประเทศต่าง ๆ กระทำการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติก็ยังคงเป็นความร่วมมือในขอบเขตที่จำกัดเท่านั้น เพราะแต่ละประเทศยังคงหวงแหนอำนาจอธิปไตยของตนเอง ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเช่นนี้ ประเทศต่าง ๆ จึงต้องช่วยตัวเองในการรักษาผลประโยชน์ของตนเอง โดยการพัฒนาตนเอง พึ่งพาอาศัยกันและกัน และการร่วมมือกันระหว่างประเทศ

ผลประโยชน์ของชาตินี้ ได้แก่ เกราช ความมั่นคง ความปลอดภัย ความสงบสุข การกินดีอยู่ดี และการพัฒนาของประชาชนและสังคม ไม่ว่าผู้นำของประเทศจะเป็นใครก็ตาม ต่างก็อ้างว่า

การกระทำของตนมุ่งตอบสนองผลประโยชน์ของชาติเป็นเกณฑ์ และหากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นพิจารณาเห็นว่า การกระทำของผู้นำดังกล่าวยังไม่ตอบสนองเป้าหมายตามที่ควร กลุ่มบุคคลอื่นเหล่านี้จึงดำเนินการเปลี่ยนแปลงผู้นำ กลไก (ระบอบการเมือง) หรือกรรมวิธี (นโยบาย และการปฏิบัติตามนโยบาย) เพื่อให้ตอบสนองผลประโยชน์ของชาติเสียใหม่ตามที่ตนเห็นสมควร ไม่มีผู้นำคนใดสามารถยื่นหยัดการกระทำโดยเน้นผลประโยชน์ส่วนรวมของสังคมระหว่างประเทศเหนือกว่าผลประโยชน์ของชาติตน ทั้งนี้อาจเว้นเสียแต่ว่าผู้นำสามารถยืนยันได้ว่าผลประโยชน์ระหว่างประเทศ คือ ผลประโยชน์ที่แท้จริงของชาติตน

ในสถานการณ์ซึ่งรัฐต้องพึ่งตนเองและพึ่งพากันดังกล่าวข้างต้น และในสถานการณ์ซึ่งผลประโยชน์ของชาติมีความสำคัญกว่าผลประโยชน์ของชาติอื่นหรือผลประโยชน์ระหว่างประเทศ แต่ละรัฐจำเป็นต้องรักษาหรือเพิ่มพูนผลประโยชน์ของชาติตนไว้ และสิ่งที่จะช่วยประกันผลประโยชน์ของชาติได้ในสถานการณ์ที่โลกปราศจากรัฐบาลกลางก็คือ อำนาจ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่พยายามช่วยตัวเองให้มีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น มั่นคงขึ้น โดยแต่ละรัฐจำเป็นต้องมีอำนาจเป็นฐานสนับสนุนความพยายามในการตอบสนองผลประโยชน์ของตน

อำนาจซึ่งจะช่วยประกันผลประโยชน์แห่งชาติได้ อาจเป็นอำนาจทางการเงิน การทหาร การเศรษฐกิจ ฯลฯ และอำนาจกับผลประโยชน์เป็นสิ่งที่แยกไม่ออกในการดำเนินและปฏิบัติตามนโยบายของรัฐ ซึ่งลักษณะเช่นนี้สามารถใช้อธิบายได้แม้แต่ในกรณีของตัวแสดงอื่น ๆ เช่น องค์การระหว่างประเทศ หรือองค์การข้ามชาติ

ในเมื่ออำนาจเป็นเครื่องประกันผลประโยชน์รัฐที่มีอำนาจมาก เช่น สหรัฐอเมริกา ซึ่งอาจเรียกว่า มหาอำนาจ ก็ย่อมมีบทบาทมากในการตอบสนองผลประโยชน์ของตน การตอบสนองผลประโยชน์ของมหาอำนาจ หรือมหาอำนาจรอง ๆ ลงไป เช่น จีน รัสเซีย ญี่ปุ่น เยอรมนี อังกฤษ ฯลฯ โดยวิธีการต่าง ๆ มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้ว่า บทบาทของสหรัฐอเมริกาในโลกปัจจุบันมีมากมายซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชากรโลกเป็นอย่างมาก

4) ศิลธรรม ในเมื่อผลประโยชน์และอำนาจเป็นลักษณะสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคที่แต่ละรัฐมุ่งปกป้องและขยายผลประโยชน์ของตนเอง ประเด็นเรื่องศิลปธรรมซึ่งเอกบุคคลยึดถือจึงกลายเป็นเรื่องที่มีความสำคัญรองลงไป แม้ว่าทุกรัฐต่างอ้างหลักการทางศิลปธรรม เช่น เรื่องสิทธิมนุษยชน เรื่องความเสมอภาคและความยุติธรรม เรื่องมาตรฐานความดีงามต่าง ๆ แต่คำกล่าวอ้างกับหนทางปฏิบัติของรัฐไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกันเสมอไป ตัวอย่างเช่น สหรัฐอเมริกาอ้างสิทธิมนุษยชน แต่ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมรัฐบาลที่ลิดรอนสิทธิของมนุษย์

บ่อยครั้งการกล่าวอ้างหลักการทางศีลธรรมกลายเป็นข้ออ้างในการแผ่ขยายอำนาจและผลประโยชน์ของรัฐ เช่น กรณีที่ญี่ปุ่นอ้างหลักการเรื่องวงไพบูลย์ร่วมกันแห่งเอเชีย เวียดนามอ้างเหตุผลในการปกป้องประชาชนกัมพูชาจากรัฐพลพตด้วยการรุกรานกัมพูชา เป็นต้น แต่ละชาติพยายามสร้างภาพพจน์ที่ดีงามโดยการกล่าวอ้างหลักการต่าง ๆ ซึ่งตนเองอาจมิได้ยึดถืออย่างจริงจัง

หลักการทางศีลธรรมที่แน่นอนในยุคปัจจุบัน คือ หลักการอยู่รอดของรัฐ ส่วนหลักการทางศีลธรรมโดยทั่วไปที่รัฐใช้อ้างอิงมีความสำคัญน้อย ข้อที่สังเกตคือ หลักการศีลธรรมนี้เป็นหลักที่ขบวนการระหว่างประเทศ หรือในประเทศบางกลุ่ม เช่น ขบวนการสันติภาพ (Peace movements) ทั้งหลายยึดมั่น และดำเนินการจริงจัง เช่น จัดเดินขบวนหรือประชุมเรียกร้องสันติภาพ トラบไคที่ขบวนการเหล่านี้เป็นการดำเนินการของกลุ่มบุคคลที่กระทำการโดยไม่เกี่ยวข้องกับ หลักการศีลธรรม เช่นว่านี่ก็กลายเป็น ศีลธรรมทางการเมือง คือ หลักศีลธรรมที่ถูกตีความหรือกำหนดโดยเหตุผลทางการเมือง ตอบสนองอำนาจและผลประโยชน์ของรัฐเป็นเกณฑ์

5) วัฒนธรรมโลก เนื่องจากสภาพการต้องอาศัยพึ่งพากัน ประกอบกับความก้าวหน้าทางวิทยาการด้านสื่อสารและการคมนาคม ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและเน้นเด่นชัดในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศปัจจุบันก็คือ การลอกเลียน แลกเปลี่ยนและยอมรับวัฒนธรรมต่างชาติมากขึ้นทุกที แต่เดิมนั้นการเผยแพร่ศาสนากระทำโดยอาศัยองค์การศาสนา หรือขบวนการศาสนาต่าง ๆ เช่น การเผยแพร่ศาสนาโดยองค์การของคริสต์ ศาสนานิกายต่าง ๆ ในยุโรป ซึ่งคงดำเนินอยู่จนทุกวันนี้ ขณะเดียวกัน การแพร่กระจายของวัฒนธรรมและศาสนา เช่น พุทธ พราหมณ์ อิสลาม ก็อาจเป็นไปได้โดยปราศจากการจัดการในลักษณะขบวนการก็ได้ โดยแพร่กระจายไปพร้อมกับพ่อค้าวานิช และบุคคลอาชีพต่าง ๆ ซึ่งเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง

ในโลกปัจจุบันนี้ การแพร่กระจายของวัฒนธรรม เทคนิควิทยาการและค่านิยมต่าง ๆ เป็นไปอย่างกว้างขวาง และได้ผลกว่าที่เป็นอยู่ในอดีต ทั้งนี้เนื่องจากอิทธิพลของสื่อมวลชนต่าง ๆ ที่ได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ และเนื่องจากการเดินทางติดต่อกันในยุคปัจจุบันเป็นไปอย่างกว้างขวาง การแพร่กระจายของวัฒนธรรม และความคิดจึงเป็นไปโดยง่าย ดังจะเห็นว่าแนวความคิดเรื่องประชาธิปไตยหรือสังคมนิยม กระจายไปและได้รับการปฏิบัติโดยผู้นำของประเทศต่าง ๆ ซึ่งได้รับการศึกษา หรือเคยสัมผัสชีวิตความเป็นอยู่และความคิดในประเทศตะวันตก

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและความคิดเช่นนี้ อาจเกิดจากการเผยแพร่หรือชักเยอดีให้โดยจงใจ (เช่น การเผยแพร่ศาสนา การอบรมผู้นำต่างชาติ) หรือโดยไม่จงใจ (เช่น การลอกเลียนหรือดัดแปลงวัฒนธรรมหนึ่งโดยคนต่างชาติ) แต่ผลก็คงเป็นไปในลักษณะเดียวกัน คือ มีการแพร่กระจายวัฒนธรรมและความคิดออกไปโดยไม่อาจขัดขวางได้อย่างมีประสิทธิภาพยกเว้นแต่จะ

ใช้มาตรการเด็ดขาดรุนแรง เช่น ในประเทศอาหรับบางประเทศ หรือมีการปิดกั้นวัฒนธรรมต่างชาติ เช่น ที่สาธารณรัฐประชาชนจีนเคยกระทำ

ปัจจุบันวัฒนธรรมการแต่งกาย คนตรี การประพฤติปฏิบัติตน ความคิด ฯลฯ เหล่านี้มีลักษณะร่วมกันมากขึ้น โลกทางตะวันตกได้รับวัฒนธรรมจากตะวันออกมากขึ้นและโลกทางตะวันออก หรือประเทศกำลังพัฒนาที่รับวัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้นทุกที และปรากฏการณ์ของการกระจายวัฒนธรรมนี้มีผลต่อความคิดเห็นของประชาชนและผู้นำในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ และในการดำเนินความสัมพันธ์กับรัฐต่างประเทศ

6) กลไกควบคุมพฤติกรรมรัฐ ถึงแม้เวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะเป็นเวทีอนาธิปไตย แต่เนื่องจากความจำเป็นต้องพึ่งพากัน รัฐและตัวแสดงอื่น ๆ จึงได้กำหนดกติกาบางประการขึ้น และมีกลไกควบคุมการประพฤติปฏิบัติตนไว้หลายอย่าง ดังนี้

6.1) การควบคุมตนเอง แต่ละรัฐอธิปไตยมิได้ดำเนินนโยบาย หรือประพฤติปฏิบัติตนตามใจชอบเพราะการกระทำดังกล่าวไม่ช่วยให้รัฐตอบสนองผลประโยชน์ของตนได้เต็มที่ในทางปฏิบัติ รัฐจะมีความยับยั้งชั่งใจและใช้เหตุผลในการดำเนินการของตน ตัวอย่างเช่น รัฐที่มีอำนาจมากจะไม่รุกรานหรือทำลายรัฐที่มีอำนาจน้อย โดยสิ้นเชิง หรือรัฐจะไม่แสดงความก้าวร้าวจนเกินขอบเขต กลไกทางการเมืองภายในรัฐ หรือประชาชนในรัฐจะช่วยควบคุมพฤติกรรมของรัฐ ดังกรณีที่มีประชาชนในสหรัฐอเมริกาเดินขบวนและรณรงค์ต่อต้านการแทรกแซงของสหรัฐอเมริกาในเวียดนามอย่างรุนแรง จนรัฐบาลสหรัฐอเมริกาจำต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายของตน

6.2) การควบคุมโดยตัวแสดงอื่น พฤติกรรมของรัฐอาจถูกจำกัดหรือควบคุมโดยรัฐอื่น ๆ (เช่น สหรัฐอเมริกายื่นคำขาดให้สหภาพโซเวียตถอนจรวดจากคิวบา หรือหลายชาติรวมหัวกันเล่นงานชาติที่ประพฤติผิดนอกกฎเกณฑ์) โดยองค์การระหว่างประเทศ (เช่น องค์การสหประชาชาติส่งทหารเข้าไปปฏิบัติการในแอฟริกา ในเกาหลี ในเลบานอน) หรือโดยตัวแสดงอื่น เช่น องค์การข้ามชาติ (ดังกรณีการเรียกร้องสันติภาพโดยสันตะปาปา) เป็นต้น

6.3) การควบคุมโดยธรรมเนียมต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน กลไกควบคุมนี้เป็นลักษณะปกติธรรมดาในเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กล่าวคือ รัฐจะกระทำการใดลงไปต้องคำนึงว่ารัฐที่เกี่ยวข้องจะกระทำการอย่างไร เช่น ถ้า รัฐ ก. ทำสงครามกับรัฐ ข. หากรัฐ ก. กระทำการรุนแรงกับเชลยศึกที่เป็นคนของรัฐ ข. รัฐ ข. ก็อาจกระทำการต่อเชลยศึกที่เป็นคนของรัฐ ก. ในทำนองเดียวกัน หลักการปฏิบัติต่างตอบแทนเช่นนี้ นำมาสู่ธรรมเนียมปฏิบัติซึ่งรัฐยึดถือปฏิบัติและทำให้รัฐไม่ประพฤติตนเกินเลยขอบเขตที่ควรเป็น ทั้งนี้โดยเกรงว่าจะไม่ได้รับการปฏิบัติที่ตนพึงประสงค์จากรัฐอื่น อันจะทำให้ผลประโยชน์ของชาติ หรือคนในชาติถูกกระทบกระเทือนไป

6.4) การควบคุมโดยกฎเกณฑ์และระเบียบที่รัฐกำหนดขึ้น ลักษณะการควบคุมข้อนี้คล้ายกับการควบคุมในข้อ 6.3 แต่ต่างกันที่เป็นการควบคุมโดยกฎเกณฑ์ เช่น กฎหมายระหว่างประเทศ หรือสนธิสัญญาความตกลงระหว่างประเทศรูปต่าง ๆ ซึ่งรัฐร่วมกันจัดทำขึ้นเป็นกติกากฎและถือปฏิบัติ การยึดถือปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นี้อาจเกิดจากเกรงว่าจะไม่ได้รับปฏิบัติโดยธรรมเนียมต่างตอบแทนกันจากรัฐอื่น หรือเกรงว่าจะถูกรัฐอื่นดำเนินการตอบโต้หากตนเองละเมิดกติกาก็ได้ หรืออาจเกิดจากความเคยชินในการปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ซึ่งรัฐตระหนักกว่าให้ประโยชน์แก่ตนก็ได้

2.2.5 ผลของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนและชาติต่าง ๆ มากกว่าที่เคยเป็นในอดีต เนื่องจากจำนวนประชากรโลกเพิ่มมากขึ้น ประเทศต่าง ๆ ต้องพึ่งพากันมากขึ้นในด้านต่าง ๆ และพัฒนาการของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มีผลให้โลกดูจะมีขนาดเล็กลง ซึ่งผลของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีต่อด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ผลของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่อสังคมโลก รัฐ ประชาชนและผู้นำของประเทศ ความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะมีมากขึ้นเพียงใดนั้น อาจพิจารณาได้ว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวส่งผลถึงบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดในโลก ในเรื่องนี้คำตอบที่ได้รับค่อนข้างชัดเจน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีผลกระทบต่อมนุษย์ทุกคนบนพื้นโลกดังกล่าวต่อไปนี้

1.1) ด้านสังคมโลก ปัจจุบันโลก สังคมโลกเป็นที่รวมของกลุ่มสังคมที่เรียกว่า รัฐ มีระบบและกระบวนการดำเนินความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน เช่น ระบบการเมืองระหว่างประเทศ ระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างชาติมหาอำนาจมีผลกระทบต่อกระเทือนความสัมพันธ์ทางการเมืองของมหาอำนาจอื่น และกลุ่มประเทศอื่น ๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น การที่จีนแยกตัวจากสหภาพโซเวียตและเนินนโยบายทางการเมืองที่เป็นอิสระ และต่อมาได้คบค้าทำไมตรีกับสหรัฐอเมริกาย่อมมีผลทำให้โลกซึ่งเคยถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม มีสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำได้เปลี่ยนแปลงไป ในส่วนที่เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจก็เช่นกัน เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำขึ้น โดยเริ่มต้นจากกลุ่มประเทศยุโรป ก็มีผลให้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก หรือเมื่อค่าของเงินสกุลใหญ่ ๆ เช่น เงินดอลลาร์ตก ก็มีผลกระทบต่อกระเทือนเศรษฐกิจของโลกตามไปด้วย

1.2) ด้านรัฐ นอกเหนือจากผลของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งกระทบต่อสังคมโลกและสะท้อนถึงรัฐแต่ละรัฐแล้ว รัฐยังเป็นผู้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและสัมพันธ์กับตนโดยตรงอีกด้วย ตัวอย่างเช่น การตัดสินใจดำเนินนโยบายต่างประเทศของอภิมหาอำนาจย่อมมีผลต่อการตัดสินใจของรัฐที่สังกัดกลุ่มของอภิมหาอำนาจนั้น ดังกรณีที่ประเทศพันธมิตรของสหภาพโซเวียตหลายประเทศตัดสินใจไม่เข้าร่วมแข่งขันกีฬาโอลิมปิกที่สหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1984 หลังจากที่สหภาพโซเวียตประกาศไม่เข้าร่วมแข่งขันกีฬาดังกล่าว ผลต่อรัฐนี้ โดยทั่วไปจะเกิดมากในสถานการณ์ซึ่งรัฐอยู่ร่วมในสมาคม กลุ่มโอลิมปิก หรือในสถานการณ์ซึ่งรัฐอยู่ใกล้เหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่ออาณาบริเวณใกล้เคียง ดังกรณีที่ประเทศไทยได้รับผลจากการสู้รบในกัมพูชา จนต้องแบกภาระผู้ลี้ภัยจากอินโดจีนจำนวนมาก และได้รับภัยจากการรุกรานดินแดนของฝ่ายเวียดนาม เป็นต้น ผลที่เกิดต่อรัฐอาจเป็นได้ทั้งในแง่ความมั่นคง ระบบโครงสร้างและกระบวนการทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมภายในรัฐ ดังจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

1.3) ด้านประชาชน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งกระทบกระเทือนรัฐย่อมมีผลต่อประชาชนด้วย ผลดังกล่าวนี้ย่อมมีแตกต่างกันไป คือ อาจกระทบคนบางกลุ่มบางเหล่า หรือกระทบประชาชนโดยส่วนรวมทั้ง โดยทางตรง หรือโดยทางอ้อมก็ได้ ตัวอย่างกรณีสงครามในกัมพูชานั้น ประชาชนไทยที่ได้รับความกระทบกระเทือนก็คือ พวกที่อยู่ตามบริเวณชายแดนไทย กัมพูชา เช่น ในจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ ส่วนประชาชนที่อยู่ห่างไกลออกไปได้รับผลน้อยลง

1.4) ด้านผู้นำของประเทศ การเปลี่ยนแปลงภายในประเทศ หรือเหตุการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอาจมีผลต่อภาวะผู้นำภายในประเทศด้วย และอาจมีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลที่ปกครองประเทศก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่มีการแทรกแซงจากต่างประเทศ ดังตัวอย่างกรณีที่นาย โงดinh เดียม ต้องถูกโค่นล้มอำนาจและถูกสังหาร เนื่องจากสหรัฐอเมริกาเลิกให้ความสนับสนุน หรือกรณีที่มีการตั้งรัฐบาลหุ่นและผู้นำหุ่นโดยประเทศผู้รุกราน (เช่น รัฐบาลหุ่นในแมนจูเรียสมัยที่ญี่ปุ่นเข้ารุกรานก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือรัฐบาลกัมพูชาของนายเฮง สัมริน เป็นต้น)

ผลที่เกิดต่อสังคมโลก ต่อรัฐ ต่อประชาชน และต่อผู้นำของประเทศเช่นนี้ อาจเป็นได้ทั้งในทางดีหรือทางร้ายดังจะกล่าวต่อไป

2) ลักษณะของผลที่เกิดขึ้นต่อบุคคลและกลุ่มสังคมทั้งภายในและระหว่างประเทศ วัตถุประสงค์หลักของการที่มนุษย์เข้ามารวมกลุ่มเป็นสังคมภายในรัฐ หรือสังคมระหว่างประเทศก็ตาม คือ การแสวงหาความมั่นคงในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล และสังคม วัตถุประสงค์ดังกล่าวจะบรรลุตามที่ตั้งใจไว้หรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ ทั้งองค์ประกอบส่วนบุคคลและองค์ประกอบจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ องค์ประกอบ

สภาพแวดล้อมอาจเป็นเรื่องภายในกลุ่ม ภายในรัฐ หรือเป็นสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงนับว่ามีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์และสังคมมนุษย์ ดังปรากฏในหลายลักษณะ ดังนี้

2.1) ด้านความมั่นคงของชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยเฉพาะทางการเมืองและการทหาร ส่งผลถึงความมั่นคงปลอดภัย เอกอกราชและอำนาจอธิปไตยของชาติตลอดจนเสถียรภาพทางการเมืองและบูรณภาพแห่งดินแดนของแต่ละชาติ ดังจะเห็นได้ว่าสงครามระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นรูปหนึ่งของการสัมพันธ์ที่เกินข้ามเขตพรมแดนของรัฐ การแทรกแซงบ่อนทำลายโดยบุคคล หรือกลุ่มบุคคลซึ่งได้รับการสนับสนุนจากต่างประเทศ ตลอดจนการใช้หรือการข่มขู่คุกคามว่าจะใช้กำลัง โดยยังไม่ถึงขั้นสงคราม ล้วนเป็นเหตุการณ์ที่กระทบกระเทือนความมั่นคงของชาติทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น การผนวกดินแดน แลตเวีย ลิทัวเนีย และเอสโตเนีย โดยสหภาพโซเวียต หลังสงครามโลกครั้งที่สอง หรือการที่รัฐซิมบับเว ถูกแทรกแซงโดยประเทศแอฟริกาใต้ เป็นต้น

ความมั่นคงของชาติซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหาเรื่องเอกราช บูรณภาพแห่งดินแดน และการชำระไว้ซึ่งสิทธิแห่งรัฐอธิปไตยเป็นเรื่องที่ผู้กำหนดนโยบายของประเทศจัดเป็นเป้าหมายสำคัญอันดับแรกของนโยบายต่างประเทศ ถึงแม้ความมั่นคงของชาตินี้จะได้รับการประกันได้บางส่วนโดยการพัฒนากำลังความสามารถและฐานอำนาจภายในประเทศก็ตาม แต่โดยทั่วไปแล้วความมั่นคงของชาติได้รับผลกระทบกระเทือนอย่างมากจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อประกันความมั่นคงของชาติ เช่น โดยใช้วิธีการทางการทูต การทหาร ดังกรณีการทำสัญญาป้องกันร่วมกันทั้งสองฝ่าย การรวมกลุ่มพันธมิตรทางทหาร การดำเนินการทหาร เป็นต้น

2.2) ด้านความปลอดภัยและการกินดีอยู่ดีของประชาชน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอาจมีผลทั้งโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อมต่อความปลอดภัยและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละประเทศ กล่าวคือ นอกเหนือจากผลต่อความมั่นคงของประเทศซึ่งย่อมกระทบกระเทือนชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอยู่แล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยังอาจกระทบต่อความปลอดภัย และการกินดีอยู่ดีของประชาชน โดยยังไม่กระทบความมั่นคงของประเทศโดยตรงก็ได้ ตัวอย่างเช่น กรณีที่สายการบินเกาหลีใต้ถูกเครื่องบินสหภาพโซเวียตยิงตก หรือกรณีที่ผู้ก่อการร้ายกระทำการรุนแรงในประเทศอื่น จนมีผลให้ประชาชนได้รับอันตราย เป็นต้น

2.3) ด้านการพัฒนา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอาจมีผลต่อความพยายามของรัฐและประชาชนในการเปลี่ยนแปลงฐานะทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และเทคนิควิทยาการของตนด้วย การเปลี่ยนแปลงฐานะดังกล่าวนี้ คือ การพัฒนานั่นเอง การพัฒนาการเมืองมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเมืองไปสู่ระบบการเมืองที่มีเสถียรภาพ เปลี่ยนไปโดยสันติ และรองรับการ

กระทบกระเทือนจากภายนอกได้ด้วยดี การพัฒนาทางเศรษฐกิจมุ่งให้มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตและแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลประโยชน์ตอบแทนต่อประชาชนและรัฐ ได้ดีขึ้น การพัฒนาทางสังคมมุ่งให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางสังคมในประเทศเป็นไปอย่างราบรื่น ปราศจากการขัดแย้งรุนแรง และการพัฒนาทางเทคนิควิทยาการมุ่งให้มีการยกระดับความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในประเทศให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ความพยายามให้เกิดการพัฒนานี้ส่วนหนึ่งได้รับผลจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย ล้วนได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมทางการเมืองและเศรษฐกิจภายนอกประเทศ รวมทั้งนโยบายต่างประเทศของประเทศที่มีฐานะดีทางเศรษฐกิจและการทหาร ตัวอย่างเช่น หน่วยงานขององค์การสหประชาชาติและประเทศที่มีฐานะดีมีส่วนในการช่วยเหลือบูรณะพัฒนาประเทศที่ยากจนและกำลังพัฒนาทั้งหลาย เช่น โดยการให้ความช่วยเหลือทางการเงิน การลงทุน การให้คำปรึกษาหารือทางวิชาการ หรือการพัฒนาคุณภาพของบุคลากรสำคัญในประเทศเหล่านี้ โดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีผลต่อความสงบเรียบร้อย การกินดีอยู่ดีและการพัฒนาของประชาชน รัฐ และสังคมโลกทั้งโดยตรงและโดยอ้อม จึงนับว่ามีความสำคัญ มีคุณค่าควรแก่การสนใจติดตามทำความเข้าใจทั้งโดยนักวิชาการ ผู้กำหนดนโยบายและประชาชนโดยทั่วไป

โดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันนี้มีพื้นฐานมาจากความไม่เท่าเทียมกันระหว่างรัฐและจากการยึดมั่นในหลักการของอำนาจอธิปไตยของรัฐต่าง ๆ ในโลก จึงทำให้เกิดการแข่งขันกันเพื่อแสวงหาหรือปกป้องผลประโยชน์ของแต่ละชาติ และมีการพึ่งพาอาศัยกันและกันและร่วมมือกัน การพึ่งพาอาศัยกันเช่นนี้นำมาสู่หลักการและแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งรัฐกำหนดขึ้นหรือกระทำขึ้นเพื่อความอยู่รอด และการพัฒนาของตนเองเป็นที่ตั้ง หลักการ วิธีปฏิบัติ และพฤติกรรมต่าง ๆ ของรัฐไม่ว่าในด้านความร่วมมือ หรือความขัดแย้งเหล่านี้เป็นวงรอบซึ่งกระทบต่อพฤติกรรมของตัวแสดงอื่น ๆ นอกเหนือจากรัฐด้วย

การใช้ทูตสื่อสารไปมาระหว่างกษัตริย์ต่อกษัตริย์ทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศนั้น มีปรากฏให้เห็น มาตั้งแต่อดีตกาลกระทั่งถึงปัจจุบัน พระภารกิจในหลาย ๆ ด้านที่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้ทรงกระทำ คือ พระราชกรณียกิจด้านการต่างประเทศ ทั้งนี้นอกจากจะเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแล้ว ยังสร้างความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้าให้กับ

ประเทศชาติเป็นอย่างมาก ด้วยความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาประเทศชาติ อันถือเป็นราชประศาสนศาสตร์ ที่ก่อให้เกิดการยอมรับจากบุคคลต่าง ๆ

2.3 แนวคิดราชประศาสนศาสตร์

ราชประศาสนศาสตร์ เป็นแนวคิดที่ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. เอนก เหล่าธรรมทัศน์ นักวิชาการของประเทศไทยได้บัญญัติขึ้น ได้อธิบายว่า ราชประศาสนศาสตร์ คือ การที่พระมหากษัตริย์ และสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นนักเรียนรู้ นักวิจัย นักทดลอง และมีภาวะผู้นำที่สนใจกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ ประชาชน และปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ปกครองดูแลประชาชนโดยใช้หลักธรรม คือ ทศพิธราชธรรม ประกอบกับความเป็นผู้นำที่มีปรีชาญาณ มีโลกทรรศน์ครอบคลุมทุกเรื่อง มีความต่อเนื่องยาวนาน ส่งผลให้เกิดโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนนำไปสู่การพัฒนาประเทศ และที่สำคัญคือได้รับความไว้วางใจจากประชาชน ดังนั้น ราชประศาสนศาสตร์ ไม่ใช่แค่พระราชกรณียกิจของสถาบันพระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่เป็นการทำให้เกิดโครงการต่าง ๆ ซึ่งอาศัยงบประมาณ ออกมาเป็นรูปแบบโครงการพระราชดำริ และการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง สะท้อนพระราโชบาย ต่อเนื่องจากพระปฐมบรมราชโองการในการปกครองแผ่นดินของพระมหากษัตริย์

ราชประศาสนศาสตร์มีความแตกต่างจากรัฐประศาสนศาสตร์ เพราะมีความเชื่อมโยงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ และประชาชน เนื่องจากประชาชนมีความจงรักภักดีกับสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยภาครัฐบาลมีการตอบสนองตามพระประสงค์หรือรับสั่งสิ่งใด รัฐบาลจะให้ความสนใจเป็นพิเศษ ไม่มีการต่อต้าน เหมือนเป็นฉันทามติที่ประชาชนยอมรับ และเชื่อว่าเป็นความปรารถนาดีต่อบ้านเมืองและประชาชน ซึ่งหาได้ยากยิ่งในสังคมสมัยใหม่ ถือว่าเป็นแต้มต่อของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นความมั่นคงของรัฐ สังคม และวัฒนธรรมราชประศาสนศาสตร์ เริ่มจากการทดลองทำเริ่มจากส่วนน้อย มีการสรุปบทเรียนที่เริ่มมาจากการออกเยี่ยมเยียนประชาชนของพระมหากษัตริย์ในยุคที่รูปแบบการปกครองของไทยมีการเปลี่ยนแปลงเป็นแบบประชาธิปไตยโดยคณะราษฎร (พ.ศ. 2494 – พ.ศ. 2497) ที่พระมหากษัตริย์เริ่มแสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์เริ่มมีบทบาทในการพัฒนาประเทศ ราชประศาสนศาสตร์เริ่มจากสถาบันพระมหากษัตริย์ อยากทำเพื่อประชาชน ทำอย่างไรให้สถาบันพระมหากษัตริย์มีความหมาย และมี

ประโยชน์ต่อประเทศไทย ในขณะที่รัฐบาลยังไม่สามารถทำให้ประชาชนเชื่อมั่นได้ว่า รัฐบาลเป็นของประชาชน แต่สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นของประชาชน ดังนั้น ราชประศาสนศาสตร์ตอบสนองความต้องการของประชาชนที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเกษตรกรรม การพัฒนาแหล่งน้ำ การชลประทาน การสร้างเขื่อน รวมถึงความมั่นคงของชาติ และการต่างประเทศ ซึ่งในขณะนั้นประเทศไทยต้องการการพัฒนาประเทศอย่างเร่งด่วน

รัฐประศาสนศาสตร์ หมายถึง สาขาวิชาหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐ ราชประศาสนศาสตร์ เป็นพระราชปริชาญาณ ของพระมหากษัตริย์ในการบริหาร ประเทศผ่านโครงการพระราชดำริต่าง ๆ เพื่อลดขั้นตอนของหน่วยงานราชการ เพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงอย่างแท้จริง และที่สำคัญที่สุดทรงกระทำเพื่อประชาชนอย่างแท้จริงไม่มีผลประโยชน์อื่นใดแอบแฝงไม่มีการทุจริตคอร์รัปชันให้เห็น มีความต่อเนื่องยาวนาน และได้รับความไว้วางใจจากทุกฝ่าย ดังนั้น เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐประศาสนศาสตร์ กับราชประศาสนศาสตร์ ผู้วิจัยมองราชประศาสนศาสตร์ โดยผ่านกระบวนการทัศน์ของรัฐประศาสนศาสตร์ กล่าวคือ รัฐประศาสนศาสตร์ เป็นความรู้ในการบริหารภาครัฐ หรือภาคสาธารณะ โดยมีระบบราชการซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ให้ ขณะที่มีการบริหารหรือประชาชนเป็นผู้รับ ในที่นี้กระบวนการทัศน์ทางด้าน รัฐประศาสนศาสตร์ โดยแบ่งตามช่วงเวลาของพัฒนาการ คือ

ช่วงแรก เริ่มเป็นการบริหารงานตามแนวรัฐประศาสนศาสตร์แนวเก่า (Old Public Administration) โดยประชาชนมีฐานะเป็นเพียงผู้รับผลประโยชน์ตามนโยบายที่รัฐจะตัดสินใจให้ ซึ่งในระยะเริ่มแรกประชาชนจะมีส่วนร่วมในปัญหาสาธารณะไม่มากนัก รัฐประศาสนศาสตร์แบบนี้เชื่อในประสิทธิภาพและเน้นหลักเหตุผล ความยึดระเบียบกฎเกณฑ์จึงทำให้การดำเนินงานของรัฐยังมีความล่าช้า ช้าซ้อน ติดกับกฎเกณฑ์ที่ตายตัว ขาดความยืดหยุ่น ขาดความคิดสร้างสรรค์ จำกัดโอกาสให้คนในท้องถิ่นแก้ไขปัญหาของตัวเอง (ปกรณ์ ศิริประกอบ, 2562, น.42)

ช่วงเวลาที่สอง คือ ช่วงการบริหารงานตามแนวทางการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management หรือ NPM) กำหนดให้ประชาชนมีฐานะเป็นลูกค้า แนวคิดนี้เชื่อว่าตลาดเป็นวิธีการจัดสรรทรัพยากร ที่มีประสิทธิภาพและดีที่สุด สร้างความพึงพอใจให้ผู้รับบริการหรือประชาชนในฐานะลูกค้า ภาครัฐ ปรับบทบาท ปรับแนวคิดตามภาคเอกชน โดยภาครัฐมีหน้าที่กำหนดทิศทางการบริหาร ตรวจสอบ ควบคุมคุณภาพ โดยมีเป้าหมายสูงสุดในการให้บริการ หรือส่งมอบสินค้าสาธารณะที่ดีที่สุดแก่ประชาชน แต่ประชาชนก็ยังไม่ใช่เจ้าของสินค้าและบริการ และไม่ใช่เจ้าของระบบราชการอยู่ดี ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนนั้นหากใช้หลักว่า

ประชาชนเป็นพลเมือง พวกเขาต้องการอะไรมากกว่าการเป็นเพียงลูกค้ำ นอกจากนี้แล้ว ยังมีความต้องการอีกมากมายซึ่งยากที่จะตอบสนองได้หมด

ช่วงเวลาสุดท้าย เป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกันกับที่เกิดแนวคิด NPS Denhardt และ Denhardt ได้เสนอการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service หรือ NPS) กล่าวได้ว่าหน้าที่หลักของรัฐบาล คือ มุ่งเน้นรับใช้ประชาชนเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ มีความเห็น มีวิสัยทัศน์ รักบ้านรักเมือง กระตือรือร้นที่จะร่วมคิด ร่วมเสนอ ร่วมทำ กับภาครัฐ ร่วมตรวจสอบกับรัฐและท้องถิ่นอย่างเข้มแข็งและสร้างสรรค์ กล่าวคือ การบริการสาธารณะแนวใหม่ (NPS) ต้องการให้ประชาชนแสดงความต้องการร่วมกัน ผ่านกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยน และมีเป้าหมายที่ประโยชน์สาธารณะร่วมกัน (เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ, 2557) โดยภาครัฐจะมีบทบาทเป็นผู้ให้บริการ เน้น การมีส่วนร่วม ความเท่าเทียมกันในสังคม ความยุติธรรม ความโปร่งใสและตรวจสอบได้มากขึ้น (ปกรณ์ ศิริประกอบ, 2562, น.323)

ราชประศาสนศาสตร์ มีรูปแบบในการดำเนินการแบบ Top Down และ Bottom Up เป็นรูปแบบเฉพาะของไทย ซึ่งเกิดขึ้นจากการออกเยี่ยมเยียนประชาชนในภูมิภาคต่าง ๆ ทำให้รู้ว่าปัญหาแต่ละภูมิภาคเป็นอย่างไร จึงก่อให้เกิดโครงการพระราชดำริ พระราชกรณียกิจ ที่ผ่านการคิดอย่างเป็นระบบ เกิดความชอบธรรม ทำให้โครงการต่าง ๆ ราบรื่น ต่อเนื่องเป็นพิเศษ เนื่องจากพระมหากษัตริย์นั้นมีการใช้แนวทางการพัฒนาแบบองค์รวม ต่างจากรัฐบาล ที่ดำเนินการแบบระบบราชการที่แบ่งเป็นกระทรวง กรม ในขณะที่ราชประศาสนศาสตร์สามารถแก้ไขหรือข้ามผ่านปัญหาความล่าช้า หรือการมีขั้นตอนต่าง ๆ ที่มากมาย และยุ่งยาก ในระบบราชการได้ ทำให้ความไว้วางใจจึงเกิดขึ้น ซึ่งโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ที่ได้รับงบประมาณส่วนหนึ่งมาจากรัฐบาล เงินบริจาคของประชาชน และพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์

ราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 จะเห็นได้ว่าทรงแสดงให้เห็นถึงบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์กับการต่างประเทศอย่างชัดเจน ทรงรับรองประมุขนานาชาติประเทศที่เสด็จ หรือเดินทางมาเยือนประเทศไทยเป็นการกระชับสัมพันธไมตรีในระดับประมุข และระดับพระราชวงศ์ ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ซึ่งดำเนินมาตลอดรัชสมัยของพระองค์ พระราชอาคันตุกะที่เสด็จฯ เยือน หรือเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการตั้งแต่ พ.ศ. 2502 จนถึงปัจจุบันมีทั้งสิ้น 101 ประเทศ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่ได้รับการยอมรับจากทั่วโลก ด้วยพระราชจริยวัตรที่งดงามและ พระอัจฉริยภาพทางด้านต่างๆ ที่เป็นเลิศ โดยเฉพาะด้านการต่างประเทศ จึงทำให้พระองค์ได้รับสมญา

นามว่าเป็น “พระมหากษัตริย์นักการทูต” อย่างแท้จริง เพราะมิตรไมตรีที่เกิดขึ้นในระดับพระราชวงศ์ และระดับชาติอันมาจากการที่ทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศไม่ว่าจะเป็นชาติเล็กใหญ่ นั้น ประกอบด้วยการให้ และรับระหว่างกัน ได้ก่อเกิดผลอันเป็นคุณมากมายต่อประเทศไทย โดยในแต่ละครั้งที่เสด็จเยือนต่างประเทศนั้นพระองค์ท่านคิดว่าเป็นการทำหน้าที่ของพระองค์ในฐานะประมุขของประเทศไทย ซึ่งไม่ได้ได้เพียงเพื่อพบปะเยี่ยมเยียนตามธรรมเนียมในฐานะประมุขของรัฐเท่านั้น พระองค์ท่านยังทำเพื่อเป็นการทรงงานในการศึกษา และเรียนรู้สรรพวิทยาการความรู้เทคโนโลยีที่จะเป็นประโยชน์ต่อกิจการของประเทศไทย ขณะเดียวกันก็ทรงเป็นทูตพิเศษที่นำความเป็นไทยไปเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักเข้าใจในหมู่ชนต่างศาสนาต่างวัฒนธรรม

ตลอดรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 พระองค์ท่านเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศสหรัฐอเมริกา ยุโรป เพื่อสร้างความสัมพันธ์ สัมพันธ์กับบรรดามิตรประเทศ และพันธมิตรทั้งหลาย ในช่วงปี พ.ศ. 2522-2532 ยังได้เห็นพระองค์ท่านทรงต้อนรับ ผู้นำของประเทศจีน เช่น เติ้ง เสี่ยวผิง เห่เจี้ยนอิง และหลี่ เซียนเนียน ที่เดินทางมาเยือนประเทศไทย หลายครั้งที่เราได้เห็นพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงประคองผู้นำวัยแปดสิบปีของจีนเหล่านั้นขึ้นลงบันไดเครื่องบิน ซึ่งจีนในขณะนั้นกำลังวุ่นวายอยู่กับการทูตที่จะอาศัยไทยนำพาอาเซียนไปด้านเวียดนามและอยู่แค่ชายแดนไทยเท่านั้น (เอก เหล่าธรรมทัศน์, 2560, น. 34) พระปรีชาญาณด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เริ่มจากการที่พระมหากษัตริย์เริ่มงานด้านการเชื่อมสัมพันธไมตรีกับประเทศต่าง ๆ ที่สำคัญในโลกเสรี ทำให้พระมหากษัตริย์เข้าใจในทัศนคติและความนึกคิดของผู้คนในโลกเสรี โดยการให้พระจริยวัตรอันงดงาม เป็นเครื่องมือให้เกิดความนิยมชมชอบ ในพระราชูปถัมภ์ และพระอัจฉริยภาพในการโต้ตอบ ช่วยให้เกิดความเคารพและศรัทธา และความนิยมชมชอบ นำไปสู่มิตรภาพที่ดีระหว่างประเทศ ในขณะที่ความเคารพและศรัทธานำไปสู่สัมพันธภาพที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ทำให้ประเทศต่าง ๆ เปลี่ยนมุมมองที่มีต่อประเทศไทยในฐานะประเทศยากจนผู้รอรับการช่วยเหลือ เป็นประเทศที่มีความพยายามพัฒนาให้มีความก้าวหน้าไปกับโลกเสรี และพึ่งพาซึ่งกันและกันได้ในที่สุด และเป็นข้อเท็จจริงที่ว่าประเทศไทยได้ก้าวต่อมามีศักดิ์ศรีตามแนวทางที่พระมหากษัตริย์ทรงกระทำไว้

นอกจากเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแล้ว ยังมีโครงการความร่วมมือกับต่างประเทศต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ และบุคลากร อันจะนำไปสู่การพัฒนาในหลากหลายรูปแบบร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ การแลกเปลี่ยนวิชาการ โดยเฉพาะด้านการเกษตรและด้านการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ระหว่างประเทศเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ให้มีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และพระราชกรณียกิจ ที่ผู้วิจัยได้นำมาบางส่วนนี้ เป็นเพียงตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าเป็นโครงการที่ก่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อประเทศไทย อย่างเป็นขั้นเป็นตอน และการมีการดำเนินการที่ครบวงจร พระมหากษัตริย์ให้ความสำคัญในการพัฒนาด้านต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพ พัฒนาสิ่งแวดล้อม และประชาชนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้อย่างยั่งยืน

จากข้างต้น ราชประศาสนศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ที่ก่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อประเทศชาตินั้น ได้ถูกถ่ายทอดลงมายัง สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ อย่างเห็นได้ชัดจากพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่พระองค์ท่านดำเนินการตามรอยรัชกาลที่ 9 โดยเฉพาะในด้านการต่างประเทศ การเสด็จเยือนต่างประเทศของกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ นอกจากจะเป็นการทรงงานเพื่อเสริมสร้างสัมพันธไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศแล้ว ยังเป็นโอกาสที่จะได้ทอดพระเนตรกิจการด้านต่าง ๆ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคมและวัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางวิทยาการ เทคโนโลยีในประเทศต่าง ๆ ได้ทรงพบปะบุคคลสำคัญ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำประเทศ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญในหลายสาขาวิชา ทรงนำความรู้จากประสบการณ์เหล่านั้นมาปรับใช้ในการทรงงานในประเทศไทยต่อไป และด้วยพระองค์ทรงมีพระราชปณิธาน ที่จะนำความรู้ และประสบการณ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศและประชาชนชาวไทย นอกเหนือไปจากที่เป็นการกระชับความสัมพันธ์อันดีระหว่างพระราชวงศ์และระหว่างประเทศ ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนสถานที่ต่าง ๆ นอกจากจะทรงซักถามจนเข้าใจพระทัยถ่องแท้แล้วยังโปรดการจดบันทึกความรู้ไว้ด้วยภาพที่ทรงถือสมุดจดบันทึกไว้ในพระหัตถ์อยู่เสมอ นับว่าเป็นภาพที่จินตนาของบุคคลทั่วไป ทั้งในและต่างประเทศ จนทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญาจากหนังสือพิมพ์ฝรั่งเศสว่า “เจ้าฟ้านักดูงาน” (Le Princesse Stagiare)

นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงร่วมมือกับนานาประเทศเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือในด้านการพัฒนาสังคม อาทิเช่น ความร่วมมือระหว่างประเทศไทยและประเทศลาว ซึ่งพระองค์ได้ทรงมีโครงการตามพระราชดำริทั้งในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต การให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์ และการสาธารณสุข การพัฒนาทางด้านการศึกษา เป็นต้น นอกจากประเทศลาวแล้ว โครงการเพื่อการพัฒนาของพระองค์ยังได้ขยายออกไปยังประเทศกัมพูชา ประเทศพม่า และประเทศเวียดนาม ด้วยความร่วมมือกับองค์การสหประชาชาติ พระองค์ทรงให้ความร่วมมือในโครงการอาหารในโรงเรียน ซึ่งเป็นโครงการของโครงการอาหารโลกแห่งองค์การสหประชาชาติ โดยได้แต่งตั้งให้

พระองค์เป็นทูตพิเศษของโครงการด้วย, โครงการการศึกษาเพื่อทุกคน เป็นโครงการด้านการส่งเสริมศักยภาพของเด็กชนกลุ่มน้อย ด้วยการศึกษาและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นโครงการขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม รวมทั้ง โครงการการศึกษาหลังประถมศึกษาสำหรับผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่น โดยมูลนิธิการศึกษาเพื่อผู้ลี้ภัย สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ

จากแนวทางการหมายของราชประศาสนศาสตร์โดยผู้วิจัยนำมาจากแนวคิดของศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. เอนก เหล่าธรรมทัศน์ นักวิชาการของประเทศไทยได้บัญญัติขึ้น รวมทั้งราชประศาสนศาสตร์ทางการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่ได้กล่าวในข้างต้นแล้วนั้น ศ.ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ให้สัมภาษณ์หัวใจสำคัญของราชประศาสนศาสตร์คือการตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม ดังคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

“ราชประศาสนศาสตร์ เป็นการพัฒนาที่ได้รับการยอมรับ เนื่องจากสถาบันพระมหากษัตริย์เลือกกระทำเฉพาะในสิ่งที่มีคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ และเป็นสิ่งที่สมควรกระทำ หลีกเลี่ยงการกระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม และมีความมั่นคงในสิ่งที่ถูกต้อง ทำให้ครองใจประชาชน” (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มกราคม 2563)

ดังนั้นจากการศึกษาถึงความหมายของราชประศาสนศาสตร์ และราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศ ทั้งจากการสัมภาษณ์ และการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ผู้วิจัยสรุปความหมายของราชประศาสนศาสตร์ และราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศไว้ดังนี้

ราชประศาสนศาสตร์ หมายถึง พระบรมราชาบาย รวมไปถึงสิ่งที่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ทรงปฏิบัติ ซึ่งเป็นมากกว่าพระราชกรณียกิจ ที่ทรงกระทำและเลือกกระทำเฉพาะที่ก่อให้เกิดคุณูปการกับประเทศชาติ ซึ่งประกอบด้วย พระปรีชาสามารถ พระวิริยะอุตสาหะ วิสัยทัศน์ และการปฏิบัติในทุกเรื่องราวที่ทรงเชื่อมโยงศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาการมาปรับใช้กับประเทศไทย และเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน และ นานาอารยประเทศ ทรงเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับผู้นำ ตลอดจนถึงพระราชวงศ์ชั้นสูงของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก อันเป็นพระราชภารกิจ

หน้าที่อันสำคัญนับแต่พระมหากษัตริย์ในกาลก่อน ซึ่งเป็นส่วนที่รัฐบาลไม่สามารถดำเนินการเช่นนี้ได้

ราชประศาสนศาสตร์ทางการต่างประเทศของกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หมายถึง สิ่งที่พระองค์ท่านทรงปฏิบัติรวมไปถึงสิ่งซึ่งเป็นที่ซึ่งเป็นมากกว่าพระราชกรณียกิจ ที่ทรงกระทำเพื่อก่อให้เกิดคุณูปการกับประเทศชาติ ซึ่งประกอบด้วย พระปรีชาสามารถ พระวิริยะอุตสาหะ วิสัยทัศน์ และการปฏิบัติในทุกเรื่องราวที่ ทรงเชื่อมโยง ศิลปะวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาการมาปรับใช้กับประเทศไทย และเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน และ นา นา อารยประเทศ ทรงเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับผู้นำ ตลอดจนถึงพระราชวงศ์ชั้นสูงของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งเป็นส่วนที่รัฐบาลไม่สามารถดำเนินการเช่นนี้ได้

2.4 แนวคิด และทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบารมี

ผู้นำบางคนมีลักษณะพิเศษในลักษณะท่าทาง ความสามารถบางอย่างที่ทำให้คนอื่นอยู่ได้ อำนาจ เคารพยกย่องอย่างมาก หรือจะเห็นผู้นำบางคนสามารถชักจูงหรือนำประเทศไปในลักษณะที่ ถ้าเป็นบุคคลอื่นมาอยู่ในที่เดียวกันแล้วจะไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ บางครั้งสังคมมีการสร้างกลไก การบริหารไว้แล้วเป็นอย่างดี เมื่อผู้นำบารมีเข้ามาทำให้ง่ายต่อการบริหาร ประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่ยังไม่มีปัญหาอะไรมากมาย หรือกลไกการบริหารประเทศไม่ดี ประเทศอยู่ในภาวะที่มีปัญหา อาจจะเป็นปัญหาภายนอกหรือภายในประเทศ ในช่วงเวลานี้คุณลักษณะหรือคุณ สมบัติ ส่วนตัวจะมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ผู้นำบารมี หรือผู้นำแบบใช้พระคุณ (Charismatic Leader) ซึ่ง แมกซ์ เวเบอร์ (Weber, 1999) ได้ทำการอธิบายว่า “How followers attribute extraordinary qualities (Charisma) to the leader” โดย เวเบอร์มองว่า “อำนาจบารมี” (Charismatic) ไว้ว่า คุณลักษณะพิเศษ ที่ดีเลิศอย่างหนึ่ง นอกจากจะได้แยกบุคคลที่เป็นผู้นำออกจากการเป็นคนธรรมดาสามัญแล้ว ยังได้ ทำให้ผู้นำที่ประกอบด้วยคุณ สมบัติและบารมีที่ดีไม่มีใครเสมอเหมือน กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มี อำนาจเหนือธรรมชาติ เหนือมนุษย์ มีความฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง สามารถก่อให้เกิดความผูกพัน ทางจิตใจที่ล้าลึกระหว่างตัวผู้นำกับผู้ปฏิบัติตาม สามารถที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงคุณค่า และความเชื่อถือที่ได้ยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลานานได้ ไม่เกรงกลัวที่จะเสี่ยงในการทำงานใด ๆ ไม่ว่าจะป็นงานใหญ่ หรืองานเล็ก แผนการ หรือ นโยบายใหม่ที่เสนอ มักได้รับการยอมรับ และ กลายเป็นสิ่งถูกต้องตามทบทบัญญัติของสังคมเสมอ เมื่อเป็นเช่นนี้ อำนาจที่ได้มาจากผู้นำแบบนี้จึง

เป็นอำนาจที่เกิดจากขนบธรรมเนียมประเพณี อาจมีอำนาจบารมีอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้นผู้นำแบบนี้จึงสามารถใช้อำนาจพิเศษดังกล่าวทำคนทั้งหลาย หรือผู้ใต้บังคับบัญชาเชื่อฟังปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ เพราะมีลักษณะที่จูงใจให้คนศรัทธาเชื่อถือ นอกจากนี้ยังมีพฤติกรรม หรือการกระทำอีกหลายอย่างที่แสดงออกมาในลักษณะที่อ่อนโยนเห็นอกเห็นใจผู้ใต้บังคับบัญชา นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการ คือ Jayakody (2008) ได้มีการกำหนดแนวคิดของภาวะผู้นำเชิงบารมีในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์การรับรู้และความรู้สึก (Cognitive-affective Phenomenon) ที่มองภาวะผู้นำเชิงบารมีประกอบด้วย ความนอกเหนือธรรมดา (Extraordinariness) การเป็นต้นแบบ (Arche typicality) ความเคารพ (Reverence) และความหลงใหล (Passion) ในขณะที่นักวิชาการหลาย ๆ คน (House, 1977, p.144 ; Bass, 1985, p.195) ได้มีแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำเชิงบารมี ที่เกิดจากผู้ตามที่เป็นผู้กำหนดคุณลักษณะภาวะผู้นำให้แก่ผู้นำตามการมองเห็นพฤติกรรมของผู้นำ หรือใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมของผู้นำเป็นหลัก (Conger et al., 2000, p.190)

Max Weber (Weber, 1999) กล่าวว่า การที่คนจะยอมรับนับถือความเป็นหัวหน้าของคน ๆ หนึ่ง หรือจะยอมรับว่าคน ๆ หนึ่งมีความชอบธรรม (Legitimacy) ที่จะสั่งการใดก็ตามที่คนนั้นอาจเกิดมาจาก 3 กรณี ดังนี้

1) ยอมรับด้วยเหตุผล (Rational Grounds)

หมายถึง การยอมรับด้วยตำแหน่งตามกฎหมาย กล่าวคือ ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่กฎหมายยอมมีสิทธิที่จะออกคำสั่งให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้ เพราะฉะนั้นอำนาจเช่นนี้เกิดขึ้นเพราะตำแหน่งไม่ถือตัวบุคคลเป็นหลัก และขอบเขตของอำนาจก็มีเพียงเท่าที่ได้มีการกำหนดกฎหมายเท่านั้น เช่น นายอำเภอ ก็มีสิทธิที่จะใช้อำนาจตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าให้เป็นอำนาจของนายอำเภอ ใครจะมาเป็นนายอำเภอก็มีอำนาจที่จะสั่งการตามที่กำหนดไว้ว่าเป็นอำนาจของนายอำเภอ ได้ทุกคน นายกรัฐมนตรีที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามา ก็จะมีอำนาจเท่าที่กฎหมายกำหนดว่าเป็นอำนาจของนายกรัฐมนตรีหรือกฎหมายอาจจะไม่กำหนดแน่นอน แต่เป็นที่ยอมรับนับถือว่าเป็นอำนาจของนายกรัฐมนตรี ก็มีโอกาสใช้อำนาจให้คนอื่นทำตามได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นคนนั้นคนนี้เป็น นายกรัฐมนตรีถึงจะสั่งการได้

2) ยอมรับด้วยระเบียบประเพณี (Traditional Grounds)

ผู้นำแบบนี้ได้อำนาจมาตามประเพณีที่สืบทอดมาแต่ดึกดำบรรพ์ว่าผู้ที่อยู่ในอำนาจสมควรจะได้รับการยอมรับนับถือ หรือตำแหน่งนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์ สมควรที่คนจะยกย่องการได้อำนาจก็ได้มา โดยประเพณีที่ยอมรับนับถือกันมาในอดีต ขอบเขตของอำนาจไม่ได้ถูกกำหนดแน่นอนตายตัว หรือเหมือนแบบแรก แต่จะมีระเบียบประเพณีเป็นแนวทางชี้แนะว่าขอบเขตของ

อำนาจในลักษณะของตัวบุคคล ซึ่งได้อำนาจหรือตำแหน่งนั้น ๆ มาตามระเบียบประเพณีมากกว่ายอมรับนับถือตัวเพราะกฎเกณฑ์ เช่น พระมหากษัตริย์ก็ได้รับอำนาจตามระเบียบประเพณีหรือหัวหน้าเผ่า ซึ่งได้อำนาจมาตามระเบียบประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมา ก็จะอยู่ในลักษณะของผู้นำแบบนี้ การใช้อำนาจของผู้นำประเภทนี้จะมีระเบียบประเพณีเป็นเครื่องชี้นำอย่างกว้าง ๆ ในรายละเอียดนั้นขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้ดำรงตำแหน่งนั้นเองว่าเขาเห็นควรอย่างไร

3) ยอมรับด้วยบุญญาธิการ (Charismatic Grounds)

ผู้นำบางคนมีลักษณะพิเศษ ซึ่ง แมกซ์ เวเบอร์ (Weber, 1999) เรียกว่า Charisma หมายถึงคุณสมบัติพิเศษของบุคคล ซึ่งทำให้เขามีความแตกต่างจากคนธรรมดา และคนอื่น ๆ กล่าวคือคนนั้นมีความสามารถที่เหนือมนุษย์ หรืออย่างน้อยต้องมีคุณสมบัติบางอย่างที่เป็นพิเศษ ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาจะยอมรับนับถือผู้นำแบบนี้ในลักษณะของการยกย่องนับถือว่า เขามีคุณสมบัติพิเศษต่างจากมนุษย์ธรรมดา นอกจากความเชื่อของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา หรือสาวก ว่าผู้นำมีบุญญาธิการแล้ว คุณสมบัติที่สำคัญที่ผู้นำแบบนี้จะต้องมีอยู่ด้วยเพื่อจะให้สาวกยอมรับนับถือเต็มที่ คือ ความเชื่อที่ผู้นำมีภาระ (Duty) บางอย่างที่ผู้นำได้มาจากลึกลับศักดิ์สิทธิ์ หรือสรวงสวรรค์ให้มาดำเนินการ เช่น เขาศาสนามาเผยแผร์ มาช่วยประเทศชาติให้พ้นจากความหายนะ หรือมาสร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่ประเทศ การที่บรรดาสาวก หรือลูกน้องของผู้นำบุญญาธิการ เชื่อว่าผู้นำของเขามี “ภาระ” อันใดอันหนึ่งนั้น Max Weber (Weber, 1999) กล่าวว่าไว้ว่าอาจจะเกิดความกระตือรือร้นอย่างจริงจังของลูกน้อง หรืออาจจะเกิดความรู้สึกสิ้นหวังก็ได้ ผู้นำซึ่งมีผู้ติดตามที่เชื่อในเรื่องบุญญาธิการ และตัวผู้นำเองก็คิดดังนั้น อาจจะมีความปัญหาในบางช่วงชีวิต คือ เขาอาจจะกระทำการที่มีความล้มเหลวอยู่ในระยะเวลาสั้น ผู้นำ และผู้ติดตามก็อาจจะคิดว่าบุญญาธิการของเขาหมด Max Weber (Weber, 1999) ยกตัวอย่างเช่น คนจีนเชื่อว่าพระจักรพรรดิของจีนเป็นโอรสแห่งสวรรค์ เท่ากับว่าพระเจ้าแผ่นดินจีนมีบุญญาธิการ ซึ่งหมายความว่าในคนจีนโบราณนั้น พระเจ้าจักรพรรดิเป็นผู้นำแบบมีประเพณี และผู้นำแบบบุญญาธิการรวมกัน แต่ถ้าหากครั้งใดเกิดเหตุการณ์ไม่ดีในจีน เช่น น้ำท่วมใหญ่ ฝนแล้ง หรือลากร้ายบางอย่าง ก็อาจจะเป็นเรื่องแสดงว่าจักรพรรดิจีนนั้นไม่มีบุญญาธิการ และไม่ใช่อโอรสแห่งสวรรค์ ซึ่งอาจจะต้องสละราชบัลลังก์ก็เป็นได้ เพื่อที่จะให้คนที่ไม่มีบุญญาธิการอันแท้จริงได้เข้าปกครองประเทศแทนต่อไป ถ้ามองในด้านความมั่นคงด้านทรัพย์สิน ผู้นำบุญญาธิการจะไม่ให้ความสำคัญแก่การแสวงหาความมั่นคงใส่ตัว จะไม่ถือโอกาสใช้บุญญาธิการที่มีอยู่ในการหาเงิน เพราะสิ่งที่เขามุ่งทำ คือ “ภาระ” ซึ่งเขาได้แสดงให้ทราบแล้วว่า เขามีจุดประสงค์อย่างไร Max Weber (Weber, 1999) กล่าวว่า ถึงแม้ว่าผู้นำบุญญาธิการ จะต้องสละทรัพย์สินส่วนตัวทั้งหมดหรือไม่ยอมแสวงหาทรัพย์สินสมบัติซึ่งมักจะเป็น ในกรณีของผู้นำศาสนาต่าง ๆ เพราะผู้นำบุญญาธิการบางคนซึ่งเป็นนักรบอาจจะเอาทรัพย์สินสมบัติที่เขาถูกใจบางอย่างจากผู้แพ้สงคราม แต่ที่สำคัญคือ

ผู้นำบุญญธิการจะไม่ใส่ใจสร้างสมความมั่งคั่งเหมือนดังคนธรรมดาทั่วไป ซึ่งมักจะสร้างฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นเรื่อย ๆ เท่าที่จะทำได้ กล่าวว่าการปฏิบัติในสังคมนั้นอาจจะเกิดจากเหตุผล กล่าวคือ เมื่อสถานการณ์ในสังคมอาจจะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงแนวดำเนินชีวิตจากแนวที่ดำเนินมาของคนรุ่นก่อน ๆ ปัญหาที่คนในสังคมใหม่ประสบก็จะต่างจากปัญหาที่คนรุ่นก่อนประสบ สิ่งเหล่านี้ทำให้คนในสังคมนั้นเริ่มใช้เหตุผล และคิดวาระแบบต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในสังคมนั้นควรจะได้รับการปฏิบัติเสียใหม่ แต่ถ้าหากว่าสถานะในสังคมนั้นเป็นสังคมที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรที่สำคัญ ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปเหมือนแต่ก่อนมาในสถานะเช่นนั้น การปฏิบัติเปลี่ยนแปลงสังคมจะไม่เกิดขึ้น เพราะการใช้เหตุผลและในสถานะที่เปลี่ยนแปลงเช่นนี้เอง ผู้นำบุญญธิการจะเป็นพลังสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมขึ้นปฏิวัติ

ได้มีนักวิชาการ สนใจความคิดเกี่ยวกับเรื่องบุญญธิการ ของ Max Weber (Weber, 1999) มาก และได้มีความพยายามที่จะขยายหรืออธิบายความคิดของ Max Weber (Weber, 1999) ออกไป จำนวนนักวิชาการเหล่านั้นก็มี Robert C. Tucker ร่วมอยู่ด้วย และเขาได้อธิบายหรือขยายความตามความคิดของ Max Weber (Weber, 1999) ร่วมอยู่ด้วย และเขาได้อธิบายหรือขยายความตามความคิดของ Max Weber (Weber, 1999) อยู่หลายขั้นตอน ที่สำคัญ คือ

1) ผู้นำบุญญธิการ มีทั้งดีและเลว ผู้นำบุญญธิการอาจมีทั้งดีและไม่ดี กล่าวคือ บริวารของเขายอมรับว่าเขามีอำนาจเหนือคนสามัญทั่วไปส่วนใหญ่แล้วบริวารของผู้นำบุญญธิการก็จะถือว่าพวกเขาเป็นเสมือนศาสนิกษย์ของผู้นำมากกว่าจะเป็นลูกน้อง บ่อยครั้งที่ผู้เป็นบริวารจะยอมรับนับถือหัวหน้า หรือผู้นำบุญญธิการของเขาด้วยความรัก และยอมอุทิศตัวให้อย่างแข็งขันไม่ใช่ยอมเป็นลูกน้องเพราะอยากได้เงินหรือเพราะความคาดหวังหรืออยากได้ตำแหน่ง พวกเขาสนใจเรื่องความก้าวหน้าในด้านอาชีพ การเลื่อนยศเงินเดือน หรือผลประโยชน์อื่นใดในเรื่องนี้จะไม่เปรียบเทียบกับผู้นำที่ไม่มีบุญญธิการ การซึ่งเห็นได้ทั่วไป จะมีลักษณะที่เมื่อยังไม่มีอำนาจก็จะมีลูกน้องช่วยเหลือไม่มากนัก โดยลูกน้องที่ช่วยเหลือรับใช้จะหวังสิ่งตอบแทน เงิน หรืออำนาจ และเมื่อผู้นำเหล่านี้ได้อำนาจมาก็จะมีลูกน้องบริวารเพิ่มขึ้นมากมาย แต่คนเหล่านี้ไม่ได้เลื่อมใสในคุณสมบัติพิเศษของผู้นำแต่อย่างใด หากแต่ยอมตัวเป็นลูกน้องเพื่อแลกกับผลประโยชน์ที่ตนคิดว่าจะได้ และพอมหาอำนาจเมื่อไร ลูกน้องผู้ซื่อสัตย์ทั้งหลายก็อาจจะหายไปอย่างรวดเร็ว

2) ความขัดแย้งระหว่างผู้นำบุญญธิการกับบริวาร ความคิดของผู้นำบุญญธิการนั้นจะครอบงำความคิดของบริวาร ยอมรับว่า ผู้นำของเขานั้นมีคุณสมบัติพิเศษคล้าย ๆ กับว่าพวกบริวารนั้นต้องมนต์สะกดผู้นำ ให้อยู่ในแนวคิดที่ผู้นำมีอยู่ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าพวกบริวารจะไม่แสดงความคิดเห็นขัดแย้งเลย พวกบริวารอาจจะแสดงความคิดเห็นขัดแย้งในบางโอกาส แต่ผู้นำจะต้อง

สามารถเกลี้ยกล่อมหรือชักจูงให้บริวารหันมาเชื่อหรือไม่ขัดแย้งกับผู้นำของเขาอีกต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำบุญญาธิการ มักคิดการที่ต่างไปจากระเบียบประเพณีที่ปฏิบัติกันมาในสังคม นั้น ๆ ฉะนั้นบริวารของตนจึงอาจจะโต้แย้งบ้าง แต่ผู้นำจะต้องเกลี้ยกล่อมให้บริวารเห็นดีเห็นงาม ไปด้วยในที่สุด

3) การแสดงบุญญาธิการเป็นระยะ ๆ บุญญาธิการเป็นสิ่งซึ่งบริวารเชื่อว่าผู้นำบุญญาธิการของเขามีอยู่ การยอมรับของบริวารเป็นสิ่งสำคัญที่พิสูจน์ว่าผู้นำคนนั้นมีบุญญาธิการอยู่จริง เพราะการกล่าวอ้างว่า ตนเองมีบุญญาธิการซึ่งมนุษย์ทั่วไปไม่มีนั้น ใคร ๆ ก็อาจจะอ้างพูดได้แต่การที่จะเป็นที่ยอมรับของคนอื่นไม่ใช่ของง่ายจะต้องควบคู่ไปกับความสามารถในการกระทำบางอย่าง ซึ่งเป็นความสำคัญที่น่าทึ่งในสายตาคนธรรมดา และแม้เมื่อมีบริวารยอมรับความมีบุญญาธิการแล้วก็ตาม ผู้นำคนนั้นจะต้องแสดงความเด่นอยู่เป็นระยะ ซึ่งความล้มเหลวอาจจะมีบ้างแต่ล้มเหลวจะต้องติดตามด้วยความสำเร็จในระยะไม่นาน แนวความคิดนี้จะเห็นได้จากกรณีที่ Max Weber กล่าวว่า “โดยธรรมชาติของมันแล้ว การมีอยู่ของอำนาจที่เกิดจากบุญญาธิการไม่มั่นคง ผู้มีบุญญาธิการอาจจะสูญเสียบุญญาธิการ ที่เขามีอยู่ เขาอาจจะรู้สึกว่าเขาทอดทิ้งเขาดังที่พระเยซู เคยคิดอย่างนั้น เมื่อตอนถูกตรึงไว้ที่ไม้กางเขน เขาอาจจะทำให้บริวารเห็นว่า ความดีงามได้ออกจากตัวของเขาไปแล้ว พอถึงตอนนั้นก็หมายถึงว่าภาระของเขาได้สิ้นสุดลง และก็จะคอยค้นหาผู้มีบุญญาธิการคนต่อไป”

4) ผู้นำบุญญาธิการกับระเบียบเก่าของสังคม ผู้นำบุญญาธิการเป็นผู้มีความคิดริเริ่มและมีลักษณะปฏิวัติอยู่ในตัวของเขา เขาจะยอมรับสิ่งที่สังคมดำเนินสืบทอดกันมา เขาจะเรียกร้องให้นึกถึงวิธีการดำเนินชีวิตแบบใหม่ และแนวคิดแบบใหม่ ผู้นำบุญญาธิการจะไม่ยอมรับกฎเกณฑ์เก่า ๆ และเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลง เขาเรียกร้องให้บุคคลคิดถึงภาระผูกพันที่คนทั่ว ๆ ไปไม่เคยคิดถึงมาก่อน เขาจะพูดกับผู้เลื่อมใสในตัวเขา หรือผู้ที่เขาคิดว่าเลื่อมใสในตัวเขาเป็นทำนองที่ว่า ระบบเก่า ๆ ได้ถูกเขียนว่าอย่างนั้น แต่ผู้วิจักษณ์เห็นว่าควรจะเป็นอย่างอื่น ซึ่งจะเห็นว่าเป็นลักษณะที่ค้านกับการใช้อำนาจในแบบข้าราชการ (Bureaucratic Authority) กล่าวคือ ในการใช้อำนาจแบบข้าราชการนั้นขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผล และการใช้อำนาจแบบระเบียบประเพณี (Traditional Authority) ซึ่งเป็นการใช้อำนาจที่มีอยู่กับแนวปฏิบัติมาแต่การก่อน เพราะฉะนั้นบุญญาธิการที่ผู้นำคนหนึ่งมีอยู่จึงเป็นสิ่งที่คล้ายกับพลังของการปฏิวัติในสังคม

สรุปจากการศึกษาประวัติของผู้นำที่มีความสามารถพิเศษ (Charisma) จะพบเห็นว่าก่อให้เกิดทั้งด้านบวกและด้านลบต่อลูกน้องและองค์กรที่เป็นผู้นำนั้น ตัวอย่างเช่น ประธานาธิบดีรูสเวลท์ ได้พยายามไม่ให้ประชาชนเศร้าหมอง เมื่อต้องเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 โดยได้จัด

ให้บริการทางสังคมด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสวัสดิการและความปลอดภัย ความมั่นคงของผู้ที่อยู่เบื้องหลัง ทั้งที่ในเวลาเดียวกัน อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ แห่งเยอรมัน ได้นำประเทศเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 อย่างหึกเหิมสุดท้ายประเทศล่มสลาย ผู้คนล้มตายมากมาย นักสังคมวิทยาได้ตั้งคำว่า “มุมมืดของความสามารถพิเศษ” (Dark side of Charisma) เมื่อผู้นำใช้ความสามารถพิเศษที่มีอยู่ไปในทางที่ก่อผลเสียหายนานาประการแก่ลูกน้อง องค์กร และประเทศชาติ สิ่งที่เกิดปัญหาก็คือข้อแตกต่างระหว่างผู้นำที่มีความสามารถพิเศษทางด้านบวก หรือด้านลบ ด้วยไม่มีอะไรชัดเจนพอให้จัดว่าความสามารถพิเศษใดเป็นบวก และความสามารถพิเศษใดเป็นลบ อย่างไรก็ตาม ได้มีการเสนอให้ดูผลที่เกิดแก่ผู้ตามว่าเป็นการได้ประโยชน์ หรือสูญเสีย แต่ข้อจำกัดของการประเมินผลก็ขึ้นอยู่กับการวินิจฉัยของผู้ตาม ทั้งนี้แต่ละคนอาจจะมีมุมมองต่างกัน โดยที่บางคนอาจเห็น เหม่าเจ็ตุง หรือ ไมโคนิ ดี มีเหตุผล กล่าวหาในการปรับเปลี่ยนประเทศด้วยลักษณะเช่นนั้น ในขณะที่อีกบางส่วนสาบแช่ง โกรธที่ต้องสูญเสียสิทธิมนุษยชนของตนเองไป เป็นต้น

Yukl (1989, p. 209) ได้นำเสนอ โดยให้พิจารณาที่ค่านิยมและบุคลิกภาพของผู้นำ เพื่อจัดแยกผู้นำที่มีความสามารถพิเศษเป็นด้านลบ หรือด้านบวก เขาศึกษาไปที่ความต้องการ (Need) การเสียสละ (Devotion) การใช้อิทธิพล (Influence) การตัดสินใจ (Decision) และอื่น ๆ เขาพบว่าผู้นำแบบที่มีความสามารถพิเศษที่มีผลทางบวกมีความมุ่งมั่นจะแสวงหาเป้าหมายที่เห็นชอบร่วมกัน และการเสียสละร่วมกันด้วย ต่างกับผู้นำที่มีความสามารถพิเศษที่มีผลทางลบ จะเน้นให้ลูกน้องเสียสละเพื่อผู้นำมากกว่าเป้าหมายขององค์กร และในการสร้างอิทธิพล ผู้นำชนิดนี้เน้นตัวบุคคลมากกว่าส่วนรวม โดยแสดงให้เห็นว่ามีความคิดเห็น แต่ก็เพื่อให้มีอำนาจมากขึ้น การตัดสินใจส่วนใหญ่ก็เพื่อผลประโยชน์ของผู้นำเอง และการมีอำนาจ อยู่มากกว่าจะนึกถึงความกินดีอยู่ดีของลูกน้อง และผู้นำมักจะหลงตัวเองว่าเก่งกว่าคนอื่นในทางตรงข้ามผู้นำที่มีความสามารถพิเศษที่มีผลทางบวกจะแสวงหาการเสียสละร่วมกันเพื่อเป้าหมายขององค์กรมากกว่าของตัวเอง ผู้นำในการใช้อิทธิพลก็นิยมใช้เพื่อกระตุ้นคนส่วนมากกว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ผลของงานที่ ทำจะเกิดประโยชน์แก่ลูกน้องของเขามากที่สุด มีผู้นำที่มีความสามารถพิเศษที่ไม่เป็นทั้งบวก และลบอย่างเด่นชัด แต่อยู่ระหว่างกึ่งกลางและพบว่ากลายเป็นผู้นำที่มีความสามารถเป็นลบ หากปล่อยให้ลูกน้องประจบประแจงจนเสียบุคลิกภาพไปในที่สุด มัสเซอร์ ยังพบอีกว่า ผู้นำที่มีความสามารถพิเศษที่มีผลทางลบมักใช้อำนาจส่วนบุคคลและชอบทำตนเหนือกว่า ช่มชู้ให้ผู้ตามต้องยอมและขึ้นอยู่กับผู้นำในที่สุด ในขณะที่ผู้นำที่มีความสามารถพิเศษที่มีผลบวกจะใช้อำนาจทางสังคม หรืออำนาจแห่งการยอมรับ หรือความเป็นเพื่อนมากกว่า ผู้นำที่มีความสามารถพิเศษที่มีค่าลบ จะไม่กระจายอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจให้ใครแต่ใช้ตนเองเป็นศูนย์กลาง การตัดสินใจเกี่ยวกับการให้โทษให้คุณเพื่อ

ควบคุมลูกน้อง ข้อมูลต่าง ๆ ก็จะไม่เปิดเผยทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อไม่ให้มีช่องทางที่จะทำให้ตนเองพลาดได้ในทางตรงกันข้ามผู้นำที่ใช้อำนาจทางสังคมหรือความเป็นเพื่อนเพื่อสร้างความเห็นชอบและผูกพันในองค์กร และเป้าหมายขององค์กรร่วมกัน ผู้นำจะเน้นค่านิยมของส่วนรวมมากกว่าของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง อำนาจหน้าที่ของผู้นำจะถูกมอบหมายให้ลูกน้องมากที่สุด ข้อมูลต่าง ๆ จะถูกใช้อย่างเปิดเผย ให้โอกาสลูกน้องได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รางวัล หรือการตอบแทนต่าง ๆ จะใช้เพื่อสร้างแรงเสริมให้ตั้งใจทำงานตามภาระหน้าที่ และวัตถุประสงค์ขององค์กรเท่านั้น พร้อมทั้งได้ทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับผู้นำ ที่มีความสามารถพิเศษเขาพบว่า มีปัญหาหลายอย่างเกิดขึ้นในองค์กรที่ผู้นำที่มีความสามารถพิเศษบริหารอยู่ ถึงต่อไปนี้ทั้งหมดจะเกิดขึ้นในองค์กรที่มีผู้นำที่มีความสามารถพิเศษที่เป็นลบเกือบทั้งหมดแต่อาจเกิดขึ้นได้เหมือนกันกับผู้นำที่มีความสามารถพิเศษที่เป็นดังต่อไปนี้

1) อ่อนในเรื่องความสัมพันธภาพใน ผู้นำที่มีความสามารถพิเศษที่เป็นลบมักจะทนงตัวเองว่าเก่งกว่าคนอื่น จึงค่อนข้างจะขาดความสนใจในความต้องการและความเป็นอยู่ของคนอื่น แต่ใช้ทักษะหรือความสามารถพิเศษในการชักจูงคนเก่งและหาผลประโยชน์จากบุคคลอื่น ๆ ผลที่เกิดจากลักษณะเช่นนี้จะพบว่า ผู้นำที่มีความยากในการร่วมมือกับลูกน้อง เพื่อน และเจ้านาย ผู้นำแบบนี้จะดูดึงดูดใจคนจริงใจเมื่อแรกพบ แต่เมื่อขาดการสนใจสำหรับบุคคลอื่น จะส่งผลเมื่อทุกคนเริ่มปฏิเสธที่จะสนับสนุนผู้นำในเวลาต่อมา

2) ผลลบที่เกิดมาจากการใช้พฤติกรรมที่ไม่เป็นแบบแผน ส่วนใหญ่ผู้นำที่มีความสามารถพิเศษจะมีพฤติกรรมที่ไม่มีแบบแผน ซึ่งพฤติกรรมแบบนี้เองที่ทำให้เชื่อว่ามีคุณสมบัติพิเศษเหนือผู้อื่น และพฤติกรรมเช่นนี้ก่อให้เกิดหลายคนรู้สึกขุ่นเคืองและเป็นศัตรู หรือเป็นฝ่ายตรงข้าม ทั้งนี้เพราะความคิดเห็นว่าพฤติกรรมที่ไม่เป็นแบบแผนนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสับสนและไม่เหมาะสม โดยเฉพาะบุคคลที่ติดขัดอยู่กับประเพณี และวัฒนธรรมขององค์กร นอกจากนี้พบว่า ผู้นำที่มีความสามารถพิเศษจะก่อให้เกิดการแบ่งขั้วหรือฝายอย่างชัดเจน คือ กลุ่มหนึ่งจะมีความรู้สึกยอมรับ เคารพ และศรัทธา ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งจะรู้สึกเกลียดชังก่อนข้างจะรุนแรง และมีโอกาสที่จะขับไล่ หรือหาเหตุให้ผู้นำมีอันหลุดพ้นไป

3) ผลลบที่เกิดมาจากการบริหารแบบสร้างประทับใจใน ผู้นำที่มีความสามารถพิเศษมักจะแสวงหาความประทับใจต่อผู้คน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับองค์กร แรงประทับใจจะช่วยให้ผู้นำได้รับการยอมรับและมีชื่อเสียงเลื่องลือ แต่มันอาจจะมากไปและเป็นผลลบในเวลาต่อมา ตัวอย่างเช่น ผู้นำที่ได้รับการยอมรับในความสำเร็จต่าง ๆ โดยที่เขาขาดความรู้ หรือไม่สนใจว่าความสำเร็จนั้น ส่วนหนึ่งเป็นการกระทำร่วมกันของบุคคลหลายฝ่าย การปฏิบัติแบบนี้จะทำให้ผู้นำห่างเหินจากผู้อื่น และเสียโอกาสในการที่จะสร้างความจงรักภักดี และความผูกพันร่วมกันในงาน

ต่าง ๆ ผู้นำที่มีความสามารถพิเศษที่เป็นลบจะมีคุณลักษณะที่ชอบป้องกันตนเองมากเกินไปและจะปฏิเสธความรับผิดชอบในงานที่เกิดการผิดพลาดขึ้น เลยทำให้ไม่มีโอกาสเอาความผิดพลาดนั้น ๆ มาเป็นประสบการณ์ในการทำงานต่อไป

4) อ่อนงานด้านการบริหาร ผู้นำที่มีความสามารถพิเศษจะเน้นงานในภาพรวมแต่ละเลยในรายละเอียดของการดำเนินการ ผู้นำยีนดีที่จะใช้เวลาไปกับงานที่ทุกคนเห็น เพื่อสร้างภาพจน์ แต่ไม่ยอมเสียเวลาให้กับงานที่จะเป็นรายละเอียด ซึ่งเป็นแนวทางและสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินการ ลักษณะการตัดสินใจจะเป็นแบบเผด็จการ จึงพลาดในการหาประโยชน์ของลูกน้องหรือเพื่อนร่วมงานในการสร้างกลยุทธ์ที่ดีกว่า เพื่องานที่มีประสิทธิภาพ ผู้นำจะมีลักษณะปล่อยให้มีการดำเนินการ โดยไม่สนใจใด ๆ ทั้งสิ้น แต่จะคุมอย่างเข้มงวดเมื่อเกิดผลเสียหายขึ้นต่อการดำเนินการ

5) ผลลบที่เกิดขึ้นจากความเชื่อมั่นในตนเอง การมองสิ่งต่าง ๆ ในแง่ดีและมีความเชื่อมั่นในตนเองเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในการสร้างอิทธิพลต่อผู้อื่น ให้มาสนับสนุนวิสัยทัศน์ของผู้นำ แต่ก็อาจจะทำให้เกิดการพลาดได้โดยผู้นำที่รู้สึกถึงข้อบกพร่องวิสัยทัศน์นั้น การเห็นชอบในวิสัยทัศน์นั้นมากเกิดไปก็จะกลายเป็นสิ่งที่ปิดยั้งความสามารถในการประเมินวัตถุประสงค์ของมัน การประสบความสำเร็จที่ผ่านมาและการประจบประแจงเอาใจของลูกน้องจะทำให้ผู้นำประเมินตนเองสูงส่งเกินไป และเริ่มหลงตัวเองว่าไม่เคยทำอะไรหรือตัดสินใจสิ่งใดผิดพลาดไป ซึ่งจะเป็นตัวที่ทำให้มุ่งมั่นจะทำวิสัยทัศน์ให้สำเร็จให้ได้ โดยไม่มองถึงอุปสรรค หรือความเป็นจริงที่ไม่อาจเกิดขึ้นได้

6) ขาดการวางแผนงานเพื่อความสำเร็จ ผู้นำที่มีความสามารถพิเศษที่ติดลบบ่อยครั้งที่พลาดที่จะพัฒนาผู้บริหารใหม่ หรือผู้บริหารที่มีความสามารถ ทั้งนี้ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ผู้นำชนิดนี้มักจะชอบข่มขู่ให้ลูกน้องกลัวและพึ่งพาแต่ผู้นำ แทนที่จะส่งเสริมให้มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานบริการด้านต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จด้วยตนเอง ยิ่งกว่านั้นยังพร้อมจะหาเหตุทำลายหรือโยกย้าย ผู้ที่มีภาวะพอที่จะเป็นผู้นำออกไปจากองค์กร นอกจากนั้นผู้นำยังพลาดที่จะใช้ความสามารถพิเศษในการ สร้างความคิดเห็นใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและโครงสร้างขององค์กรและรวบรวมพลังของผู้ตามให้ดำเนินการตนบรรลุเป้าหมายให้ได้ จากจุดอ่อนทั้งหมดที่กล่าวมานี้ไม่ได้หมายความว่าผู้นำที่มีความสามารถพิเศษที่ติดลบจะล้มเหลวในการเป็นผู้นำทั้งหมด หากแต่ขึ้นอยู่กับคำจำกัดความของคำว่า “ความสำเร็จ” และ “ความล้มเหลว”

จากการศึกษาถึงแนวคิด และทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบารมี ผู้วิจัยค้นพบว่า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำเชิงบารมี โดยพระองค์ท่าน

ได้รับการยอมรับด้วยระเบียบประเพณี เนื่องด้วยการได้มาซึ่งอำนาจต่าง ๆ ที่พระองค์ท่านได้รับมานั้นเป็นอำนาจที่มาจากระเบียบประเพณีที่สืบทอดกันมา ถือเป็นผู้ที่อยู่ในอำนาจสมควรจะได้รับการยอมรับนับถือ และเป็นผู้นำที่ถูกรับด้วยบุญญาธิการ ซึ่งพระองค์ท่านมีคุณสมบัติพิเศษของบุคคล ซึ่งทำให้เรามีความแตกต่างจากคนธรรมดา โดยพระองค์ท่านมีลักษณะพิเศษที่พิเศษไม่มีใครเสมอเหมือน ทรงมีพระอัจฉริยภาพในด้านต่าง ๆ รอบด้าน มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ไม่เกรงกลัวที่จะเสี่ยงในการทำงานใด ๆ ไม่ว่าจะเป็งานใหญ่ หรืองานเล็ก ที่ทำให้ประชาชน ชำราชบริหาร รวมทั้งบุคคลที่ใกล้ชิด ให้การเคารพรัก และเกิดความผูกพันทางจิตใจต่อพระองค์ท่าน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อิงอร เนตรานนท์ (2563) ทำการศึกษาเรื่อง พลังอำนาจแห่งชาติซอฟต์แวร์ของไทย ในศตวรรษที่ 21 มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ 1) เพื่อศึกษาถึงพลังอำนาจแห่งชาติซอฟต์แวร์ของไทยในศตวรรษที่ 21 ที่ปรากฏใช้ (Actual Powers) ในการบริหารปกครองในช่วง พุทธศักราช 2544-2560 2) เพื่อศึกษาถึงพลังอำนาจแห่งชาติ ซอฟต์แวร์ของไทยในศตวรรษที่ 21 ในช่วง พุทธศักราช 2560-2563 ว่าจะมีรูปแบบใดบ้าง และ 3) เพื่อเสนอแนวคิดเรื่องพลังอำนาจแห่งชาติซอฟต์แวร์ของไทยในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยพบว่า พลังอำนาจแห่งชาติดั้งเดิมมีศักยภาพไม่เพียงพอรับมือกับการบริหารราชการแผ่นดินยุค โลกาภิวัตน์ รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงจากแบบฮาร์ดแวร์ดั้งเดิมไปสู่การใช้ซอฟต์แวร์และพบว่าตัวบ่งชี้ หรือดัชนีซอฟต์แวร์ ได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ พุทธศาสนา องค์กรเชิงสถาบัน และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชาวพุทธ เอกอัครราชทูต และวัฒนธรรมความเป็นไทย ค่านิยม นโยบายรัฐ ผลผลิตภัณฑพื้นบ้านไทย อาหารไทย ละคร/ภาพยนตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ การทูต/นโยบายต่างประเทศ การแพทย์ทันสมัย และการแพทย์สมุนไพรไทย สถาบันการศึกษา กีฬาไทย กอล์ฟ มวยไทย-สากล และเบดมินตันไทย การสื่อสารเชิงยุทธศาสตร์ในรูปแบบของการรณรงค์ ส่วนข้อเสนอแนะ คือ การสร้างเสริมศักยภาพซอฟต์แวร์ของไทย สร้างพันธมิตรร่วมเพื่อการพัฒนาประเทศ สร้างคุณอำนาจ สร้างองค์ความรู้ การวิจัยและพัฒนา สร้างทุนมนุษย์ สร้างปราชญ์ชาวบ้าน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การปฏิบัติที่ต่อเนื่อง สืบทอดเจตนารมณ์แห่งรัฐ ปรับรูปแบบการใช้ซอฟต์แวร์ตามการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) และปฏิบัติการข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ (Information Operation: IO) ที่เหมาะสม ให้ความรู้แก่ประชาสังคมทุกระดับ แต่ภาพรวมการทำงานที่เชื่อมโยงกันของพลังอำนาจชาติยังไม่ชัดเจน ส่วนคำศัพท์“ซอฟต์แวร์” ให้ใช้คำเรียกทับศัพท์

วัชรวิทย์ สงวนศักดิ์โยธิน (2564) ทำการศึกษาเรื่อง โครงการพระราชดำริของกองทัพบกใน ฐานะราชประศาสนศาสตร์ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาแนวคิดราชประศาสนศาสตร์ผ่าน โครงการพระราชดำริของกองทัพบก 2. ศึกษาการจัดการโครงการพระราชดำริของกองทัพบกตาม แนวคิดราชประศาสนศาสตร์ และ 3. เพื่อศึกษาการบูรณาการแนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับการ จัดการ เพื่อตอบคำถามการวิจัยว่า การดำเนินงานของกองทัพบกตามแนวคิดราชประศาสนศาสตร์ ผ่านโครงการพระราชดำริสามารถเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงานได้อย่างไร มีรูปแบบการจัดการอย่างไร และรูปแบบการปฏิบัติงานที่เป็นการบูรณาการระหว่างแนวคิดราช ประศาสนศาสตร์กับการจัดการเป็นอย่างไร ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ราชประศาสนศาสตร์เป็นศาสตร์ และศิลป์ในการดำเนินการ อันเกิดจากการหลอมรวมความเป็นธรรมชาติ หลักการทรงงาน ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ในการสร้างความเป็นผู้นำของพระมหากษัตริย์ และสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ทํา ให้ข้าราชการและชาวบ้านยินยอมพร้อมใจที่จะร่วมมือทำให้เป็นไปตามพระราชประสงค์โดยผ่าน พระราชดำรัส พระราชเสาวนีย์ในการนำไปสู่การปฏิบัติเป็นรัฐประศาสนศาสตร์ที่เป็นการปรับแก้ ความไร้ประสิทธิภาพของระบบราชการ โดยใช้การบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service (NPS)) ในการทำประชาคมการสร้างการมีส่วนร่วมเป็นธรรมาภิบาลภาครัฐใหม่(New Public Governance (NPG)) และเป็นการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน (Collaborative Governance) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพัฒนาจากศาสตร์ของพระราชา ความสำเร็จ ของราชประศาสนศาสตร์นั้นเกิดจากความรัก ความเชื่อมั่น และความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อ สถาบันพระมหากษัตริย์สร้างแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความร่วมมือแบบบูรณาการร่วมกันของ หน่วยงานต่าง ๆ หรือประชาชน

เถลิงศักดิ์ เสนาคำ (2560) ทำการศึกษาเรื่อง ลักษณะภาวะผู้นำที่มีผลต่อความสำเร็จของ องค์กรไม่แสวงกำไร ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กร ไม่แสวงกำไรในประเทศไทย พบว่า ความสำเร็จขององค์กรขึ้นอยู่กับผู้นำเชิงบริหารมีเป็นสำคัญ ที่มี อิทธิพลทำให้ผู้ตามเกิดแรงจูงใจ ความเลื่อมใส ความเคารพ ทำให้นำไปสู่ การอุทิศตน การเอาผู้นำ เป็นแบบอย่างในการทำงาน และการทำให้เกิดการยึดเกาะกันของคนในองค์กร ล้วนเป็นปัจจัยที่ สำคัญที่สุดต่อความสำเร็จขององค์กรไม่แสวงกำไรในประเทศไทย นอกจากนี้ยังพบว่าผู้นำใน ระดับที่มีชื่อเสียง เกียรติยศ การศึกษาสูง ทำให้องค์กรได้รับความน่าเชื่อถือ (Creditability) และ ความเคารพ (Respectability) จากผู้สนับสนุนหรือผู้บริจาค ลักษณะภาวะผู้นำเชิงบริหารมีดังกล่าวนี้มีผล ทำให้ผลการดำเนินงานขององค์กรที่ดีขึ้น

ชยพล เพชรพิมล (2556) ทำการศึกษาเรื่อง ทฤษฎีบาร์มี ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบของทฤษฎีบาร์มี ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ 1. การบำเพ็ญสังฆม (บาร์มี) 2. ความเที่ยงธรรมโปร่งใส 3. ความสามารถในการสื่อสาร 4. ความมีส่วนร่วม 5. ความเอื้ออาทร และ 6. ความอดทน 2) ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทฤษฎีบาร์มี เป็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบด้านปัจจัยแวดล้อมซึ่งประกอบด้วย ความสามารถในการสื่อสาร ความมีส่วนร่วม ความเอื้ออาทร และความอดทน กับองค์ประกอบด้านทักษะการสร้างบาร์มีของผู้บริหารซึ่งประกอบด้วย การบำเพ็ญสังฆม (บาร์มี) และความเที่ยงธรรมโปร่งใส 3) ทฤษฎีบาร์มีเป็นพหุองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันมีความเหมาะสมเชิงทฤษฎีมีความเป็นไปได้ เป็นประโยชน์และถูกต้องครอบคลุมสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

นเศรษฐ พัทลุง และยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2555) ทำการศึกษาเรื่อง ความมุ่งมั่นของผู้นำในการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำบาร์มี และผลสัมฤทธิ์การพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) ศึกษาปัจจัยคุณลักษณะภาวะผู้นำบาร์มีต่อผลสัมฤทธิ์การพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3) วิเคราะห์คุณลักษณะภาวะผู้นำบาร์มีกับผลสัมฤทธิ์การพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะภาวะผู้นำบาร์มีที่กำหนดในการวิจัย 8 ตัว คือ การมีวิสัยทัศน์ที่เข้มแข็ง ความสามารถทางการบริหาร ทักษะทางสังคมการทำให้สมาชิกรู้สึกมีความสามารถ การมุ่งปฏิบัติให้บรรลุผล แบบอย่างเชิงคุณสมบัตินี้ แบบอย่างเชิงพฤติกรรมและแบบอย่างเชิงจิตใจ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าคุณลักษณะผู้นำบาร์มี 4 ปัจจัย ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ที่เข้มแข็ง ความสามารถทางการบริหาร การมุ่งปฏิบัติให้บรรลุผล และแบบอย่างเชิงจิตใจ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับผลสัมฤทธิ์การพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ที่เข้มแข็งและความสามารถทางการบริหาร มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนการมุ่งปฏิบัติให้บรรลุผล และแบบอย่างเชิงจิตใจ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนที่เหลือไม่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ พบว่าคุณลักษณะหลักของภาวะผู้นำบาร์มีที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์ที่เข้มแข็ง ความสามารถทางการบริหาร การมุ่งปฏิบัติให้บรรลุผล และแบบอย่างทางจิตใจเชิงคุณธรรม ขณะที่คุณลักษณะรองที่ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ทักษะทางสังคม และแบบอย่างเชิงพฤติกรรม

เนรมิตร มีเพียร (2560) ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาบทบาทภาวะผู้นำเชิงอำนาจที่มีในเขตพื้นที่ตำบลคูระ อำเภอคูระบุรี จังหวัดพังงา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงอำนาจการบริหารระดับสูง ผู้บริหารระดับกลาง และบุคลากรระดับปฏิบัติ ในเขตตำบลคูระ อำเภอคูระบุรี จังหวัดพังงา 2) เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาของผู้นำเชิงอำนาจ และบารมีผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหารระดับกลาง และ บุคลากรระดับปฏิบัติในเขตตำบลคูระ อำเภอคูระบุรี จังหวัดพังงา ผลการวิจัยพบว่า 1. ภาวะผู้นำเชิงอำนาจการบริหารระดับสูง ผู้บริหารระดับกลาง และบุคลากรระดับปฏิบัติหลัก เป็นไปตามลำดับ คือ การมีวิสัยทัศน์ ความกล้าเสี่ยงตามสถานการณ์ การใช้ยุทธวิธีหลายรูปแบบ การประเมินสถานการณ์รอบด้าน การเปลี่ยนเจตคติของผู้ตาม การสื่อสารด้วยความมั่นใจ และการใช้อำนาจส่วนบุคคลของผู้บริหาร 2. แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงอำนาจบารมีควรมุ่งเน้นการพัฒนาภาวะผู้นำ ตามลำดับ ดังนี้ 1) การใช้อำนาจส่วนบุคคล 2) การสื่อสารด้วยความมั่นใจ 3) การเปลี่ยนเจตคติของผู้ตาม 4) การประเมินสถานการณ์รอบด้าน 5) ความกล้าเสี่ยงตามสถานการณ์ 6) การใช้ยุทธวิธีหลายรูปแบบ และการมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล

2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

การทบทวนวรรณกรรมของศึกษาวิจัยเรื่อง “ราชประศาสนศาสตร์ทางการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” ทำให้เห็นได้ว่า พระราชกรณียกิจด้านการต่างประเทศของพระองค์ท่าน มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการธำรงรักษาและเผยแผ่เกียรติยศ ชื่อเสียงของประเทศไทยให้กว้างไกลออกไปเป็นที่ปรากฏแก่สายตาชาวโลก อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยให้มั่นคงพัฒนาถาวร การที่ทรงเสด็จ ไปเยือนประเทศต่างเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีก็ได้ทำให้ต่างชาติเข้าใจเป็นอันดีต่อประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยพบว่า “ราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศ” มีส่วนสำคัญที่ทำให้การทรงงานทางการต่างประเทศของพระองค์ท่านประสบความสำเร็จ ราชประศาสนศาสตร์เป็นคำใหม่ โดยศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. เอนก เหล่าธรรมทัศน์ หมายถึงการที่พระมหากษัตริย์ และสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นนักเรียนรู้ นักวิจัย นักทดลอง และมีภาวะผู้นำที่สนใจกลุ่มเป้าหมายหลักคือประชาชน และปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ปกครองดูแลประชาชนโดยใช้หลักธรรม คือ ทศพิธราชธรรม ประกอบกับความเป็นผู้นำที่มีปรีชาญาณ มีโลกทรรศน์ครอบคลุมทุกเรื่อง มีความต่อเนื่องยาวนาน ส่งผลให้เกิดโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนนำไปสู่การพัฒนาประเทศและที่สำคัญคือได้รับความไว้วางใจจากประชาชน โครงการพระราชดำริที่ทรงจัดทำขึ้นได้รับความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ และ

ภาคเอกชน ก่อให้เกิดเป็นแรงเกาะเกี่ยวอันมหาศาลที่ก่อให้เกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยพระองค์ทรงทำควบคู่ไปกับระบบราชการประจำ แต่ก็ไม่ใช่ราชการแบบปกติธรรมดา การทำงานของระบบราชการที่นำโดยพระราชดำริ หรือพระราชโบายของพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ หรือเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ในสถาบันพระมหากษัตริย์นั้นทำให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลอย่างดี มีความรวดเร็ว และเกิดผลลัพท์อย่างยั่งยืน

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยนำแนวคิดอำนาจละมุน (Soft Power) โดยคลี่คลายถึงความหมายของอำนาจคืออะไร จุดเปลี่ยนของอำนาจจากอำนาจทั่วไปในการให้รางวัลหรือการขู่บังคับ มาเป็นรูปแบบของอำนาจละมุน (Soft Power) ซึ่งมีพลังอำนาจที่น่าสนใจ ภายใต้องค์ประกอบแหล่งที่มาของอำนาจละมุน แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีขีดจำกัดของอำนาจละมุน ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกระต้างและอำนาจละมุน ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับคำว่า การทรงงานราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้นก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทุก ๆ ด้านตามแนวคิดและทฤษฎีของความสัมพันธระหว่างประเทศ อันได้แก่ ความสัมพันธ์ทางด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจการค้า วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดคุณูปการต่าง ๆ กับประเทศชาติ ได้แก่ ความมั่นคง การกินดีอยู่ดี และการพัฒนาของประชาชนและสังคม การทรงงานของพระองค์ท่านมุ่งตอบสนองผลประโยชน์ของชาติเป็นเกณฑ์ ซึ่งการเพิ่มพูนผลประโยชน์ของชาติได้ คือ อำนาจ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กล่าวคือ ราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หมายถึง สิ่งที่พระองค์ท่านทรงปฏิบัติรวมไปถึงสิ่งซึ่งเป็นมากกว่า พระราชกรณียกิจ ที่ทรงกระทำและเลือกกระทำเฉพาะที่ก่อให้เกิดคุณูปการกับประเทศชาติ ซึ่งประกอบด้วย พระปรีชาสามารถ พระวิริยะอุตสาหะ วิสัยทัศน์ และการปฏิบัติในทุกเรื่องราวที่ทรงเชื่อมโยงศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาการมาปรับใช้กับประเทศไทย และเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน และ นานาอารยประเทศ ทรงเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับผู้นำ ตลอดจนพระราชวงศ์ชั้นสูงของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งเป็นส่วนที่รัฐบาลไม่สามารถดำเนินการเช่นนี้ได้ ดังนั้นในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดหลักในการวิเคราะห์การก่อรูปของแนวคิดราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศ มาใช้ร่วมกับแนวคิด และทฤษฎี ผลประโยชน์ของชาติ ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และภาวะผู้นำเชิงบารมี กล่าวคือ การทรงงาน ราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้นก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทุก ๆ ด้านตามแนวคิดและทฤษฎีของความสัมพันธ์

ระหว่างประเทศ อันได้แก่ ความสัมพันธ์ทางด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจการค้า วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดอุปการต่างๆ กับประเทศชาติ ได้แก่ ความมั่นคง การกินดีอยู่ดี และการพัฒนาของประชาชนและสังคม โดยการทรงงานของพระองค์ท่านมุ่งตอบสนองผลประโยชน์ของชาติเป็นเกณฑ์ ซึ่งการเพิ่มพูนผลประโยชน์ของชาติได้ คือ อำนาจความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นได้อย่างชัดเจน คือ กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำเชิงবারมี โดยพระองค์ท่านได้รับการยอมรับด้วยระเบียบประเพณี เนื่องด้วยการ ได้มาซึ่งอำนาจต่างๆ ที่พระองค์ท่านได้รับมานั้นเป็นอำนาจที่มาตามระเบียบประเพณีที่สืบทอดกันมา ถือเป็นผู้ที่อยู่ในอำนาจสมควรจะได้รับการยอมรับนับถือ และเป็นผู้นำที่ถูกยอมรับด้วยบุญญาธิการ ซึ่งพระองค์ท่านมีคุณสมบัติพิเศษของบุคคล ซึ่งทำให้มีความแตกต่าง โดยพระองค์ท่านมีลักษณะพิเศษ ทรงมีพระอัจฉริยภาพในด้านต่างๆ รอบด้าน มีความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่เกรงกลัวที่จะเสี่ยงในการทำงานใดๆ ไม่ว่าจะเป็งานใหญ่หรืองานเล็ก ที่ทำให้ประชาชน ชำราชบริพาร รวมทั้งบุคคลที่ใกล้ชิด ให้การเคารพรัก และเกิดความผูกพันทางจิตใจต่อพระองค์ท่าน

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ราชประศาสนศาสตร์ทางการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาราชประศาสนศาสตร์ทางการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2) เพื่อวิเคราะห์อำนาจละมุน (Soft Power) ผ่านการทรงงานทางการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ 3) เพื่อวิเคราะห์ความเป็นผู้นำ ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ภายใต้การทรงงานทางการต่างประเทศ สำหรับคำถามการวิจัยในงานนี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ คือ ราชประศาสนศาสตร์ทางการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นอย่างไร สามารถสะท้อนผ่านอำนาจละมุน (Soft Power) ในมิตินิการทรงงานทางการต่างประเทศได้อย่างไร และท่ามกลางพระราชกรณียกิจในด้านการทรงงานต่างประเทศ สามารถวิเคราะห์บทบาทความเป็นผู้นำ ของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้อย่างไร ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ดังนั้น เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างถูกต้อง บนหลักคิดทางทฤษฎี ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูล ความคิดเห็น มุมมองของผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่ม ซึ่งมีรายละเอียดในการดำเนินงานดังนี้

- 3.1 รูปแบบของการวิจัย
- 3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 3.3 เครื่องมือในการวิจัย
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การจัดการข้อมูล
- 3.6 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล
- 3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอผลการวิเคราะห์

3.8 ความโดดเด่นของงานวิจัย (Research Distinctive)

3.1 รูปแบบของการวิจัย

เพื่อให้ได้ข้อมูล ความคิดเห็น มุมมองของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในหลากหลายมิติ การกำหนดระเบียบวิธีการวิจัย หรือกระบวนการวิจัย (Methodology) ที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ทางผู้วิจัยจึงใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจในปัญหา ซึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพนี้ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research)

การวิจัยเชิงเอกสารนี้ เป็นการเก็บข้อมูลจาก เอกสาร และข้อมูลหลักฐานต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม ซึ่งการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารตามแหล่งต่าง ๆ ประกอบด้วยการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดผลประโยชน์ของชาติ แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แนวคิดราชประศาสนศาสตร์ และราชประศาสนศาสตร์การต่างประเทศ แนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบริหาร และเนื่องจากการวิจัยนี้มีความจำเป็นต้องปกปิดชื่อและตำแหน่งหน้าที่ของผู้ให้ข้อมูลหลักบางคนผู้วิจัยจึงทำการศึกษาถึงแนวคิดจริยธรรมการวิจัย โดยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนั้น ผู้วิจัยทำการศึกษาจากผลการวิจัยของ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และคหุฎินิพนธ์ ทั้งของประเทศไทย และต่างประเทศ เอกสารจากจดหมายเหตุ หนังสือพระราชนิพนธ์ของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี บทความวารสารวิชาการ วารสารการวิจัย ที่มีความเกี่ยวข้อง รวมไปถึงข้อมูลจากเวปไซด์ต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจในเบื้องต้นและช่วยให้การกำหนดแนวคำถามเป็นไปอย่างตรงประเด็น หลังจากนั้นจึงเริ่มเก็บข้อมูล โดยเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลักในกลุ่มต่าง ๆ โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากผลการ สัมภาษณ์มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับข้อมูลจากเอกสารที่นำมากำหนดกรอบแนวความคิดในข้างต้น

3.1.2 วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

เนื่องจากผู้วิจัยต้องการข้อมูลที่มาช่วยเสริมให้งานวิจัยนี้มีความหลากหลาย ซึ่งต้องทำการศึกษาแบบองค์รวม (Lincoln & Guba, 1985) ดังนั้นการสัมภาษณ์เชิงลึกช่วยให้เข้าใจถึงความเข้าใจ ความรู้สึก ประสบการณ์ และความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งในการสัมภาษณ์ครั้งนี้เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และไม่ใช่วิธีการเป็นทางการ เป็นการพูดคุยสนทนาตามธรรมชาติ (Naturalistic Inquiry) โดยการใช้ประเด็นและแนวคำถามแบบปลายเปิด (Open-Ended Questions) ซึ่งมีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง เพื่อกระตุ้นให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเรื่องราวอย่างมีเป้าหมาย นอกจากนี้มีการนำคำสำคัญ (Keywords) มาใช้ประกอบในการขึ้นคำสัมภาษณ์ โดยมีการร่างคำถามที่มีลักษณะปลายเปิดที่มีคำสำคัญพร้อมกับลักษณะของคำถามที่มีความยืดหยุ่นและพร้อมที่จะมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำของคำถามให้มีความสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายในมิติต่าง ๆ นอกจากนี้ขณะที่มีการสัมภาษณ์จะมีการใช้คำถามนำไปสู่การสนทนาภายใต้บรรยากาศที่ผ่อนคลาย และเป็นส่วนตัว โดยก่อนเริ่มทำการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์จะทักทาย (Small Talk) และชี้แจง อธิบายวัตถุประสงค์การวิจัย รวมถึงแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลทราบว่าเขามีความสำคัญต่องานวิจัยนี้อย่างไร

3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

การศึกษานี้เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยการพิจารณาเชิงทฤษฎี โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้วิจัยจะใช้ดุลพินิจของผู้วิจัยในการเลือกผู้ให้ข้อมูลว่ามีลักษณะสอดคล้องหรือเป็นตัวแทนที่จะศึกษาหรือไม่ และเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย

3.1.1 ศ.ดร.เอก เหล่าธรรมทัศน์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านรัฐประศาสนศาสตร์

3.1.2 อดีตรัฐมนตรี กระทรวงการต่างประเทศ และอดีตเอกอัครราชทูตไทยในต่างประเทศ

3.1.2.1 กษิต ภิรมย์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ อดีตรองนายกรัฐมนตรี พรรคประชาธิปัตย์ และอดีตเอกอัครราชทูตไทยประจำหลายประเทศ

3.1.2.2 ชลิต มานิตยกุล อดีตเอกอัครราชทูตไทยประจำสาธารณรัฐอินเดีย

3.1.3 ข้าราชการที่ตามเสด็จกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งไม่ขอเปิดเผยชื่อ จำนวน 8 คน

3.1.4 คนไทย นักศึกษาไทยที่อาศัยอยู่ต่างประเทศ จำนวน 5 คน

3.1.5 ชาวต่างชาติที่พำนักอยู่ในประเทศไทย จำนวน 7 คน

จำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวนรวม 23 คน

3.3 เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย แบบบันทึกหัวข้อสัมภาษณ์ แบบบันทึกภาคสนามของผู้วิจัย และอุปกรณ์ภาคสนาม

3.3.1 แบบบันทึกหัวข้อสัมภาษณ์

3.3.1.1 ศึกษาเอกสาร และข้อมูลหลักฐานต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม ได้แก่ ผลการวิจัยของ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และคุณิพนธ์ทั้งของประเทศไทย และต่างประเทศ เอกสารจากจดหมายเหตุ หนังสือพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี บทความ วารสารวิชาการ วารสารการวิจัย ที่มีความเกี่ยวข้อง รวมไปถึงข้อมูลจากเว็บไซต์ ต่าง ๆ ประกอบด้วย การทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดผลประโยชน์ของชาติ แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แนวคิดราชประศาสนศาสตร์ และราชประศาสนศาสตร์การต่างประเทศ แนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบริหาร และแนวคิดจริยธรรมการวิจัย ในแง่มุมต่าง ๆ มาสรุปประเด็น เพื่อกำหนดแนวทางการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างต่อไป

3.3.1.2 ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแบบไม่มีโครงสร้าง (Non-structured Interview) ซึ่งแนวทางการสัมภาษณ์เป็นการสนทนา หรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยรวบรวมประเด็นคำตอบ ตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา และนำมาแก้ไข เพื่อสร้างความสมบูรณ์ให้กับแนวทางการสัมภาษณ์ โดยการตั้งคำถามไว้ล่วงหน้า ใช้แนวคำถามปลายเปิด เพื่อนำไปสัมภาษณ์ ซักถาม พูดคุยตัวต่อตัวระหว่างผู้วิจัย หรือผู้ช่วยวิจัยกับผู้ให้สัมภาษณ์ให้ครบตามประเด็นที่กำหนดไว้

3.3.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับกระบวนการในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยนั้น เนื่องจากระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดให้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview) โดยกระบวนการสัมภาษณ์แบบชี้นำ (Guided Interview) อันเป็นกระบวนการสัมภาษณ์ที่ไม่มีรูปแบบข้อคำถามที่ตายตัว หรือกระบวนการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะที่ไม่มีข้อคำถามที่เป็นมาตรฐาน (Unstructured or Unstandardized Interview) กล่าวคือ เป็นการกระบวนการสัมภาษณ์ที่ไม่มีกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามที่นำมาใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview) อย่างชัดเจน เพียงแต่มีการกำหนดลักษณะของข้อคำถามที่มีลักษณะเปิดกว้างมีความยืดหยุ่น และมีการนำคำสำคัญ (Keywords) มาใช้ประกอบในการชี้นำในกระบวนการสัมภาษณ์ โดยที่ลักษณะของข้อคำถามนี้ สามารถที่จะปรับเปลี่ยนถ้อยคำหรือให้มีความสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละคนตามสถานการณ์ที่มีการขับเคลื่อนหรือเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลา

การออกแบบหรือสร้างแบบสัมภาษณ์แบบนี้มีลักษณะเป็นกระบวนการสัมภาษณ์ที่มีแบบหรือลักษณะที่ไม่เป็นมาตรฐาน ทั้งนี้ได้มีการกำหนดให้นำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวมาดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนในเชิงเนื้อหาให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ รวมถึงนักวิชาการเบื้องต้นก่อนเพื่อที่จะนำแนวความคิดหรือข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ที่ได้รับมาใช้ในการปรับปรุงข้อคำถามของแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความถูกต้องสมบูรณ์ อันมีผลต่อการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปใช้ในกระบวนการประมวลผลข้อมูลต่อไป

การสร้างเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1) ศึกษาเอกสาร และข้อมูลหลักฐานต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม ได้แก่ ผลการวิจัยของ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และดุขฎินิพนธ์ ทั้งของประเทศไทย และต่างประเทศ เอกสารจากจดหมายเหตุ หนังสือพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี บทความวารสารวิชาการ วารสารการวิจัย ที่มีความเกี่ยวข้อง รวมไปถึงข้อมูลจากเว็บไซต์ ต่าง ๆ ประกอบด้วยการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดผลประโยชน์ของชาติ แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แนวคิดราชประศาสนศาสตร์ และราชประศาสนศาสตร์การต่างประเทศ แนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบริหาร และแนวคิดจริยธรรมการวิจัย

2) แนวทางการสัมภาษณ์ได้กำหนด โครงสร้างแนวคำถามเกี่ยวกับประเด็นที่ต้องการศึกษาในด้านต่าง ๆ จากอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ

3) นำแนวทางการสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิไปใช้ในการสัมภาษณ์

3.3.3 แบบบันทึกภาคสนาม (Field note)

ผู้วิจัยจะบันทึกข้อมูลที่เป็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงระหว่างการสัมภาษณ์ ทั้งสถานการณ์ บรรยากาศ เรื่องราวต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ตลอดจนกระบวนการในการสัมภาษณ์ครั้งนั้น และคำตอบจากผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมไปถึงบันทึกความคิด ความรู้สึกของผู้วิจัยต่อประเด็นต่าง ๆ และประเด็นคำถามที่น่าสนใจเพื่อนำไปใช้ในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไปอีกด้วย

3.3.4 อุปกรณ์ภาคสนาม

ในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งจะมีประเด็นที่น่าสนใจมากมาย ซึ่งนักวิจัยไม่สามารถจดบันทึกหรือจดจำรายละเอียดได้ทั้งหมด ดังนั้นจึงมีการใช้เทปในการบันทึกเสียงในระหว่างการสัมภาษณ์ช่วยเก็บรายละเอียดทั้งหมด แต่ทั้งนี้ตัวผู้วิจัยจะต้องขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลหลักทุกครั้งว่าจะทำการบันทึกเทป และต้องได้รับการอนุญาตเท่านั้นถึงจะสามารถบันทึกได้ ซึ่งหลังการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะทำการถอดเทปและพิมพ์ข้อมูลลงในโปรแกรม Microsoft Word โดยการพิมพ์ทุกคำพูดโดยไม่มีกรอแก้ไขใด ๆ เพื่อจะได้้นำข้อมูลเหล่านี้มาใช้ในกระบวนการของการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3.3.5 พื้นที่การวิจัยและการเข้าสู่สนามการวิจัย

หลังจากที่ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่วิจัยแล้ว ผู้วิจัยก็เตรียมตัวเข้าสู่สนามการวิจัย โดยสนามการวิจัยครั้งนี้ คือ สถานที่ที่ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้เลือก และนัดวันเวลา ผู้วิจัยได้เตรียมแนวทางในการสัมภาษณ์เบื้องต้น (Guideline) โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ และแนวคำถามหลักในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้ศึกษามาเบื้องต้น เพื่อให้ครอบคลุมถึงเนื้อหาในการศึกษาในครั้งนี้

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

- 1) ความหลากหลายของการรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ในที่นี้ประกอบด้วย การศึกษาจากเอกสาร (Documents) การสัมภาษณ์เจาะลึก
- 2) ความหลากหลายของทฤษฎี ในที่นี้ประกอบด้วย แนวคิดอำนาจละมุน แนวคิดผลประโยชน์ของชาติ แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แนวคิดราชประศาสนศาสตร์ และราชประศาสนศาสตร์การต่างประเทศ และแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำ
- 3) มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลาย สำหรับกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลใน 3 ลักษณะ ตามแนวทางของกระบวนการวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ อันมีสาระสำคัญโดยสรุปดังต่อไปนี้

3.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ

สำหรับกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสื่อเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งข้อมูลจากส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับทุติยภูมิ (Secondary Data) ประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ รายงานการศึกษาวิจัยและผลงานวิจัยประเภทต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบหรือสร้างแบบสัมภาษณ์เจาะลึก รวมทั้งเพื่อนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลในการวิจัยในส่วนต่อไป

3.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก

สำหรับแนวทางประการสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) นั้น ทางผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางประการสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการขอความร่วมมือจากบุคคลที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับการวิจัยครั้งนี้ เพื่อขอสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึกนั้น ทางผู้วิจัยได้ดำเนินการกระบวนการบันทึกข้อมูล โดยวิธีการจดบันทึกข้อมูลและการบันทึกเสียงของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์ โดยการขออนุญาตจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์ก่อน

ทำการบันทึกเสียงหากได้รับอนุญาต เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการตรวจสอบและตรวจทานความถูกต้องย้อนกลับในภายหลังได้ ซึ่งการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในครั้งนี้จะไม่กำหนดเวลา เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเล่าถึงประสบการณ์ ความคิด และทัศนคติต่อประเด็นดังกล่าวอย่างลึกซึ้ง โดยพิจารณาจากความสะดวกของผู้ให้สัมภาษณ์เป็นหลัก

การเตรียมตัวและวางแผนในการเก็บข้อมูล

- 1) ผู้วิจัยศึกษาวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ เอกสารและงานวิจัยในเรื่องของการดำเนินการ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การเรียบเรียงและการเขียนรายงานวิจัย
- 2) ผู้วิจัยศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับราชประศาสนศาสตร์ การวิเทศน์สัมพันธ์ และผลประโยชน์ของชาติ รวมไปถึงข้อมูลด้านการดำเนินราชประศาสนศาสตร์ของกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- 3) ผู้วิจัยติดต่อประสานงานโดยนำหนังสือขอความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 4) จัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ สมุดจดบันทึก เทปบันทึกเสียง
- 5) ผู้วิจัยทำความเข้าใจในขั้นตอน และประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) ขั้นตอนเตรียมการ ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์การศึกษาข้อมูลและประวัติของผู้ให้สัมภาษณ์ และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสัมภาษณ์
- 2) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยแนะนำตัวและวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยบรรยากาศที่เหมาะสม ได้เนื้อหาข้อมูลครบถ้วนตามแบบสัมภาษณ์
- 3) ขั้นตอนการบันทึกการสัมภาษณ์ โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงและผู้วิจัย
- 4) ขั้นตอนปิดการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์
- 5) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกำหนดการ

3.5 การจัดการข้อมูล (Data Management)

การจัดการข้อมูล คือ “ความต้องการที่จะปฏิบัติการอย่างเป็นระบบ ด้านความเชื่อมโยงของกระบวนการ ในการเก็บข้อมูล และการนำข้อมูลกลับมาวิเคราะห์” ดังนั้นเพื่อการจัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงทำการตรวจรายการว่า ควรจะจัดเก็บข้อมูลอะไรบ้าง ควรจะนำข้อมูลใดกลับมาใช้ และควรจะเก็บข้อมูลไว้หลังเสร็จสิ้นการวิจัย สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ สิ่งที่ต้องตรวจสอบควรจะประกอบไปด้วยรายการดังต่อไปนี้ คือ ข้อมูลดิบ การบันทึกภาคสนาม เทป ข้อมูลส่วนตัว การวิเคราะห์ข้อมูลและการเขียนรายงาน

หลักพื้นฐานของการเก็บและรักษาข้อมูลมี (Creswell, 2009) ดังนี้

- 1) เก็บสำรองไว้ในคอมพิวเตอร์ และหมั่นตรวจเช็คบ่อย ๆ
- 2) ผู้วิจัยใช้เทปบันทึกในการสัมภาษณ์ ที่มีคุณภาพสูง พร้อมทั้งดูความยาวของเทปว่าบันทึกข้อมูลได้ทั้งหมดหรือไม่
- 3) ทำรายการของข้อมูลโดยใช้ไฟล์ชื่อที่คนอื่นไม่สามารถทราบตัวจริงของผู้ให้ข้อมูล
- 4) เพื่อต่อการเข้าใจ ผู้วิจัยควรมีภาพประกอบในการเก็บข้อมูล เพื่อให้ทราบแหล่งข้อมูล

สำหรับการจัดการข้อมูลในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจัดเรียงข้อมูลทั้งหมดที่คล้ายคลึงกันให้อยู่ในไฟล์เดียวกัน เพื่อต่อการนำมาใช้และแก้ไข เพื่อรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยไม่ใช่ชื่อจริง แต่จะใช้ตัวอักษรหรือสัญลักษณ์แทนตัวผู้ให้ข้อมูล หลังจากเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะจัดแบ่งข้อมูลเป็นหมวดหมู่ ตาราง หรือแผนภาพ เพื่อต่อการวิเคราะห์ข้อมูล

3.6 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเพื่อประเมินความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยวางแผนออกแบบการวิจัย การเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการรังแกผ่านพื้นที่ไซเบอร์ ตามแนวทางดังต่อไปนี้

3.6.1 ความเชื่อถือได้ (Credibility)

การวิจัยครั้งนี้ถูกดำเนินการเพื่อให้เกิดความเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการเก็บข้อมูลจากหลายแหล่ง (Data Triangulation) ได้แก่ การสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังที่ได้กล่าวไปแล้วใน

ข้างต้น การเก็บข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เพื่อร่วมอธิบายปรากฏการณ์ โดยมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากการสะท้อนกลับของผู้ให้ข้อมูล (Member Check) ทั้งในระหว่างการสัมภาษณ์ เช่น ย้อนถามคำถามเกี่ยวกับเรื่องเดิมหากเข้าใจไม่ชัดเจน ใช้ประโยชน์สะท้อนความคิด ความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลให้กระจ่าง หรือสรุปการเล่าเรื่องของผู้ให้ข้อมูลให้ฟังอีกครั้งในประเด็นสำคัญ หรือหลังสัมภาษณ์เสร็จ และมีการตรวจสอบข้อมูลหลังจากการถอดเทปโดยการให้ผู้ให้ข้อมูลอ่านบันทึกการถอดเทปเพื่อยืนยันความถูกต้องอีกครั้ง

นอกจากนี้เมื่อเขียนรายงานการวิจัย ผู้วิจัยบรรยายถึง วิธีการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ เชื่อมโยงข้อมูลอย่างละเอียด เผยถึงประสบการณ์ของกรณีศึกษาอย่างเข้มข้น ยกตัวอย่างคำพูดที่สะท้อนความคิดของกรณีศึกษาอย่างชัดเจน ในประเด็นที่ค้นพบ (Thick Description) และมีการตรวจสอบและตระหนักในอคติของตนเองต่อสิ่งที่ได้พบเจอในการทำวิจัย (Reflexivity) โดยสะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้นภายในใจ และพยายามวางอคติหรือการตัดสินตราบนั้น เพื่อให้ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยสะท้อนสภาพความจริงที่เป็นไปได้มากที่สุดและถูกระทบจากอคติที่ไม่เป็นธรรมชาติของผู้วิจัยให้น้อยที่สุด

3.6.2 ความไว้วางใจได้ (Dependability)

นอกจากการทำวิจัยตามระเบียบวิธีการอย่างเป็นระบบแล้ว การวิจัยครั้งนี้มีการพัฒนาฐานข้อมูลของกรณีศึกษา (Case Study Database) เพื่อจัดเก็บข้อมูลในการวิจัยอย่างเป็นหมวดหมู่ และประกอบด้วยข้อมูลตามองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการวิจัยแบบกรณีศึกษา เช่น ข้อมูลการนัดหมายแต่ละครั้ง การถอดเทป บันทึกภาคสนาม คำสัมภาษณ์ ข้อสังเกต หลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของบรรยากาศการทำวิจัย การสะท้อนตัวตนของผู้วิจัย เป็นต้น โดยมีการพัฒนาปรับรูปแบบให้เหมาะสม มีหลักฐานการพัฒนาข้อมูลอย่างชัดเจน ไม่สับสน ช่วยให้มั่นใจได้ว่า ข้อค้นพบจากการวิจัยเกิดจากการหาความรู้อย่างเป็นระบบและไว้วางใจได้

3.6.3 ความยืนยันผลการวิจัย (Confirmability)

การวิจัยครั้งนี้จะมีการอธิบายขั้นตอนการทำวิจัยให้ชัดเจน ที่มาของข้อมูล การจัดการข้อมูล จนนำไปสู่ข้อค้นพบที่เกิดจากการวิจัยอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจ ติดตาม กระบวนการต่าง ๆ และเห็นภาพตามได้ เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยยืนยันในผลการวิจัย

3.6.4 การถ่ายโอนผลการวิจัย (Transferability)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา “ราชประศาสนศาสตร์ทางการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” โดยใช้ระเบียบวิธีแบบเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก ซึ่งมีความเฉพาะเจาะจงในแง่ของประสบการณ์บุคคลและบริบทที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยทำการบรรยายถึงรายละเอียดของงานวิจัยทั้งบริบทของการศึกษา การเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งนำไปสู่ข้อค้นพบ เพื่อให้ผู้อ่านงานวิจัยเข้าใจในรายละเอียดของงานวิจัยชิ้นนี้และพิจารณาไปใช้ต่อไปได้ โดยการเปรียบเทียบองค์ประกอบร่วมในด้านต่าง ๆ ที่ใกล้เคียงกัน

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอผลการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นควบคู่กับการเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูลอยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ ในทุกครั้งที่มีการเก็บข้อมูลจากแหล่งใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นคำสัมภาษณ์ บทสนทนา เอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยนำมาบันทึกและจัดระเบียบหลังได้ข้อมูล โดยวิเคราะห์ตามขั้นตอนเมื่อได้ข้อมูลใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และข้อมูลที่เก็บเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ วนเป็นวงจรเช่นนี้ ตั้งแต่เริ่มต้นเก็บข้อมูล ไปจนถึงข้อมูลอิมตัว ลุ่มลึกเพียงพอที่จะสรุปเป็นข้อค้นพบ

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้มีขั้นตอนหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางของไมค์ ฮิวเบอร์แมน และ โฮลคาน่า (Miles, Huberman & Saldana, 2014) ซึ่งมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ชัดเจน มีเทคนิคเป็นรูปธรรม และ ยกระดับข้อมูลให้กลายเป็นข้อค้นพบที่มีความเป็นหลักการและเป็นเหตุเป็นผลมากยิ่งขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนได้แก่ การสำรวจข้อมูล (Exploring) การพรรณาข้อมูล (Describing) การจัดลำดับข้อมูล (Ordering) การอธิบายข้อค้นพบ (Explaining) และการพยากรณ์จากข้อมูล (Predicting) ดังรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไปนี้

3.7.1 การสำรวจข้อมูล (Exploring)

การสำรวจข้อมูล คือ การสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องรวบรวมมาแล้วจัดให้เป็นระบบระเบียบเสมือนต้นร่างแรกของการนำเสนองานวิจัย แต่เป็นร่างชั่วคราวที่ทำให้เห็นรายละเอียดต่าง ๆ ในภาพรวมทั้งหมด ช่วยให้ผู้วิจัยจัดการกับข้อมูลที่มีอยู่มากมายให้อยู่ในรูปแบบที่เหมาะสมกับการวิเคราะห์และนำเสนอต่อไป รวมทั้งช่วยให้ค้นหาแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลที่เหมาะสมสำหรับงาน ลดความคลุมเครือของข้อมูลให้กลายเป็นโครงร่างขึ้นมา โดยแบ่งการสำรวจออกเป็น 3 ประเด็นได้แก่ 1) การสำรวจความก้าวหน้าในสนามวิจัย โดยจัดทำระบบ แบบฟอร์ม ตารางสรุปการลงสนามหรือสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล 2) การสำรวจประเด็นสำคัญในการวิจัย จัดแยกองค์ประกอบที่สำคัญของข้อมูล ตามประเด็นสำคัญของการวิจัย และ 3) การสำรวจความก้าวหน้าในการเขียนงานวิจัยเป็นระบบ ติดตามการออกแบบการเขียนงานวิจัยที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และปรับให้เข้ากับข้อมูลที่ถูกเก็บเข้ามาใหม่เรื่อย ๆ

จากแนวทางข้างต้นผู้วิจัยทำการสำรวจและจัดระเบียบข้อมูลทุกครั้งที่เกี่ยวข้องข้อมูล คือ มีการสำรวจว่าการเก็บข้อมูลแต่ละครั้งได้ข้อมูลอะไรมาบ้าง แบ่งออกได้เป็นประเด็นใดบ้าง ข้อมูลใดบ้างที่สำคัญ คัดแยกข้อมูล จัดระเบียบข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์ออกตามประเด็นที่ศึกษา จัดทำโครงสร้างการนำเสนองานวิจัยเบื้องต้นที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนตลอดการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้สามารถสื่อสารเนื้อหาสาระที่สำคัญได้อย่างเหมาะสม ตรงประเด็น และเป็นประโยชน์มากที่สุด

3.7.2 การพรรณนาข้อมูล (Describing)

การพรรณนาข้อมูลเป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยต้องพิจารณาว่าข้อมูลที่เก็บมาได้นั้นบ่งบอกถึงอะไร โดยทำการลดทอนข้อมูลให้เป็นสาระสำคัญที่กระชับและมีความหมายภายใต้ประเด็นที่ศึกษา และเห็นถึงความเชื่อมโยงที่อยู่ภายในตัวของข้อมูล การพรรณนาข้อมูลจึงเป็นขั้นตอนที่มีการบรรยายว่าสิ่งที่พบในข้อมูลนั้นคือ “อะไร” โดยแบ่งเป็นการพรรณนาผู้ให้ข้อมูล การพรรณนาประเด็นที่ศึกษาว่าผู้วิจัยพบอะไรบ้างในสนามวิจัย และการพรรณนาถึงพฤติกรรมหรือประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลถ่ายทอดออกมา ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จัดระบบจากขั้นตอนการสำรวจข้อมูลมาทำการพรรณนาเชื่อมโยงกับประเด็นการวิจัยให้สะท้อนถึงความหมายที่สำคัญ และสามารถถ่ายทอดความจริงที่พบให้เกิดการเห็นภาพอย่างชัดเจนมากที่สุด และพรรณนาถึงแก่นสาระของข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และหลักฐานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้

3.7.3 การจัดลำดับข้อมูล (Ordering)

การจัดลำดับข้อมูล คือ กระบวนการ จัดกลุ่ม แยกประเด็น หรือจัดทำข้อมูลเป็นแผนภาพ ขั้นตอน หรือกระบวนการที่ชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างการเชื่อมโยงที่ซับซ้อนของประเด็น ที่ทำการศึกษาซึ่งได้มาจากผู้ให้ข้อมูลและบริบทที่เกี่ยวข้อง แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ การจัดลำดับตามลักษณะเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป การจัดลำดับตามกระบวนการ ซึ่งสะท้อนถึงเส้นทางของประเด็นที่ศึกษาจากส่วนย่อย รวบรวมเป็นภาพใหญ่ และการจัดลำดับตามสิ่งที่ถูกศึกษา ซึ่งเชื่อมโยงบุคคล กลุ่มบุคคล หรือพื้นที่ตามลักษณะความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย

จากความหมายข้างต้น ผู้วิจัยนำการจัดลำดับมาปรับใช้กับการวิจัยครั้งนี้โดยการเชื่อมโยงข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา โดยในเบื้องต้นจะใช้รูปแบบการจัดลำดับตามกระบวนการและการจัดลำดับตามสิ่งที่ถูกศึกษามาปรับใช้ เนื่องจากเป็นการจัดระบบที่เหมาะสมตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่สนใจศึกษาความหลากหลายของบุคคล เช่น การให้มุมมองต่อราชประศาสนศาสตร์ทางด้านการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้วิจัยทำการเปรียบเทียบมุมมองและบริบทที่สำคัญระหว่างผู้ให้ข้อมูลหลักว่ามองปรากฏการณ์ดังกล่าวเหมือนหรือต่างกันในแต่ละมุมมอง คุณค่า และประสบการณ์แตกต่างกันอย่างไร รวมทั้งจัดเรียงผู้ให้ความหมายที่เข้มข้นสุดโต่งไปจนถึงผู้ให้ความหมายแบบทั่ว ๆ ไป (การจัดลำดับตามสิ่งที่ถูกศึกษา) เพื่อสะท้อนถึงความเชื่อมโยงตามขั้นตอนหรือเงื่อนไขที่สำคัญ

3.7.4 การอธิบายข้อค้นพบ (Explaining)

คือ การอธิบายสิ่งที่อยู่เบื้องหลังการเชื่อมโยงข้อมูลเหล่านั้นเพื่อตอบคำถามว่า “ทำไม” จึงเป็นเช่นนั้น หรือ ทำไมจึงเกิดปรากฏการณ์นั้นขึ้น เป็นการบรรยายถึงความซับซ้อนของปรากฏการณ์และบริบทที่เกี่ยวข้องอย่างเข้มข้น ชี้ให้เห็นถึงที่มาที่ไป สิ่งใดเกิดก่อนสิ่งใด รวมทั้งสะท้อนถึงสิ่งที่ศึกษาตามประเด็นของการวิจัยในลักษณะวัฏจักรที่เคลื่อนไปข้างหน้าหรือย้อนกลับได้ และเห็นถึงสิ่งที่แฝงเร้นอยู่ภายใต้ปรากฏการณ์ที่ไม่อาจเห็นได้ชัดเจนหากไม่ทำการวิจัย อย่่างไรก็ตาม แม้จะเป็นการสรุปสิ่งที่ค้นพบจากการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเข้มข้นและเป็นระบบเพียงใด ก็เป็นเพียง “การสนับสนุน” คำตอบของปรากฏการณ์เท่านั้น ไม่ใช่เป็น “การพิสูจน์” ตามฐานคิดทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้น นักวิจัยต้องไม่ตีความเกินขอบเขตข้อมูลที่มีอยู่ หรือตัดสินใจว่าเป็นความจริงที่ถูกต้องแม่นยำที่สุด สำหรับการอธิบายข้อค้นพบนั้น แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ การอธิบาย

ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ศึกษาหรือเงื่อนไขต่าง ๆ ที่สำคัญ การอธิบายเส้นทางการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา และการอธิบายเชื่อมโยงความเป็นเหตุเป็นผลของเหตุการณ์หรือสิ่งที่ศึกษา ส่วนวิธีการจัดการข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้เป็นการจัดระบบระเบียบข้อมูล จัดหมวดหมู่ และลงรหัส ทั้งข้อมูลที่เป็นข้อความตัวอักษร รูปภาพ หลักฐานดิจิทัล หรือคลิปวิดีโอ ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

3.8 ความโดดเด่นของงานวิจัย (Research Distinctive)

ความเป็นนักปราชญ์ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เกิดจากการที่ทรงใฝ่แสวงหาความรู้ตลอดเวลา ทรงสนพระทัยศึกษาค้นคว้าความรู้หลากหลายด้าน โดยมีพื้นฐานมาจากพระนิสสัยส่วนพระองค์ที่โปรดการอ่านหนังสือเป็นชีวิตจิตใจ ทรงรอบรู้ในศิลปวิทยาการมากมาย โดยเฉพาะในด้านวรรณคดี ทรงรอบรู้ทั้งวรรณคดีของชาติไทย และวรรณคดีของชาติอื่นๆ ทั้งนี้ทรงเคยพระราชทานสัมภาษณ์ว่า ทรงได้รับการปลูกฝังจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ให้ทรงอ่านวรรณคดีไทยเรื่องสำคัญๆ มาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ไม่ว่าจะเป็น พระอภัยมณี, รามเกียรติ์ และอิเหนา ครั้นเมื่อเจริญพระชนมายุขึ้น จากความสนพระราชหฤทัยในวัยเยาว์ ได้ขยายวงกว้างไปสู่วรรณคดีไทยทุกประเภทและทุกยุคทุกสมัย ทรงอ่านและทรงศึกษาวรรณคดีไทยอย่างแตกฉานลึกซึ้งในเชิงวิัจักษณ์ และวิจารณ์ ในฐานะที่วรรณคดีเป็นทั้งศาสตร์ คือความรู้ และศิลป์ คือความงาม นอกจากจะทรงศึกษาวรรณคดีไทยอย่างลุ่มลึกแล้ว สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงเป็นนักประพันธ์และกวีที่มีบทพระราชนิพนธ์มากกว่า 135 เรื่อง ทั้งสารคดีและบันเทิงคดี ร้อยแก้วและร้อยกรอง โดยจากบทพระราชนิพนธ์สั้นๆ ขณะที่ยังทรงพระเยาว์ ได้พัฒนามาเป็นบทพระราชนิพนธ์เรื่องยาวที่หลากหลายทั้งด้านเนื้อหาและรูปแบบ ซึ่งล้วนแล้วแต่ทรงคุณค่าเป็นที่ประจักษ์ในแวดวงวรรณกรรมของนักอ่านทั้งสิ้น

บทพระราชนิพนธ์ของพระองค์ท่าน มีทั้งรูปแบบของเรียงความ บทความ งานวิจัย และสารคดีเรื่องยาว โดยสารคดีโดดเด่นเป็นที่รู้จักแพร่หลายที่สุดคือ สารคดีท่องเที่ยว เมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาสไปในโลกกว้าง ได้ทรงนำพระประสบการณ์ต่างๆ มาถ่ายทอดไว้ในบทพระราชนิพนธ์ ซึ่งเปี่ยมด้วยสาระ ความรู้ แง่คิด และมุมมองลึกซึ้ง ด้วยศิลปะการประพันธ์ ที่งดงาม กระชับ ชัดเจน สละสลวยมีชีวิตชีวา และเต็มไปด้วยพระอารมณ์ขัน ขณะเดียวกัน ก็ทรงเป็นกวีที่เปี่ยมด้วยพระปรีชาสามารถ ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทกวีนิพนธ์ต่างๆ ไว้มากมายนับไม่ถ้วน โดยบทกวี

นิพนธ์ส่วนใหญ่สะท้อนความเป็นนักอนุรักษ์และนักพัฒนาอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังทรงพระราชนิพนธ์บันทึกคติไว้เป็นจำนวนมาก มีทั้งเรื่องที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเอง และเรื่องที่ทรงแปลมาจากต่างประเทศ โดยบทพระราชนิพนธ์ที่นิยมอ่านกันอย่างแพร่หลายคือ วรรณกรรม

เป็นที่ทราบกันดีว่า พระองค์ท่านทรงรักใคร่และผูกพัน กับสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นอย่างมาก โดยเสด็จเยือนแดนมังกรมาแล้วกว่า 30 ครั้ง และยังทรงศึกษาภาษาจีนอย่างลึกซึ้งถึงราก ด้วยความสนพระทัยในศิลปวัฒนธรรมจีน จึงทรงหยิบนวนิยายเรื่องดังของจีนมาแปลเป็นภาษาไทย แล้วหลายเรื่อง โดยเป็นที่น่าสังเกตว่า ในบทพระราชนิพนธ์แปลจากนวนิยายจีนเกือบทุกเรื่อง มักจะมีตัวละครเอกเป็นผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็น “หมู่บ้านเล็กตระกูลเป้า” ที่นักอ่านหลายคนหลงใหลในการเดินเรื่องและสะท้อนคุณค่าทางวรรณกรรมอันลึกซึ้ง

ผู้วิจัยตระหนักถึงพระปรีชาสามารถและความโดดเด่นตลอดจนคุณค่าแห่งบทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งมีได้อยู่เพียงที่ความรู้ ความคิด และความบันเทิงที่ผู้อ่านจะได้รับ แต่ยังคงอยู่ที่พระเจตนารมณ์อันลึกซึ้งที่ทรงมุ่งสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันของปวงชน ทั้งระหว่างชนในชาติเดียวกัน และระหว่างชนต่างชาติ ต่างศาสนา และต่างเผ่าพันธุ์ โดยเฉพาะบทพระราชนิพนธ์ที่ทรงพระนิพนธ์ขึ้นในระหว่างการเดินทางเสด็จพระราชดำเนินไปในที่ต่างๆ ในทางหนึ่งทรงเป็นเสมือน “ทูตสันถวไมตรี” แต่ในอีกทางหนึ่งก็ทรงเป็นประพันธกรที่เชี่ยวชาญอย่างหาผู้ใดเทียมเทียบได้ยาก ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็น “อำนาจละมุน” (soft power) ทางภาษา ทั้งด้วยความเป็นราชทูตและประพันธกรที่ผลสานกันอย่างลงตัว ได้ส่งคุณค่าของงานพระราชนิพนธ์ที่ทรงพระอุตสาหะนิพนธ์เล่มแล้วเล่มเล่า ให้เป็นอำนาจละมุนในการต่างประเทศของประเทศไทยอย่างงดงาม ถือเป็นกรขยายพรมแดนแห่งความรู้และความคิดอันเป็นประโยชน์อย่างอเนกอนันต์ และผู้วิจัยได้นำพระราชนิพนธ์ที่เป็นอำนาจละมุนเหล่านั้นมาเป็นบทวิเคราะห์ถึงราชประศาสนศาสตร์การต่างประเทศ ด้วยพระราชนิพนธ์ที่ผู้วิจัยตั้งใจได้ยากในการเลือก เพราะแต่ละเล่มมีความงดงามทางภาษา เนื้อหาและเรื่องราวที่โดดเด่นแตกต่างกัน แต่สุดท้ายผู้วิจัยก็ตัดสินใจเลือกพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนเรื่องราวในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศของพระองค์ท่านมาจำนวน 9 เรื่อง ได้แก่

- 1) ย่ำแดนมังกร
- 2) ได้เมฆที่เมฆได้
- 3) เย็นสบายชายน้ำ
- 4) เชียงหนานแสนงาม

- 5) หวงเหอ อู่อารยธรรม
- 6) ต้นน้ำ ภูเขาและป่าทราย
- 7) เยือนถิ่นจีนโพ้นทะเล
- 8) ทักษะจากอินเดีย
- 9) มหัศจรรย์ทุกวัน

นับเป็นพระราชนิพนธ์ 9 เรื่องที่ผู้วิจัยอ่านทุกตัวอักษร ทุกบรรทัด ด้วยความเต็มอึ้งใน วรรณรสจากภาษาและหนังสือ และยังอ่านก็ยิ่งเห็นอำนาจละมุนที่ถ่ายทอดผ่านวรรณกรรม เป็น อำนาจละมุนอันงดงามที่รังสรรค์จากปลายปากกาของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งผู้วิจัยได้นำไปเล่าโดยละเอียดในบทที่ 5 ซึ่งจะ ผ่านสายตาท่านผู้อ่านต่อไป

นี่คือแบบแผนพิเศษที่ผู้วิจัยน้อมนำพระปรีชาสามารถในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มารายงานให้เห็น ผนวกด้วยมุมมองของการ เป็นข้าราชการคนหนึ่งที่น้อมใจปลาบปลื้มกับพระปรีชาสามารถของพระองค์ท่านอย่างไม่อาจ สรรหาคำพูดหรือข้อเขียนใดๆมาอธิบายความได้ครบสิ้น

และนี่คือสิ่งที่ผู้วิจัยคิดว่าเป็นความโดดเด่นของงานวิจัยนี้

บทที่ 4

สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยกับการต่างประเทศ

ในบทนี้ผู้วิจัยต้องการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ที่ว่าด้วย “ราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” การวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามวัตถุประสงค์ในข้อนี้มาจากองค์ความรู้ 2 ส่วนคือ ความรู้เรื่องอำนาจละมุน (Soft Power) ที่สะท้อนให้เห็นจากประเด็นที่ โจเซฟ นาย (Nye, 2015) ได้กล่าวอำนาจละมุนสามารถสร้างเสน่ห์หรืออำนาจในการโน้มน้าวด้วยทรัพยากรเชิงอำนาจที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ วัฒนธรรม (Culture) ค่านิยม (Values) และนโยบายต่างประเทศ (Foreign Policy) และอีกแนวคิดหนึ่งคือ “ราชประศาสนศาสตร์” ซึ่ง ศ.ดร. เอก เหล่าธรรมทัศน์ ได้กล่าวไว้ว่า ราชประศาสนศาสตร์ เป็นพระราชปรัชญาของพระมหากษัตริย์ในการบริหารประเทศผ่านโครงการพระราชดำริต่างๆ เพื่อลดขั้นตอนของหน่วยงานราชการ เพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงอย่างแท้จริง และที่สำคัญที่สุดทรงกระทำเพื่อประชาชนอย่างแท้จริงไม่มีผลประโยชน์อื่นใดแอบแฝง ไม่มีการทุจริตคอร์รัปชันให้เห็น มีความต่อเนื่องยาวนาน และได้รับความไว้วางใจจากทุกฝ่าย

ผู้วิจัยมองเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐประศาสนศาสตร์ กับราชประศาสนศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ หมายถึง สาขาวิชาหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐ เป็นความรู้ในการบริหารภาครัฐ หรือภาคสาธารณะ โดยมีระบบราชการซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ให้ ขณะที่มีการบริหารหรือประชาชนเป็นผู้รับ ส่วนราชประศาสนศาสตร์ เป็นแนวคิด กิจกรรมที่สถาบันพระมหากษัตริย์ทรงลงมือทำอย่างมีความหมาย และเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย รัฐบาลแต่ละยุคสมัยยังไม่สามารถทำให้ประชาชนเชื่อมั่นได้ว่า รัฐบาลเป็นของประชาชน แต่สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นของประชาชน ดังนั้น ราชประศาสนศาสตร์ จึงเป็นการตอบสนองความต้องการของประชาชนที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งงานวิจัยนี้ให้ความสนใจกับพระราชปรัชญาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของสถาบันกษัตริย์

มีงานศึกษาอยู่ทั่วไปที่ชี้ให้เห็นถึงการที่พระมหากษัตริย์เริ่มงานด้านการเชื่อมสัมพันธไมตรีกับประเทศต่าง ๆ ที่สำคัญ การเสด็จเยือนประเทศต่าง ๆ หรือเปิดประตูต้อนรับทูตจากประเทศต่าง ๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในแนวคิด ความเป็นอยู่ นโยบายและการปฏิบัติที่ประเทศ

นานาชาติเหล่านั้นใช้ในการพัฒนาประเทศ และดูแลพลเมืองให้ผาสุก พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่ครั้งโบราณกาลได้ใช้พระจริยวัตรอันงดงามในการต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองนานาชาติ กล่าวได้ว่ากษัตริย์ทุกพระองค์และทุกรัฐสมัยตระหนักในความสำคัญเรื่องนี้ และทรงซึ่งพระราชปฏิภาณ และพระอัจฉริยภาพเป็นเครื่องมือในการวางหลักการ กลยุทธ์กับความสัมพันธ์ของนานาชาติ ซึ่งในความสัมพันธ์นั้นมีทั้งการได้เปรียบ เสียเปรียบ การใช้พระราชปฏิภาณ ไหวพริบในการแก้ไข ปัญหาที่ยืดประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ

งานวิจัยเรื่อง “อัตลักษณ์ไทยที่ปรากฏในนโยบายต่างประเทศยุคปรับปรุงประเทศ (รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ตามแบบตะวันตก” โดย ภารดี มหาจันทร์, สุเนตร สุวรรณละออง, Lee Jeong Yoon และ จรัส ญกรรจ์แดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา (2552) รายงานผลของการวิจัยที่น่าสนใจว่า ในยุคปรับปรุงประเทศ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงนำอัตลักษณ์ไทยมาใช้ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เพื่อผ่อนปรนการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เพื่อผ่อนปรนความตึงเครียดอันเกิดจากการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกแทนที่จะใช้วิธีการต่อสู้กับประเทศมหาอำนาจด้วยกำลังเหมือนประเทศเพื่อนบ้าน อัตลักษณ์ไทยที่นำมาใช้ ได้แก่ 1. การประนีประนอม 2. การถ่วงดุลอำนาจ 3. การประสานประโยชน์ พระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้วิธีการประนีประนอมตามความต้องการของจักรวรรดินิยมตะวันตก ด้วยการยอมเสียดินแดนที่เคยเป็นรัฐบรรณาการของไทยให้แก่ฝรั่งเศส และอังกฤษ ยอมขายข้าวเป็นสินค้าส่งออก และยอมให้สิทธิเสรีภาพนอกอาณาเขตแก่คู่สัญญา พระองค์ยังทรงใช้อัตลักษณ์ไทยในการประสานประโยชน์ด้วยการยอมรับความรู้ วิทยา และเทคโนโลยีหลายด้าน จากจักรวรรดินิยมตะวันตก ผลของการดำเนินนโยบายดังกล่าวทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สามารถดำรงรักษาเอกราชไว้ได้ และยังสามารถนำประเทศเข้าสู่ยุคใหม่ตามแบบตะวันตกทั้งในด้านการเมืองการปกครอง ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันเก่าแก่ที่สุดที่คู่มากับชาติไทยตั้งแต่เริ่มสร้างชาติ และเป็นสถาบันที่ประชาชนคนไทยเคารพเทิดทูนตลอดมาเป็นเวลาหลายร้อยปี บทบาทของกษัตริย์เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย สมัยสุโขทัยกษัตริย์ทรงเป็นเสมือน “บิดา” จึงเรียกกษัตริย์ว่า “พ่อขุน” สมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ กษัตริย์ทรงมีบทบาทในฐานะ “เจ้าชีวิต” ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า “พระเจ้าแผ่นดิน” หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 บทบาทของกษัตริย์ลดลงไปบ้าง แต่พระบารมีหรือพระบรมเดชานุภาพมิได้ลดน้อยลงไป ประชาชนคนไทยยังคงให้ความรักความ

ศรัทธาและความจงรักภักดีเหมือนสมัยที่ผ่านมาแม้ว่าในปัจจุบันพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขและดำรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญแต่รัฐธรรมนูญทุกฉบับจะระบุฐานะของกษัตริย์ไว้ว่า “พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะผู้ใดจะละเมิดมิได้” ในทางการทูตและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น พระมหากษัตริย์ไทยได้ทรงมีสายพระเนตรกว้างไกลในการวางรากฐานความสัมพันธ์กับต่างประเทศมาเป็นระยะเวลาอันตั้งสมัยกรุงสุโขทัย อยุธยา จนกระทั่งมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ และปัจจุบัน แต่ละยุคสมัยนั้นมีการสร้างความสัมพันธ์กับต่างประเทศด้วยแนวทางที่แตกต่างกันไป โดยมีลำดับการนำเสนอ ดังนี้

- 4.1 สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยในอดีตและนโยบายต่างประเทศของไทย
- 4.2 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับการต่างประเทศของไทย
- 4.3 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และรางวัล “รัฐมิตราภรณ์”
- 4.4 ราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และโครงการในพระราชดำริฯ (บางส่วน)

4.1 สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยในอดีตและนโยบายต่างประเทศของไทย

4.1.1 อาณาจักรสุโขทัยกับแนวคิด “ธรรมวิชัย” ของพระเจ้าอโศกมหาราช

ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบพระมหากษัตริย์มาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 800 ปี นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา โดยในห้วงเวลานั้นได้มีการปกครองแบบที่เรียกว่า “พ่อปกครองลูก” ซึ่งสืบทอดมาจากหลักการปกครองของพระเจ้าอโศกมหาราช ในอินเดีย เมื่อราว พ.ศ.300 จากการค้นพบจารึกเสาอโศกที่จารึกไว้ในสมัยนั้น พระเจ้าอโศกมหาราชทรงมีรับสั่งว่า “ประชาชนทุกคนเป็นลูกของข้าฯ” ซึ่งเป็นที่มาของแนวคิดพ่อปกครองลูก ที่พระเจ้าอโศกมหาราชได้ให้สมณทูต อันได้แก่ พระโสณะ และพระอุตระเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย หรือเวลานั้นเรียกว่า “สุวรรณภูมิ” และในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระสุมนเถระได้นำพระพุทธศาสนาจากลังกาเข้ามาเผยแผ่ในอาณาจักรสุโขทัย และอาณาจักรล้านนา ซึ่งพระพุทธศาสนาในลังกานั้น พระเจ้าอโศกมหาราช ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระภิกษุณีมิตะสังฆเถรี พระราชธิดา และพระมหินเถระ พระราชโอรส นำพระพุทธศาสนาเข้าไปเผยแผ่ในลังกา

ส่วนแนวคิดด้านการต่างประเทศของพระเจ้าอโศกมหาราชแต่เดิม ทรงใช้สงครามในการขยายดินแดน จนกระทั่งวันหนึ่งเมื่อทรงทำสงครามกับ “แคว้นกสิงคราช” เพื่อขยายดินแดน ปรากฏว่า ชาวสิงคราชได้บาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก ยังความเศร้าพระทัยให้แก่พระเจ้าอโศกมหาราช จึงดำริที่จะไม่ทรงทำสงครามอีกต่อไป แล้วทรงได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา ทรงนำหลักธรรมที่เรียกว่า “ธรรมวิชัย” คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแทนการทำสงคราม (ยุทธวิชัย) ขยายดินแดนดังที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระโสณะ และพระอุตระ เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย หรือสุวรรณภูมิในเวลานั้น และโปรดเกล้าฯ ให้พระมิตะสังฆเถรี และพระมหินเถระ เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในลังกา แนวคิดการต่างประเทศที่เรียกว่า “ธรรมวิชัย” นี้ อาจกล่าวได้ว่า เป็นแนวคิดที่ใช้วิธีทางการทูต (Soft Power) แทนการสงคราม (Hard Power) ของพระเจ้าอโศกนั่นเอง

4.1.2 สมเด็จพระนารายณ์มหาราชและนโยบายต่างประเทศของไทย

พระมหากษัตริย์ของไทยในสมัยอยุธยา สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้รับการยอมรับทรงมีความชำนาญในการนำมหาอำนาจหนึ่งมาคานและดุลอีกมหาอำนาจหนึ่ง ในระหว่างรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ค.ศ. 1656-1668) ชาวดัตช์ซึ่งประสบความสำเร็จในการสู้รบกับชาวโปรตุเกสได้เข้ามาแข่งขันกับฝรั่งเศสในกรุงศรีอยุธยา และได้แสดงก้ำว้าวต่อประเทศไทย (ที่สมัยนั้นเรียกว่าสยาม) ในปี ค.ศ. 1664 ชาวดัตช์ต้องการสิทธิพิเศษทางการค้าหลายอย่าง เมื่อไม่ได้สิทธิพิเศษทางการค้าเหล่านี้ก็ได้ส่งเรือรบมาปิดปากแม่น้ำเจ้าพระยาอยู่เป็นเวลานาน ประเทศไทยในขณะนั้นไม่มีเรือรบที่มีขีดความสามารถในการต้านทานเรือรบของดัตช์ได้ ฝ่ายไทยจึงได้ยอมให้สิทธิพิเศษทางการค้าต่าง ๆ แก่ชาวดัตช์ และเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม ค.ศ. 1664 ได้มีการลงนามในสนธิสัญญาระหว่างไทยกับฮอลันดาซึ่งมีผลให้ชาวดัตช์ได้ผูกขาดในการค้าหนังสัตว์ทั้งหมดในประเทศไทย บทบัญญัติที่สำคัญที่สุดในสนธิสัญญานี้ได้กำหนดให้ประเทศไทยต้องให้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตแก่ชาวดัตช์ที่พำนักอยู่ในประเทศไทย นับว่าเป็นการสูญเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของประเทศไทยเป็นครั้งแรก

รัฐบาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชต้องการประเทศอังกฤษให้มาคานอำนาจของฮอลันดา จึงส่งเสริมการค้าของชาวอังกฤษกับประเทศไทย และว่าจ้างชาวอังกฤษจำนวนหนึ่งเป็นผู้บังคับการเรือรบของประเทศไทย ในปี ค.ศ. 1676 ในความพยายามที่ทรงจะส่งเสริมการค้าของประเทศอังกฤษ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทรงให้พ่อค้าชาวอังกฤษในกรุงศรีอยุธยาจ่ายเงิน

ปลอดภัย 1 หมิ่นปอนด์ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากประเทศอังกฤษในขณะนั้นมี ปัญหาเกี่ยวกับการ สืบทอดราชบัลลังก์ของพระเจ้าเจมส์ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงทรงให้การ ส่งเสริมการเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันแคทอลิกของคณะมิชชันนารีฝรั่งเศสซึ่งเข้ามาทำงานอยู่ ในกรุงศรีอยุธยา นับแต่ ค.ศ. 1662 โดยคอนสแตน ฟอลคอน ได้ให้การ สนับสนุนแก่ชาวฝรั่งเศส และบริษัทอีสต์อินเดียฝรั่งเศสได้รับอนุญาตให้ตั้งโรงงานในกรุงศรีอยุธยา ใน ค.ศ. 1680 ได้มีการ เดินทางแลกเปลี่ยนคณะทูตระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศส

นโยบายต่างประเทศของสมเด็จพระนารายณ์ในการแสวงหาดุลอำนาจในความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ แม้ว่าจะดำเนินไปได้ด้วยดี แต่ได้เกิดการต่อต้านชาวยุโรปขึ้นในกรุงศรีอยุธยา และเป็นเพียงครั้งเดียวในประวัติศาสตร์ไทยที่คนไทยได้แสดงการต่อต้านศาสนาอื่น ทั้งนี้เพราะขุน นางไทยกลัวว่าฝรั่งเศสมีเป้าหมายที่ควบคุมสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและประเทศไทยโดยผ่าน ทางศาสนาคริสต์ นอกจากนั้นแล้ว แรงจูงใจที่จะได้ดินแดนของไทยคือสิ่งที่อยู่เบื้องหลังของการ ส่งทหารและเรือรบของประเทศฝรั่งเศสเข้ามายังประเทศไทย กองทหารฝรั่งเศสเหล่านี้ได้รับ มอบหมายให้ทำหน้าที่ควบคุมท่าเรือของไทยบางแห่ง เช่น กรุงเทพฯ และมะริด (ขณะนี้อยู่ในพม่า แต่ขณะนั้นเป็นดินแดนของไทย) ในปี ค.ศ. 1688 สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้สิ้นพระชนม์และ คอนสแตน ฟอลคอน ได้ถูกสังหาร ได้เกิดการจลาจลทั่วกรุงศรีอยุธยา ประชาชนชาวไทยได้ให้การ สนับสนุนพระเพทราชา ซึ่งเป็นตัวแทนของพวกขุนนางฝ่ายอนุรักษนิยมและฝ่ายต่อต้านชาว ต่างประเทศได้เสด็จขึ้นสู่อราชบัลลังก์ของไทย พ่อค้าและทหารของฝรั่งเศสได้ถูกขับไล่ออกไปจาก ประเทศไทย มีแต่คณะมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสเท่านั้นที่ได้รับอนุญาตให้พำนักอยู่ในประเทศไทย ต่อไป นับแต่ปี ค.ศ. 1688 ราชอาณาจักรไทยได้โดดเด่นด้วยตนเองจากชาติตะวันตก ชาวไทยมี ความรู้สึกต่อต้านชาวยุโรปโดยทั่วไปและมีความรู้สึกต่อต้านชาวฝรั่งเศสเป็นการเฉพาะ ซึ่งเป็น เช่นนี้มาอย่างต่อเนื่องยาวนานกว่า 1 ศตวรรษ

ในยุคสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา นั้นมีการสร้าง ความเจริญรุ่งเรืองทางด้าน การทูต พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่เลื่อมใสพระเกียรติยศใน พระราโชบายทางคบค้าสมาคมกับชาวต่างประเทศ รักษาเอกราชของชาติให้พ้นจากการเบียดเบียน ของชาวต่างชาติและรับผลประโยชน์ทั้งทางวิชาการและเศรษฐกิจที่ชนต่างชาตินำเข้ามา โดยมีการ ส่งคณะทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับอิหร่าน และฝรั่งเศส และต้อนรับคณะทูตฝรั่งเศสอย่างเป็นทางการ ใหญ่ถึงสองคราว พร้อมทั้งนำวิชาการและเทคโนโลยีจากต่างชาตินำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ ราชอาณาจักร ทั้งการสร้างป้อมปืน ระบบน้ำประปา ดาราศาสตร์ และการแพทย์แบบตะวันตก

4.1.3 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 4 และนโยบายต่างประเทศของ ไทย

นโยบายถ่วงดุลอำนาจในความสัมพันธ์กับต่างประเทศของไทยได้ถูกสานต่อโดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเสด็จขึ้นครองราชสมบัติระหว่าง ค.ศ. 1851-ค.ศ. 1868 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงประสบความสำเร็จในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกราชของประเทศไทย ในปี ค.ศ. 1852 อันเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติแล้วนั้น ประเทศสหราชอาณาจักรได้เริ่มสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ 2 ซึ่งยังผลให้ประเทศอังกฤษทำการผนวกรวมมณฑลพะโคหรือหงสาวดี โดยเมื่อปี ค.ศ. 1855 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงลงพระนามในสนธิสัญญามิตรภาพและการค้ากับประเทศสหราชอาณาจักร ทำให้เกิดสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในประเทศไทยเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ยุคใหม่ของไทย นอกจากนี้สนธิสัญญาดังกล่าวยังได้มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการกำหนดพิภคของภาษีสินค้าเข้าและสินค้าขาออกซึ่งเปิดโอกาสให้ประเทศสหราชอาณาจักรมีอิสระเป็นอย่างมากในด้านการค้า ซึ่งเป็นการดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยวิธีการคานและดุลอำนาจในความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงติดต่อกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฝรั่งเศส ซึ่งขณะนั้นมีแสนยานุภาพทางเรือเทียบเท่ากับแสนยานุภาพทางเรือของประเทศสหราชอาณาจักร และในปี ค.ศ. 1856 ทรงลงนามในสนธิสัญญามิตรไมตรีและการค้ากับประเทศทั้งสหรัฐอเมริกาและประเทศฝรั่งเศส ซึ่งสหรัฐอเมริกานั้นมีรูปแบบของการปกครองของสหรัฐอเมริกาห้ามไม่ให้มีอาณานิคม เพียงต้องการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการค้าเท่านั้น นอกจากนั้น ปี ค.ศ. 1856 ประเทศไทยได้ทำสนธิสัญญากับฝรั่งเศส ซึ่งทางการค้าและการพาณิชย์กับประเทศฝรั่งเศส โดยในบทบัญญัติของสนธิสัญญามีลักษณะคล้ายกับสนธิสัญญาที่ประเทศไทยทำกับประเทศสหรัฐอเมริกากับประเทศสหราชอาณาจักร และให้เสรีภาพแก่มิชชันนารีฝรั่งเศสได้ดำเนินงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในประเทศไทย แต่เนื่องด้วยฝรั่งเศสเสนอขอเรียกร้องให้ประเทศไทยยอมเป็นรัฐอารักขาของประเทศฝรั่งเศส ในขณะที่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไม่ยินยอมให้ประเทศไทยตกเป็นรัฐอารักขาของประเทศฝรั่งเศส จึงทรงตั้งความสนใจของมหาอำนาจยุโรปชาติอื่น และได้ทรงลงพระนามในสนธิสัญญาทางไมตรีและการค้ากับประเทศโปรตุเกส ฮอลแลนด์ รัสเซีย เบลเยียม อิตาลี นอร์เวย์ และสวีเดน

ก่อนจะสิ้นศตวรรษสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศฝรั่งเศสได้กลายเป็นประเทศที่คุกคามต่อความมั่นคงของประเทศไทยมากที่สุด เมื่อต้องเผชิญกับการก้าวร้าวของฝรั่งเศสในทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพบว่าเป็นการยากที่จะรักษาผลประโยชน์ทางการเมืองและทางยุทธศาสตร์ที่มีมายาวนานในประเทศไทยได้ ทั้งนี้เพราะในทางภาคตะวันตก ประเทศไทยก็ยังต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากประเทศสหราชอาณาจักร โดยทรงปรึกษารื้อหรือกับคณะทูตไทยของพระองค์ในกรุงปารีสอยู่อย่างต่อเนื่อง ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาไปถึงคณะทูตไทยดังกล่าวว่ามีใจความตอนหนึ่งว่า ประเทศไทยจะต้องตัดสินใจว่าจะไปทางไหนดี คือ ระหว่างการว่ายนแม่น้ำไปสร้างมิตรกับจระเข้ (ประเทศฝรั่งเศส) หรือว่าขอยกทะเลไปเจอกับปลาวาฬ (ประเทศสหราชอาณาจักร) เมื่อต้องเผชิญกับการบีบบังคับทั้งทางด้านทหารและทางด้านการทหารจากประเทศฝรั่งเศส พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเลือกหนทางแรก กล่าวคือ เมื่อปี ค.ศ. 1867 พระองค์ได้ลงพระนามในสนธิสัญญาโดยฝ่ายประเทศไทยยอมรับความเป็นเจ้าของในประเทศกัมพูชา เพื่อแลกเปลี่ยนกับการที่ประเทศฝรั่งเศสให้การรับรองประเทศไทยได้ควบคุม 2 จังหวัดของประเทศกัมพูชาคือ เสียมราฐ และพระตะบอง ซึ่งทั้งเสียมราฐและพระตะบองแม้ว่าจะเป็นดินแดนของกัมพูชา แต่ในความเป็นจริงได้ตกมาอยู่ในความปกครองของประเทศไทยมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1795

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงยอมที่จะทรงใช้ยุทธวิธีนำมหาอำนาจหนึ่งมาคานกับอีกมหาอำนาจหนึ่งคือนำประเทศสหราชอาณาจักรมาคานอำนาจกับประเทศฝรั่งเศส และได้ทรงตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องเสียดุลอำนาจและอิทธิพลเดิมของประเทศไทยที่มีเหนือประเทศกัมพูชา ทั้งนี้ก็เพื่อรักษาเอกราชของประเทศไทย อันเป็นการเสียดุลประโยชน์ส่วนน้อยเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนใหญ่ นอกไปจากนั้นทรงประเทศไทยสู่ยุคสมัยใหม่ (Modernization) ทรงรับสั่งภาษาอังกฤษ และฝรั่งเศสได้เป็นอย่างดี จึงทำให้ประเทศไทย หรือสยามไม่เสียเอกราชดังประเทศเพื่อนบ้านที่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของ ฝรั่งเศส และอังกฤษในเวลานั้น

4.1.4 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 5 และนโยบายต่างประเทศของประเทศไทย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักว่าภัยคุกคามต่อเอกราชและบูรณภาพแห่งดินแดนของประเทศไทย คือ ประเทศสหราชอาณาจักรและประเทศฝรั่งเศส โดยในปี

ค.ศ. 1883 ฝรั่งเศสได้เริ่มตั้งทฤษฎีว่าจังหวัดต่าง ๆ ของลาวที่อยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำโขงซึ่งเคยเป็นของประเทศเวียตนามก็ควรที่จะนำกลับมาคืนให้แก่ราชอาณาจักรลาว เมื่อการเจรจาไม่เป็นผลส่งผลให้ประเทศฝรั่งเศสได้ใช้การทูตเรือปืนคือใช้เรือรบของประเทศฝรั่งเศสบุกเข้ามาจนถึงกรุงเทพฯ แล้วยื่นคำขาดให้ฝ่ายประเทศไทยสละการอ้างความเป็นเจ้าของเหนือดินแดนทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงและเหนือบรรดาเกาะแก่งต่างๆ ในลำน้ำโขงในปี ค.ศ. 1893 แม้ว่าประเทศไทยจะได้ยินยอมตามข้อเรียกร้องของประเทศฝรั่งเศสในทันทีแต่ประเทศฝรั่งเศสก็ยังคงยึดครองจังหวัดจันทบุรีซึ่งมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์เป็นอย่างมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงลงนามในสนธิสัญญาปี ค.ศ. 1907 ยอมยก 2 จังหวัดคือ จังหวัดพระตะบองและจังหวัดเสียมราฐทางด้านประเทศกัมพูชาให้แก่ประเทศฝรั่งเศส

ภายหลังจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองครั้งสำคัญระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศสได้ยุติลงแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังคงทรงหวังที่ใช้ประเทศสหราชอาณาจักรมาคานและดุลอำนาจกับประเทศฝรั่งเศสต่อไป ทั้งนี้เพราะมีหลักฐานปรากฏชัดว่าพระองค์ทรงมีพระราชประสงค์จะเสริมสร้างความสัมพันธ์ฉันมิตรกับประเทศสหราชอาณาจักร โดยเมื่อ ค.ศ. 1909 พระองค์ได้ทรงยกดินแดน 4 จังหวัดของประเทศไทยทางมลายูให้แก่ประเทศสหราชอาณาจักร กล่าวคือ จังหวัดกลันตัน จังหวัดตรังกานู จังหวัดเปอร์ลิส และจังหวัดเคดาห์ นอกจากนั้นแล้ว พระองค์ก็ยังได้ทรงเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตภายในของประเทศไทยให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประเทศสหราชอาณาจักร โดยได้ทรงส่งนักเรียนไทยไปศึกษาวิชาการชั้นสูงในประเทศสหราชอาณาจักร ทรงนำระบบการศึกษาในโรงเรียนของประเทศสหราชอาณาจักรมาใช้กับระบบการศึกษาของโรงเรียนของประเทศไทย

ในด้านตำราวิชาการต่าง ๆ พระองค์ก็ทรงรับสั่งให้นำตำราภาษาอังกฤษมาใช้และภาษาที่ 2 ในโรงเรียนของประเทศไทยก็ได้ทรงรับสั่งให้ใช้ภาษาอังกฤษ ทางด้านนโยบายทางการเงินการคลังของประเทศไทยและผลประโยชน์ทางการค้าก็ได้เอนเอียงไปทางประเทศสหราชอาณาจักร ในขณะเดียวกันนั้นพระองค์ก็ทรงมองหาทางเลือกอื่นคือประเทศรัสเซีย ประเทศญี่ปุ่นและประเทศเยอรมนีนำมาคานและดุลอำนาจอีกเช่นเดียวกัน

พระบรมราโชบายทางการทูตที่เรียกว่า “การถ่วงดุลย์อำนาจ” (Balance of Power) กล่าวคือ เมื่อมีภัย (Threat) ต้องแสวงหาพันธมิตร (Alliance) เพื่อเป็นการถ่วงดุลย์อำนาจ (Balance of Power) นโยบายของการคานอำนาจในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนี้ก็ได้ถูกนำมาใช้โดย

วิธีการต่าง ๆ เช่นที่ได้ทรงนำที่ปรึกษาชาวตะวันตกมาช่วยสร้างความทันสมัยให้แก่ประเทศไทยนั้น ที่ปรึกษาเหล่านี้ก็ได้ถูกเลือกจากประเทศต่าง ๆ หลายประเทศเพื่อให้มาทำหน้าที่แตกต่างกันทั้งนี้ก็เพื่อไม่ให้ที่ปรึกษาจากประเทศใดประเทศหนึ่งอยู่ในฐานะที่จะมีอิทธิพลอย่างสิ้นเหลือ การกระจายผลประโยชน์ของประเทศไทยออกไปยังประเทศต่าง ๆ แทนที่จะให้สำคัญแก่ประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นการเฉพาะนี้สามารถเห็นได้จากการส่งนักเรียนไทยไปศึกษาวิชาการชั้นสูงในต่างประเทศ โดยจะไปในหลายประเทศ ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันไม่ให้ประเทศในยุโรปประเทศใดประเทศหนึ่งมีอำนาจโดดเด่นและครอบงำในกิจการของประเทศไทยได้ ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงเสด็จไปรัสเซีย เพื่อพบกับมหามิตรของพระองค์ คือ “พระเจ้าซาร์” ซึ่งครั้งทรงเป็นมกุฎราชกุมาร ทรงเคยเสด็จกรุงทพฯ ทรงโปรดเกล้าฯ ถวายการต้อนรับอย่างยิ่งใหญ่ จนเป็นที่กล่าวขานเวลาใครจัดงานอะไรใหญ่โตผู้คนมักอุทานเปรียบเทียบกับว่า “จัดงานใหญ่โตราวกับรับซาร์เรวิช” การถวายการต้อนรับครั้งนั้นได้เป็นสายสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างพระราชวงศ์จักรี และพระราชวงศ์โรมานอฟ ซึ่งพระเจ้าซาร์พระองค์นี้ทรงเป็นพระราชนัดดาในสมเด็จพระราชินีอังกฤษ และพระราชินีเนเธอร์แลนด์ ซึ่งเป็นชาติชั้นนำทางเศรษฐกิจ และทางทหารที่ยิ่งใหญ่ในเวลานั้น รัสเซียจึงเป็นจักรวรรดิที่มีอำนาจมากในเวลานั้นอย่างไม่ต้องสงสัย

เมื่อเสด็จถึงรัสเซียพระเจ้าซาร์ได้ฉายพระรูปร่วมกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหाराช แทนที่จะส่งลงพิมพ์ในหน้าปกของหนังสือพิมพ์รัสเซีย แต่พระเจ้าซาร์กลับโปรดเกล้าฯ ให้ส่งไปพิมพ์ลงในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ชั้นนำของฝรั่งเศสที่ชื่อว่า “เลอ อิลลัสตรติยง” (Le Illustrations) ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหाराชจะเสด็จถึงฝรั่งเศส ทั้งนี้เพื่อเป็นการปรามฝรั่งเศสว่า ถ้าฝรั่งเศสจะทำอะไรกับสยามก็ขอให้คิดให้จงหนัก เพราะสยามเป็นมหามิตรของรัสเซียชาติมหาอำนาจ ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหाराชเสด็จถึงฝรั่งเศส ทรงได้รับการถวายการต้อนรับอย่างสมพระเกียรติ และฝรั่งเศสได้คืนจันทบุรี และตราดให้สยามในที่สุด เพื่อมิให้เสียหน้า ฝรั่งเศสได้ขอแลกกับเสียมเรียบ และศรีโสภณ ซึ่งเป็นประเทศราชของสยามเวลานั้น

4.1.5 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 6 และนโยบายต่างประเทศของไทย

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มีเหตุการณ์ที่มีความสำคัญคือ “สงครามโลกครั้งที่ 1” แม้สงครามจะเกิดขึ้นในทวีปยุโรป แต่พระองค์ทรงตัดสินใจใน

การนำกองทัพเข้าร่วมสงคราม ทั้งนี้เพราะหากเยอรมันแพ้สงคราม อาจทำให้สยามถูกยึดกิจการต่าง ๆ ของเยอรมันที่เข้ามาดำเนินในสยามในเวลานั้น อาทิ เส้นทางรถไฟสายกรุงเทพ- เชียงใหม่ ที่ช่างชาวเยอรมันกำลังขุดเจาะถ้าขุดนานเพื่อไปทะลุจังหวัดเชียงใหม่ และในอีกหลายธุรกิจที่ชาวเยอรมันเข้ามาดำเนินกิจการ ในสยาม จากการที่พระองค์ทรงประกาศเข้าร่วมสงครามเวลานั้น ด้วยเพราะเยอรมันแพ้สงครามตามที่พระองค์ทรงคาดหมาย ทำให้สยามหลุดพ้นจากการถูกยึดกิจการต่าง ๆ ที่ชาวเยอรมันเข้ามาดำเนินการในเวลานั้น อีกครั้งสยามยังได้ประกาศเกียรติคุณให้ปรากฏแก่สายตาชาวโลก และครั้งนั้นสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่สยามไม่ได้รับความเป็นธรรมก็ได้ถูกยกเลิกไปด้วย

4.1.6 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 7 และนโยบายต่างประเทศของ ไทย

ในรัชกาลนี้เกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จากการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไปสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข หรือที่เรียกว่า “ระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ” (Constitutional Monarchy) ดังนั้นการต่างประเทศในห้วงเวลานี้จึงเป็นหน้าที่ของคณะราษฎร โดยครั้งนี้ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญคือ “สงครามโลกครั้งที่ 2” การเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 ของไทย ขณะที่สงครามกำลังดำเนินอยู่ในยุโรป ประเทศไทยได้พยายามไม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยรักษาความเป็นกลาง แต่เมื่อสงครามได้ขยายตัวเข้ามาในอินโดจีน หลังจากฝรั่งเศสยอมแพ้เยอรมนี ไทยมีความเห็นว่า ฝรั่งเศสน่าจะคืนดินแดนที่แบ่งจากไทยไปและเสนอให้มีการปักเขตแดนกันใหม่ แต่ก็ไม่สามารถตกลงกันได้และยังละเมิดพรมแดนไทยเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดสงครามระหว่างไทยกับฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. 2483 ไทยสามารถยึดดินแดนคืนได้หลายแห่ง และก่อนที่สงครามครั้งนี้จะยุติญี่ปุ่นได้เข้ามาใกล้เคียง โดยฝรั่งเศสยอมคืนดินแดนที่ไทยเสียไปตามสนธิสัญญา พ.ศ. 2449 (ปัจจุบันคือ ลาวและกัมพูชา) ให้แก่ไทย

ในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ญี่ปุ่นได้บุกโจมตีประเทศไทยตามจุดต่าง ๆ ซึ่งเป็นจังหวัดที่อยู่ตามชายฝั่งทะเล ได้แก่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สุราษฎร์ธานี สงขลา และบางปู จังหวัดสมุทรปราการ ฝ่ายประเทศไทยได้พยายามต่อต้านแต่ก็สู้กำลังทัพของญี่ปุ่นไม่ได้ ไทยจึงต้องยินยอมให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านประเทศไทย ซึ่งขณะนั้น จอมพลแปลก พิบูลสงคราม และสหรัฐอเมริกา การประกาศสงครามของประเทศไทยในครั้งนี้คือ ประเทศไทยประกาศสงครามกับ

อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา การประกาศสงครามของประเทศไทยครั้งนี้ มีคนไทยหลายกลุ่มทั้งภายในและภายนอกประเทศไม่เห็นด้วย ภายในประเทศมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้า ส่วนในต่างประเทศมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา เป็นหัวหน้า กลุ่มบุคคลดังกล่าวได้จัดตั้งขบวนการต่อต้านได้ดินซึ่งมีชื่อเรียกว่า “ขบวนการเสรีไทย” ทำการต่อต้านญี่ปุ่นและให้ความร่วมมือกับสัมพันธมิตร เพื่อปลดปล่อยประเทศให้พ้นจากการยึดครองของญี่ปุ่น

ผลของสงครามที่ไทยเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 การเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ไทยต้องคืนดินแดนที่ได้มาในระหว่างสงคราม ซึ่งไทยได้ทำสนธิสัญญากับญี่ปุ่นคือคืนดินแดนกั้นตัน ตรังกานู ไทรบุรี ปะลิส เชียงตุง และเมืองพาน ให้กับอังกฤษ คือคืนแดนล้านช้าง สยามรัฐ พระตะบอง และจำปาศักดิ์ให้แก่ฝรั่งเศส หลังจากสงครามสงบแล้ว อังกฤษและฝรั่งเศส ได้รวมประเทศไทยอยู่ในฐานะประเทศแพ้สงคราม ส่วนสหรัฐอเมริกาขอรับการประกาศสงครามของไทยเมื่อ พ.ศ.2485 ว่าเป็นโมฆะ และไม่ได้เรียกร้องให้ไทยชดใช้ค่าเสียหายอย่างใด เพราะถือว่ารัฐบาลที่ประกาศสงครามตกอยู่ใต้อำนาจบังคับญี่ปุ่น ต่อจากนั้นประเทศไทยได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ประโยชน์ที่ประเทศไทยได้รับจากองค์การสหประชาชาติและองค์การชำนาญพิเศษต่างๆ ส่วนใหญ่จะเน้นหนักในด้านเศรษฐกิจและวิชาการ ซึ่งจะนำไปในรูปการให้ทุนแก่คนไทยไปรับการศึกษาอบรม การส่งผู้เชี่ยวชาญมาปฏิบัติงานตามโครงการต่างๆ และการให้วัสดุอุปกรณ์ตามโครงการต่างๆ ในด้านการพัฒนาประเทศจำนวนมาก เช่น โครงการในการปรับปรุงการศึกษาระดับต่างๆ โครงการข้าว การพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อม การปรับปรุงสวนยาง โครงการสงเคราะห์แม่และเด็ก การควบคุมปราบปรามโรคมมาลาเรีย คุดทะราด ฯลฯ นอกจากนี้องค์การสหประชาชาติยังเป็นศูนย์กลางร่วมมือระหว่างชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่น โครงการเชื่อนอนกประสงค์ซึ่งจะได้ประโยชน์ทั้งด้านการชลประทาน พลังงานไฟฟ้า การควบคุมอุทกภัย เป็นต้น

4.1.7 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 และนโยบายต่างประเทศของไทย

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไม่เพียงแต่เป็นศูนย์รวมจิตใจคนไทยทั้งประเทศ แต่พระองค์ยังทรงมีบทบาทเป็นที่ยอมรับในเวทีระหว่างประเทศ ทั้งในฐานะองค์พระประมุขที่ทรงครองสิริราชสมบัติยาวนานที่สุดในโลก และทรงเป็นนักพัฒนาจนได้รับการทูลเกล้าฯ ราชวถลามากมาย ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ในปี พ.ศ. 2489 ขณะที่เสด็จขึ้นครองราชย์ เป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์โลกครั้งที่ 2 ยุติลงได้ไม่นานนัก ขณะที่หลายประเทศ อาทิ อินเดีย พม่า ลาว เขมร เวียดนาม มาเลเซีย ยังเป็นอาณานิคม และพยายามเรียกร้องเอกราชคืน จากประเทศเจ้าอาณานิคม อันได้แก่ อังกฤษ และฝรั่งเศส นอกเหนือไปจากนี้ในช่วงต้นรัชกาล ยังเป็นช่วงของการเกิด “สงครามเย็น” ที่มีการต่อสู้กันทางความคิด ในเรื่องการปกครองจาก 2 ขั้วอำนาจในโลก กล่าวคือ “ฝ่ายเสรีนิยมประชาธิปไตย” อันมีสหรัฐฯ เป็นชาติชั้นนำทั้งทางเศรษฐกิจ และความมั่นคง กับอีกฝ่ายหนึ่งคือ “ฝ่ายสังคมนิยมคอมมิวนิสต์” อันมี สหภาพโซเวียต และจีนเป็นชาติชั้นนำ

ในช่วงต้นรัชกาลนั้น สถานะของพระองค์ถูกรัฐบาลที่มาจากคณะราษฎรในห้วงเวลานั้นจำกัดบทบาท และหน้าที่ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2493 ที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการปฏิวัติยึดอำนาจจากจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม สถานะ และบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์จึงได้รับการยกระดับฟื้นคืนมาอีกครั้ง ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2503 ที่สถานะของพระมหากษัตริย์ได้รับการปกป้องที่ผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้อีกครั้งหนึ่ง และในปี พ.ศ. 2503 นี้เอง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ และพระราชวงศ์ฯ ได้เสด็จเยือนนานาอารยประเทศ เพื่อประชาสัมพันธ์ และเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี กับประเทศเพื่อนบ้าน และประเทศต่าง ๆ ที่สำคัญในโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจชั้นนำทางเศรษฐกิจ และเสรีประชาธิปไตย ครั้งนั้นทรงเสด็จกล่าวสุนทรพจน์ที่สภาองเกรส ทรงขอให้สหรัฐฯ สนับสนุนประเทศไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจ และความมั่นคง เพื่อที่ประเทศไทยจะพึ่งตนเองได้ตามพุทธดำรัสที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” และเพื่อประเทศไทยจะได้หลุดพ้นจากภัยอันเป็นคอมมิวนิสต์ ภายหลังทรงเสร็จสิ้นจากการเยือนสหรัฐอเมริกา ได้มีการสร้างถนนมิตรภาพไทย-สหรัฐอเมริกาขึ้น จากที่ใช้เวลาเดินทางจากกรุงเทพฯ ไป จ.นครราชสีมา เป็นเวลาเกือบ 10 ชั่วโมง ทำให้ใช้เวลาเพียง 3 ชั่วโมง และได้มีการเริ่มต้นทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้น ทำให้ประเทศไทยจากประเทศด้อยพัฒนา กลายเป็นประเทศกำลังพัฒนา จากเดิมมีรายได้ประชาชาติต่อหัวต่อคนเพียง 100 เหรียญสหรัฐฯ ปัจจุบันมีรายได้ต่อหัวต่อคนต่อปีที่ 6,000 เหรียญสหรัฐฯ ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามลำดับจนถึงปัจจุบัน แม้สภาวะทางการเมืองของไทยจะไม่มั่นคงก็ตาม

นอกจากการเยือนเพื่อกระชับความสัมพันธ์กับประเทศในแถบยุโรปแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงไม่ละเลยที่จะเยือนประเทศเพื่อนบ้าน ใกล้ชิด โดยวันที่ 18 - 21 ธันวาคม พ.ศ. 2502 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เยือน

สาขารัฐวิद्यาคณะเป็นครั้งแรก โดยมีประชาชนและนักเรียนชาวเวียดนามโบกธงชาติทั้งสองประเทศเผ่าๆ รับเสด็จ ด้วยความยินดี ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานหีบเครื่องเขียนถมทองแก่ประธานาธิบดี และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานผ้าไหมแก่ มาดาม โง ดินห์ นยู เป็นที่ระลึก นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เขียนอธิบายพระราชกรณียกิจในการเสด็จฯ เยือนนานาประเทศไว้ว่า ได้นำสู่การเปลี่ยนแปลง 2 ประการที่สำคัญ คือ 1) ภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัฐบาลไทย และประเทศไทย ในสายตารัฐบาลต่างประเทศ และสื่อมวลชนต่างชาติที่จะเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น และ 2) การรับรู้จากลัทธิคอมมิวนิสต์ที่เป็นผลโดยตรงจากสงครามเย็น อันนำไปสู่การให้ความสำคัญกับกองทัพเป็นสำคัญ ผลจากการเสด็จประพาสเหล่านี้ ไม่เพียงเป็นการประชาสัมพันธ์ประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการเสริมสร้างฐานะความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสายตานานาอารยประเทศอีกด้วย ซึ่งส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ของประเทศไทยว่าเป็นประเทศที่มีเสถียรภาพทางการเมืองอย่างมั่นคง

ต่อมาหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 สหรัฐฯแพ้สงครามในเวียดนาม เริ่มถอนกองกำลังทหารออกจากประเทศไทย และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไทยจึงได้รับการช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา น้อยลงไปตามลำดับ ในห้วงเวลานี้เองที่ไทยเริ่มหันไปเปิดสัมพันธ์ไมตรีกับจีนในสมัยรัฐบาลของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ในปี พ.ศ. 2518 ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ ในปี พ.ศ. 2523 นายเติ้ง เสี่ยวผิง ได้เดินทางมาเยือนไทยเพื่อทำการศึกษาหาแนวทางในการไปพัฒนาประเทศจีนให้เป็น “หนึ่งประเทศสองระบบ” กล่าวคือ เป็นประเทศสังคมนิยม ที่เปิดเสรีทางการค้า จากการที่จีนเป็นประเทศที่ใกล้ชิดกับไทยมาหลายร้อยปี มีความสัมพันธ์ในทางเครือญาติ ชาวจีนจำนวนมากอพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย มีลูกหลานเป็นเจ้าของธุรกิจที่ยิ่งใหญ่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก อีกทั้งแผ่นดินอันกว้างใหญ่ไพศาลของจีน มีประชากรถึง 1,400 ล้านคน

ในปี พ.ศ. 2523 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้ทรงเสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนเป็นครั้งแรก และเสด็จพระราชดำเนินทุกปีทุกมณฑลทุกภูมิภาคของจีน ทรงสานสัมพันธ์ไมตรีที่กระหว่างไทยกับจีนอย่างแน่นแฟ้น จนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงมีพระรับสั่งว่า “สมเด็จพระเทพรัตนฯ ทรงเป็นทูตจีนในประเทศไทย” ปัจจุบันขณะที่ประเทศไทยมีภาวะทางเศรษฐกิจที่ถดถอย แต่ก็ได้นักท่องเที่ยวจีนมาช่วยพยุงเศรษฐกิจไทยในยามยากนี้ปีละหลายแสนคน โดยเฉพาะที่พระบรมมหาราชวัง มีนักท่องเที่ยวชาวจีนซื้อบัตรเข้าชมพระบรมมหาราชวังมากถึงวันละประมาณ 18,000 คน และนี่คือ ผลอันมาจากพระ

ราชประศาสนศาสตร์ทางการต่างประเทศ ที่มีพระราชวงศ์ และโดยเฉพาะสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเป็นความต่อเนื่องในด้านการต่างประเทศของแผ่นดิน โดยจะกล่าวถึงในรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

4.2 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับการต่างประเทศของไทย

4.2.1 พระราชประวัติ

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นพระราชธิดาใน “พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร” และ “สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง” เป็นพระโสทรกนิษฐภคินีใน “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ ๑ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว” รัชกาลปัจจุบัน ทรงเสด็จพระราชสมภพเมื่อวันเสาร์ที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2498 ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต พระนาม “สิรินธร” มาจากสร้อยพระนามของ “สมเด็จพระปิตุจฉา เจ้าฟ้าวิไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร” ซึ่งเป็นสมเด็จพระราชปิตุจฉา (ป้า) ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ และทรงมีพระนามที่ข้าราชการบริพารเรียกทั่วไปว่า “ทูลกระหม่อมน้อย”

ในด้านการศึกษา ทรงศึกษาชั้นอนุบาล ถึงมัธยมศึกษาตอนปลายที่ โรงเรียนจิตรลดา ในบริเวณสวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ในปี พ.ศ. 2515 ทรงสอบไล่จบชั้นมัธยมปลาย ในแผนกศิลปะ ด้วยคะแนนสูงสุดของประเทศ ทรงศึกษาต่อที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในทางด้านประวัติศาสตร์ ในระดับปริญญาตรี แล้วทรงศึกษาต่อปริญญาโท ด้านจารึกภาษาตะวันออก (ภาษาสันสกฤต และภาษาเขมร) ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร ทรงทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “จารึกพบที่ปราสาทพนมรุ้ง” หลังจากนั้นทรงทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท” ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงทรงสำเร็จปริญญาโท ทรงเป็นมหาบัณฑิตทั้งที่มหาวิทยาลัยศิลปากร และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากนั้นทรงเข้าศึกษาที่ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย หรือสถาบันเอไอที ในหลักสูตรเทคโนโลยีการสำรวจข้อมูลระยะไกล เป็นเวลา 1 ภาคการศึกษา ทรงได้รับประกาศนียบัตรจากสถาบัน พระองค์ทรงนำไปประยุกต์ใช้ในการทำแผนที่จังหวัดนครราชสีมา จากนั้นทรงเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาเอก ที่คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรี

นครินทร์วิโรฒ ทรงทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” ทรงสำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. 2529

พระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางด้านอักษรศาสตร์และดนตรีไทย ซึ่งพระองค์ได้ทรงอนุรักษ์ และส่งเสริม ทรงอุปถัมภ์ในด้านศิลปวัฒนธรรมของประเทศ จากพระราชกรณียกิจดังกล่าว พระองค์จึงได้รับการทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระสมัญญาว่า “เอกอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย” นอกจากนี้พระองค์ยังทรงประกอบพระราชกรณียกิจในด้านต่างๆ อาทิ ด้านการศึกษา ด้านการพัฒนาสังคม โดยทรงมีโครงการ ในพระราชดำริส่วนพระองค์เป็นจำนวนหลายโครงการ โดยทรงเริ่มจากการมุ่งเน้นในการแก้ไขปัญหาในการขาดสารอาหารของเด็กในถิ่นทุรกันดาร และพัฒนาสู่การให้ความสำคัญทางด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาราษฎร

4.2.2 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับการต่างประเทศ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศครั้งแรก เมื่อมีพระชนมายุเพียง 5 พรรษา ในการ โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เยือนสหรัฐอเมริกา และประเทศในยุโรปอีก 13 ประเทศ อย่างเป็นทางการ รวมเวลาประมาณ 7 เดือนเศษ (14 มิถุนายน พ.ศ. 2503 - 18 มกราคม พ.ศ. 2504) และเมื่อมีพระชนมายุ 11 พรรษา ได้ตามเสด็จต่างประเทศอีกครั้ง ในการเสด็จฯ เยือนสหราชอาณาจักร เป็นการส่วนพระองค์ (7 กรกฎาคม - 7 ตุลาคม พ.ศ. 2509) เพื่อการเจริญสัมพันธไมตรี กับอาณาจักรประเทศ เพื่อให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จัก และยอมรับของชาวโลก ต่อมาในปีพ.ศ.2516 ขณะทรงศึกษาในมหาวิทยาลัย ได้ทรงรับพระราชทานอนุญาต ให้เสด็จเยือน รัฐกัณฑ์ ประเทศมาเลเซีย และในปีเดียวกันนั้นเอง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสด็จแทนพระองค์ไปทรงร่วมพระราชพิธีพระบรมศพ สมเด็จพระเจ้ากุสตาฟที่ 6 ณ กรุงสตอกโฮล์ม ราชอาณาจักรสวีเดน และในโอกาสนี้ ทรงเสด็จเยือน กรุงบรัสเซลส์ และลอนดอน การเสด็จเยือนต่างประเทศของกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ นอกจากจะเป็นการทรงงานเพื่อเสริมสร้างสัมพันธไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศแล้ว ยังเป็นโอกาสที่จะได้ทอดพระเนตรกิจการด้านต่าง ๆ วิธีชีวิตความเป็นอยู่ สังคมและวัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางวิทยาการ เทคโนโลยีในประเทศต่างๆ ได้ทรงพบปะบุคคลสำคัญ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำประเทศ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญในหลายสาขาวิชา และทรงนำความรู้จากประสบการณ์เหล่านั้นมาปรับใช้ในการทรงงาน ในประเทศไทย

ต่อไป ทรงเห็นว่าการศึกษาทั้งในประเทศและนอกประเทศ เป็น โอกาสที่จะได้ศึกษาความเป็นไปของธรรมชาติและสังคม ได้เรียนรู้ที่จะใช้เวลาที่มีอยู่ให้คุ้มค่า เพื่อรับใช้สังคมและประเทศชาติ การที่ได้ไปทีอื่นนอกจากบ้านเกิดเมืองนอนมีข้อดีคือ ได้ ทรงเห็นว่าคนอื่นเขาทำอย่างไร ได้ทรงทราบทัศนคติ และค่านิยมในสังคมปัจจุบันของประเทศนั้น นำมาซึ่งการพิจารณาส่วนที่ดี และเหมาะสมซึ่งอาจจะพอเข้ากับพื้นฐานมาลองปรับใช้กับประเทศไทยต่อไป

การเสด็จเยือนต่างประเทศในแต่ละครั้ง พระองค์จะทรงเลือกระยะเวลาที่ทรงว่างจากพระราชกิจภายในประเทศ และจะเตรียมพระองค์ล่วงหน้าก่อนอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวกับประเทศ และสถานที่ต่างๆ ที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของประชาชน ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับสถานที่ และสิ่งที่มีพระราชประสงค์จะทอดพระเนตร ทั้งหมดนี้สถานเอกอัครราชทูตไทยในแต่ละประเทศ จะจัดเตรียมข้อมูล เอกสาร หนังสือ และอื่นๆ ที่สามารถจัดถวายได้ ส่งเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวายก่อนเป็นการล่วงหน้า สำนักกราชเลขาธิการจะจัดทำเอกสารสังเกดประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศนั้น ๆ นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงศึกษาเป็นเบื้องต้นด้วย

การเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สามารถจำแนกออกได้เป็นหลายลักษณะดังนี้ (กองงานในพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ม.ป.ป)

1) เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ไปทรงร่วมงานพระราชพิธี และงานพิธีในต่างประเทศ

พ.ศ. 2516 ขณะมีพระชนม์ได้ 18 พรรษา เสด็จแทนพระองค์ไปร่วมงานพระราชพิธีพระบรมศพสมเด็จพระเจ้ากุสตาฟ ที่ 6 ณ กรุงสตอกโฮล์ม ราชอาณาจักรสวีเดน

พ.ศ. 2523 เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงร่วมงานพระราชพิธีส ถาปนาเจ้าฟ้าหญิงเบียทริกซ์ขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระราชินีแห่งเนเธอร์แลนด์ ณ กรุงอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์

พ.ศ. 2524 เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงร่วมงานพระราชพิธีอภิเษกสมรสเจ้าชายแห่งเวลส์ กับเจ้าหญิงไดอาน่า ณ กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร

พ.ศ. 2536 เสด็จฯ แทนพระองค์ทรงร่วมงานพิธีศพแคนต์แห่งบาร์เซโลน่า พระบิดาสมเด็จพระราชาธิบดีฮวนคาร์ลอส แห่งสเปน และเสด็จฯ แทนพระองค์ทรงร่วมพิธีพระบรมศพสมเด็จพระราชาธิบดีโฆเซแห่งเบลเยียม

พ.ศ. 2543 เสด็จฯ แทนพระองค์ส่งร่วมในพระราชพิธี พระศพสมเด็จพระจักรพรรดินีนางาโก ฌ ประเทศญี่ปุ่น

พ.ศ. 2544 เสด็จฯ แทนพระองค์ไปส่งรางวัลคุณงามความดี ฌ วัดกุสินารา เลขาธิการรัฐอุตรประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย และในปีเดียวกันนี้ได้เสด็จฯ แทนพระองค์ ไปทรงรับรางวัลถ้วยรางวัล “Franklin Delano Roosevelt International Disability Award” ประจำปี 2544 ฌ องค์การสหประชาชาติ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา

พ.ศ. 2547 เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงร่วมงานพระราชพิธีพระศพสมเด็จพระชนนีจูเลียนาแห่งเนเธอร์แลนด์ วันที่ 29 – 30 เมษายน พ.ศ. 2556 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปทรงร่วมพระราชพิธี เจ้าชายวิลเลม อเล็กซานเดอร์ มกุฎราชกุมารแห่งเนเธอร์แลนด์ เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระราชาธิบดีแห่งเนเธอร์แลนด์ ฌ กรุงอัมสเตอร์ดัม ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์

2) เสด็จฯ ไปทรงร่วมการประชุม หรือสัมมนา อาทิ

พ.ศ. 2526 เสด็จฯ ไปทรงร่วมการประชุมผู้นำสภากาชาด สภาเสี้ยววงเดือนแดง กลุ่มประเทศอาเซียน ครั้งที่ 5 ที่ประเทศมาเลเซีย ในฐานะอุปนายิกาผู้อำนวยการสภากาชาดไทย และหัวหน้าคณะผู้นำสภากาชาดไทย

พ.ศ. 2531 เสด็จฯ ไปทรงร่วมการประชุมคณะกรรมการคัดเลือกหนังสือสำหรับเยาวชนแห่งชาติ และทรงเป็นกรรมการตัดสินหนังสือดีเด่นสำหรับเยาวชนทั่วโลก ฌ เมืองโบโลญญา สาธารณรัฐอิตาลี

พ.ศ. 2545 เสด็จไปทรงร่วมการสัมมนาทางวิชาการระหว่างประเทศว่าด้วยการให้การศึกษาหลังประถมศึกษาแก่ผู้ลี้ภัยครั้งที่ 1 ฌ นครเจนีวา สมาพันธรัฐสวิส

พ.ศ. 2558 เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน ทรงเปิดการสัมมนาในหัวข้อ "พัฒนาการและความคิดริเริ่ม เนื่องในโอกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ 60 พรรษา และการครบรอบ 40 ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต ไทย-จีน" ฌ มหาวิทยาลัยปักกิ่ง

3) เสด็จฯ ไปทรงรับรางวัลเกียรติยศ หรือตำแหน่งเกียรติยศ

พ.ศ. 2534 เสด็จฯ ไปทรงรับรางวัลแมกไซไซ สาขาบริการชุมชน จากมูลนิธิรามอน แมกไซไซ ณ กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์

พ.ศ. 2537 เสด็จฯ ไปทรงรับรางวัลรามอน แมกไซไซ สาขาบริการสาธารณะ ประจำปี พ.ศ. 2534 มูลนิธิรามอน แมกไซไซ ทูลเกล้าฯ ถวาย โดยทรงเข้ารับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล ณ ศูนย์วัฒนธรรมฟิลิปปินส์ กรุงมะนิลา สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2534

พ.ศ. 2542 สมาคมวัฒนธรรมอิตาลีเยน (The Italian Cultural Association) ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล “The Arcangelo Cultural Prize” ด้วยสมเด็จพระรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนับสนุนในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างอิตาลีและไทยอย่างต่อเนื่อง

พ.ศ. 2547 เสด็จฯ ไปส่งรับตำแหน่งทูตพิเศษของโครงการอาหารโลกแห่งองค์การสหประชาชาติ ณ กรุงโรม สาธารณรัฐอิตาลี

พ.ศ. 2548 เสด็จฯ ไปทรงรับรางวัล “อินทிரากานธี เพื่อสันติภาพ การลดอาวุธ และการพัฒนา” ประจำปี 2547 ณ กรุงนิวเดลี สาธารณรัฐอินเดีย

พ.ศ. 2549 รัฐบาลสาธารณรัฐชิลี ทูลเกล้าฯ ถวาย เหรียญเกียรติยศ The International Presidential Honor Medal for Centenary of Pablo Neruda สำหรับผลงานที่โดดเด่นในการส่งเสริมวรรณกรรม ภาษา วัฒนธรรม และศิลปะ

4) เสด็จฯ ในฐานะพระราชอาคันตุกะ หรืออาคันตุกะของรัฐบาลอย่างเป็นทางการ

เป็นการเสด็จฯ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของประมุขของประเทศ หรือผู้นำรัฐบาล เพื่อเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ และนอกจากนี้ ด้วยพระวิริยะอุตสาหะในการศึกษาเรียนรู้ทุกเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ รวมทั้งทรงพระปรีชาสามารถในการส่งเสริมพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรให้ดีขึ้นในทุกด้าน ทั้งการดูแลสุขภาพ การศึกษาของเด็กและเยาวชน การสังคมสงเคราะห์ ตลอดจนส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชนชาวไทย รวมถึงประชาชนในต่างประเทศที่ด้อยโอกาสอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานรัฐบาลและมหาวิทยาลัยในต่างประเทศหลายแห่ง จึงได้ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์ และพระเกียรติคุณแด่พระองค์มากมายหลากหลายด้าน ที่สำคัญ อาทิ

พ.ศ. 2530 เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐอินเดีย ทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณกวีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวรรณคดี (สันสกฤต) จากมหาวิทยาลัยเคลี

พ.ศ. 2534 เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐเกาหลี สาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของรัฐบาลทั้ง 3 ประเทศ

โอกาสนี้ ทรงรับทูลเกล้าฯ ถวายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขา
สังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยจุงอัง

พ.ศ. 2547 ทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จากระบบ
ออสเตรีย

พ.ศ. 2558 เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐ ทาจิกิสถาน ทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวาย
ปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาประวัติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติทาจิก

5) เสด็จฯ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของสถาบันราชการ หรือสถาบันเอกชน

พ.ศ. 2532 เสด็จฯ เยือนราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญ
ของสถาบัน ไอทีซี และเป็นพระราชอาคันตุกะส่วนพระองค์ของสมเด็จพระราชินีนาถแห่ง
เนเธอร์แลนด์ เสด็จเยือนราชอาณาจักรนอร์เวย์ เพื่อทรงเปิดพิพิธภัณฑ์เมืองนอร์ดแลปป์ ตามคำ
กราบบังคมทูลเชิญของสโมสรโรตารี กรุงเทพมหานคร โดยได้รับความร่วมมือจากสโมสรโรตารี
นอร์เวย์ และในคราวเดียวกันทรงได้รับเชิญจากพระเจ้า โอลาฟที่ 5 แห่งนอร์เวย์ ให้เข้าเฝ้าฯ และรับ
พระราชทานเลี้ยงพระกระยาหารกลางวัน

พ.ศ. 2534 เสด็จฯ เยือนประเทศบรูไน เพื่อทอดพระเนตร โครงการอนุรักษ์ป่า
เขตร้อนของบรูไน และทรงได้รับเชิญให้เป็นแขกของรัฐบาลในครั้งนั้น

พ.ศ. 2553 เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน ตามคำกราบบังคมทูลเชิญ
ของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยเสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานในพิธีเปิดโรงเรียน
พระราชทานประถมศึกษาเขียนเผิงถู่ ลีรินธร เมืองหมิงหยาง

พ.ศ. 2554 เสด็จฯ เยือนสหราชอาณาจักร ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของประธาน
คณะกรรมการประจำคณะเอเชียและตะวันออกกลางศึกษา เพื่อทรงเยือนมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ทั้ง
จะทรงร่วมงานฉลองครบรอบ 20 ปี คนตรีไทยในสหราชอาณาจักร ณ มหาวิทยาลัยลอนดอน ใน
โอกาสครบ 20 ปี ของการก่อตั้งชมรมคนตรีไทยแห่งสหราชอาณาจักร ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

6) เสด็จฯ ในฐานะพระราชอาคันตุกะส่วนพระองค์ของประมุขประเทศต่าง ๆ

เช่น การเสด็จฯ ไปเฝ้าสมเด็จพระราชาธิบดี ตามคำเชิญ หรือตามที่มีพระราชประสงค์จะ
เสด็จฯ ไปเฝ้าในโอกาสต่าง ๆ ระหว่างที่เสด็จฯ เยือนประเทศอื่น ๆ ในยุโรป หรือการเสด็จฯ เยือน
ราชอาณาจักรกัมพูชาโดยเป็นพระราชอาคันตุกะของสมเด็จพระเจ้านโรดมสีหนุ

7) เสด็จฯ โดยพระราชประสงค์ส่วนพระองค์ เช่น

พ.ศ. 2544 เสด็จฯ ไปทรงศึกษาภาษาจีน ณ มหาวิทยาลัยปักกิ่ง สาธารณรัฐ
ประชาชนจีน

พ.ศ. 2545 เสด็จฯ ไปทรงศึกษาภาษาเยอรมัน ณ สถาบันเกอเธ่ เมืองเกิตติงเงิน สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศนั้น กำหนดการเสด็จพระราชดำเนินที่ทรง สนพระราชหฤทัยและขาดไม่ได้คือ การเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะและวัฒนธรรม รวมทั้งสถาบันการศึกษา และ วิทยงานด้านต่างๆ ที่แต่ละประเทศเชี่ยวชาญ ทำให้พระองค์ทรงได้รับความรู้ และประสบการณ์ด้าน ต่างๆ เป็นอันมาก การที่ทรงเสด็จพระราชดำเนิน ประเทศต่างๆ เป็นระยะเวลาอันยาวนานติดต่อกัน ในหลายประเทศนั้น ด้วยพระองค์ทรงมีพระราชปณิธานที่จะนำความรู้ และประสบการณ์มาใช้ให้ เป็นประโยชน์แก่ประเทศและประชาชนชาวไทย นอกเหนือไปจากที่เป็นการกระชับความสัมพันธ์ อันดีระหว่างพระราชวงศ์และระหว่างประเทศ ในการเสด็จพระราช ดำเนินเยือนสถานที่ต่างๆ นอกจากจะทรงซักถามจนเข้าพระทัยถ่องแท้แล้วยังโปรดการจดบันทึกความรู้ไว้ด้วย ภาพที่ทรงถือ สมุดจดบันทึกไว้ในพระหัตถ์อยู่เสมอ นับว่าเป็นภาพที่ชินตาของบุคคลทั่วไป ทั้งในและ ต่างประเทศ จนทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญาจากหนังสือพิมพ์ฝรั่งเศสว่า “เจ้าฟ้านักดูงาน” (Le Princesse Stagiare)

4.3 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และรางวัล “รัฐมิตรภาพ”

เหรียญรัฐมิตรภาพ ถอดความหมายจาก “友谊勋章” (โหย่วอีซุนจาง) คือ เหรียญตรา แห่งมิตรภาพ “友谊” หรือมิตรภาพในภาษาจีน ในความคิดสังคมนิยมโดยเฉพาะสำหรับจีน ถือเป็นคำที่แฝงความหมายลึกซึ้ง โดยเขาจะให้ความสัมพันธ์กับ “มิตรภาพ” เป็นอันดับหนึ่งเสมอ ดัง คำพูดที่เรามักได้ยินมาตลอดในแวดวงกีฬาว่า “友谊第一，比赛第二” (โหย่วอีดีอี ปี้ไช่ดีเอ้อร์) คือ มิตรภาพอันเป็นอันดับหนึ่ง แข่งขันเป็นรอง หรือนัยของ “ราคามิตรภาพ” ที่จีนเคยยอม โอนยึดหยุ่นในการซื้อขายสำหรับมิตรประเทศ จึงเป็นที่น่าสังเกต แม้แต่ในยุคจีนใหม่และเริ่มมี ห้างสรรพสินค้าแห่งแรก คำว่า “มิตรภาพ” ก็ถูกนึกถึงและนำมาใช้เป็นชื่อห้าง “友谊商店” (โหย่วอีซางเตียน) ในกรุงปักกิ่ง ซึ่งเป็นห้างสรรพสินค้าแห่งแรกของจีน ทำหน้าที่เหมือน “ประตู ด้อนรับ” แยกบ้านแขกเมืองที่เป็นมิตรจากทั่วโลก โดยเฉพาะในยุคเริ่มการเปิดประเทศของจีน เหล่านี้แสดงให้เห็นชัดเจนถึงความสำคัญนี้ในกระบวนการความคิดของจีน ดังนั้น คำว่ามิตร ใน บริบทแนวคิดสังคมนิยมแบบจีน จึงมีความหมายพิเศษ คือ เมื่อจีนถือเป็น “老朋友” (หล่าเวิง

โห้ว) คือเพื่อนเก่าหรือมิตรแท้แล้ว เขาก็จะยอมรับและเชิดชู ถือเป็นมิตรตลอดไป นอกจากความสำคัญ 70 ปีและนัยความหมายชื่อรางวัลในโอกาสสำคัญพิเศษดังกล่าวข้างต้นแล้ว การทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญตราแห่งมิตรภาพ หรือรัฐมิตรภรณ์ โดยประธานาธิบดี จิ้นผิง แห่งสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสครบรอบ 70 ปี การสถาปนาประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ยังมีความหมายพิเศษหลายประการ กล่าวคือ

ประการแรก เหรียญรางวัลหรืออิสริยาภรณ์รัฐมิตรภรณ์นี้ เป็นการทูลเกล้าฯ ถวายโดยประมุขแห่งรัฐ คือ ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน นายสี จิ้นผิง จึงถือได้ว่าเป็นการทูลเกล้าฯ ถวายพระเกียรติยศให้อย่างสูงสุด ต่างกับรางวัลอื่น ๆ ที่อาจมอบโดยผู้นำองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ หรือแม้แต่จะโดยฝ่ายบริหารหรือหัวหน้ารัฐบาลระดับนายกรัฐมนตรี ก็จะถือว่ายังไม่สูงสุดและความสำคัญไม่ถึงระดับนี้

ประการที่สอง สถานที่จัดการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลครั้งนี้ จัดขึ้นที่มหาศาลาประชาชนในกรุงปักกิ่ง ถือว่าเป็นสถานที่สำคัญที่สุดและทรงเกียรติที่สุด เพราะเป็นศูนย์กลางหลักของอำนาจการบริหารราชการแผ่นดิน อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของรัฐสภาคือ สมัชชาประชาชนแห่งชาติจีน เป็นสถานที่จัดรัฐพิธีและการประชุมสำคัญๆ ในระดับประเทศและรัฐบาลกลาง เป็นสถานที่ที่ทั้งประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีของสาธารณรัฐประชาชนจีนออกงานรัฐพิธีรับแขกเมือง และประธานาธิบดีออกกรับเอกอัครราชทูตที่มาขึ้นสาส์นตราตั้งจากประมุขของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก นอกจากนี้ ภายในมหาศาลาประชาชน ยังประกอบด้วยห้องประชุมเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของทุกมณฑลและเขตปกครองตนเองทั้งหมด ในจีน ดังนั้น จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในเชิงสัญลักษณ์รูปแบบและเนื้อหาของการจัดถวายรางวัลฯ ในครั้งนี้

ประการที่สาม น่าสังเกตว่า แกรับเชิญที่เข้าร่วมในพิธีถวายรางวัลฯ ครั้งนี้ นอกจากบุคคลสำคัญในแวดวงต่าง ๆ ของจีนที่มีคุณูปการใหญ่หลวงตลอดมาตั้งแต่การก่อตั้งประเทศแล้ว ที่สำคัญที่สุดคือ ยังจัดขึ้นต่อหน้าผู้นำสูงสุดของประเทศทั้ง 7 คน ที่เป็นสมาชิกกรรมการประจำของคณะกรรมการเมืองพรรคคอมมิวนิสต์จีน คือ (1) ประธานาธิบดีสี จิ้นผิง (2) นายหลี่ เค่อเฉียง นายกรัฐมนตรี (3) นายลี่ จ้านชู่ ประธานสมัชชาประชาชนแห่งชาติจีน หรือตำแหน่งประธานรัฐสภา (4) นายวัง หย่ง ประธานสภาที่ปรึกษาทางการเมืองประชาชนแห่งชาติจีน ตำแหน่งประธานวุฒิสภา (5) นายหวัง สู่หนิง กรรมการประจำกรรมการเมืองคูด้านอุตสาหกรรมพรรคฯ (6) นายจ้าว เล่อจี้ กรรมการประจำกรรมการเมือง และเลขาธิการกรรมการตรวจสอบวินัยพรรคฯ (7) นายหาน เจิ้ง กรรมการประจำกรรมการเมืองและรองนายกรัฐมนตรี ซึ่งโดยทั่วไป หากไม่ใช่รัฐพิธีที่พิเศษสุดหรือเป็นการประชุมระดับสูงสุดของพรรคคอมมิวนิสต์จีนแล้ว เราจะไม่เห็นผู้นำสูงสุดทั้ง 7 ปรากฏตัวพร้อมกันเช่นนี้ นอกจากนี้ ยังมีรองประธานาธิบดีหวัง ฉีซาน ซึ่งเป็น

“มือปราบคอร์รัปชัน” คู่กายของประธานาธิบดี สี จิ้นผิง ตั้งแต่สมัยแรกร่วมอยู่ด้วย โดยสรุป ผู้นำทั้งหมดที่เป็นศูนย์กลางอำนาจของจีนต่างมาร่วมเป็นสักขีพยานอย่างครบถ้วนทุกองค์ประกอบในการถวายฯ รางวัลครั้งนี้ด้วย

ประกาศสุดท้าย เหนือกว่าสิ่งอื่นใด สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับการถวายพระเกียรติอย่างสูงให้ทรงมีพระราชดำรัสเป็นภาษาอังกฤษและภาษาจีนในนามผู้รับรางวัลที่เป็นชาวต่างชาติทั้งหมด หลังการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล ซึ่งพระองค์ทรงกล่าวถึงความรู้สึกปลื้มปิติและเป็นเกียรติยิ่งกว่าเหรียญรางวัลมิตรภาพที่รัฐบาลจีนทูลถวายฯ ทรงกล่าวถึงการก่อำเนินของสาธารณรัฐประชาชนจีนเมื่อ 70 ปีที่แล้ว และสามารถพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยจนกลายเป็นประเทศหลักที่สำคัญทางเศรษฐกิจโลกปัจจุบันว่า เป็นเหตุการณ์สำคัญของประวัติศาสตร์โลกยุคใหม่ ทรงเน้นถึงการพัฒนาศาสนาสร้างสรรค์ในความสัมพันธ์ทุกมิติกับจีนที่จะยังประโยชน์และความสงบสุขไม่เฉพาะต่อสองฝ่าย แต่หมายรวมถึงมวลมนุษยชาติโดยรวม ทรงชื่นชมความเพียรพยายามมุ่งมั่นของรัฐบาลและประชาชนจีน ในการฟันฝ่าเอาชนะอุปสรรคปัญหาความยากลำบากทั้งปวง จนสามารถสร้างสรรค์ประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองได้เช่นทุกวันนี้ ในระหว่างทรงมีพระราชดำรัสเป็นภาษาจีน สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยังได้ทรงยกบทกวีมีชื่อของจีนขึ้นกล่าวเปรียบเปรยความสัมพันธ์ของจีนกับต่างประเทศว่า แม้ห่างด้วยระยะทางไกลก็มิอาจขวางกั้นความสัมพันธ์ให้มาใกล้ชิด รวมทั้งบทกวีที่เน้นให้เห็นถึงความสำเร็จที่เกิดจากความสมัครสมานแห่งพลังและสติปัญญา ทรงแสดงความยินดีและกล่าวอวยพรในโอกาสครบรอบ 70 ปีของการก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีน ให้ประเทศและประชาชนจีนเจริญรุ่งเรืองมั่นคงมั่งคั่งสืบไป

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นหนึ่งในหกชาวต่างชาติที่ได้รับรางวัลเหรียญมิตรภาพ ซึ่งเป็นสีทองและสีน้ำเงิน “สื่อความหมายมิตรภาพอันยืนยาวระหว่างประชาชนจีนและประชาชนโลก” ชาวต่างชาติอีก 5 รายที่ได้รับรางวัลดังกล่าวประกอบด้วย นายราอูล คาสโตร ผู้นำคิวบา นายซาลิม อาเหม็ด ซาลิม อดีตนายกรัฐมนตรีแทนซาเนีย นางกาลินา คูลิโกวา รองประธานสมาคมมิตรภาพรัสเซียจีน นายฌอง ปีแอร์ ราฟาแรงแรง อดีตนายกรัฐมนตรีฝรั่งเศส และ นางอิซาเบล ครูก ศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์ชาวแคนาดา ดังนั้น สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงเป็นชาวเอเชียหนึ่งเดียวที่ได้รับถวายรางวัลดังกล่าวจากรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนในโอกาสสำคัญครั้งนี้ จากการที่จีนมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับ 180 ประเทศทั่วโลก และปัจจุบันมีสำนักงานการทูตต่างประเทศในจีน รวมถึง 256 แห่ง และองค์กรตลอดจนหน่วยงานระหว่างประเทศอีกมากมาย

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเยือนจีนถึง 49 ครั้งในรอบ 40 ปีที่ผ่านมา เสด็จเยือนจีนครั้งแรกสุดเมื่อปี พ.ศ. 2524 ตามคำกราบทูลเชิญของรัฐบาลจีน และครั้งล่าสุดคือการเสด็จไปรับการถวายอิสริยาภรณ์รัฐมิตราภรณ์เมื่อปลายเดือนกันยายน พ.ศ. 2562 หากนับรวบเฉพาะวันเวลาเสด็จฯ ที่ประทับอยู่ในจีนก็คงยาวนานกว่าครึ่งปี ช่วงปี พ.ศ. 2544 พระองค์เคยเสด็จไปทรงศึกษามหาวิทยาลัยปักกิ่ง และทรงเล่าด้วยความภาคภูมิใจพระทัยในฐานะ “นักเรียนนอก” ที่ทรงใช้ชีวิตอย่างนักศึกษาระดับปริญญาตรีไป พระองค์เคยเสด็จฯ ทุกมณฑลในแผ่นดินใหญ่จีน และสถานที่ที่เคยเสด็จฯ มีมากกว่าผู้นำจีนหลายคน ซึ่งเรื่องนี้ ประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ได้เล่าให้นายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ฟังในโอกาสเยือนจีน เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2557 ว่า สถานที่ที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ เคยเสด็จฯ มีมากกว่าที่ประธานาธิบดีสี จิ้นผิง เองเคยไปเสียดีก พระองค์เสด็จฯ เยือนจีนต่อเนื่องยาวนานร่วม 40 ปี เพื่อมุ่งสร้างและสืบสานความสัมพันธ์ทั้งกับผู้นำทุกระดับและกับประชาชนจีนอย่างต่อเนื่อง สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นพระองค์เดียวในประวัติศาสตร์การทูตไทยที่เคยพบผู้นำสูงสุดของจีนถึง 4 ใน 5 รุ่น ตั้งแต่รุ่นที่ 2 คือนายเติ้ง เสี่ยวผิง ลงมา รุ่นที่ 3 นายเจียงเจ๋อหมิน รุ่นที่ 4 นายหู จิ่นเทา จนถึงผู้นำจีนปัจจุบันรุ่นที่ 5 คือประธานาธิบดีสี จิ้นผิง กล่าวได้ว่า ทุกวันนี้ไม่มีผู้นำระดับสูงของจีนคนใดที่ไม่รู้จักสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในพระนาม “诗琳通公主” (ชื่อหลินทง กงจู) หรือ “เจ้าหญิงสิรินธร” คำว่า “กงจู” คือ “เจ้าหญิง” โดยคนจีนปัจจุบันรู้จักความเป็นธรรมดาสามัญของ “กงจู” ผ่านองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งย่อมแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับภาพลักษณ์เจ้าหญิงจีนโบราณที่คนรุ่นใหม่ในจีนรับรู้ผ่านสื่อภาพยนตร์โทรทัศน์หรือสื่อสังคม

ในอดีต พระอาจารย์จีน 12 คนที่เคยถวายการสอนร่วมกันเขียนหนังสือเกี่ยวกับความประทับใจที่มีต่อพระองค์ โดยสรุป พระอาจารย์ทุกคนมีความประทับใจในพระองค์ท่านที่เป็นเจ้าหญิงของประชาชน ทรงเรียบง่ายไม่ถือพระองค์ ทรงนึกถึงผู้อื่นเสมอ มีพระทัยโอบอ้อมอารี ทำให้คนจีนสามัญธรรมดาที่ไม่มีสิ่งนี้มากกว่าร้อยปี ได้รับรู้ถึงความเป็นจริงส่วนนี้โดยผ่านพระจริยวัตรอันงดงามเป็นเอกลักษณ์ของพระองค์ท่าน ช่วงเสด็จฯ จีนเดือนเมษายน พ.ศ. 2557 ทรงทำ “เซอร์ไพรส์” โดยเสด็จฯ บ้านพระอาจารย์เพื่อทรงลองชิมอาหารเข้าดั้งเดิมแบบปักกิ่ง ทรงร่วมเดินออกกำลังกายกับบรรดาชาวบ้านในสวนสาธารณะ “รื่อถาน” แถวสถานเอกอัครราชทูตฯ และปีก่อน

หน้านั้น ยังเคยเสด็จ ๆ คั่นคั่น ไปลองชิมเบ็ดปักกิ่งตำรับดั้งเดิมขนานแท้ที่ร้าน “ลิ้นวิน” ในตรอกชอกชอยกรุงปักกิ่ง สร้างความปลื้มปิติให้เจ้าของร้านและความเอื้อรื้อรอยให้ชาวคณะที่ติดตาม

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นที่ยอมรับของบรรดาผู้นำจีนหลายรุ่นและประชาชนอย่างกว้างขวาง และมีนัยสำคัญถึงระดับนี้ เป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา พระองค์ทรงมีเป้าหมายชัดเจนตั้งแต่ต้น ทรงเริ่มศึกษาภาษาจีนเมื่อพระชนมายุ 26 เรื่องนี้แม้เคยออกพระองค์ตอนนั้นว่า เริ่มเรียนตอนอายุเยอะ แต่จนถึงปัจจุบัน ก็ยังทรงเรียนภาษาจีนทุกเช้าวันเสาร์ เรียนวันละ 3 ชั่วโมง แม้จะทรงมีพระราชกรณียกิจมากมายเพียงใดก็ตาม รัฐบาลจีนส่งอาจารย์มาถวายการสอนแล้วกว่า 12 คน ทรงแน่วแน่เรียนภาษาจีนอย่างต่อเนื่อง เพราะทรงทราบว่า ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะเข้าถึงคนจีนในทุกระดับ ทุกวันนี้ พระองค์รับสั่งกับทั้งผู้นำระดับสูงสุดของจีนจนถึงชาวบ้านธรรมดาอย่างคล่องแคล่วเป็นภาษาจีน เป็นการ “สื่อโดยไม่ผ่านล่าม” ผู้ฟังจึงรับรู้เข้าใจพร้อมรับสัมผัสความรู้สึกจากพระองค์โดยตรง ช่วงเกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ในจีนปี พ.ศ. 2551 พระองค์ทรงบริจาค 10 ล้านหยวน ตั้งโรงเรียนให้เด็กยากจนที่ได้รับผลกระทบเดือดร้อนที่เสฉวน ทรงติดตามงานให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง พระองค์ทรงสนพระทัยติดตามความเป็นไปทุกด้าน ตั้งแต่การศึกษาวิจัยพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชน จนถึงการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ล้ำหน้าต่าง ๆ ในจีน ทุกวันนี้ผู้นำจีนทราบว่า สิ่งที่ทรงสนพระทัยที่สุดในการเสด็จ ๆ จีนของพระองค์ท่านไม่ใช่สถานที่ท่องเที่ยว แต่เป็นสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีล้ำหน้าต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นรี โมท เช่นชิงที่ อุฮั่น นาโน เทคโนโลยีที่มหาวิทยาลัยปักกิ่ง การมีส่วนร่วมงานสำรวจขั้วโลกใต้ งานวิจัยพัฒนาเทคโนโลยีด้านการเกษตร สมัยใหม่ การบริหารจัดการน้ำ รวมถึงงานด้านการศึกษาและวรรณกรรมต่าง ๆ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานพัฒนาและยกระดับความร่วมมือพัฒนาการศึกษาและบุคลากรนั้น ทรงให้ความสำคัญที่สุด พระองค์พระราชทานทุนการศึกษาส่วนพระองค์ ให้นักศึกษาไทยไปเรียนในจีนหลากหลายสาขา ไม่ใช่แค่เรื่องภาษา แต่ทรงมุ่งเน้นให้ศึกษาทุกด้านทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีที่จีนมีความก้าวหน้า นอกจากนี้ ยังมีโครงการแลกเปลี่ยนยุวชนที่พระองค์ท่านให้ความสำคัญทรงริเริ่มให้มีและได้รับการสนับสนุน โดยตรงจากประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ที่เคยหยิบยกขึ้นหารือกับพระองค์ เพราะเห็นเป็นพื้นฐานสำคัญของความเข้าใจ ความร่วมมือระหว่างกันในระยะยาว

ก่อนหน้านี้นี้ในปี พ.ศ. 2552 หลังการก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนครบ 60 ปี ในการจัดกิจกรรมเพื่อคัดเลือก “十大中国缘” (สื่อต่างชาติอู๋หยวน) “มหามิตร 10 อันดับของจีน” ทางสถานีวิทยุ CRI หรือ China Radio International สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพ

รัตน์ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในขณะที่นั้นได้รับทราบ โหวตจากประชากรอินเทอร์เน็ตจีนถึง 15 ล้านเสียง ให้เป็น 1 ใน 10 ของมหามิตรต่างชาติทั่วโลกที่คนจีนรู้จักดีที่สุดในรอบ 60 ปี เขาใช้คำว่า “จงกั๋วหยวน” ซึ่งจีนถือเป็นมิตรแท้ที่ผูกพันโดยพรหมลิขิตหรือบุพเพฯ ที่น่ากล่าวถึงในส่วนนี้คือ ความสนพระทัยจีนของพระองค์ท่านทุกเรื่อง เป็นความสนพระทัยอย่างแท้จริงต่อเนื่อง สิ่งที่ผู้นำจีนหรือคนจีนพูดถึงพระองค์ท่านคือ ทรงมี “感情” (ก่านฉิง) หรือ ความสนใจผูกพันที่เป็น “Passion” กับจีนอย่างแท้จริง การที่ทรงมี “Passion” กับสิ่งที่ทรงทำมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างมาก เช่น โดยผ่านการมุ่งมานะศึกษาและแปลหนังสือจีนหลากหลายประเภทที่สะท้อนภาพเป็นของแต่ละยุคสมัย พระองค์ไม่เพียงศึกษารอบรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีจีน ทรงเรียนเขียนพู่กันจีนจนปัจจุบันกลายเป็นสื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นเอกลักษณ์ สิ่งเหล่านี้ต้องมาจากความรู้สึกผูกพันซึ่งชอบภายในอย่างแท้จริงจึงจะสามารถยื่นหยัดต่อเนื่องและทำออกมาได้ดี การที่ทรงสามารถ “เข้าถึง” ทุกวงการในจีน จึงปรากฏผลชัดเจนเมื่อมีการโหวตทางอินเทอร์เน็ต

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า รางวัล “10 มหามิตรจีน” ที่ได้รับการโหวตถวายนับเป็นการยอมรับอย่างกว้างขวางในส่วนของภาคประชาชนผ่านสื่อสังคมจีน สำหรับรางวัล “รัฐมิตรภรณ์” ที่ได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายฯ โดยประธานาธิบดีจีน จึงถือว่าการยอมรับและถวายเกียรติสูงสุดจากภาครัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ถือเป็น 2 ด้านของ “เหรียญแห่งมิตรภาพไทยจีน” ที่ประกอบขึ้นมาจากภาครัฐและประชาชนอย่างแท้จริง ที่สำคัญ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงยื่นหยัดยึดมั่นตลอดมาคือการมุ่งสร้างความสัมพันธ์ไทยจีนในภาพรวม ทั้งรูปแบบและเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ อยู่เหนือความผันแปรและการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จึงสามารถพิสูจน์มาแล้วตลอดระยะเวลา 40 ปี ว่าเป็นประโยชน์และเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการดำเนินความสัมพันธ์ไทยจีนของทุกรัฐบาลที่เปลี่ยนเข้ามา สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรงเป็นเสมือน “เสาหลัก” และ “สะพานเชื่อม” ที่สำคัญยิ่งของมิตรภาพและความสัมพันธ์ไทยจีนอย่างแท้จริง คุณูปการที่ชาติมิได้ในส่วนนี้ของพระองค์ท่าน เป็นสิ่งที่ผู้นำจีนทุกคนชื่นชมและกล่าวยกย่องมากมา โดยตลอด จึงทรงเป็นแบบอย่างและแรงบันดาลใจให้ทั้งสองฝ่ายหาทางพัฒนาต่อยอด ขยายเพิ่มพูนความสัมพันธ์ไทยจีนให้เกิดเป็นประโยชน์ร่วมที่ยั่งยืนสืบไป

4.4 ราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และโครงการในพระราชดำริฯ (บางส่วน)

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศครั้งแรกเมื่อมีพระชนมายุเพียง 5 พรรษา ในการ โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เยือนสหรัฐอเมริกาและประเทศในยุโรปอีก 13 ประเทศ อย่างเป็นทางการ รวมเวลาประมาณ 7 เดือนเศษ และเมื่อทรงพระเจริญวัยทรงได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เสด็จฯ เยือนต่างประเทศ ทั้งโดยร่วมทางไปกับพระเชษฐา พระภคินี และทรงดำเนินด้วยพระองค์เอง

การเสด็จฯ เยือนต่างประเทศของพระองค์ นอกจากจะเป็นการทรงงานเพื่อเสริมสร้างสัมพันธไมตรีและความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศแล้ว ยังเป็นโอกาสที่จะได้ทอดพระเนตรกิจการด้านต่าง ๆ ชีวิตความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยีในแต่ละประเทศ ได้ทรงพบปะบุคคลสำคัญ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำประเทศ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ในหลายสาขาวิชา และนำความรู้จากประสบการณ์เหล่านั้นมาปรับใช้ในการทรงงานในประเทศไทย

ผู้วิจัยศึกษาสำรวจ โครงการพระราชดำริต่าง ๆ ที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริให้ก่อตั้งขึ้น แม้โครงการเหล่านั้นจะไม่ได้ระบอบอย่างเจาะจงว่าเป็นผลพวงมาจากความรู้ที่ได้จากการทรงงานในต่างประเทศ ณ ขณะเวลาใด แต่จำนวนและคุณภาพของโครงการในพระราชดำริต่างๆ ก็ทำให้ผู้วิจัยนึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน เพราะโครงการในพระราชดำริเหล่านั้นล้วนเป็นไปเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาคณะ เพื่อมุ่งความผาสุกให้แก่ประเทศไทยทั้งสิ้น แต่เนื่องจาก วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ ไม่ได้เน้นศึกษารายละเอียดของโครงการในพระราชดำริเหล่านั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอเพียงภาพรวมของแต่ละโครงการดังนี้

4.4.1 โครงการ โรงเรียนต้นแบบ การเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมตามพระราชดำริฯ เป็นการนำการศึกษาแบบ STEM Education มาเป็นแนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี ในโรงเรียน โดยเชื่อมโยงกับบริบทของชีวิตและสภาพแวดล้อมจริง ซึ่งดำเนินโครงการผ่านกิจกรรมต่าง เช่น การจุดประกายการเรียนรู้ทาง

วิทยาศาสตร์ด้วยโครงการ Mini Phae การพัฒนาการสอนตามแนวทางของ STEM Education การพัฒนาศักยภาพด้าน โครงการงานวิทยาศาสตร์ของนักเรียน และกิจกรรมค่ายวิทยาศาสตร์และ สิ่งแวดล้อม

4.4.2 โครงการมหาวิทยาลัยเด็ก ประเทศไทย เป็นโครงการตามพระราชดำริของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนิน ไปเยี่ยมชมโครงการ มหาวิทยาลัยเด็ก ณ Shanghai Institutes for Biological Sciences เมืองเซี่ยงไฮ้ สาธารณรัฐประชาชน จีน ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2553 ซึ่ง โครงการมหาวิทยาลัยเด็กในครั้งนั้นได้รับการขยายผลมาจาก โครงการมหาวิทยาลัยเด็กจากห้องปฏิบัติการทอยโทแล็บ มหาวิทยาลัยบีเลเฟลด์ สหพันธ์ สาธารณรัฐเยอรมนี ที่ได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างมาก มีรูปแบบการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียน ระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนต้น ได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่หลากหลาย โดยมี ผู้เชี่ยวชาญ นักวิจัย และพี่เลี้ยงนักศึกษาระดับปริญญาตรี โท และเอก คอยดูแลให้คำแนะนำระหว่าง ที่นักเรียนทำกิจกรรมด้วยตนเอง

4.4.3 โครงการพัฒนาโรงเรียนนาร่องโรงเรียนมัธยมพระราชทานนายพล สถาบันส่งเสริม การสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ได้จัดทำโครงการ สนับสนุนและส่งเสริมทางด้าน วิชาการแก่โรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม ราชกุมารี เนื่องจากโรงเรียนเหล่านี้ขาดความพร้อมด้านต่างๆ โดย สสวท. ได้จัดการอบรมครูเพื่อ เพิ่มศักยภาพการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน และจัดหาสื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน เพื่อ ส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์โรงเรียนในโครงการพระราชดำริ

4.4.4 โครงการ สนับสนุนทุนการศึกษาสำหรับครูในโครงการพระราชดำริฯ เป็นการ สนับสนุนและส่งเสริมทางด้านวิชาการด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และคอมพิวเตอร์ แก่โรงเรียน ในท้องถื่นทุรกันดาร โรงเรียนพระปริยัติธรรม และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ในพระ อุปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นพิเศษ เนื่องจากโรงเรียนเหล่านี้ ขาดความพร้อมด้านต่าง ๆ โดยการพัฒนาครู ให้มีศักยภาพสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องและจัดหาวัสดุ สื่อ การเรียนการสอนพื้นฐานให้กับโรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนเหล่านี้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ

4.4.5 โครงการพัฒนาครู โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่สอนสายสามัญ 6 จังหวัด ชายแดนภาคใต้

4.4.6 โครงการพัฒนาครู โรงเรียนท้องถื่นทุรกันดาร

4.4.7 โครงการพัฒนาครู โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

4.4.8 โครงการพัฒนาครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม

4.4.9 โครงการจัดทำสื่อ 60 พรรษา เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

4.4.10 โครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย โครงการนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีเจตคติที่ดีต่อวิทยาศาสตร์ สนุกกับการเรียนวิทยาศาสตร์ และมีทักษะพื้นฐานที่ดีด้านวิทยาศาสตร์ โดยได้ดำเนินการตามกรอบการดำเนินงานของโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยประเทศไทยในการพัฒนาผู้นำเครือข่ายท้องถิ่น (Local Networks) และวิทยากรเครือข่ายท้องถิ่น (Local Trainers) เพื่อให้วิทยากรเหล่านี้เป็นแกนหลักในการขยายผลการจัดประสบการณ์เรียนรู้ตามแนวทางของโครงการให้แก่ครูปฐมวัยในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.4.11 โครงการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ หลักสูตร ทักษะและความสามารถของครูวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ณ ประเทศติมอร์-เลสเต

4.4.12 โครงการส่งเสริมและสนับสนุนโรงเรียนวัฒนธรรมเด็กกำพร้าแขวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว (หลัก 67)

ทั้ง 12 โครงการที่ยกมาเป็นเพียงส่วนหนึ่งส่วนเดียวในโครงการพระราชดำริ ที่นำแนวคิดการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาปรับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการศึกษาของเด็กไทย ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่า โครงการเหล่านี้เป็นแนวคิดที่แปลผลออกอย่างเป็นรูปธรรม ที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงลงมือกระทำอย่างมีความหมาย และเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยอย่างยิ่ง

บทที่ 5

อำนาจละมุน (Soft Power) กับราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

วัตถุประสงค์ของการนำเสนอในบทนี้คือตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 ที่ว่าด้วยการวิเคราะห์อำนาจละมุน (Soft Power) ผ่านการทรงงานด้านการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้งนี้ลักษณะพิเศษของการได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ประกอบด้วย 2 ส่วน ส่วนแรกมาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ส่วนที่สองมาจากการวิเคราะห์พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงเล่าเรื่องราวจากการเดินทางไปทำหน้าที่ทูตสันถวไมตรี พร้อมทั้งสวมบทบาทของประพันธกรไปพร้อมๆ กัน ซึ่งในส่วนที่สองนี้เป็นลักษณะอันพิเศษของงานวิจัยนี้ ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่ผู้วิจัยได้อ่านและขอโอกาสในการนำมาอ้างอิง ล้วนแล้วแต่เป็นการแสดงถึงพลังของอำนาจละมุนผ่านอำนาจของภาษาอย่างน่าอัศจรรย์ใจ จนผู้วิจัยได้ตระหนักอีกทางหนึ่งว่า ภาษานี้เองที่เป็นแหล่งที่มาประการหนึ่งของอำนาจละมุน ซึ่งในบทนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดอำนาจละมุนดังกล่าวแล้ว กับอีกหนึ่งแนวคิดที่ได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 ก็คือแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและผลประโยชน์ของชาติ โดยมีลำดับในการนำเสนอ ดังนี้

5.1 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับความสัมพันธ์ไทย-จีน

5.2 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับความสัมพันธ์ไทย-อินเดีย

5.3 บทสัมภาษณ์ที่มีต่อราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

5.1 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับความสัมพันธ์ไทย-จีน

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเสด็จฯ ประเทศจีนครั้งแรกในปีพ.ศ.2524 และเมื่อถึงปี พ.ศ.2547 พระองค์ก็ทรงเสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนครบทุกมณฑล จนพระองค์ทรงเป็นที่รู้จักของชาวจีนโดยทั่วกันในพระนาม “สีหลิงชง” (สิรินธร) พระองค์ทรงเชี่ยวชาญในหลายภาษา ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ละติน และภาษาบาลี-สันสกฤต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาษาจีน ทรงศึกษาภาษาจีนตั้งแต่ พ.ศ.2523 และในปี พ.ศ.2544 พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปศึกษาภาษา และวัฒนธรรม ที่มหาวิทยาลัยปักกิ่ง เป็นเวลา 1 เดือน ทรงเป็นที่รักและนับถือของอาจารย์ผู้สอน ทรงมีพระจริยวัตรที่เรียบง่าย ทรงเป็นตัวแทนให้ชาวจีนได้เข้าใจชาวไทยผ่านพระองค์ท่านได้เป็นอย่างดี ครั้นเมื่อทรงจบการศึกษา ทางมหาวิทยาลัยปักกิ่ง ได้ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์แด่พระองค์ท่าน ในฐานะที่ทรงมีคุณูปการต่อการพัฒนาความเจริญของประเทศไทย ส่งเสริมความก้าวหน้า และสันติภาพของมนุษยชาติ ทั้งยังทรงมีบทบาทโดดเด่นในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทย-จีน ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนแต่ละครั้ง ทรงถ่ายทอดประสบการณ์ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนเป็นหนังสือสารคดี อาทิเช่น หลังเสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนครั้งแรกในปีพ.ศ.2524 ทรงพระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยวเรื่อง “ข้าแค้นมังกร” และในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนต่อมาภายหลังอีกหลายเรื่อง อาทิ “มุงไกลในรอยทราย” “เกล็ดหิมะในสายหมอก” “ได้เมฆที่เมฆได้” “เย็นสบายชายน้า” “คืนถิ่นจีนใหญ่” และ “เจียงหนานแสนงาม” เหล่านี้คือผลจากการเสด็จเยือนจีน อันเป็นเครื่องยืนยันสายสัมพันธ์ไทย-จีน ในระดับสูงอย่างแนบแน่น ในปี พ.ศ.2547 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ถวายพระสมัญญานามพระองค์ให้ทรงเป็น “ทูตสันถวไมตรี” เพื่อเฉลิมพระเกียรติสืบไป

จนกระทั่งในโอกาสเฉลิมฉลอง 70 ปีแห่งการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน ในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2562 รัฐบาลจีนจัดพิธีมอบเหรียญรางวัลเกียรติยศบุคคลผู้กระทำคุณงามความดี ณ ศาลาประชาชน กรุงปักกิ่ง ให้บุคคลทั้งชาวจีนและชาวต่างชาติผู้กระทำคุณงามความดีแก่ประเทศจีน จำนวน 42 ท่าน โดยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ทรงได้รับการถวายเหรียญรางวัลเกียรติยศในครั้งนี้ โดยพิธีจัดขึ้นในวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2562 โดยประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ได้ทูลเกล้าถวายเหรียญอิสริยาภรณ์ชั้นสูง แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน อันเป็นเหรียญมิตรภาพที่มีชื่อว่า “รัฐมิตรภรณ์” ซึ่งเป็นรางวัลเกียรติยศสูงสุดสำหรับชาวต่างชาติที่รัฐบาลจีนมอบให้

จาก Facebook ตามรอยพ่อ : เจ้าฟ้าของคนเดินดิน นายวิบูลย์ คุสกุล อดีตเอกอัครราชทูตไทยประจำสาธารณรัฐประชาชนจีน ได้เขียนบทความไว้ ตอนหนึ่งความว่า เหนือกว่าสิ่งอื่นใด ประเทศไทยมีสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ให้ความสำคัญมากต่อความสัมพันธ์ไทยจีน และมีบทบาท

ที่ส่งความสำคัญยิ่งต่อเนื่องตั้งแต่เปิดความสัมพันธ์ทางการทูตมาถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชกรณียกิจมากมายนานับประการ ที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ได้ทรงอุทิศให้กับความสัมพันธ์สองฝ่าย พระองค์ทรงมุ่งสร้าง และสืบสานความสัมพันธ์ทั้งกับผู้นำทุกรัฐ ทุกระดับ และกับประชาชนจีนอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาร่วม 40 ปีที่ผ่านมา พระองค์เป็นผู้นำพระองค์เดียวในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทยจีนที่ทรงพบผู้นำสูงสุดของจีนถึง 4 ใน 5 รุ่น ตั้งแต่ยุคท่านเติ้งเสี่ยวผิง ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมิน ประธานาธิบดีหูจิ่นเทา จนถึงประธานาธิบดีสีจิ้นผิงในปัจจุบัน พระองค์ทรงเสด็จเยือนจีนเป็นครั้งที่ 49 กล่าวได้ว่าทุกวันนี้ไม่มีผู้นำระดับสูงของจีนใดที่ไม่รู้จักพระองค์ท่าน ในพระนาม “ซือหลินทง กงจู่” หรือ “เจ้าหญิงสิรินธร” พระองค์ทรงเป็นหนึ่งในสิบ ของ “สิบมหามิตรจีน” ที่มีการ โหวตทาง China Radio International เมื่อเดือนธันวาคมปี พ.ศ. 2552 มีคนจีนโหวตให้พระองค์ท่านถึง 15 ล้านเสียง ซึ่งจีนถือเป็นมิตรแท้ที่ผูกพันโดยพรหมลิขิต หรือบุญเพฯ ที่น่ากล่าวถึงในส่วนนี้คือ ความสนพระทัยของพระองค์ท่านทุกเรื่อง เป็นความสนพระทัยอย่างแท้จริงต่อเนื่อง สิ่งที่คุณำจีน หรือคนจีนพูดถึงพระองค์ท่านคือ ทรงมี “ก่านเฉิง” หรือความผูกพันที่เป็น Passion กับจีนอย่างแท้จริง การที่ทรงเข้าถึง หรือ Reach Out ออกไปสู่หลากหลายวงการ ในจีน ปรากฏผลชัดเจนเมื่อมีการ โหวตทางอินเทอร์เน็ต จึงทรงเป็น “เสาหลัก” และ “สะพานเชื่อม” ที่สำคัญอย่างแท้จริงของความสัมพันธ์ไทยจีน เชื่อมโยงยุคต้นจนถึงปัจจุบัน “คุณอุปการ” ที่ขาดไม่ได้ในส่วนนี้ของพระองค์ท่านเป็นสิ่งที่ผู้นำจีนทุกคนชื่นชม และยกย่องมาโดยตลอด จนกระทั่งประธานาธิบดีสีจิ้นผิง ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลเครื่องอิสริยาภรณ์สูงสุด “รัฐมิตรภรณ์”

จากรางวัลเกียรติยศดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นผลอันเกิดจากพระราชปณิธานศาสตร์ทางการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ และในการเสด็จเยือนประเทศจีน ซึ่งเป็นการไปเพื่อทำการศึกษาดูงาน ในหลากหลายด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม นวัตกรรมใหม่ ๆ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย จากนั้นได้ทรงพระราชนิพนธ์เป็นหนังสือ รวมทั้งทำสารคดีนำไปสู่การเผยแพร่สิ่งที่พระองค์ท่านได้เรียนรู้ให้กับประชาชนในประเทศ รวมทั้งนำเอาประโยชน์ที่ได้นั้นเข้ามาพัฒนาเป็นโครงการต่าง ๆ ภายในประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมทางเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระราชนิพนธ์ของพระองค์ท่านหลังจากที่มีการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศจีน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1.1 พระราชนิพนธ์ “ย่าแดนมังกร”

พระราชนิพนธ์เรื่อง “ข้าแค้นมังกร” เป็นพระราชนิพนธ์ประเภทสารคดี ที่ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อคราวเสด็จเยือนจีนในปี พ.ศ. 2524 โดยในสารคดีดังกล่าวพระองค์ท่านได้ทรงบรรยายถึงประวัติความสัมพันธ์ไทยจีน ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ในสมัยโบราณ ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับไทย ดำเนินไปภายใต้ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการ (Tributary Relation) จนถึง พ.ศ. 2396 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394 ถึง พ.ศ. 2411) ได้ยุติลง (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2561, น. 31) เนื่องจากประเทศไทยและจีนมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองภายในประเทศ เมื่อเข้าสู่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501-พ.ศ. 2506) สมัยนั้นประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 ห้ามการติดต่อกับสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเด็ดขาด (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2557, น. 32) จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยได้ถูกแบ่งอยู่ในค่ายเสรีนิยม จึงขาดการติดต่อกับจีนในห้วงเวลานั้น จนกระทั่ง วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2518 รัฐบาลของนายกรัฐมนตรีนพคุณณรงค์ชูกิจ ได้สถาปนาความสัมพันธ์กับจีนอย่างเป็นทางการ ไทยและจีนได้ลงนามความสัมพันธ์ทางการทูตร่วมกัน ณ กรุงปักกิ่ง แต่หลังมีเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และการรัฐประหาร ความสัมพันธ์ไทย-จีน ได้หยุดชะงักลง จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี พ.ศ. 2520 จึงมีการกลับมาฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีน มีการเยี่ยมชมเยือนไปมาหาสู่กัน สร้างความรู้จักความใกล้ชิดกัน มีความร่วมมือความตกลงทางการค้า วิชาการ การขนส่งทางทะเล การบินพลเรือน และได้พัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีสืบต่อมา

นอกจากนี้ ในหนังสือข้าแค้นมังกรตอนต้น ๆ ได้กล่าวถึงการไปเทียนถาน หรือ หอฟ้า พுகถึงจักรพรรดิหย่งเล่อ ราชวงศ์หมิง สร้างอาคารกลม ๆ ชื่อว่า ซินเหนียนเตี้ยน อาคารนี้ใช้ประกอบพิธีในฤดูใบไม้ผลิ และมีอีกอาคารหนึ่งใช้ประกอบพิธีในฤดูใบไม้ร่วง จักรพรรดิทำพิธีบูชา ลม เมฆ ฝน ไฟ เพื่อความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตร คงจะใกล้ ๆ กับที่ไทยมีพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เมื่อพุกถึงจักรพรรดิหย่งเล่อ เรื่องเด่นในรัชสมัยนี้ที่แพร่หลายเป็นที่รู้จักกันทั่วไปคือเรื่อง เจิ้งเหอเดินเรือท่องทะเลตะวันตก เพื่อแสดงแสนยานุภาพของจีน การเดินเรือครั้งที่ 2 ระหว่างพ.ศ. 1951 ถึง 1952 (ค.ศ. 1408-1409) กองเรือของเขา ได้เยือน ชาว อูซุชยา ลังกา และเมืองคาลิกัต เมืองท่าทางตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย การเดินทางเสด็จเยือนจีนในครั้งนี้ พระองค์ท่านได้ดำเนินการจัดการขอมุขพันธุ้ไท่หนู หรือที่เรียกกันว่าเหมยซาน ซึ่งเป็นหมูจินพันธุ้ดี กลับมาให้กับทางปลสุต้วของประเทศไทยอีกด้วย

การเดินทางเสด็จเยือนจีนในครั้งนี้ กรมปลสุต้วได้ดูแลสุกรพันธุ้ไท่หนู หรือที่เรียกกันว่า พันธุ้เหมยซานซึ่งรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน ได้น้อมเกล้าฯ ถวายแด่พระองค์ท่าน และได้ทรง

พระราชทานให้กับกรมปศุสัตว์รับมาดูแล โดยสุกรพันธุ์ “เหมยซาน” เป็นสุกรที่กินอาหารที่คุณภาพต่ำได้ มีลูกคอกประมาณ 16-21 ตัว/แม่/ครอก ทนต่อสภาพอากาศหนาวชื้นของที่สูงได้ดี เป็นหมูสาวเร็ว (4-6 เดือน) มีเนื้อน้อยมันมาก เมื่อนำมาผสมกับสุกรพันธุ์อื่นๆ จะได้ลูกผสมที่มีเนื้อเพิ่มขึ้น ซึ่งต่อมากกรมปศุสัตว์โดยกองบำรุงพันธุ์สัตว์ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยในด้านต่างๆ เพื่อนำไปผสมพันธุ์ และแจกให้เกษตรกรไทยได้นำไปเพาะพันธุ์เป็นอาชีพ และต่อมานั้นได้มีการขยายพันธุ์ไปเป็นจำนวนมาก สร้างผลกำไรให้เกษตรกรชาวไทยได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังได้นำไปผสมกับหมูพื้นเมืองพันธุ์ไทย โดยได้พระราชทานชื่อพันธุ์หมูขึ้นใหม่ว่า “หมูมิตรสัมพันธ์”

จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “ข้าแผ่นดินมังกร” พระราชนิพนธ์ประเภทสารคดี ที่ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อคราวเสด็จเยือนจีนในปี พ.ศ. 2524 ที่ผู้วิจัยทำการศึกษา และสรุปในข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าพระราชกรณียกิจของพระองค์ท่านในขณะที่เยือนจีนนั้นนับเป็นพระราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ที่สำคัญอย่างยิ่งในเรื่องของการพัฒนาการเกษตรให้เกษตรกรชาวไทยมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เนื่องจากอาชีพเลี้ยงสุกรถือเป็นธุรกิจที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรไทยมายาวนาน การทำฟาร์มสุกรในประเทศยังมีการขยายตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งความต้องการบริโภคเนื้อสุกรของคนไทยยังเพิ่มขึ้นตลอดเวลา ซึ่งจะเห็นได้จากภาพรวมการปรับปรุงพันธุ์สุกรของไทยภายหลังจากได้รับพระราชทานหมูมิตรสัมพันธ์มาทำการเพาะพันธุ์นั้นสามารถสร้างผลตอบแทนได้อย่างยั่งยืนให้กับเกษตรกรภายในประเทศไทย นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดมีสายพันธุ์สุกรที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในภูมิภาคอาเซียน มีคุณภาพของผลผลิตเนื้อสุกรตรงกับความต้องการของผู้บริโภคในประเทศ อีกทั้งยังมีโอกาสส่งออกหรือไปต่างประเทศได้เพิ่มขึ้น

5.1.2 พระราชนิพนธ์ “ได้เมฆที่เมฆได้”

“ได้เมฆที่เมฆได้” เป็นพระราชนิพนธ์เมื่อพระองค์ท่านมีการเสด็จไปเยือนมณฑล ยูนนาน ระหว่างวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538 ถึงวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2538 โดยทรงบรรยายรายละเอียดถึงมณฑลยูนนาน ซึ่งเป็นมณฑลที่อยู่ทางภาคใต้ของประเทศจีนที่เชื่อมต่อกับทางภาคเหนือของประเทศไทยได้ด้วยการเดินทางผ่านประเทศพม่า และลาวได้อย่างสะดวก มีเมืองเอกชื่อ นครคุนหมิง ในการเสด็จครั้งนั้น ผู้ว่าฯ ของนครคุนหมิง ได้กล่าวต้อนรับ โดยคำกล่าวที่น่าประทับใจก็คือ ผู้ว่าการของนครคุนหมิง ได้ยื่นความว่าสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ เป็นผู้ที่เสด็จมณฑลยูนนานมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1981 ขณะนั้นชาวยูนนานยังไม่รู้จักคนไทยดึก และคนไทยยังไม่รู้จักชาวยูนนานดึกเช่นกัน แต่เมื่อปีที่แล้วมีคนไทยมา 100 กว่าคน และคนจีนก็ไปเมืองไทยหลาย

หมื่นคนต่อปี ดังนั้นนอกจากการไปมาหาสู่กันธรรมดาแล้ว ไทยและจีนยังมีความสัมพันธ์ต่อกันในระดับสถานศึกษาต่าง ๆ หลายแห่ง มีนักธุรกิจไทยมาลงทุนในยูunnanหลายกิจการ และนักธุรกิจจีนก็ไปลงทุนในประเทศไทยด้วยเช่นกัน

จากใจความที่สำคัญในการเสด็จเยือนในครั้งนี้ นอกจากการเสด็จไปยังพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมอันยาวนานมีชื่อเสียงในประเทศจีน ได้แก่ จีจู่ชาน ที่ซึ่งเป็นแหล่งโบราณสถานทางพุทธศาสนา และเว่ยเป่าชานที่ซึ่งเป็นโบราณสถานทางศาสนาพุทธและเต๋า รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ทะเลสาบเอ๋อร์ให้ เขาชางชาน เป็นต้น (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2557, น. 44) รวมไปถึงการเสด็จเยือนหมู่บ้านสี่โจวจิ้น ซึ่งมีความสำคัญในด้านการเกษตรเป็นพื้นที่ที่นิยมทำการเพาะปลูกยูคา ลิปัดส และนำมาทำการแปรรูปไปเป็นน้ำมัน ครีมแก้คัน เป็นต้น (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2557, น. 76)) นอกจากนี้พระองค์ท่านยังได้เสด็จเยือน โรงงานผลิตยาที่นครคุนหมิง ซึ่งเป็นโรงงานผลิตยารักษาโรค โรคไข้มาเลเรียที่ได้รับสิทธิในการประกอบการนำเข้าและส่งออกได้ ซึ่งยารักษาโรคมาเลเรียที่ผลิตในปัจจุบัน ชื่อ เฮาเจียหมี่ มีทั้งชนิดยาฉีด ยาเม็ด และแคปซูล โดยสำนักวิจัยยาเซียงไฮ้ร่วมกันนำเข้า “ชิงเถา” เป็นสมุนไพรตามตำรับแพทย์แผนโบราณจีนมาวิจัย กระทรวงสาธารณสุขจีนอนุญาตให้ใช้ยาเฮาเจียหมี่ เป็นยาใหม่ประเภทหนึ่ง คณะกรรมการวิทยาศาสตร์จีน กำหนดเป็นสินค้าที่มีเทคโนโลยีสูง ได้รับการยอมรับว่าเฮาเจียหมี่เป็นการสร้างประวัติศาสตร์ในวงการแพทย์ของโลก ปี ค.ศ.1987 ในการประชุมนานาชาติด้านเภสัชกรรมครั้งที่ 15 ผู้เชี่ยวชาญ WHO ยอมรับว่าเป็นยารักษามาเลเรียที่ดีที่สุดในโลก ได้มีการออกทุนช่วยในการทดลองต่อคนไข้ในแอฟริกาและเอเชีย 5 ประเทศ และได้เปิดประชุมนานาชาติ 6 ครั้งเพื่อเผยแพร่ยานี้ เมื่อปีที่แล้ว WHO ได้จัดทะเบียนยานี้เป็นรายการผลิตภัณฑ์พื้นฐาน และพจนานุกรมยาโลก ได้มีคำอธิบายยานี้ ปัจจุบันยาเฮาเจียหมี่ชนิดยาฉีด จัดทะเบียนจำหน่ายในเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกาถึง 27 ประเทศ และได้จัดทะเบียนในประเทศไทยมานานแล้ว (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2557, น. 113) และสถานที่สำคัญอีกหนึ่งสถานที่ที่พระองค์ท่านเสด็จเยือนในครั้งนี้คือสวนพฤกษศาสตร์เขตร้อนสิบสองปันนา เป็นสถานที่ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนชาวยูนนานเป็นอย่างมาก เนื่องจากทำให้ประชาชนในแถบดังกล่าวได้มีอาชีพทำกิน โดยการนำเอาพืชจากประเทศต่าง ๆ มาปลูก เช่น ยาสูบ โดยในปัจจุบันนั้นยาสูบเป็นรายได้หลักของมณฑล (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2557, น. 160)

จาก พระราชนิพนธ์ที่ผู้วิจัยทำการศึกษาในข้างต้น ทั้ง “ย่าแค้นมังกร” และ “ได้เมฆที่เมฆมาได้” จะเห็นได้ว่าพระองค์ท่านได้ทอดพระเนตรสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ และเสด็จไปทรงเยี่ยมสถาบันทางวิชาการที่น่าสนใจอื่น ๆ อีกด้วย ซึ่งจากเนื้อหาของพระราชนิพนธ์นี้นอกจากแสดงถึงพระปรีชาสามารถทางด้านอักษรศาสตร์ในการนิพนธ์แล้ว ผู้อ่านจะเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและจีนที่มีการพัฒนาดีขึ้นภายหลังจากที่พระองค์ท่านเสด็จเยือนประเทศจีน จากครั้งแรกที่ไทยและจีนมีความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางด้านเทคโนโลยีการเกษตรกับไทย ด้วยการได้พันธุ์หมูป่าพันธุ์ดีเข้ามาทำการขยายพันธุ์เพื่อให้เกษตรกรได้มีอาชีพทำกินแล้ว ในครั้งนี้ยังแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาพื้นที่ที่เป็นรอยต่อบริเวณแม่น้ำโขง ติดต่อกันผ่านทางประเทศพม่าและลาว ด้วยการพัฒนาโครงการสร้างถนนจากคุนหมิงที่ติดต่อกองมาได้ถึงเชียงใหม่ โดยต่อมารัฐบาลไทยได้มีการจัดตั้งสถานกงสุลใหญ่ที่ คุนหมิง เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีน นอกจากการพัฒนาในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแล้วยังก่อให้เกิดผลประโยชน์ของชาติทางด้านการค้าด้วยการติดต่อซื้อขายผ่านทางช่องทางบกได้แก่ถนนที่เกิดจากการร่วมมือกันสร้างถนนจาก คุนหมิงที่ติดต่อกองมาได้ถึงเชียงใหม่ และการติดต่อซื้อขายผ่านทางเส้นทางทางน้ำโดยผ่านแม่น้ำโขง โดยสินค้าที่ทำการซื้อขายกันระหว่างมณฑลยูนนาน และประเทศไทย คือ ยาสูบ อ้อย อุตสาหกรรมเครื่องกลเคมี การก่อสร้าง และอุตสาหกรรมอาหาร และที่สำคัญ คือ ดอกกล้วยไม้ ที่นำพันธุ์มาจากประเทศไทย และดอกไม้ประเภทอื่น ๆ มีบริษัทเกาหลีเอาต้นอ่อนจากกล้วยไม้มาจากประเทศไทยมาปลูกที่คุนหมิงและส่งออกขายญี่ปุ่น สิงคโปร์และฮ่องกง (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2557, น. 22) นอกเหนือจากผลประโยชน์ทางการค้าแล้วนั้น ประเทศไทยยังได้รับผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการค้ากับวงการแพทย์และเกษตรกรรม จากการจดทะเบียนจำหน่ายยารักษาโรคเรื้อรังที่ดีที่สุดในโลกในประเทศไทย รวมไปถึงผลประโยชน์ความสัมพันธ์ร่วมมือแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการกับมหาวิทยาลัยและหน่วยงานของไทยที่มีการกักตุนสิ่งกัน เช่น มีการแลกเปลี่ยนนักวิทยาศาสตร์ และร่วมมือการวิจัยพันธุ์ไม้กับหอพรรณไม้กรมป่าไม้ของไทย ทำมาได้ 4 ปีแล้ว จัดการประชุมร่วมกับไทยในหัวข้อ ซึ่งเป็นที่น่าสนใจของโลกยุคปัจจุบันหลายหัวข้อ เช่น เรื่องผลผลิตธรรมชาติ (Natural Products) ป่าไม้เศรษฐกิจ (Economical Forestry) การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity Management) มีการประชุมเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538 ที่กรุงเทพฯ เรื่องรายงานสภาพความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย เช่น บางส่วนของ โครงการหลวง โครงการสวนพฤกษศาสตร์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่เชียงใหม่ (Queen Sirikit Botanical Garden) ต่อไปคงจะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการดูงานระหว่างสถาบันกับประเทศไทยมากขึ้น (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2557, น. 64)

ซึ่งพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนในครั้งนี้ ถือเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน มากยิ่งขึ้นในทุก ๆ ด้าน

5.1.3 พระราชนิพนธ์ “เยือนสบายชายน่าน”

พระราชนิพนธ์เรื่อง “เยือนสบายชายน่าน” เป็นพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 38 ในชุดเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ ที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนในหลายเมือง อดีตดินแดนหลังม่านไม้ไผ่ ที่มากด้วยคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอันเก่าแก่ ตั้งแต่ นครคุนหมิง นครฉงชิ่ง นครกว่านเจียง นครอู่ฮั่น มหานครปักกิ่ง นครเซี่ยงไฮ้ ระหว่างวันที่ 14 - 27 สิงหาคม พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นการเดินทางล่องแม่น้ำแยงซีเกียง หรือฉางเจียง ในพระราชนิพนธ์ “คำนำ” ทรงกล่าวถึงการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ว่า ซึ่งขณะนั้นยังมีข้อถกเถียงว่า โครงการ สำเร็จแล้วน้ำจะท่วมพื้นที่กว้างใหญ่ เมืองหรือสถานที่ที่น่าสนใจหลายแห่งจะถูกน้ำท่วมหมด โดยทรงแปล โครงการสร้างเขื่อนซานเสี่ย ว่าเป็นโตรกเขาทั้งสามและได้แสดงความเห็นโดยส่วนพระองค์ว่า ทรงยังไม่มีความรู้พอที่จะตัดสินว่าควรทำเขื่อนดังกล่าวหรือไม่ แต่พระองค์ก็จะทรงบันทึกความคิดต่าง ๆ ที่จะได้ยินได้ฟังต่อไปให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยหวังว่าข้อมูลที่พระองค์และคณะผู้ร่วมดูงานได้บันทึกจะเป็นประโยชน์บ้าง (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2562, คำนำ)

การเสด็จเยือนนครคุนหมิงในครั้งนี้ทรงทอดพระเนตรงาน China Kunming Export Commodities Fair'96 ซึ่งเป็นงานแสดงสินค้าท้องถิ่น ซึ่งงานนี้ถือว่าเป็นประตูสู่ประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เนื่องจากภายในงานนี้เป็นการเปิดโอกาสให้นักธุรกิจเจรจาทำข้อตกลงในด้านการค้าส่งออก การรับเทคโนโลยี การลงทุน ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีระหว่างประเทศ การพัฒนาการค้าชายแดน และการท่องเที่ยวต่างประเทศ เป็นต้น ก่อให้เกิดความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีระหว่างประเทศ ในโอกาสนี้พระองค์ได้ทรงเสด็จพระราชดำเนินผ่านร้านยูนนาน ดุยาสูบยูนนาน (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2562, น. 8) ได้เสด็จไปดูสินค้าไทย จึงได้ทราบว่าสินค้าประเภทอาหารเป็นที่น่าสนใจมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารทะเล เพราะที่ยูนนานไม่มีพื้นที่ติดกับทะเล จึงสามารถขายของพวกนี้ได้ นอกจากนี้เมื่อเสด็จเยือนเมืองฉงชิ่ง ที่ซึ่งเป็นเขตอุตสาหกรรมเก่า เป็นเมืองที่มีอุตสาหกรรมประเภทเครื่องยนต์ อุตสาหกรรมยา อาหาร สิ่งทอ อิเล็กทรอนิกส์ และยังเป็นเมืองทาง

การเกษตร โดยมีพืชหลักคือข้าวโพด (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2562, น. 13) แสดงให้เห็นว่าการเสด็จเยือนนครคุนหมิงในครั้งนั้น เป็นการเปิดตลาดทางการค้าระหว่างไทย-จีนมากยิ่งขึ้น ในเรื่องการค้ากับไทยมีแนวโน้มว่าจะดีขึ้น มีโครงการแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสร้างจซึ่งให้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการค้าตามแม่น้ำ และจะกระชับความสัมพันธ์กับไทยมากขึ้น ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อประเทศและเป็นประโยชน์ในการสร้างมิตรภาพ

นอกจากนี้กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จยังท่าเรือประทับเรือพระที่นั่งป่าขนทรวงฟังการบรรยายเรื่อง โครงการก่อสร้างเขื่อนซานเสีย ตั้งอยู่ ณ ตำบลซานโต้วผิง เมืองอี้ซาง มณฑลหูเป่ย์ ซึ่งเป็นเขื่อนแรกบนลำน้ำสายหลักของแม่น้ำฉางเจียง ระยะเวลาก่อสร้าง 17 ปี (พ.ศ.2536-2552) เมื่อแล้วเสร็จจะเป็นเขื่อนใหญ่ที่สามารถผลิตไฟฟ้าพลังน้ำได้มากที่สุดในโลก ส่งไปใช้ในบริเวณภาคกลางและภาคตะวันออกของประเทศไทย จนถึงนครเซี่ยงไฮ้ รวมทั้งพื้นที่ภาคตะวันออกของมณฑลเสฉวน ทดแทนการเผาเชื้อเพลิงจากถ่านหินซึ่งทำให้เกิดมลภาวะได้ปีละ 40-50 ล้านตัน อำนวยประโยชน์ด้านการเดินเรือ เพิ่มปริมาณการขนส่งทางน้ำได้ 5 เท่า และลดค่าใช้จ่ายได้ 35 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้ยังเพิ่มประสิทธิภาพของระบบควบคุมอุทกภัย แต่ในขณะเดียวกันภายหลังจากการสร้างเขื่อนนี้จะก่อให้เกิดน้ำท่วมที่นครกว่านเซี่ยน (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2562, น. 90) ถึงแม้จะมีอุทกภัยอยู่บ่อยครั้งแต่เมืองนี้ใช้นโยบายในการพึ่งพาตนเอง แม้จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลกลาง และรัฐบาลมณฑลต่าง ๆ โดยเฉพาะการพึ่งพาตนเองในการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากเมืองนี้มีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่สวยงามและหลากหลาย การพัฒนาการท่องเที่ยวนี้ถือได้ว่าส่วนหนึ่งเรียนรู้ประสบการณ์จากไทย เนื่องจากนักธุรกิจกว่านเซี่ยนได้มาเยือนประเทศไทย และกลับมาบรรยายสภาพของประเทศไทยให้ทางนายกเทศมนตรี นอกจากนี้คนจีนในแถบนี้นิยมรับประทานข้าวไทย ส่งผลให้มิตรภาพไทยจีนจึงเจริญอยู่ตลอดไปเหมือนแม่น้ำแยงซี

ในพระราชนิพนธ์ ได้ทรงแสดงความเห็นไว้ว่า ถ้าทำเขื่อนซานเสียเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะสามารถป้องกันน้ำท่วมขนาด 100 ปีครั้งและ 1,000 ปีครั้งหนึ่งได้ นอกจากนี้ยังสร้างไฟฟ้าพลังน้ำเป็นพลังงานที่บริสุทธิ์ (ไม่ทำให้อากาศเสีย) สามารถทดแทนการผลิตโดยการเผาถ่านหินได้เฉลี่ยมากกว่า 50 ล้านตันต่อปี การขนส่งระหว่างฉางเจียงถึงอี้ซางจะสะดวก เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมมณฑลทางตะวันออกและมณฑลในตอนกลางของประเทศ สอดคล้องกับแผนพัฒนาฉบับที่ 9 ของประเทศ โดยผู้ริเริ่มของโครงการนี้คือ ดร.ซุนเซ็คเซิน เมื่อค.ศ. 1917 โครงการนี้ซึ่งกำหนดไว้เป็นเวลา 17 ปี รัฐบาลมอบให้บริษัทซานเสียบุกเบิกพลังงานใหม่ ๆ ที่

แม่น้ำฉางเจียง ปัจจุบันมีอีก 2 โครงการ คือ โครงการจินชาเจียงและซีโหลวตู้ (ผลิตไฟฟ้าอยู่มณฑลยูนนาน) เขียงเจียป้าอยู่มณฑลเสฉวน (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2562, น. 149) ซึ่งการบุกเบิกแม่น้ำฉางเจียงเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจนี้ ได้มีการร่วมมือกับไทยด้วย ฉะนั้นการสร้างเขื่อนจึงมิได้เป็นประโยชน์เฉพาะบริเวณนี้ แต่เป็นประโยชน์แก่ประเทศจีนเกือบทั้งประเทศ (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2562, น. 150)

กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จไปถึงนครอู่ฮั่น ทำให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ปัญหาน้ำท่วมเป็นหลัก แสดงให้เห็นถึงความลำบากของประชากรในอู่ฮั่น และนำความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา โดยการสร้างเขื่อน ขุดตะกอนตามแหล่งน้ำ เพื่อลดปัญหาน้ำท่วม รวมถึงการนำงานด้านการอุตสาหกรรมเข้ามาทดแทนรายได้จากการเกษตร ถือเป็นพระราชประกาศนาศาสตร์ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อประเทศไทย นอกจากนี้ได้เสด็จไปยังเมืองหวงชาง โดยมณฑลอันฮุยมีรายได้หลักมาจากอุตสาหกรรมเหมืองแร่ ถ่านหิน เหล็กกล้า เครื่องยนต์ เครื่องอิเล็กทรอนิกส์มีแนวโน้มที่จะพัฒนาทางการค้าระหว่างประเทศ ได้สร้างความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ 23 ประเทศในภูมิภาค ประเทศไทยนั้นได้มีการมาลงทุน ซึ่งต้องพยายามส่งเสริมเรื่องนี้ การส่งออกของมณฑลดีขึ้นมาราว 50 ล้านเหรียญสหรัฐ คนอันฮุยเป็นมิตรกับไทย ผู้นำหลายคนก็ได้มาเยือนไทยแล้วด้วยเช่นกัน (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2562, น. 228) จากนั้นได้เสด็จไปยังนครเซี่ยงไฮ้ ซึ่งเป็นเมืองที่สำคัญที่สุดทางด้านอุตสาหกรรม เพราะนอกจากจะมีสถานีกำเนิดไฟฟ้าหลายโรงแล้ว ยังมีโรงงานแก่สธรรมชาติ โรงกลั่นน้ำมัน โรงงานเหล็กกล้า โรงงานอุตสาหกรรมเบา เช่น โรงงานอาหาร นมที่ดีที่สุด มีตู้ต่อเรือขนาดใหญ่อีกหลายแห่ง (ที่สำคัญ 6 แห่ง) เรือหลวงลิมิตันก็ต่อที่เซี่ยงไฮ้ นอกจากนี้ยังเป็นท่าเรือที่สำคัญ ๆ ในเอเชียแปซิฟิก คือ ฮองกง ไต้หวัน โตเกียว กรุงเทพฯ (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2562, น. 267) ทั้งหมดนี้นับเป็นการเสด็จเยือนนครเซี่ยงไฮ้ที่ได้ความรู้ยิ่งทั้งทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การแก้ไขปัญหาภาวะ และสร้างความสัมพันธ์ไทย-จีนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

5.1.4 พระราชนิพนธ์ “เจียงหนานแสนงาม”

พระราชนิพนธ์ลำดับที่ 42 ในชุดเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ ทรงบันทึกไว้เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน ระหว่างวันที่ 2 เมษายน – 14 เมษายน พ.ศ. 2542 ทรงพระราชนิพนธ์ใน “คำนำ” เกี่ยวกับการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ โดยทรงแสดงพระ

ปรีชาสามารถด้านภาษาและวรรณกรรมจีน ทรงนิพนธ์ไว้ว่า คนไทยคุ้นเคยกับคำว่า เจียงหนาน หรือที่ภาษาจีนแต้จิ๋วออกเสียงว่า กังนัม และภาษาไทยออกเสียงเคลื่อนไปว่า กังหนำ เพราะมีภาพยนตร์เกี่ยวกับจักรพรรดิเฉียนหลงเสด็จประพาสเจียงหนานมาฉายหลายเรื่อง ภาพยนตร์จีนกำลังภายในที่ฉายกันทางโทรทัศน์ก็มีอยู่หลายเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงเจียงหนาน เรื่อง มังกรหยก ของกิมย้ง ก็เอาเจียงหนานมาเป็นฉากส่วนหนึ่งของเรื่อง มีผู้กล้าหาญทั้งเจ็ดแห่งกังหนำ นอกจากนั้นทรงตรัสเล่าถึง อาจารย์ของก๊วยเจ๋งเป็นตัวละครในเรื่องด้วย เพลงในภาพยนตร์เรื่องจอมใจจักรพรรดิ หรือ เจียงซานเหมยเหริน ก็ร้องบรรยายถึงเจียงหนานเช่นกัน จนคำว่า เจียงหนานเห่า หรือ เจียงหนาน แสงงาม เป็นวลีที่ชาวจีนพูดกันติดปาก เจียงหนาน ที่กล่าวถึงในบทกวีของไป๋จิวอี้ ทรงเชื่อมโยงเรื่องราวของมังกรหยกที่เป็นวรรณกรรมที่ชื่นชอบของคนไทยจำนวนมาก โดยทรงเล่าว่า ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศจีน อยู่ในพื้นที่ของมณฑลเจียงซูและมณฑลเจ้อเจียง 13 วัน อยู่ที่ปักกิ่ง 4 วัน (2-5 เมษายน 2542) เจียงหนาน 7 วัน (6-12 เมษายน) และคุนหมิง 2 วัน (13-14 เมษายน) เมื่อทรงกลับมาจากการบินครั้งนี้ ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องราว ที่ได้พบเห็น ได้ยินมา รวมทั้งที่ได้ตรวจสอบข้อมูลและค้นคว้าเพิ่มเติมเท่าที่จะหาได้มาแล้วเพื่อให้ผู้ที่ได้อ่านรู้สึกเสมือนได้ไปท่องโลกกว้างแสวงหาปัญญาร่วมกัน ในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ผู้อ่านจะสามารถสัมผัสได้ว่า เหตุใดจึงกล่าวว่า เจียงหนานแสงงามว่า งามอะไร งามอย่างไร เหตุใดจึงมีบทกวีมากมาย และของกวีหลายคนเขียนพรรณนาถึงเจียงหนาน

การเสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนในครั้งนี้ ทรงเล่าว่ารองนายกรัฐมนตรีหลี่หลานซิง กล่าวไว้ว่า เคยไปประเทศไทยครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1980 ขณะนั้นจีนเริ่มเข้าสู่ระบบธนาคารระหว่างประเทศ จีนยังไม่มีควมชำนาญ ฝ่ายไทยได้แนะนำข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ และพาไปดูการทำงาน of ธนาคารพาณิชย์ รัฐบาลไทยจัดเจ้าหน้าที่มาประจำคนหนึ่ง (เทพรัตน์ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2543, น. 13) นอกจากนั้นยังทรงเล่าถึงเรื่องการแก้ไขมลภาวะในน้ำที่ทะเลสาบเตียนฉือในนครคุนหมิง ยูนนาน และการแก้ไขอากาศเป็นพิษโดยใช้รถไฟฟ้า ส่วนรถยนต์ก็ให้ใช้น้ำมันไร้สารตะกั่ว แก้ไขระบบท่อไอเสีย พูดถึงเรื่องการจัดกีฬาโอลิมปิกว่าจะพยายามจัดใน ค.ศ. 2008 หวังว่าไทยจะสนับสนุน และนอกจากนั้นยังมีเรื่องความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเกี่ยวกับการรักษาโรคมะเร็ง การส่งออกหมูและวิทยาศาสตร์ระดับสูงอื่น ๆ ยังเตรียมการร่วมมือด้านการป้องกันภัยธรรมชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านสาธารณสุข และการประหยัดพลังงาน เป็นต้น

ในการเดินทางครั้งนี้ได้ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปมหาวิทยาลัยปักกิ่ง โดยได้มีการจัดสัมมนาทางวิชาการ หัวข้อที่สัมมนา คือ การพัฒนาการอุดมศึกษาสู่ศตวรรษที่ 21 และยังได้จัดให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านจีนศึกษาจากหลายประเทศมาประชุมกันด้วย เรื่องวิวัฒนาการและการพัฒนาจัดการวัฒนธรรมจีนสู่ศตวรรษที่ 21 (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2543, น. 60) ส่วนสำคัญของการฉลอง คือ สุนทรพจน์ของประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินที่ว่า จีนจะต้องเน้นการพัฒนาอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยต้องเป็นพลังสำคัญในการสร้างสรรค์ประเทศ จีนพยายามสร้างมหาวิทยาลัยหลายแห่งในประเทศให้ได้มาตรฐานเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก มหาวิทยาลัยต้องปฏิบัติหน้าที่เหมือนสะพานที่เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนวิชาการระหว่างประเทศ (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2543, น. 6) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาและเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน ให้มีมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นได้ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปที่พิพิธภัณฑสถานศิลปะและโบราณคดีอาเธอร์ เอ็ม แแซคเกลอร์ มหาวิทยาลัยปักกิ่ง (Artur M. Sackler Museum of art and Archaeology at Peking University) ซึ่งพิพิธภัณฑสถานนี้เป็นตึกใหญ่สร้างเสร็จเมื่อ ค.ศ. 1993 เป็นที่เก็บศิลปวัตถุที่อาจารย์และนักศึกษาของมหาวิทยาลัยได้มาจากการขุดค้นหรือมีผู้บริจาค ในขณะที่รัฐบาลไทยได้บริจาคเงินจำนวนหนึ่งเพื่อช่วยในการวิจัยเกี่ยวกับภาษา วรรณคดี สังคม เศรษฐศาสตร์ บ่อนข้อมูลเกี่ยวกับประเทศไทยลงในคอมพิวเตอร์ รวมทั้งเรื่องการท่องเที่ยวและการลงทุน เอกอัครราชทูตไทยช่วยส่งข้อมูลให้ทั้งที่เป็นภาษาจีนและภาษาไทย และจะเชิญผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมาสอนเป็นครั้งคราว (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2543, น. 68) ตลอดระยะเวลา 4 วันของการพระราชดำเนินเสด็จกรุงปักกิ่งของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นการเสด็จไปทอดพระเนตรยังพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ อาทิเช่น พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์กรุงปักกิ่ง พิพิธภัณฑสถานศิลปะและโบราณคดีอาเธอร์ เอ็ม. แแซคเกลอร์ มหาวิทยาลัยปักกิ่ง ฯลฯ นับเป็นการเสด็จเพื่อสายสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีนให้ดียิ่งขึ้น

การเยือนกรุงปักกิ่งในครั้งนั้น สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับ ท่านหู (รองประธานาธิบดี) ของรัฐบาลจีน พูดถึงเรื่องการประสพปัญหาของทั้งสองประเทศที่คล้ายคลึงกัน คือ เมื่อถึงภาวะแห้งแล้งก็แล้งจนไม่มีน้ำไว้ใช้ทำการเกษตร หรือมีภาวะน้ำมากก็มากจนท่วมบ้านเมือง รวมถึงพื้นที่ทางการเกษตร และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้นได้กล่าวถึงความสนพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าด้วยเรื่องการเกษตรและการ

ชลประทาน จึงทรงวางแผนให้สร้างเขื่อนในไทยขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาภาวะการแห้งแล้งและภาวะน้ำมาก ทางท่านหู กล่าวไว้ว่า เขื่อนที่ทรงโปรดให้สร้างขึ้นนั้น ทางบริษัทที่ประเทศจีนก็ประมูลงานนี้ได้ อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่นประตูน้ำก็ได้มาจากจีน (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2543, น. 78) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองนั้นพัฒนาไปได้ด้วยดี เกี่ยวเนื่องจากความสนพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและการเยือนประเทศจีนของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ในการเสด็จเยือนหนานครั้งนี้ ทรงได้รับฟังการบรรยายถึงยุทธศาสตร์ในการบริหารมณฑลเจียงซู ซึ่งมียุทธศาสตร์ 4 ประการในการบริหารงานของมณฑลครั้งนี้ สร้างมณฑลให้รุ่งเรืองด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวมทั้งการศึกษา พัฒนาเศรษฐกิจให้เป็นสากลขยายสู่ภายนอกพร้อมกับส่งเสริมความร่วมมือกับต่างประเทศ พัฒนาพื้นที่ทุกภาคของมณฑลไปพร้อมกันทั้งภาคเหนือและภาคใต้ และพยายามพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เน้นเรื่องสภาพแวดล้อม ทรัพยากร และควบคุมการขยายตัวของประชากรด้วย จากยุทธศาสตร์ที่กล่าวมาส่งผลให้เกิดการติดต่อระหว่างมณฑลกับไทย มีการนำเข้าสินค้าไทย ซึ่งการค้าระหว่างไทยกับเจียงซูมีมูลค่าห้าร้อยล้านเหรียญสหรัฐ เจียงซูนำเข้าสี่ร้อยล้านเหรียญสหรัฐ เช่น พลาสติก ยางพารา สิ่งทอ วัตถุคิบ ส่งออกราวร้อยล้าน ทำให้มีนักลงทุนไทยเข้าไปลงทุนมากกว่า 200 แห่ง ยอดการลงทุน 340 ล้านหยวน (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2543, น. 132)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีความสนใจเรื่องการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทรงเสด็จไปมหาวิทยาลัยนานกิง โดยมหาวิทยาลัยแบ่งเป็นสองส่วน คือ มหาวิทยาลัยส่วนกลางและมหาวิทยาลัยจีนหลัง ทั้งสองส่วนมีพื้นฐานทางวิชาการที่มั่นคง มารวมกันเป็นมหาวิทยาลัยนานกิงจนทุกวันนี้ ปัจจุบันมีสถาบัน 14 แห่ง คณะวิชา 36 คณะ ครอบคลุมวิชาการสาขาต่าง ๆ ตั้งแต่เกษตรศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์ สังคมศาสตร์ และอื่น ๆ ส่วนที่ได้เปรียบคือ มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ในมณฑลเจียงซู ซึ่งมีทรัพยากรมนุษย์ที่ดี ระดับการศึกษาจึงสูงกว่าที่อื่น ๆ ในประเทศจีน ทำให้มหาวิทยาลัยนี้อยู่ในอันดับต้น ๆ ของประเทศ (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2543, น. 136) และมหาวิทยาลัยยังมีบทบาทสำคัญทางด้านการวิจัย จึงเป็นที่สนใจของวงการการศึกษาต่างประเทศ มีการติดต่อกับหน่วยงานในมหาวิทยาลัยต่างประเทศทั้งในสหรัฐอเมริกา ยุโรป ญี่ปุ่น ไต้หวัน และฮ่องกง ยังมีวิทยาเขตใหม่อยู่ทางเหนือของแม่น้ำแยงซีอีกด้วย ในการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ได้สร้างมิตรสัมพันธ์ทางการศึกษา โดย

ทางมหาวิทยาลัยนานาชาติมีความยินดีหากประเทศไทยส่งนักศึกษามาเรียนที่นี่ ซึ่งจะส่งผลให้ทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นขึ้น

ในพระราชนิพนธ์เล่มนี้เล่าไว้ว่า ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังเมืองคุนหมิง มณฑลยูนนาน ทอดพระเนตรพิพิธภัณฑสถานกลุ่มน้อย และถามถึงเรื่องราวการศึกษาของชนกลุ่มน้อย อาจารย์เจ้าเจียงเหวิน (อธิการบดีสถาบันชนกลุ่มน้อย) กล่าวว่า ชนกลุ่มน้อยเรียนโรงเรียนระดับประถมและมัธยม รัฐบาลช่วยออกค่าใช้จ่ายในการเดินทางครั้งหนึ่ง ต้องเรียนภาษาของตนและภาษาจีน ขณะนี้มีสถาบันชนกลุ่มน้อยที่มีการสอนภาษาไทยด้วย และเล่าว่าสถาบันพยายามอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนเผ่าต่าง ๆ ไว้ ที่สถาบันมีการสอนระดับอนุปริญาญาและปริญญาตรี สอนเรื่องประวัติศาสตร์ชนกลุ่มน้อยและอีกหลายสาขาวิชา พยายามสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีชนกลุ่มน้อยเหมือนกัน เช่นประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ มีการเปิดสอนวิชาเกี่ยวกับเอเชียตะวันออก สถานกงสุลไทยในคุนหมิงได้มีส่วนช่วยสนับสนุนพวกอาจารย์ที่สอนภาษาไทยไปเรียนในประเทศไทย หวังว่าเด็กที่เรียนจบมาจะมีโอกาสใช้ภาษาไทยและสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศไทยต่อไป (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2543, น. 327)

ในพระราชนิพนธ์นี้ได้ทรงเล่าไว้ด้วยว่า ด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศนั้น มีความร่วมมือกับไทยมากที่สุด ถึงแม้จะลดน้อยไปบ้างในช่วงวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ นอกจากนั้นมีการแลกเปลี่ยนการเยือนทั้งในระดับผู้ใหญ่ในพรรคและในระดับรัฐบาลมณฑล ผู้ว่าราชการฯ หลี่เองไปไทย 3 ครั้ง ไปเยือนตั้งแต่เหนือจดใต้ นักท่องเที่ยวไทยก็มาที่ยูนนานมากที่สุด และคนยูนนานก็ไปเที่ยวเมืองไทยมากเช่นกัน (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2543, น. 329) ความสัมพันธ์ไทย-จีนนั้น เกิดจากพระราชปรีชาญาณศาสตร์ทางการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทำให้เกิดสายสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้น หรือแม้แต่การท่องเที่ยว

5.1.5 พระราชนิพนธ์ “หวงเหอ อุ่อารยธรรม”

เป็นการเสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนระหว่างวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2543 ถึงวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2543 ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในครั้งนี้ทรงเล่าถึงสถานที่ต่าง ๆ ที่น่าสนใจมากมาย อาทิ ถ้ำทางพระพุทธศาสนา พิพิธภัณฑฯ ขงจื้อ เรือนจำโบราณ สุสานกวนอู ฯลฯ ได้ทรงเล่าไว้ในพระราช

นิพนธ์ไว้ว่า ที่นครเจียงโจว ได้เสด็จไปยังที่ทำการคณะกรรมการควบคุมแม่น้ำเหลือง (Yellow River Conservancy Commission) พบรองผู้อำนวยการเลี้ยววีเว่ยและเป็นผู้บรรยายสรุปเกี่ยวกับเรื่องโครงสร้างการบริหาร ประเด็นที่ได้รับความรู้และทรงจดบันทึกไว้คือ 1) จัดทำนโยบายและกฎระเบียบการใช้น้ำ รวมทั้งตรวจสอบดูแลเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับน้ำ ให้มีการกระทำตามกฎหมายเหล่านั้น 2) เขียนแผนการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย ทั้งแผนระยะกลางและระยะสั้น รวมทั้งจัดทำโครงการหลักของการพัฒนาชลประทานลุ่มแม่น้ำ 3) บริหารทรัพยากรแหล่งน้ำให้เป็นเอกภาพ จัดให้มีการควบคุมดูแล ทดสอบ และประเมินผลจากการสำรวจภาคสนามเกี่ยวกับทรัพยากรแหล่งน้ำของกลุ่มแม่น้ำ 4) จัดการแม่น้ำลำคลอง ห้วยหนอง ทะเลสาบ หาดทราย ชายทะเลน้ำตื้น รวมทั้งบริหารแม่น้ำสายสำคัญตามหน้าที่ที่รัฐบาลมอบหมาย 5) จัดการประสานงานการควบคุมป้องกันน้ำท่วม และแก้ไขปัญหาภัยน้ำแล้งในเขตลุ่มแม่น้ำ 6) แก้ไขปัญหาความขัดแย้งเรื่องน้ำระหว่างมณฑลต่าง ๆ 7) ทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดิน แก้ไขปัญหาที่อุดมสมบูรณ์ ดินน้ำพัดไป และเป็นที่ปรึกษาแก่ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ในการรักษาผิวดิน 8) เป็นตัวแทนรัฐบาลกลางดูแลกระบวนการการอุทกวิทยา บริหารโครงการก่อสร้างงานชลประทานขนาดใหญ่ของราชการบริหารส่วนท้องถิ่นแทนราชการบริหารส่วนกลาง 9) ควบคุมงานอุทกวิทยา งานชลประทานที่สำคัญและ 10) ให้แนวทางแก่หน่วยงานในชนบทในด้านกิจการผลิตกระแสไฟฟ้า ด้วยพลังน้ำ และกิจการที่ทำให้ชนบทมีกระแสไฟฟ้าใช้อย่างทั่วถึง ในงานพระนิพนธ์นี้พระองค์ได้เล่าถึงความสำเร็จที่เกิดขึ้นตามมาจากร่างการนี้ คือ ในระยะห้าสิบปีมานี้ยังไม่เคยมีฝายหรือเขื่อนแตกเลย ซึ่งแต่เดิมแตกหนึ่งแห่งใน 3 ปี รวมทั้งมีอัตราการไหลประโยชน์จากน้ำสูงถึง 53% ส่งผลต่อเศรษฐกิจโดยตรงที่ได้รับสะสมรวมเป็นเงินถึง 6 แสนล้านหยวน ทั้งนี้ยังช่วยให้ดินดีขึ้น ระบบนิเวศและการผลิตก็ดีขึ้นตามมา พร้อมเพิ่มผลผลิตทางพลังงานไฟฟ้าจากพลังน้ำ มูลค่าถึง 1.2 แสนล้านหยวน ถึงแม้ว่าจะได้รับผลประโยชน์มากมายแต่ก็เชื่อว่าจะไม่ประสบปัญหาเลย เพราะมีปัญหาที่ตามมา ได้แก่ 1) ปัญหาน้ำหลาก 2) ทรัพยากรน้ำไม่พอ และปัญหาที่สำคัญของแม่น้ำหวงเหอเกิดขึ้นจากสภาพที่มีลักษณะพิเศษคือ “น้ำมีน้อยแต่ทรายมีมาก และบนบกมีแม่น้ำลอยฟ้า” เป้าหมายการบริหารงานแก้ไขปัญหาคือ ต้องกำหนดแผนงานทั้งระบบ ดำเนินงานอย่างมีเอกภาพ ท่วมเทงบประมาณให้มากขึ้น บริหารจัดการอย่างรวมศูนย์และมีแผน การพัฒนาเศรษฐกิจต้องกระทำอย่างราบรื่นกลมกลืนกับเรื่องจำนวนประชากร ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2544, น. 116) การเรียนรู้ที่สำคัญจากราชนิพนธ์คือการป้องกันน้ำหลาก ได้แก่ ตอนต้นของแม่น้ำต้องกั้นน้ำ ตอนล่างของแม่น้ำต้องระบายน้ำ แม่น้ำสองฝั่งต้องสร้างฝายย่อยกักเก็บน้ำเพื่อชะลอความเร็วของสายน้ำ หรือการรักษาทรัพยากรน้ำ ที่มีมาตรการเพิ่มพูนแหล่งน้ำ ประหยัดการใช้น้ำและบำรุงรักษาควบคู่กันไป แต่ยึดหลักประหยัดเป็น

สำคัญ ให้บริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคุมการระบายน้ำเสีย และปริมาณของน้ำเสียที่อนุญาตให้ระบายน้ำได้ หรือแม้แต่การบำรุงรักษาน้ำ ที่ใช้วิธีผสมผสานระหว่างการป้องกันกับการบริหารงานแก้ไขปัญหา และให้การบริหารเข้มแข็งมากขึ้น รวมทั้งการใช้มาตรการผสมผสานระหว่างฝ่ายวิศวกรรม ฝ่ายชีวภาพ และฝ่ายเกษตรกรรมกัน ที่อาศัยการดำเนินงานอย่างทุ่มเทจริงจัง ตามนโยบายเศรษฐกิจ โดยเพิ่มความเข้มงวดกวดขันในการบริหารงานแก้ไขตามกฎหมาย ปัญหาแม่น้ำหวงเหอคงจะสามารถขจัดได้รวดเร็วและดีขึ้น (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2544, น. 118) ดังนั้นความโชคดีของผู้อ่านพระราชนิพนธ์เล่มนี้คือ ได้ติดตามสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อท่านทรงนิพนธ์ไว้ว่าเสด็จไปทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์ Yellow River Exhibition Hall เป็นพิพิธภัณฑ์เฉพาะทางที่สร้างขึ้นพิเศษ สำหรับรวบรวมสะสม และวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับแม่น้ำหวงเหอ เช่น ลักษณะพิเศษทางธรรมชาติ ระบบนิเวศน์ ประวัติศาสตร์ อารยธรรมของชาวลุ่มแม่น้ำ (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2544, น. 119)

ประเด็นเชิงเศรษฐกิจที่ทรงพระนิพนธ์ไว้ด้วยคือ มณฑลเหอหนานซึ่งอยู่ช่วงปลายของแม่น้ำหวงเหอ ที่ตั้งของมณฑลเป็นศูนย์กลางของประเทศมาแต่ครั้งโบราณ จึงมีคำกล่าวว่า “ได้เหอหนานเหมือนได้ทั้งประเทศ” เหอหนานเป็นศูนย์กลางทางรถไฟและถนน จึงเป็นตลาดใหญ่ของจีน มีประวัติยาวนานกว่า 5,000 ปี เป็นแหล่งกำเนิดของชนชาติจีน มีสถานที่และวัตถุโบราณมากมาย เช่น วัดเซ้าหลิน ถ้ำหลงเหมิน และวัดม้าขาวที่มีชื่อเสียงทั้งโลก (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2544, น. 139) ปัจจุบันมีบริษัทต่างประเทศร่วมทุนกว่า 6,000 บริษัท และมีบริษัทที่ร่วมทุนกับไทย พัฒนาและส่งเสริมแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจกับไทย ซึ่งมณฑลเหอหนานติดต่อกับประเทศไทยมาเป็นเวลานาน และมีการร่วมทุนกับไทยผลิตแทรกเตอร์ การเสด็จพระราชดำเนินในครั้งนี้จึงเป็นการแนะนำมณฑลเหอหนานให้คนไทยได้รู้จักมากขึ้นเพื่อจะได้เข้ามาลงทุนเพิ่ม เป็นการต่อยอดความสัมพันธ์ทางการค้าและเศรษฐกิจ

ในการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์งานทั้งทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ทรงเล่าถึงเรื่องราวของเหล่า ที่กวีหนีไปและผู้ผู้ได้เขียนบทกวีสรรเสริญเหล่าชนิดหนึ่งที่มีสีขาว ชื่อว่า หมี่จิว เหมือนข้าวหมาก (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2544, น. 7) ทางด้านวิชาการมีอาจารย์ 6 ท่านมาจากมหาวิทยาลัย 4 แห่งตามเสด็จมาด้วย เมื่อกลับไปแล้วอาจารย์เหล่านี้คงจะไปหารือกับผู้บริหารมหาวิทยาลัยของแต่ละแห่งให้ดำเนินการตามขั้นตอนที่สมควร ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ของแต่ละพื้นที่ในแต่ละมณฑลของจีนให้คนไทยได้

ทราบเพื่อขยายและต่อยอดด้านการพัฒนาเศรษฐกิจบ้านเมือง การใช้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงความสัมพันธ์ไทย-จีน ดังคำกล่าวของศาสตราจารย์เหริน ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน ไม่ใช่ความสัมพันธ์ธรรมดาเหมือนประเทศอื่น แต่เป็นความสัมพันธ์ฉันญาติมิตร และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ เป็นผู้เชื่อมความสัมพันธ์ไทย-จีน (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2544, น. 217)

5.1.6 พระราชนิพนธ์ “ต้นน้ำ ภูเขาและป่าทราย”

พระราชนิพนธ์เรื่องนี้เขียนขึ้นจากการเสด็จเยือนจีนเป็นครั้งที่ 14 ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ระหว่างวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2544 ถึง 27 สิงหาคม พ.ศ. 2544 ไปที่มณฑลชิงไห่ มหานครปักกิ่ง และแคว้นมณฑลเหอเป่ย์ พื้นที่ทั้ง 3 แห่ง มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่โดดเด่นเรื่องภูเขาและที่ราบสูง จนได้สมญานามว่า “หลังคาโลก” นอกจากนั้นยังมีพื้นที่ทะเลทราย มีป่าทราย และ โอเอซิสเขียวขจีในบางแห่ง (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2548, น.3) ซึ่งหนึ่งอยู่ในเขตของมณฑลชิงไห่ ที่มีทิวทัศน์เป็นภูเขา ความสูงที่ 2,600 เมตร อยู่ห่างจากเมืองประมาณ 25 กิโลเมตร (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2548, น.46) มณฑลชิงไห่เป็นต้นกำเนิดแม่น้ำสำคัญ 3 สาย คือ แม่น้ำฉางเจียง แม่น้ำหวงเหอ และแม่น้ำโขง มีชาวจีน ชาวคาซัค ชาวฮุย ชาวซาร์ลา ชาวตู ชาวทิเบต และชาวมองโกล มีศาสนาพุทธและอิสลาม จึงให้มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน มีชนชาติต่าง ๆ ที่อยู่รวมกันอย่างปรองดอง (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2548, น. 69) ทรงเล่าถึงรายละเอียด แม้กระทั่งพิธีการต้อนรับของชาวจีนไห่ที่เจ้าภาพถือดาบใส่เกลือมา และแขกที่มาเยือนจะต้องเอานิ้วนางกับนิ้วโป้งหยิบเกลือข้างไปข้างหน้า 3 ครั้ง และมีดาบใส่เกลือ เป็นเกลือกลั่นจากชิงเคอ ใส่เนยจามรี แขกต้องเอานิ้วจิ้มเกลือ (กรีดนิ้วนางกับนิ้วโป้งแบบเดิม) แล้วคิดไปข้างหลัง (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2548, น. 62)

ถ้อยคำในพระราชนิพนธ์ทำให้ผู้วิจัยประทับใจ เมื่อทรงเล่าถึงมณฑลชิงไห่มีนโยบายการปลูกต้นไม้และหญ้าบนภูเขาที่ทุรกันดาร เพื่อรักษาระบบนิเวศน์ของต้นแม่น้ำสามสายให้ดี เพื่อพัฒนาให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางการท่องเที่ยว (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2548, น.70) ที่ต้องใช้ที่ราบสูงชิงไห่ให้เป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์เศรษฐกิจแก้ปัญหาความยากจน เช่น การใช้ประโยชน์จากเหมืองแร่ การผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำ พัฒนาการใช้น้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติ การพัฒนาสมุนไพรจีน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมถึงการปฏิรูปเปิด

กว้างสู่ภายนอก เพื่อเตรียมรับมือกับเศรษฐกิจอย่างใหม่ เช่น การที่จีนจะเข้าไปเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก หรือเศรษฐกิจใหม่ที่ใช้ระบบ hi-tech นอกจากจะต้องพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแล้ว ต้องประดิษฐ์คิดสร้างระบบต่าง ๆ เช่น ระบบการปกครอง ระบบบริหารงาน เป็นต้น พูดถึงกลยุทธ์การพัฒนาภาคตะวันตกของจีน มีความมุ่งหมายให้ชาวชิงให้ทุกชนชาติได้ร่วมกันสร้างชาติ และมีความเป็นอยู่ที่ดี ทั้งนี้จึงอยากเชิญคนไทยมาท่องเที่ยวและมาร่วมลงทุน เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันต่อไป (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2548, น. 71) และกับปัญหาทะเลสาบที่มีขนาดเล็กลง และยังคงมีแนวโน้มจะลดลงเรื่อย ๆ ทรงได้บันทึกไว้ถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยเช่น 1) รอบ ๆ ทะเลสาบชิงไห่ใน 5 – 10 ปีจะต้องเปลี่ยนที่นาเป็นป่าและทุ่งหญ้า แก้ไขการกลายเป็นทะเลทราย 2) ฟื้นฟูปริมาณน้ำในแม่น้ำลาซาร์ ให้มีเหมือนเดิม ห้ามกักน้ำไว้ใช้โดยไม่ปล่อยลงทะเลสาบ 3) มองในอนาคตอาจจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ต้องย้ายน้ำจากที่อื่นเข้ามา

ในการเสด็จพระราชดำเนินในต่างประเทศ สิ่งสำคัญก็คือการพบกับผู้นำคนสำคัญ ท่านนายกรัฐมนตรีจูลูหรงจีและภริยา (มาดามเหลาอาาน) ที่มหาศาลาประชาชน โดยทรงบันทึกไว้ว่า ท่านจูลูหรงจีได้ทราบถึงการเขียนหนังสือเกี่ยวกับการเยือนจีน ช่วยให้ความสัมพันธ์จีน-ไทยดีขึ้น (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2548, น. 209) จนได้รับรางวัลวรรณกรรมเพื่อความเข้าใจและมิตรภาพระหว่างประเทศ (International Literary Prize for Understanding and Friendship) (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2548, น. 211) ซึ่งรางวัลนี้มีจุดประสงค์ที่จะยกย่องคนที่ดีเด่นด้านการแลกเปลี่ยน ส่งเสริมเผยแพร่ วัฒนธรรมจีนให้โลกได้รู้จักผ่านผลงานวรรณกรรม ช่วยให้ชาวต่างประเทศเข้าใจจีน ซึ่งการเยือนจีน 14 ครั้ง และได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับจีนให้คนไทยอ่าน นับเป็นการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวรรณกรรมเพื่อความเข้าใจและมิตรภาพระหว่างประเทศที่น่ายกย่อง และช่วยผลักดันให้ความสัมพันธ์ไทย-จีนเจริญยิ่งขึ้นสืบไป (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2548, น. 212)

5.1.7 พระราชนิพนธ์ “เยือนถิ่นจีนโพ้นทะเล”

เยือนถิ่นจีนโพ้นทะเล เป็นพระราชนิพนธ์ในการเยือนประเทศจีน ระหว่างวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ถึง 23 ตุลาคม พ.ศ. 2545 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนหลายเมืองในมณฑลฮกเกี้ยนและมณฑลไหหลำ อันเป็นบ้านเกิดของชาวจีนโพ้นทะเล หรือที่เรียนขานกันในภาษาจีนว่า หัวเฉียว ซึ่งคนไทยคุ้นเคยดีกับวัฒนธรรมที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงใต้ของจีน เพราะเมืองหลายเมืองในมณฑลเหล่านี้เป็นถิ่น

ฐานบ้านเกิดของชาวจีนที่อพยพและกระจายไปอยู่ตามดินแดนโพ้นทะเลหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วย โดยได้เสด็จพระราชดำเนินไปที่มหาวิทยาลัยปักกิ่ง ทอดพระเนตรหอแสดงประวัติมหาวิทยาลัยปักกิ่ง (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2556, น. 9) มหาวิทยาลัยปักกิ่ง เป็นสถานที่ก่อกำเนิดกระบวนการ 4 พฤษภาคม เป็นจุดเริ่มต้นของลัทธิมาร์กซิสม์ เป็นแหล่งกำเนิดความคิดประชาธิปไตย เป็นสถานที่บุกเบิกความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2556, น. 11) นอกจากนี้ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังศูนย์ภาษาและวัฒนธรรมสำหรับคณะผู้แทนด้านการทูตแห่งปักกิ่ง (Beijing Language and Cultural Center For Diplomatic Missions) โดยหน้าที่ของสถาบันคือ สอนภาษาจีนให้นักการทูตเจ้าหน้าที่สหประชาชาติ สื่อมวลชนต่างประเทศ และคู่สมรสของบุคคลเหล่านี้ ที่พำนักอยู่ในกรุงปักกิ่ง มีวิธีการสอนหลายรูปแบบ เช่นสอนนอกเวลาทำงานปกติ เวลาสุดสัปดาห์ ผู้ที่เข้าเรียนมักพยายามเรียนให้เร็ว เพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน และใช้ในหน้าที่การงาน ส่วนใหญ่สอนตัวต่อตัว (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2556, น. 21)

ในเล่มนี้ทรงพระนิพนธ์ถึงเส้นทางแพรรไหมทางทะเล ซึ่งผู้วิจัยตื่นตาตื่นใจอย่างยิ่ง นครผู้โจว มณฑลฝูเจี้ยน (ฮกเกี้ยน) มีชื่อย่อว่า หมิ่น ได้ชื่อจากแม่น้ำหมิ่น (หมิ่นเจียง) ฮกเกี้ยนเป็นจุดเริ่มต้นของ มีพื้นที่ติดกับมณฑลกวางตุ้ง เจ้อเจียง และเจียงซี ทางใต้ใกล้กับเกาะไต้หวัน เป็นถิ่นฐานเดิมของชาวจีนโพ้นทะเลจำนวนมาก (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2556, น. 67) และในด้านทรัพยากรก็มีอยู่มากมาย ที่เป็นพิเศษ ป่าไม้ ทรัพยากรทางน้ำ ทรัพยากรทางทะเล มีพื้นที่ทางทะเลและทางบกเท่ากัน การประมงเจริญมาก มีการค้นคว้าวิจัยผลิตไฟฟ้าด้วยพลังของระดับน้ำทะเลขึ้นลง แร่ธาตุ มีอยู่มาก มีทรายและหินหลายชนิด ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญคือ เขาอู่ชาน ซึ่งยูเนสโกให้เป็นมรดกโลกทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม ประเทศไทยเป็นตลาดหลักในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของมณฑลฮกเกี้ยน ซึ่งค้าขายกันมูลค่า 240 ล้าน ส่งออก 100 ล้าน นำเข้า 140 ล้าน (คิดเป็นเหรียญสหรัฐ) (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2556, น. 71) ความสัมพันธ์ไทย-จีนนั้น มณฑลฮกเกี้ยนกับไทยติดต่อกันมานานแล้ว มีสมาคมฮกเกี้ยนในไทย 3 สมาคม คือ สมาคมชาวฮกเกี้ยนแห่งประเทศไทย สมาคมชาวฮกจิ๋ว (ผู้โจว) สมาคมฮกเกี้ยนปักได้ สมาคมเหล่านี้มีบทบาทเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างฮกเกี้ยนกับไทยเป็นอย่างมาก และที่มณฑลฮกเกี้ยนนี้ได้เสด็จที่พิพิธภัณฑการคมนาคมทางน้ำ (Historical Museum of Maritime Transportation) พิพิธภัณฑนี้แสดงเส้นทางเดินเรือจากเฉียนโจวไปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แอฟริกา ตะวันออก เปอร์เซีย และที่อื่น ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวพันของสันติภาพ มิตรภาพ ความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม การย้อนกลับ ไปมองดูอดีต การมองไปข้างหน้าสู่นาคต มีเส้นทาง

เดินเรือตามฝั่งคริสต์ศตวรรษที่ 16 ผ่านเวียดนามในสิงคโปร์ ผ่านเกาะลังกาไปอ่าวเปอร์เซีย ไปต่อเรือที่เอเซียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เมืองไทย และยังมีชื่อข้าวไทยด้วย (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2556, น. 185) เช่นเดียวกับที่เสด็จถึง เกาะไหหลำ (เมืองไหโข่ว) เป็นเกาะใหญ่มีระบบนิเวศน์แบบต่าง ๆ เช่น ป่าชายเลน ป่าดิบชื้น หาดปะการังที่ชานย่าฯ (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2556, น. 199) และด้านการท่องเที่ยวที่พัฒนาเร็วมาก เพราะไหหลำมีทิวทัศน์ที่แปลกตาว่าที่อื่นในจีน และได้ศึกษาเรียนรู้เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวหลายอย่างจากไทย มีความร่วมมือกับไทยด้านการท่องเที่ยวและกิจการอื่น ๆ นอกจากนั้นได้เสด็จพระราชดำเนินไปยัง ก่วงโจว (กวางโจว) เพื่อไปดูการเตรียมการจัดการประชุมวิชันนาชาติเรื่องหญ้าแฝก ซึ่งจะจัดในปี พ.ศ.2546 ที่ก่วงโจว ซึ่งเป็นครั้งที่ 3 ครั้งแรกจัดที่เซียงราย ครั้งที่ 2 จัดที่ชะอำ เพชรบุรี โดยมีการประชุมทุก 3 ปี ดร.เซีย (Xia) และคณะนำชมนิทรรศการเกี่ยวกับการใช้หญ้าแฝก ประเทศจีนที่มณฑลกวางตุ้งเริ่มมีการปลูกหญ้าแฝกกัน ครั้งแรกปลูกเพื่อใช้น้ำมัน ชาวจีนเรียกหญ้าแฝกว่า หญ้ารากหอม มีงานวิจัยที่พิสูจน์ว่าหญ้าแฝกช่วยกำจัดน้ำเสีย และป้องกันน้ำท่วมได้ (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2556, น. 248) การเตรียมการประชุมครั้งนี้มี Grimshaw Paul Troung (จากออสเตรเลีย) มีนักวิชาการของไทยมาร่วมประชุมด้วย ผู้นำมณฑลกวางตุ้งให้ความสนใจมาก และมณฑลต่างๆ ที่เข้าร่วม มีเจียงซี สกเกี้ยน เสฉวน กุ้ยโจว ยูนนาน (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2556, น. 250) การเตรียมการประชุมครั้งที่ 3 เป็นไปด้วยดีทั้งสถานที่ ตั้งหัวข้อการประชุมว่า “หญ้าแฝกและน้ำ” มีการประชุมระหว่าง 6-9 ตุลาคม ค.ศ.2003 (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2556, น.251)

5.2 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับความสัมพันธ์ไทย-อินเดีย

ประเทศอินเดียนั้น ถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีบทบาท ในฐานะเป็นอยู่แห่งอารยธรรมมาแต่โบราณ และมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว จึงเป็นผลคืออย่างมากต่อพระราชปณิธาน ศาสตร์ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้เสด็จเยือนอินเดีย ในครั้งนี้ ไม่เพียงแต่เป็นการสร้างสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศ แต่ยังได้เรียนรู้เพื่อเข้าใจถึงความเป็นมาทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ และประเพณี ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของคนในประเทศ และนำความรู้เหล่านี้ไปใช้ในทางบวก เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีกับภูมิภาคเอเชียใต้

“อินเดีย” เป็นต้นสายธารทางวัฒนธรรมของชาติตะวันออกหลายชาติ และเป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญอันเก่าแก่แห่งหนึ่งของโลก วัฒนธรรมอินเดียจากภูมิภาคต่าง ๆ ได้แพร่กระจายไปตามเส้นทางการค้าตั้งแต่ยุคโบราณและผสมผสานเข้ากับสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้คนในภูมิภาคต่างๆ ที่วัฒนธรรมอินเดียเดินทางไปถึง

ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย-อินเดีย เริ่มปรากฏหลักฐานในช่วงต้นสมัยประวัติศาสตร์ที่รู้จักกันในนามสมัยทวารวดีและศรีวิชัย และสืบเนื่องมาซึ่งสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งในแต่ละยุคสมัยศาสนาและวัฒนธรรมทั้งฮินดู-พุทธ และอิสลามได้แพร่ขยายเข้าสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งไทยด้วย โดยผ่านกลุ่มพ่อค้าและนักเดินทางชาวอินเดีย มุสลิมอินเดีย และอินโด-เปอร์เซีย ที่เข้ามาค้าขายและเผยแผ่ศาสนาและวัฒนธรรม ส่งผลให้รูปแบบการดำเนินชีวิตตามแบบราชสำนักอิสลามส่งผ่านมายังราชสำนักสยามโดยการค้าและการทูต ดังจะเห็นได้จากงานผ้าและงานหัตถศิลป์อันประณีตที่ใช้นักราชสำนักเปอร์เซียและอินเดียที่เป็นเครื่องบรรณาการได้กลายเป็นสินค้านำเข้าสำคัญ อาจกล่าวโดยรวมได้ว่า สายสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมระหว่างไทย-อินเดีย ได้ส่งอิทธิพลต่อภาษา วรรณคดี กฎหมาย ประเพณีและพิธีกรรม ให้แก่คนในดินแดนสยามประเทศในอดีต โดยผสมผสานเข้ากับวิถีของท้องถิ่นจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของวัฒนธรรมไทยในปัจจุบันที่ยังมีต้นเค้าจากวัฒนธรรมอินเดียปรากฏอยู่มาก

ประเทศไทยได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศอินเดีย เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2490 และในขณะนั้นประเทศไทยมีสถานเอกอัครราชทูตตั้งอยู่ที่กรุงนิวเดลี และมีสถานกงสุลใหญ่อีก 3 แห่ง คือที่เมืองกัลกัตตา เมืองมุมไบ และเมืองเจนไน ในปี 2550 ประเทศไทยและประเทศอินเดียได้ฉลองโอกาสครบรอบ 60 ปีของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต โดยมีการจัดกิจกรรมทั้งในประเทศไทยและประเทศอินเดีย โดยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จเยือนประเทศอินเดียเมื่อวันที่ 8-10 สิงหาคม พ.ศ. 2550 เพื่อทรงเปิดการแสดง โขนและนิทรรศการ ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์เนื่องใน โอกาสดังกล่าว และยังได้ทรงพระราชนิพนธ์เป็นสารคดีไว้ด้วยเช่นกัน ดังต่อไปนี้

5.2.1 พระราชนิพนธ์ “ทัศนะจากอินเดีย”

ทัศนคติจากอินเดียเป็นการบันทึกเรื่องราวการเสด็จเยือนประเทศอินเดียของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ระหว่างวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2530 ถึงวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2530 เป็นระยะเวลาถึง 18 วัน ซึ่งได้เสด็จเยือนเมืองสำคัญต่าง ๆ ของอินเดีย ตั้งแต่ นครกัลกัตตา เมืองโคลกขปุระ บัตนะ พาราณสี ศรีนาคาร์ และกรุงเดลี ทรงทอดพระเนตรสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมอีกหลายแห่ง พระองค์ได้ทอดพระเนตร และได้มีนักหนังสือพิมพ์อินเดีย 2 คน มาขอสัมภาษณ์ ว่าจุดมุ่งหมายของการเสด็จในครั้งนี้ของพระองค์ท่านคืออะไร พระองค์ท่านจึงได้ตอบกลับนักหนังสือพิมพ์ โดยทรงบอกผู้มาขอประทานสัมภาษณ์ว่า ท่านเปรียบเป็นนักเรียน และเมื่อนักเรียนได้เรียนเกี่ยวกับอินเดียมากขึ้น ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ แต่ตั้งประวัติศาสตร์โบราณ มาจนถึงปัจจุบัน ทั้งด้านศิลปะและวัฒนธรรมอินเดีย รวมทั้งภาษาสันสกฤต เมื่อมีโอกาสก็อยากมาเห็นบ้านเมืองของอินเดีย คืออยากเห็นของจริง เพราะปกติพระองค์ท่านเคยเห็นแต่ในรูปภาพ และท่านอยากรู้จักอินเดีย อยากเห็นความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากมีข่าวว่าอินเดียนั้นได้พัฒนาไปมาก ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ในด้านอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2553, น. 6)

ในพระราชนิพนธ์ฉบับนี้ ได้บันทึกไว้ว่าเมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงมหาวิทยาลัยรพินทรภารตี พระองค์ได้ทรงทอดพระเนตรยังห้องต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย ได้รับฟังเรื่องการศึกษาของอินเดียซึ่งโดยทฤษฎีแล้วเด็กทุกคนจะต้องเรียนถึง 8 ปี จนอายุ 14 ปี จึงจะออกจากโรงเรียนได้ตามรัฐธรรมนูญ แต่อินเดียมีปัญหาในด้านนี้ เด็กจำนวนหนึ่งจะออกจากโรงเรียนก่อนเวลาอันควร บางคนออกก่อนชั้น 5 บางคนกลายเป็นผู้ไม่รู้หนังสือ การที่เด็กออกนั้นมีทั้งสาเหตุทางเศรษฐกิจและการไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา การแก้ไขคือต้องพยายามทำให้เด็กที่ไม่มีความสามารถทางวิชาการได้รับผลประโยชน์จากการศึกษาด้วย ถึงแม้จะเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนได้ รัฐก็จะนำการศึกษาไปให้ถึงตัว ระบบนี้เรียกว่า การศึกษานอกระบบ (Non Formal Education) (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2553, น. 212)

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ทรงสรุปถึงการศึกษาและปัญหาในเรื่องของประชากรของอินเดียไว้ในพระราชนิพนธ์ ทัศนคติจากอินเดีย กล่าวคือ ปัญหาของอินเดียที่สำคัญนั้นคือปัญหาประชากร ซึ่งหมายถึง ปัญหาการจ้างงาน ดังนั้นในการจัดการศึกษาจะต้องคำนึงถึงการฝึกความรู้ และทักษะที่จะนำไปสู่โอกาสที่จะหางาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องเน้นการอาชีวศึกษา การจัดหลักสูตรเน้นอาชีพมักจะไม่เป็นที่พอใจของผู้ปกครอง ผู้ปกครองโดยมากอยากให้บุตรหลานของ

คนเรียนไปในสายสามัญ หรือด้านวิชาการ ฉะนั้นจะต้องชี้แนะให้เห็นคุณค่าของการอาชีวศึกษา ในเมืองมีวิชาที่น่าสนใจ น่าเรียนหลายวิชา เช่น การท่องเที่ยว คอมพิวเตอร์ อิเล็กทรอนิกส์ การออกแบบเสื้อ การตลาด การบริหารโฮเต็ล การพิมพ์ งานที่เกี่ยวกับสาธารณสุข เช่น พยาบาล ผดุงครรภ์ เขาบอกว่าจะต้องยกย่องเพิ่มวิทยฐานะของผู้ที่ศึกษาสายอาชีวะ นอกจากที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า ฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังสถานที่ต่าง ๆ ในประเทศอินเดียเพื่อทอดพระเนตรสถานที่ วัฒนธรรม สังคม และความเป็นอยู่ของประชากรของอินเดีย เพื่อให้ได้ข้อมูลในด้านการศึกษา ประชากร และวัฒนธรรมของอินเดีย แล้ว สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า ฯ ทรงให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนาการเกษตร โดยการเสด็จพระราชดำเนินไปยังสถาบันวิจัยทางการเกษตรในประเทศอินเดียอีกหลายแห่ง เช่น สถาบันวิจัยเกษตร (Indian Agricultural Research Institute IARI) ซึ่ง สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า ฯ ทรงบรรยายถึงความสำคัญในการวิจัยและพัฒนาทางการเกษตรที่ประเทศอินเดียได้ให้ความสำคัญ โดยมีการพัฒนาไปถึงระดับไรนา เล็ก ๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่าประเทศอินเดียประสบความสำเร็จในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เช่น มีถั่วลิสง มัสตาร์ด (เป็นมัสตาร์ดที่บีบเมล็ดเอาน้ำมัน) และดอกทานตะวัน เรื่องพืชน้ำมันนี้ทางสถาบันจะศึกษาและจัดการในด้านการผลิตและการตลาดด้วย (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2553, น. 231) และความสำเร็จอย่างหนึ่งของการวิจัยของอินเดียนั้นคือการเพิ่มผลผลิตข้าวสาลี การคิดค้นผสมข้าวสาลีพันธุ์ใหม่นั้นเน้นด้านการเพิ่มผลผลิตความสามารถในการต้านทานโรค และคุณสมบัติอื่น ๆ ข้าวสาลีพันธุ์ใหม่จะเป็นพันธุ์แคระนอกจากนั้นยังพัฒนาเทคนิคทางการเกษตรและการเก็บรักษาพืชผลไม้ และการใช้แก๊สชีวภาพ เพราะประเทศอินเดียเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่ได้จากแก๊สชีวภาพ เนื่องจากจะได้แก๊สมาหุงต้ม จุดไฟเพื่อแสงสว่าง เดินเครื่องจักรบางอย่างแล้วยังได้ปุ๋ยที่ดี ทำให้ดินร่วนซุย รวมไปถึงการทำแก๊สชีวภาพเป็นประโยชน์ในด้านสาธารณสุข เพราะสามารถฆ่าเชื้อโรคในขี้วัวไปในตัว (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2553, น. 237)

ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรสถาบันวิจัยเกษตรนั้น มีเรื่องหนึ่งที่พระองค์ท่านสนพระทัยมากคือ เรื่องการใช้ประโยชน์จากสะเดา เนื่องจากอินเดียนั้นรู้จักการใช้สะเดา (Neem) และสะเดาเป็นที่รู้จักกันมานานแล้วว่าเป็นยาและยาฆ่าแมลง อีกทั้งยังได้มีการค้นคว้าเพิ่มเติมว่าสะเดาสามารถเพิ่มประสิทธิภาพของปุ๋ยไนโตรเจนได้ด้วย ทำให้ประเทศต่าง ๆ สนใจในพืชชนิดนี้มากขึ้น ทั้งนี้พระองค์ท่านก็ได้ทรงศึกษาเรื่องนี้เพิ่มเติมจากหนังสือของอินเดียหลายเรื่อง และพระองค์ท่านก็ได้มีพระราชดำริให้ทดลองปลูกสะเดาไว้ตามโรงเรียน ต.ช.ด. เพื่อเตรียมการทดลองเกี่ยวกับยาฆ่าแมลง เนื่องจากพระองค์ท่านทรงเล็งเห็นว่าบางส่วนของภูมิภาคในประเทศ

ไทยเป็นเขตพืชไร่กันมาก ทั้งอ้อย สับปะรด ฯลฯ ถ้าใช้สารเคมีในการปราบศัตรูพืชจะเป็นอันตรายสะสม นับว่าเป็นพระราชกรณียกิจที่เป็นประโยชน์ล้นพ้นเพื่อปวงชนชาวไทย

5.2.3 พระราชนิพนธ์ “มหัศจรรย์ทุกวัน”

สำหรับพระราชนิพนธ์นี้ เป็นเรื่องราวการเสด็จพระราชดำเนินเยือนหมู่เกาะอันดามัน และนิโคบาร์ของประเทศอินเดีย ดินแดนแห่งศาสนาและวัฒนธรรมตะวันออก ระหว่างวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2539 ถึง 25 ธันวาคม 2539 โดยเสด็จพระราชดำเนินไปที่อนุสรณ์สถานแห่งชาติ Cellular Jail ซึ่งประกาศเป็นอนุสรณ์สถานแห่งชาติใน ค.ศ. 1979 คุกแห่งนี้เป็นที่กักขังนักโทษการเมือง และกลุ่มผู้ต่อต้านทั้งอินเดียและพม่า (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2540, น. 24) นอกเหนือจากที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อทอดพระเนตรถึงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของประเทศอินเดียแล้ว พระองค์ท่านยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาการเกษตร เพื่อให้สามารถนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้ โดยได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังฟาร์ม Sippighat ซึ่งฟาร์มแห่งนี้มีลักษณะเป็นศูนย์สาธิตทดลองหรือเหมือนศูนย์การศึกษาที่แสดงวิธีการเพาะปลูกแบบต่างๆ เช่น ปลูกในที่ราบ ปลูกตามขั้นบันได และนำเอาพืชต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องเทศมาจากรัฐ Kerala โดยมีนาสาธิตปลูกข้าวพันธุ์ต่างๆ รวมทั้งต้นไม้ที่ปลูกไว้มีทั้งไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ มีการคัดพันธุ์หมาก การปลูกพริกไทย ผลัดเม็ดพริกไทยดำและพริกไทยขาวโดยใช้ต้น Bay leaf เป็นค้าง รวมถึงการปลูกอบเชย วิธีการตัดแต่งกิ่ง การลอกเปลือก การสกัดน้ำมันจากอบเชยที่กลั่นได้จากเปลือก ใบ และผล อีกทั้งยังนำกาแฟมาทดลองทั้งพันธุ์ Arabica และ Robusta เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความสนพระทัยในด้านสิ่งแวดล้อมด้วยการเสด็จพระราชดำเนินยังเกาะอันดามันเหนือเพื่อทอดพระเนตรป่าชายเลนซึ่งบริเวณนี้เป็นป่าชายเลนที่เป็นป่าธรรมชาติสมบูรณ์ที่สุดในโลกแห่งหนึ่ง โดยมีการเลิกให้สัมปทานไม้ให้ใครมาตัดไม้ตั้งแต่ ค.ศ. 1988 แต่อนุญาตให้มาจับปลาได้ อีกทั้งแควนี่ยังมีถ้ำซึ่งมีรังนกจำนวนมาก ซึ่งทำให้แนวคิดในการอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อนำมาปรับใช้กับประเทศไทย

ในปี พ.ศ. 2554 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ พระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐอินเดีย พร้อมด้วยคณะนักวิชาการไทยเพื่อร่วมสัมมนาหัวข้อแลกเปลี่ยนทางชาติ ครั้งที่ 5 ณ เมืองลัคเนา สาธารณรัฐอินเดีย และนำเสนอผลงานแสดงผลงานการณรงค์ปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำจากนักวิชาการไทยและต่างชาติ รวมทั้งมีการสาธิตและฝึกอบรมการทำหัตถกรรมจากหญ้าแฝก ซึ่งมีผู้ให้ความสนใจ และพระ

ทานรางวัล “The King of Thailand Vetiver Awards 2011” แก่ผู้ชนะเลิศผลงานวิจัยด้านหญ้าแฝก จากประเทศไทย อินเดีย ออสเตรเลีย มาดากัสการ์ เวเนซุเอลา และจีน จะเห็นได้ว่างานสัมมนาหญ้าแฝกนี้ เป็นการเผยแพร่ ผลการดำเนินงานหญ้าแฝกตามพระราชดำริ เป็นการเผยแพร่พระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานแนวพระราชดำริให้พัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์และน้ำตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 นอกจากนี้ นักวิชาการที่เข้าร่วมการสัมมนาฯ ก็จะได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และนำแนวทางปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จในต่างประเทศมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย

5.3 บทสัมภาษณ์ที่มีต่อราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์อำนาจละมุน (Soft Power) ที่มีต่อราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งต้องกล่าวซ้ำอีกครั้งว่า Joseph Nye (Nye,2015) ได้ระบุว่าซอฟต์แวร์ประกอบด้วย ทรัพยากรสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ วัฒนธรรม (Culture) ค่านิยม (Values) และนโยบายต่างประเทศ (Foreign Policy) เพื่อให้เห็นแจ่มชัด Nye ได้อธิบายในกรณีของสหรัฐอเมริกาซึ่งจะเห็นได้ว่ามีทรัพยากรเชิงซอฟต์แวร์ที่เข้มแข็ง อาทิเช่น วัฒนธรรมที่เสนอผ่านภาพยนตร์ฮอลลีวูด ค่านิยมประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน ตลอดจนการค้าเสรี ซอฟต์แวร์ เป็นอำนาจที่ปราศจากกำลังทางทหาร (Non-military Power) หากแต่เป็นอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อพฤติกรรม ความนิยมชมชอบ มุมมอง แนวคิดของผู้คน และมีส่วนดึงดูดให้ผู้คนเหล่านั้นรู้สึกมีส่วนร่วมกับวัฒนธรรมของอีกประเทศหนึ่ง

ลักษณะสำคัญของซอฟต์แวร์ คือการที่ผู้อื่นทำขึ้นชอบ เลื่อมใส น่าสนใจ น่าตื่นตาตื่นใจ น่าเลื่อมใสติดตาม ด้วยการเชิญชวน มิใช่ด้วยการบังคับให้ต้องชอบหรือเกาะติด Joseph Nye (2015) ใช้คำว่า Co-Opt (การเลือก) แทนที่จะเป็น Coerce (การบีบบังคับ) โดยการโน้มน้าว โน้มน้ำหรือปล่อยให้มีความรู้สึกด้านบวกโดยธรรมชาติ

สำหรับบทวิเคราะห์อำนาจละมุนหรือซอฟต์แวร์ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมทัศนะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีต่อราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งประกอบด้วยสองส่วน ส่วนแรกคือ

งานทรงคุณค่าจากพระราชนิพนธ์สารคดีของพระองค์ ซึ่งงานวิจัยนี้เลือกมาจำนวน 9 เล่ม เป็นการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศจีน 7 เล่ม อีก 2 เล่ม เป็นการเสด็จพระราชดำเนินไปประเทศอินเดีย ซึ่งงานพระราชนิพนธ์เป็นภาษาวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรม ความนิยมชมชอบ มุมมอง แนวคิดของผู้คน และมีส่วนดึงดูดให้ผู้คนในประเทศจีนและอินเดีย รู้สึกมีส่วนร่วมด้วยวัฒนธรรมของประเทศไทย กับอีกส่วนหนึ่งคือทัศนคติของผู้คนที่มีต่อการเสด็จพระราชดำเนินไปเยือนประเทศจีน และอินเดีย ผ่านบทสัมภาษณ์ หรือการให้ความเห็นต่ออำนาจละมุนที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงดำเนินด้วยพระองค์เอง

“สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ทรงมีพระอัจฉริยภาพทั้งทางด้านบาลีสันสกฤต จะเห็นได้จากที่ประเทศอินเดียทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล "World Sanskrit Award" ในฐานะที่ทรงมีบทบาทส่งเสริมภาษาสันสกฤตในต่างประเทศ ประชาชนชาวอินเดีย และรัฐบาลอินเดียมกต่างชื่นชมสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ และพระบรมวงศานุวงศ์ของไทยที่มีส่วนสำคัญต่อการสานความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสองประเทศ พร้อมแสดงความชื่นชมแนวความคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่สามารถนำมาปรับใช้ได้จริง” (ชลิต มานิตยกุล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 ตุลาคม 2564)

นอกจากนี้ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ยังได้รับรางวัล “อินทรา คานธี” ซึ่งทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายจากนาย เอพีเจ อับดุล กาลาม ประธานาธิบดีอินเดีย เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2548 ณ กรุงนิวเดลี ประเทศอินเดีย โดยรางวัลที่ได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายครั้งนี้ เป็นรางวัล “อินทรา คานธี” ด้านสันติภาพ การลดอาวุธและการพัฒนา ประจำปี 2547 โดยท่านประธานาธิบดีอินเดียได้กล่าวสุนทรพจน์ถวาย ในสุนทรพจน์ที่ท่านประธานาธิบดีได้แสดงมีใจความสรุปได้ว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับฝิดชอบในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรม ด้วยการทรงฟื้นฟู และพระราชทานพระราชูปถัมภ์งานศิลปหัตถกรรมต่างๆ รวมทั้งการแสดงหนังใหญ่ และดนตรีไทยซึ่งบันทึกไว้เพื่อคนรุ่นหลัง การที่ทรงขับร้องและทรงดนตรีต่อหน้ามหาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า พระองค์ทรงช่วยกระตุ้นให้ดนตรีไทยฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้งอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ผู้ที่ได้พบเห็นโดยเฉพาะชาวอินเดียต่างรู้สึกปลื้มปีติอย่างยิ่งที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาแบบยั่งยืนตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อบรรเทาความยากจนภายในประเทศ ฯพลฯ อินทรา คานธี อดีต

นายกรัฐมนตรีของอินเดียมีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าที่จะทำให้ประเทศพัฒนาและบรรเทาความยากจน

นอกจากสุนทรพจน์ที่น่าสนใจของท่านประธานาธิบดีแล้ว ท่านนายกรัฐมนตรีอินเดียนายมันโมฮันซิงห์ยังเป็นอีกท่านหนึ่งที่ได้กล่าวสุนทรพจน์ถวาย ในวันที่ 19 พฤศจิกายน 2548 โดยได้ยกย่องสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ว่าเป็น “บุตรีผู้ยิ่งใหญ่แห่งเอเชีย” โดยกล่าวแสดงความตระหนักในเรื่องนี้ว่าในประเทศอินเดียต่างรู้จัก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นอย่างดี ทรงเป็นที่เคารพนับถืออย่างสูง ในประเทศอินเดียเช่นกันในประเทศไทย ชาวอินเดียนรู้จักพระองค์ในฐานะทรงเป็นนักวิชาการชั้นสูงทุกด้านอย่างแท้จริง และในฐานะที่ทรงเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัด พระประวัติและพระราชกรณียกิจนานับประการได้พิสูจน์ให้เห็นว่า สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ทรงเป็นพลเมืองผู้ยิ่งใหญ่แห่งโลก พระราชกรณียกิจด้านเด็กและเยาวชน และด้านอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรมของประชาชนของพระองค์แสดงให้เห็นอยู่เสมอว่า พวกเราทุกคนจะสามารถทำอะไรได้มาก หากมีแรงบันดาลใจให้ทำ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นทั้งตัวแทนผู้นำผู้นำชื่นชมแห่งประชาชนชาวไทย และเป็นสัญลักษณ์อันวิเศษแห่งประชาชาติที่ยิ่งใหญ่สำหรับอินเดียแล้ว ยิ่งเป็นความโสมนัสเป็นพิเศษที่ได้มีโอกาสทำให้พระราชกรณียกิจแห่งใต้ฝ่าละอองพระบาทเป็นที่ปรากฏรับรอง ทั้งนี้ ก็เพราะความผูกพันอันแน่นแฟ้นทางประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมระหว่างประเทศทั้งสอง ในยุคปัจจุบันประเทศอินเดียบอกกับประเทศไทย กำลังร่วมมือกันแสวงหาอนาคตที่มีดีต่อกันและปัจจุบันอันคล้ายคลึงกัน จะช่วยจรดโลงเราแสวงหาความร่วมมือที่ยิ่งขึ้นไปในวันข้างหน้า ประเทศอินเดียบอกกับประเทศไทยนั้นเป็นที่กำหนดมาแล้วว่า อยู่เคียงข้างกันในประวัติศาสตร์ ในฐานะเป็นเพื่อนบ้านเป็นมิตร และเป็นส่วนร่วมในการแสวงหาความก้าวหน้า และมีความมุ่งหวังอย่างยิ่งที่จะได้ร่วมงานกันเพื่อกระชับมิตรภาพนี้ให้มั่นคง

จากข้อความข้างต้น แสดงถึงความล้ำค่าแห่งวัฒนธรรมและมรดกของคนไทยที่ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ทรงอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมและมรดกของไทย และยังแสดงให้เห็นการผสมผสานนี้ รวมทั้งการเสด็จ ฯ เยือนสาธารณรัฐอินเดียบ่อยครั้ง และการที่ทรงศึกษาส่วนต่างๆ ของอินเดียอย่างลึกซึ้ง อาจเป็นแรงผลักดันให้พระองค์ต้องประสงค์ที่จะทรงสร้างสันติภาพในโลกด้วยการพัฒนาชนบทและวัฒนธรรม

สำหรับการเสด็จพระราชดำเนินไปประเทศจีน ถือเป็นกระแสน้ำที่สร้างสายสัมพันธ์ไทย-จีนให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น ผลอันเกิดจากพระราชปณิธานศาสตราจารย์ทางต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศจีน ในมณฑลต่าง ๆ ตามที่ได้ทรงพระราชนิพนธ์เป็นสารคดีไว้ในแต่ละครั้งนั้น นอกจากจะเป็นการทรงงานเพื่อเสริมสร้างสัมพันธไมตรีและความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศแล้ว ยังเป็นโอกาสที่จะได้ทอดพระเนตรกิจการงานด้านต่าง ๆ ทั้งชีวิตความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีแต่ละมณฑล ยังได้ทรงพบปะบุคคลสำคัญเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำประเทศ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญในหลายสาขาวิชา และได้นำความรู้จากประสบการณ์เหล่านั้น มาปรับใช้ในการทรงงานในประเทศไทยต่อไป ทรงเห็นว่าการศึกษาทั้งในและนอกประเทศ เป็นโอกาสที่จะได้ศึกษาความเป็นไปของธรรมชาติและสังคม ได้เรียนรู้ที่จะใช้เวลาที่มีอยู่ให้คุ้มค่า เพื่อกลับมาปรับใช้สังคมและประเทศชาติ การที่ได้ไปที่อื่นนอกเหนือจากบ้านเกิดเมืองนอนนั้นมีข้อดีคือ ได้ทรงเห็นโอกาสว่าคนอื่นเขาทำอย่างไรกับชาติของตนเอง ได้โอกาสทราบทัศนคติ และค่านิยมในสังคมปัจจุบันของประเทศนั้น ๆ และอาจพิจารณานำส่วนที่ดีและเหมาะสม ซึ่งอาจจะพอเข้ากับพื้นฐานของบ้านเมืองเรา และเป็นสิ่งที่เรายังนึกไม่ถึง มากล้นกรองและปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในประเทศไทยของเราต่อไป

ประเทศไทย และสาธารณรัฐประชาชนจีน มีวัฒนธรรมที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีต วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อประเทศชาติ เนื่องจากเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความคิดของคนในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์ และวัฒนธรรมจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างขาดกันไม่ได้ จาก พระราชนิพนธ์เรื่อง “ย่าแดนมังกร” “ได้เมฆที่เมฆใต้” และเรื่องอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา และวิเคราะห์นั้น จะเห็นได้ว่า พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชฯ นั้นให้คุณค่าทางวรรณกรรมแก่ผู้อ่าน ผ่านกลวิธีทางภาษาและเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ เปี่ยมด้วยข้อพิณิจทรงคุณค่าและครอบคลุมส่งผลให้ผู้ที่ได้ฟังเข้าใจ และซาบซึ้ง แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพของพระองค์ท่านในด้านการเขียนถึงประวัติศาสตร์จีน โบราณ แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถในด้านการประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ และจีนโบราณอย่างท่องแท้ โดยในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศจีนแต่ละครั้ง พระองค์ท่านได้เสด็จทอดพระเนตรศิลปวัตถุที่จัดแสดงตามสถานที่สำคัญ รวมถึงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของประเทศจีนในแง่มุมต่าง ๆ ดังนั้นคำบรรยายที่แสดงในพระราชนิพนธ์นั้นจึงไม่ได้มาจากการศึกษาเนื้อหาความรู้จากตำราทั่วไป หรือจากการได้เห็นได้ชมมามากอย่างหนึ่งอย่างใด หากแต่เป็นคำบรรยายที่พระองค์ท่านได้ทำการศึกษา ได้เห็น และมีประสบการณ์ความเข้าใจประเทศจีนอย่างแท้จริง โดยการที่พระองค์ท่านมีพระปรีชาสามารถใน

ด้านประวัติศาสตร์จีนโบราณนั้นมีความสำคัญต่อสัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับจีน ดังนั้น พระราชนิพนธ์ ทั้งหมดใน สมเด็จพระกนิษฐาธิราชฯ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเป็นสื่อเชื่อมสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศไทย กับสาธารณรัฐประชาชนจีน ทำให้ประชาชนชาวไทยได้ ทำการศึกษาความคิด วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาติอื่น พระราชนิพนธ์ของพระองค์ ท่านทำให้ผู้อ่านได้ศึกษาทั้งวัฒนธรรมข้ามชาติ ข้ามภาษา ที่นำเสนอเนื้อหาสาระที่มีคุณค่า ประโยชน์ นอกเหนือจากความบันเทิง ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

“พระองค์ท่านมีพระอัจฉริยภาพทั้งทางด้านภาษาต่างประเทศหลากหลายภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาจีน และยังมีพระปรีชาสามารถในด้านการประวัติศาสตร์ เราจะเห็นได้จากถ้อยคำที่ทรงพระราชนิพนธ์ของไว้ในงานอันทรงคุณค่าของพระองค์ท่าน (ข้าราชการบริพาร คนที่ 1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 ตุลาคม 2564)

“พระองค์โปรดการอ่านหนังสือและการเขียนมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ร่วมกับพระปรีชาสามารถทางด้านภาษาทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ ดังนั้นจึงทรงพระราชนิพนธ์หนังสือประเภทต่างๆ ซึ่งมีหลากหลายประเภททั้งสารคดีท่องเที่ยวเมื่อเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ” (ข้าราชการบริพารคนที่ 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 ตุลาคม 2564)

“สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีความสนพระราชหฤทัยภาษาจีน และวัฒนธรรมจีน ทรงมีความรู้แตกฉาน ไม่เพียงแต่มีพระราชดำรัสภาษาจีนได้อย่างคล่องแคล่วเท่านั้น หากยังทรงพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับประเทศจีน ภาษาจีน และวัฒนธรรมจีน ไว้จำนวนมาก พระราชนิพนธ์ทุกเล่มของพระองค์มีส่วนช่วยให้คนไทยมีความเข้าใจในประเทศจีนและคนจีน รวมทั้งวัฒนธรรมจีนมากขึ้น เวลาที่ตามเสด็จสังเกตได้เลยคนจีนที่มาเฝ้า ชื่นชมท่านมาก ใครมีอะไรดีก็เอามาถวาย” (ข้าราชการบริพาร คนที่ 3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 ตุลาคม 2564)

การทรงงานด้านการต่างประเทศในมิติของราชประศาสนศาสตร์ ที่ไม่ผ่านความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศนั้นจะเห็นได้ว่า ส่วนมากมักจะบรรลุผลตามพระราชประสงค์ ผลสำเร็จของพระราชอุตสาหะวิริยะดังกล่าว เห็นได้จากการที่เจ้าภาพรับเสด็จอย่างมีความสุข เต็มใจปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ในส่วนของตนอย่างดีที่สุด และไม่มีความเครียด และเมื่อสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะเสด็จพระราชดำเนินนิ

วิถีประเทศไทยจากประเทศใดก็ตาม ก็จะยังความประทับใจในพระราชจริยาวัตรต่าง ๆ และบรรดาเจ้าภาพทั้งหลายก็ยินดีพร้อมจะรับเสด็จ

จากข้างต้นล้วนเป็นส่วนหนึ่งของ ราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของพระองค์ เนื่องจากเป็นการทรงงานเพื่อเสริมสร้างสัมพันธไมตรี ระหว่างประเทศ การเรียนรู้ถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างพระองค์ท่านกับบุคคลสำคัญในต่างประเทศ ซึ่งก่อให้เกิดคุณูปการในด้านต่าง ๆ กับประเทศไทย เช่น ด้านการศึกษา การเกษตร การสาธารณสุข และด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้วยการนำเอาศิลปะ วิทยาการ เทคโนโลยี ต่าง ๆ นำมาปรับใช้ในประเทศไทย นอกจากนี้ในแต่ละครั้งที่มีการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศ พระองค์ท่านจะทำการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ และนำมาถ่ายทอดให้บุคคลทั่ว ๆ ไป ที่มีความสนใจได้เข้าไปทำการศึกษา จากบทพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ ที่เกิดจากการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศใน หลาย ๆ ครั้งนั้น ทำให้ผู้วิจัยเห็นพระอัจฉริยภาพของพระองค์ ซึ่งประกอบด้วย ทักษะทั้งทางการจดบันทึก จากการทรงงาน การเสด็จฯ ไปยังสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ พระองค์ท่านจะทรงมีสมุดจดบันทึกส่วนพระองค์ เพื่อทำการจดบันทึกสิ่งต่าง ๆ ในขณะที่พระองค์ท่านทรงงาน จนเห็นเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของพสกนิกรชาวไทย และต่างประเทศอย่างเสมอมา จนถึงปัจจุบัน และพระองค์ท่านยังมีทักษะทางการเขียนซึ่งเป็นทักษะที่พระองค์ท่านใช้ถ่ายทอดเรื่องราวความรู้สึก ความรู้ ตลอดจนประสบการณ์ของพระองค์ท่านอย่าง สม่่าเสมอ ดังปรากฏในหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ ที่ทรงเรียบเรียงขึ้น โดยเนื้อหาของหนังสือเหล่านั้นมีความน่าสนใจ และน่าติดตาม และยังสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ได้ รวมไปถึงภาษาที่ใช้เป็นภาษาที่สั้น กระชับ เข้าใจง่าย แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพด้านการเขียนอย่างแท้จริง แนวทางของการปฏิบัติในราชประศาสนศาสตร์ จึงจำเป็นต้องมีอีกองค์ประกอบหนึ่งซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งไม่แพ้การวิเคราะห์อำนาจละมุนที่กล่าวมา และสิ่งนี้เป็นคุณลักษณะของผู้นำของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งจะนำเสนอในบทต่อไป

บทที่ 6

ความเป็นผู้นำในราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศ

วัตถุประสงค์ของการนำเสนอในบทนี้คือวิเคราะห์ความเป็นผู้นำของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ภายใต้การทรงงานด้านราชประศาสนศาสตร์การต่างประเทศ จากการศึกษาถึงแนวคิด และทฤษฎีภาวะผู้นำ ซึ่งไม่เคยมีแนวคิดผู้นำด้านราชประศาสนศาสตร์เชิงทฤษฎีมาก่อน หรือกล่าวอีกทาง ทฤษฎีผู้นำที่มีอยู่ในโลกวิชาการขณะนี้ ไม่น่าจะมีทฤษฎีใดที่สามารถอธิบายภาวะผู้นำราชประศาสนศาสตร์โดยเฉพาะด้านการต่างประเทศที่เหมาะสมต่อสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้พบว่า การอธิบายถึงภาวะผู้นำโดยใช้ทฤษฎีภาวะผู้นำในทางเดียว มิอาจจะกระทำได้ ทั้งนี้เพราะราชประศาสนศาสตร์ที่ทรงกระทำผ่านพระราชกรณียกิจโดยเฉพาะด้านการต่างประเทศ ต้องอาศัยแนวคิด ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และผลประโยชน์ของชาติ เข้ามาร่วมอธิบายด้วย ภาวะผู้นำราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศ จึงจะเป็นคำตอบของบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำที่ทำหน้าที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ

สำหรับการเข้าถึงความรู้ในบทนี้ ผู้วิจัยยังคงนำเสนอเนื้อหาจากงานพระราชนิพนธ์ทั้ง 9 เล่มคงได้เสนอไว้ในบทที่ 2 และได้นำส่วนที่สามารถอธิบายถึงราชประศาสนศาสตร์ไปบ้างแล้ว แต่ในงานพระราชนิพนธ์เล่มเดียวกันสามารถมองได้มากกว่า 1 ความหมาย ทั้งนี้เพราะในการทรงพระราชนิพนธ์ ซึ่งทรงเล่าเรื่องในต่างประเทศที่ไปพบเห็น ทรงเล่าถึงการได้พบผู้นำคนสำคัญ ทรงเล่าถึงถ้อยคำที่ผู้นำท่านนั้นได้ตรัสกับพระองค์และคณะราชบริพารที่ตามเสด็จ ทรงเล่าถึงวิสัยทัศน์ที่ทรงมีต่อปรากฏการณ์โดยเฉพาะด้านการพัฒนาที่ทรงพบเห็น และทรงประวิติคิดถึงสภาพการณ์ที่เมืองไทย ตลอดจนการปรารถนาที่จะนำสิ่งที่ได้พบเห็น ได้เรียนรู้ มาพัฒนาประเทศไทย

ด้วยหลักคิดเช่นนี้ของผู้วิจัยจึงเป็นแนวทางให้ผู้วิจัยนำเสนอเนื้อหาในบทนี้ ในลักษณะของการวิเคราะห์บทบาทผู้นำราชประศาสนศาสตร์ ที่มีร่องรอยของทฤษฎีภาวะผู้นำที่ใช้กันอยู่ใน

ปัจจุบันบ้างแต่ไม่ทั้งหมด หากนำมาเพียงบางส่วน อีกส่วนหนึ่งเป็นลักษณะภาวะผู้นำที่บุคคลหนึ่ง ซึ่งกระทำหน้าที่ของทูตที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยตระหนักถึงผลประโยชน์ของชาติ เป็นสำคัญ ซึ่งการให้ความหมายของผู้นำราชประศาสนศาสตร์ดังกล่าว นอกจากผู้วิจัยจะวิเคราะห์ และแปลความจากสารคดีพระราชนิพนธ์ทั้ง 9 เล่มแล้ว ยังวิเคราะห์จากความคิดเห็นของผู้นำ ประเทศต่างๆ ที่มีต่อภาวะผู้นำของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดังปรากฏในบทที่ 5 ทั้งนี้ในการนำเสนอ ผู้วิจัยขอเสนอเป็นลำดับดังนี้

- 6.1 ภาวะผู้นำเชิงบารมี
- 6.2 ภาวะผู้นำความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- 6.3 ภาวะผู้นำทางวัฒนธรรม

6.1 ภาวะผู้นำเชิงบารมี

ภาวะผู้นำเชิงบารมี (Charismatic Leadership) หรือผู้นำแบบใช้พระคุณ (Charismatic Leader) เป็นภาวะผู้นำที่ผู้วิจัยเลือกมาใช้อธิบายในงานวิจัยนี้อย่างน้อยก็มีส่วนใกล้เคียงกับภาวะผู้นำของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อยู่บ้าง สำหรับแนวคิดภาวะผู้นำเชิงบารมีนี้ แมกซ์ เวเบอร์ (Weber, 1999) ได้อธิบายว่า “How followers attribute extraordinary qualities (Charisma) to the leader” ซึ่งหมายถึงการให้ความสำคัญกับคุณลักษณะพิเศษที่ดีเลิศ ซึ่งนอกจากจะเป็นการแยกบุคคลที่เป็นผู้นำออกจากความเป็นคนธรรมดาสามัญแล้ว ยังเปิดเผยให้เห็นผู้นำที่ประกอบด้วยคุณสมบัติและบารมีที่ดีไม่มีใครเสมอเหมือน กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีอำนาจเหนือ มีความโดดเด่น มีความฉลาด เชื่อมมั่นในตนเอง สามารถก่อให้เกิดความผูกพันทางจิตใจที่ลึกลับระหว่างตัวผู้นำกับผู้ที่ปฏิบัติตาม สามารถที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงคุณค่าและความเชื่อถือที่ได้ยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลานานได้ ผู้นำลักษณะนี้จะไม่มีความเกรงกลัวที่จะทำกิจการงานใด ๆ ไม่ว่าจะป็นงานใหญ่ หรืองานเล็ก แผนการ หรือนโยบายใหม่ๆ งานที่ผู้นำที่มีลักษณะของภาวะผู้นำเชิงบารมีเสนอ มักได้รับการยอมรับ และกลายเป็นสิ่งถูกต้องตามบทบัญญัติของสังคมเสมอ เมื่อเป็นเช่นนี้ อำนาจที่ได้มาจากผู้นำแบบนี้จึงเป็นอำนาจที่เกิดจากขนบธรรมเนียมประเพณี อาจมีอำนาจบารมีอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้นผู้นำแบบนี้จึงสามารถใช้ อำนาจพิเศษดังกล่าวทำคนทั้งหลาย หรือผู้ได้บังคับบัญชาเชื่อฟังปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ เพราะมีลักษณะที่จูงใจให้คนศรัทธาเชื่อถือ นอกจากนี้ยังมีพฤติกรรม หรือการกระทำอีกหลายอย่างที่แสดงออกมาในลักษณะที่อ่อนโยนเห็นอกเห็นใจผู้ได้บังคับบัญชา

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำเชิงبارมี โดยพระองค์ท่านได้รับการยอมรับด้วยระเบียบประเพณี เนื่องด้วยการได้มาซึ่งอำนาจต่าง ๆ ที่พระองค์ท่านได้รับมานั้นเป็นอำนาจที่มาตามระเบียบประเพณีที่สืบทอดกันมา ถือเป็นผู้ที่อยู่ในอำนาจสมควรจะได้รับการยอมรับนับถือ และเป็นผู้นำที่ถูกยอมรับด้วยบุญญาธิการ ซึ่งพระองค์ท่านมีคุณสมบัติพิเศษของบุคคล ทำให้มีความแตกต่างจากคนธรรมดา โดยพระองค์ท่านมีลักษณะพิเศษที่พิเศษไม่มีใครเสมอเหมือน ทรงมีพระอัจฉริยภาพในด้านต่าง ๆ รอบด้าน ได้รับภาระหน้าที่ให้ทรงงานใหญ่ ๆ ที่สำคัญของประเทศ ซึ่งจะเห็นได้จาก โครงการพัฒนาต่างๆ หลายโครงการ ซึ่งเป็นโครงการในพระราชดำริทั้งในและต่างประเทศ และเป็นโครงการที่พัฒนาทางด้านการศึกษา สาธารณสุข วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศิลปะ วัฒนธรรม ซึ่งในศิลปะ วัฒนธรรมที่เป็นเรื่องครอบคลุมใหญ่นั้น ก็มีเรื่องต่างๆ แยกย่อยลงไปอีกมากมายไม่ว่าจะเป็นภาษา หนังสือ วรรณกรรม ดนตรี การแสดง ฯลฯ ซึ่งประชาชนคนไทยทั่วไปต่างตระหนักดีว่า สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญกับโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศในหลากหลายด้านเช่นนี้อยู่เสมอ

ความเป็นภาวะผู้นำเชิงبارมี แม้ในเชิงทฤษฎีจะเน้นและให้ความสำคัญกับการมีบุคลิกที่โดดเด่นและแตกต่างจากผู้อื่น เป็นลักษณะพิเศษที่มีใครแทบเทียบได้ยาก แต่คุณลักษณะเฉพาะพระองค์ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ก็เป็นลักษณะของผู้มีภาวะผู้นำเชิงبارมีที่แตกต่างออกไป คุณลักษณะนี้ได้ผสมผสานระหว่างความอ่อนน้อมถ่อมตน และความเป็นผู้สนใจใคร่รู้ ซึ่งไม่ได้หมายความว่าผู้นำเชิงبارมีทุกคนจะมีคุณลักษณะนี้ ผู้วิจัยแปลความหมายนี้จากข้อความในพระราชนิพนธ์ตอนหนึ่ง ในหนังสือ “ปริศนาดวงดาว” (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2532, คำนำ) ซึ่งเป็นการถ่ายทอดพระประสบการณ์จากการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ ทรงเกริ่นนำถึงการที่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปต่างประเทศทุกปี ทุกครั้งที่ได้เสด็จก็พยายามจะเขียนเรื่องให้ทุกคนที่สนใจได้อ่าน การเขียนเป็นการทบทวนสิ่งที่ได้ไปพบเห็น เรื่องไหนไปดูแล้วยังไม่เข้าใจชัดเจนก็ได้ค้นคว้าไถ่ถามเพิ่มเติม และทรงฟังพระราชหฤทัยเมื่อทรงทราบว่า มีคนอ่านหนังสือที่เขียน บางคนอ่านละเอียดเมื่อพบที่ผิดพลาดก็ทักท้วงพระองค์ ถึงแม้พระองค์จะไม่ได้อ่านไปแก้ไขในงานเขียน แต่ก็ทำให้พระองค์มีความรู้เพิ่มขึ้น เมื่อมีผู้รู้กรุณาให้ข้อมูลเพิ่มเติม

ความสนใจใคร่รู้และความอ่อนน้อมถ่อมตนของพระองค์ท่านไม่เพียงแต่ประสบพบได้ผ่านตัวหนังสือ หากแต่ในการประพฤติปฏิบัติ พระองค์ท่านก็แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ และกลายเป็นบุคลิกภาพประจำพระองค์ที่คนทั่วไปชื่นตา ซึ่งไม่ใช่เฉพาะพลเมืองชาวไทย แต่ภาพของความเป็นผู้นำที่สนใจใคร่รู้และอ่อนน้อมถ่อมตนเช่นนี้เป็นที่ประจักษ์ในสายตาชาวโลก หรือในทุกที่ที่ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือน นั่นคือ การทรงได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ของประเทศนั้น ๆ อย่างไม่ถือพระองค์ ทรงมีปากกาและสมุดบันทึกประจำพระองค์ที่อยู่ติดพระวรกายอยู่เสมอ และในบางครั้งทรงมีกล้องถ่ายรูปประจำพระองค์ด้วย ทรงทอดพระเนตรเรื่องราวต่างๆ ถ่ายรูปและจดบันทึกทุกสิ่งทีพระองค์สนใจ และได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้วยพระองค์เอง ลักษณะการทรงงานเช่นนี้ดำเนินไปอย่างเรียบง่าย ประคองบุคคลธรรมดาสามัญผู้หนึ่งซึ่งใฝ่ใจในการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง ลักษณะทรงงานในต่างประเทศของพระองค์ทำให้หนังสือพิมพ์ฝรั่งเศสว่าถวายพระราชสมัญญานามแด่พระองค์ว่า “เจ้าฟ้านักดูงาน” หรือ “Le Princesse Stagiaire”

6.2 ภาวะผู้นำความสัมพันธระหว่างประเทศ

ในการสำรวจความรู้ ผู้วิจัยไม่พบภาวะผู้นำที่มีความหมายนี้ตรงๆ ในทฤษฎีภาวะผู้นำทั่วไปที่มีใช้อยู่ในโลกวิชาการ แต่สิ่งที่ผู้วิจัยพบคือความเชื่อมโยงระหว่าง “ภาวะผู้นำแบบบารมี” กับ “ภารกิจของผู้นำ” ศัพท์คำว่า “บุญญาธิการ” ได้ถูกนำมาใช้ในคำอธิบายของเวเบอร์ โดยเฉพาะ โรเบิร์ต ซี ทักเกอร์ (Tucker, 1978) ที่ได้ศึกษาร่วมกัน และพยายามอธิบายลักษณะและการทำหน้าที่ตลอดจนข้อจำกัดของผู้มีบุญญาธิการ เขากล่าวโดยสรุปไว้ว่า ผู้นำบุญญาธิการมีทั้งดีและเลว ผู้นำบุญญาธิการอาจมีทั้งดีและไม่ดี จากการศึกษาประวัติของผู้นำที่มีความสามารถพิเศษ (Charisma) จะพบเห็นว่าก่อให้เกิดทั้งด้านบวกและด้านลบต่อลูกน้องและองค์กรที่เป็นผู้นำนั้น ตัวอย่างเช่น ประธานาธิบดี รูสเวลท์ ได้พยายามไม่ให้ประชาชนเสรี้าหมอง เมื่อต้องเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 โดยได้จัดให้บริการทางสังคมด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสวัสดิการและความปลอดภัย ความมั่นคงของผู้ที่อยู่เบื้องหลัง ทั้งที่ในเวลาเดียวกัน อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ แห่งเยอรมัน ได้นำประเทศเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 อย่างฮึกเหิม สุดท้ายประเทศล่มสลาย ผู้คนล้มตายมากมาย นักสังคมวิทยาได้ตั้งคำถามถึง “มุมมืดของความสามารถพิเศษ” (Dark Side of Charisma) เพราะเมื่อผู้นำใช้ความสามารถพิเศษที่มีอยู่ไปในทางที่ก่อผลเสียหายนานาประการแก่ลูกน้อง องค์กร และประเทศชาติ คำอธิบายเกี่ยวกับผู้มีบุญญาธิการจะมีบทสรุปจบอย่างไร

ลักษณะภาวะผู้นำที่มีบุญญาธิการหรือมีบุญบารมีไม่ใช่โจทยวิสัยตรงของงานวิจัยนี้ แต่โจทยวิสัยที่ระบุไว้เป็นวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1 ใน 3 ข้อคือ ความเป็นผู้นำของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ภายใต้การทรงงานด้านการต่างประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศนั้น ส่วนใหญ่แล้วอยู่ในลักษณะที่เป็นมิตรกัน โดยเฉพาะด้านความสัมพันธ์ในระดับสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น ประเทศไทย และนานาประเทศได้มีการติดต่อกันมาอย่างยาวนานดังที่ได้กล่าวถึงในเนื้อหาในบทต่าง ๆ ที่ผ่านมา โดยเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 40 ปี ที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศเพื่อเจริญสัมพันธไมตรี และปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ทั้งทางราชการ และส่วนพระองค์ทั้งที่ทรงเป็นผู้แทนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง หรือตามคำกราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนินจากประเทศต่าง ๆ

การเสด็จพระราชดำเนินในแต่ละครั้งนอกจากจะเป็นการเจริญสัมพันธไมตรีกับชาติต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของโลกแล้ว ยังทรงแสวงหาวิทยาการและศิลปศาสตร์ ทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี รวมถึงพัฒนาการในด้านต่าง ๆ เพื่อจะทรงนำมาปรับใช้กับกรองป็นข้อมูลประกอบพระราชวินิจฉัยในการทรงงาน ทั้งยังทรงเผยแพร่ให้ประชาชนได้รับรู้ในลักษณะของสารคดีบันทึกการเดินทาง โดยพิมพ์เผยแพร่ในรูปแบบหนังสือ จำนวนทั้งสิ้น 54 เรื่อง รวมไปถึงบทความอีกหลากหลายชิ้น นับตั้งแต่บทบาท “การเดินทางไปร่วมพิธีพระศพพระเจ้ากุสตาฟที่ 6 ออคอล์ฟแห่งประเทศสวีเดน” ที่พระราชทานให้ “อักษรศาสตร์พิจารณา” เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2516 เรื่อยมาจนถึง “พื้ภาษา ได้อาหาร” ในปี พ.ศ. 2552 ซึ่งกล่าวได้ว่า ในบรรดาพระราชนิพนธ์นานาประเภทของพระองค์ท่านนั้น พระราชนิพนธ์สารคดีชุดเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศมีจำนวนมากที่สุด

การปฏิบัติพระราชกรณียกิจระหว่างเสด็จฯ เยือนต่างประเทศแต่ละแห่ง สะท้อนว่าสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักตลอดเวลาในความสำคัญของการทูต เสมือนกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ต้องคำนึงถึงมิติหลายด้านพร้อมกัน ไม่เฉพาะแต่การเสด็จฯ เพื่อพบบุคคลและเยือนสถานที่ต่าง ๆ ตามกำหนดการที่ทางการของต่างประเทศจัดถวาย กล่าวได้ว่า การเสด็จฯ เยือนนานาประเทศในระยะนั้น นอกเหนือจากผลทางด้านกระชับสัมพันธไมตรีและการทำให้ประเทศไทยเป็นที่ประจักษ์ในเวทีนานาชาติแล้ว ความสำเร็จสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งเป็นผลตามมาจากการทรงเป็นตัวแทนของ

ประชาชนคนไทยเสด็จฯ ไปสานสัมพันธ์กับนานาประเทศ คือการเพิ่มพูนความหมายให้แก่บทบาท
ประมุขของรัฐในทางการเมืองการปกครองของพระมหากษัตริย์ และน้ำหนักความสำคัญของ
สถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมการเมือง

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมี
พระอัจฉริยภาพและพระจริยวัตรอันงดงาม เป็นที่ประจักษ์ชัดแก่ประชาชนชาวไทยมาช้านาน ทรง
เป็นแบบอย่างดีเยี่ยมในทุกด้าน ทั้งความใฝ่รู้ใฝ่เรียน คุณธรรมจริยธรรม พระวิริยอุตสาหะในการ
ทรงงาน ตลอดจนพระปณิธานแน่วแน่ในการช่วยแบ่งเบาพระราชภารกิจหนักอึ้งของ
พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง สมกับที่ทรงได้รับการยกย่องเป็น “เจ้าฟ้าหญิง
แห่งปวงชนชาวไทย” พระองค์ท่านเสด็จเยือนต่างประเทศหลาย ๆ ประเทศ โดยการเสด็จฯ นั้น
พระองค์เสด็จฯ ทั้งในฐานะผู้แทนพระองค์ พระราชอาคันตุกะหรืออาคันตุกะของรัฐบาลประเทศ
ต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ รวมทั้งเสด็จเป็นการส่วนพระองค์ ซึ่งนอกจากจะทรงงานเพื่อเชื่อม
สัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศแล้ว พระองค์ยังเสด็จทอดพระเนตรสังคม วัฒนธรรม สถานที่ต่าง ๆ

ตัวอย่างของคุโณปการที่พระองค์ท่านได้สร้างไว้ให้กับประเทศไทย เช่น เมื่อคราวเสด็จ
เยือนจีนในปี พ.ศ. 2524 ขณะนั้นทรงมีพระชนมายุได้ 29 พรรษา และเพิ่งจบการศึกษาในระดับ
มหาบัณฑิต โดยการเสด็จเยือนจีนในครั้งนั้นประเทศไทยได้ขอหมูพันธุ์ไท่หู หรือที่เรียกกันว่าเหมย
ซาน ซึ่งเป็นหมูจีนพันธุ์ดีที่ทางการปศุสัตว์ไทยอยากได้มาก เพื่อนำไปผสมพันธุ์ และแจกให้
เกษตรกรไทยได้นำไปเพาะพันธุ์เป็นอาชีพ ซึ่งปรากฏภายหลังว่า ได้มีการขยายพันธุ์ไปเป็นจำนวน
มาก สร้างผลกำไรให้เกษตรกรชาวไทยได้เป็นอย่างดี และได้นำไปผสมกับหมูพื้นเมืองพันธุ์ไทย
โดยได้พระราชทานชื่อพันธุ์หมูขึ้นใหม่ว่า “หมูมิตรสัมพันธ์” นอกจากคุโณปการทางการค้า
และการเกษตร การเสด็จเยือนประเทศจีนในมณฑลยูนนานที่โรงงานผลิตยาที่นครคุนหมิง ยัง
ก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านวงการแพทย์และเภสัชกรรมของไทย เนื่องจากโรงงานดังกล่าวนี้เป็น
โรงงานที่ทำการผลิตยารักษาโรค และมีการผลิตยารักษาโรคไข้มานานที่ชื่อว่า ยาเฮาเจียหมิงชนิด
ยานิด โดยมีการจดทะเบียนจำหน่ายในเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกาถึง 27 ประเทศ และได้จด
ทะเบียนในประเทศไทย จึงก่อให้เกิดความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ การค้า และเทคโนโลยี กับ
วงการแพทย์และเภสัชกรรม

นอกจากนั้นการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศจากการเสด็จเยือนต่างประเทศนั้นยังได้สร้างคุณูปการในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ภายในประเทศไทย เช่น ปัญหาน้ำท่วม เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากการเสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนนครอู่ฮั่น การเสด็จเยือนนครอู่ฮั่น ทำให้ทราบถึงปัญหาน้ำท่วม แสดงให้เห็นถึงความลำบากของประชากรในอู่ฮั่น และนำความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา โดยการสร้างเขื่อน ขุดตะกอนตามแหล่งน้ำ เพื่อลดปัญหาน้ำท่วม การเสด็จเยือนนครเซี่ยงไฮ้ที่ได้ความรู้ยิ่งทั้งทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การแก้ไขปัญหามลภาวะ และสร้างความสัมพันธ์ไทย-จีนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น รวมไปถึงคุณูปการทางการศึกษาจะเห็นได้จากตัวอย่างของการเสด็จพระราชดำเนินไปมหาวิทยาลัยปักกิ่ง ซึ่งมีการจัดสัมมนาทางวิชาการ และได้เชิญอธิบดีจากมหาวิทยาลัยที่มีชื่อในโลก 90 กว่าคน และอธิการบดีมหาวิทยาลัยในประเทศประมาณร้อยกว่าคน หัวข้อที่สัมมนา คือ การพัฒนาการอุดมศึกษาสู่ศตวรรษที่ 21 และยังสามารถจัดให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาจากหลายประเทศมาประชุมกันด้วย เรื่องวิวัฒนาการและการพัฒนาจัดการวัฒนธรรมจีนสู่ศตวรรษที่ จะเห็นได้ว่าประเทศจีนพยายามสร้างมหาวิทยาลัยหลายแห่งในประเทศให้ได้มาตรฐานเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก มหาวิทยาลัยต้องปฏิบัติหน้าที่เสมือนสะพานที่เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนวิชาการระหว่างประเทศ แสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาและเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน ให้มีมากยิ่งขึ้น

แม้ว่า ในอดีตที่ผ่านมา พระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ได้เสด็จเยือนจีนบ่อยครั้ง แต่สำหรับสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีคุณูปการพิเศษสำหรับมิตรภาพไทย-จีน ทรงมีบทบาทโดดเด่นในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทย กับประเทศจีน พระองค์เสด็จเยือนจีนครั้งแรกเมื่อวันที่ 12-20 พฤษภาคม 1981 ในครั้งนั้นนอกจากมหานครปักกิ่ง พระองค์ได้เสด็จเยือนจีนตะวันตกถึง 3 แห่ง คือ เฉิงตู ซีอัน และคุนหมิง ในช่วง 29 ปีที่ผ่านมา พระองค์เสด็จเยือนจีนแล้ว 31 ครั้ง ครั้งล่าสุด พระองค์เสด็จมาเปิดโรงเรียนพระราชทานที่เมืองเหมียนหยาง (先锋路诗琳通小学) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระราชกรณียกิจอื่น ๆ ในจีน พระองค์ได้เสด็จเยือนจีนแล้วครบทั้ง 4 มหานคร 23 มณฑล 5 เขตปกครองตนเอง นอกจากนี้ พระองค์ท่านยังทรงเรียนภาษาจีนจนเชี่ยวชาญและยังทรงเคยเสด็จไป ศึกษาภาษา และวัฒนธรรมของจีน เพิ่มเติมถึงมหาวิทยาลัยปักกิ่ง ประเทศจีน เป็นเวลา 1 เดือน เมื่อปี พ.ศ. 2544 สร้างความประหลาดใจและปลาบปลื้มใจแก่ คณาจารย์ชาวจีนที่ถวายเป็นศิษย์ว่าเหตุใด พระองค์ท่านจึงทรงให้ความสำคัญกับประเทศจีนและภาษาจีน และเมื่อช่วงเวลาแห่งการเรียนภาษาจีนสิ้นสุดลง ทางมหาวิทยาลัยได้ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณยภีบัณฑิตกิตติมศักดิ์แก่พระองค์ เมื่อวันที่ 13 มี.ค. 44 และพระองค์ได้รับการยกย่องจากสมาคมมิตรภาพวิเทศสัมพันธ์แห่งประเทศไทย

จีนว่าทรงเป็น “ทูตสันถวไมตรีระหว่างไทย-จีน” (2004) และทรงได้รับรางวัล “มิตรภาพนานาชาติ” 10 อันดับแรกใน โลกของสาธารณรัฐประชาชนจีน (2009) การเสด็จเยือนจีนของพระองค์ และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวางในสื่อมวลชนไทย ในโอกาสนั้น คนไทยผู้ชมโทรทัศน์ร่วมการเฉพาะกิจทั้ง 6 ช่อง จะมีโอกาส (เหมือนกับได้ตามเสด็จ) ได้ชื่นชมศิลปวัฒนธรรมและความงามธรรมชาติของจีนอย่างทั่วถึง พระองค์ทรงอุทิศสาขาศึกษาภาษาและวัฒนธรรมจีน เป็นแรงดลใจให้คนอื่นที่สนใจเรียนภาษาและวัฒนธรรมจีนด้วย หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องการเสด็จเยือนจีน (อย่างน้อย 9 เรื่อง ไม่รวมงานแปลจากภาษาจีน) ของพระองค์ก็ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวางในหมู่คนไทย พระราชกรณียกิจในการส่งเสริมมิตรภาพไทย-จีน สิ่งที่พระองค์ทรงทำอย่างได้ผลเหนือบุคคลอื่น ๆ คือ

(1) พระองค์ทรงมีความวิริยะอุตสาหะ ใฝ่รู้ใฝ่เห็น ทรงจดบันทึกสิ่งที่ได้ฟังได้เห็นตามสถานที่ต่างๆ ที่เสด็จไปเยือนอย่างละเอียด เพื่อเป็นข้อมูลถ่ายทอดให้คนไทยทราบในโอกาสต่าง ๆ

(2) พระองค์ทรงเป็นมิ่งขวัญของปวงชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า คนไทยสนใจติดตามชื่นชมในพระราชกรณียกิจของพระองค์อยู่ตลอดเวลา

(3) คนจีนเป็นเจ้าภาพที่ดี ถวายการต้อนรับสมเด็จพะเทพฯ อย่างดีเยี่ยมตลอด คนไทยก็เป็นคนรู้จักคน มิตรจิตที่คนจีนถวายต่อสมเด็จพะเทพฯ ที่เรารักและเทิดทูนนั้น ย่อมได้รับการตอบแทนเป็นทวีคูณ

(4) การรายงานข่าวเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของสมเด็จพะเทพฯ ในการเสด็จเยือนจีนทุกครั้งย่อมมีแต่แง่ดี นำชื่นชม ซึ่งย่อมเป็นผลดีต่อการกระชับมิตรภาพไทย-จีนยิ่งๆ ขึ้น

(5) โทรทัศน์ของไทยทุกช่อง (6 ช่อง) มีเครื่องถ่ายแพร่ข่าวทั่วประเทศ เสนอข่าวราชสำนักในรูปแบบ “รวมการเฉพาะกิจ” (ทุกช่องต้องเสนอข่าวนี้ในเวลา 20.00 น.) โดยการเสนอข่าวเกี่ยวกับการเสด็จเยือนจีนของสมเด็จพะเทพฯ อย่างละเอียด เชื่อว่าประชาชนคนไทยเกือบทั้งหมดรู้จักจีนฯ เข้าใจจีน และเป็นมิตรกับจีนตามรอยพระบาทของสมเด็จพะเทพฯ

ในความสัมพันธ์ไทยจีนที่ทำแล้วช่วยเพิ่มพูนผลประโยชน์ให้แก่ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ คือ

(1) พยายามหาทางเผยแพร่วัฒนธรรมให้สมดุลกันมากกว่าที่เป็นอยู่ ข้อตกลงที่มีอยู่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้นมีมากเพียงพอแล้ว ปัญหาอยู่ที่การปฏิบัติ การเผยแพร่วัฒนธรรมจีน ไปสู่ประเทศไทยนั้นได้ทำกันอย่างคึกคักอย่างต่อเนื่อง อานิสงส์จากพระราชกรณียกิจของสมเด็จพะเทพฯ ได้ช่วยเพิ่มช่องทางเผยแพร่ข่าวสารที่ทรงปฏิบัติ ไปสู่คนจีนในระดับต่าง ๆ จนถึงระดับรากหญ้าให้กว้างขวางมากขึ้น

(2) เรื่องความร่วมมือไทย-จีนในด้านการเรียนการสอนภาษาและวัฒนธรรม มีปัญหาทำนองเดียวกัน ปัจจุบันจีนช่วยไทยในด้านการเรียนการสอนภาษาจีนในไทยคิดเป็นมูลค่าคงไม่ต่ำกว่าปีละ 150 ล้านบาท ให้นักครูไทยที่สอนภาษาจีนมาอบรม-ดูงานในจีน จัดทำตำราและสื่อการสอนภาษาจีนให้ จัดส่งครูอาสาสมัครชาวจีนไปสอนภาษาจีนในไทย ตั้งแต่ปี 2003 เป็นต้นมาเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ ปัจจุบันมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 1,000 คน แต่การเรียนการสอนภาษาจีนในไทย (ซึ่งปัจจุบันมีคนเรียนอยู่ทั้งในระบบและนอกระบบไม่ต่ำกว่า 500,000 คน) ยังไม่ค่อยได้ผล ควรหาทางปรับปรุงรูปแบบของการให้ความช่วยเหลือ นอกจากนั้น กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่ฝ่ายไทยช่วยเหลือจีน ในด้านการเรียนการสอนภาษาและวัฒนธรรมไทยในจีนยังมีน้อยมาก ยิ่งกว่านั้น ควรเพิ่มการมีส่วนร่วมของคนจีนตะวันตก (นอกจากมณฑลหูหนานและเขตปกครองตนเองกว่างซี) ให้มากขึ้น

(3) ความร่วมมือไทย-จีนในด้านการทำวิจัยยังมีน้อย สถาบันวิจัยหรือมหาวิทยาลัยของไทยและจีน ควรหาคู่ทำวิจัย (เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่-มหาวิทยาลัยเฉิงตู) ในหัวข้อที่ไทย-จีนมีประโยชน์ร่วมกัน (เช่น เรื่องการลงทุนในไทยของจีนตะวันตกแห่งใดแห่งหนึ่ง หรือพฤติกรรมการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวไทยในมณฑลชื้อชวน เป็นต้น) พยายามหาเรื่องทำร่วมกันในด้านความมั่นคงในความหมายอย่างกว้าง และความร่วมมือกันด้านวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีด้วย

(4) มหาวิทยาลัยต่างๆ ในไทย และในจีนตะวันตก ได้มีการทำความตกลงแลกเปลี่ยนผู้เชี่ยวชาญกันให้มากขึ้น เนื่องจากยังมีกำแพงด้านภาษา โดยแลกเปลี่ยนผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคมศาสตร์ ให้คนที่มีความเชี่ยวชาญในด้านเศรษฐกิจ การเมือง หรือสังคมของประเทศหนึ่งไปสอน หรือบรรยายพิเศษ หรือเป็นแหล่งข้อมูลในเรื่องที่ตนเชี่ยวชาญในอีกประเทศหนึ่ง เพราะความรู้ที่คนไทยอยากได้เกี่ยวกับจีนตะวันตก น่าจะมาจากชาวพื้นเมืองของจีนตะวันตกโดยตรง

(5) ความร่วมมือไทย-จีนตะวันตกในด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารมีมากขึ้น หน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนได้รับคำแนะนำว่าให้มีการสำรวจดูว่า ตนมีกิจกรรมอะไรบ้างที่อาจร่วมมือกันในรูปแบบต่างๆ (เช่น มีกลไกในการปรึกษาหารือ หรือมีคณะกรรมการ เป็นต้น) ตามความเหมาะสม เป็นต้นว่า องค์การบริหารงานของเขื่อนพลังน้ำไฟฟ้าตอนเหนือของแม่น้ำโขงในจีน (澜沧江) ในหูหนานควรทำข้อตกลงกับกรมชลประทานของไทยในการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับระดับน้ำ และการเก็บปล่อยน้ำที่เขื่อนต่างๆ ในมณฑลหูหนาน ฝ่ายจังหวัดเชียงใหม่ เชียงรายของไทย ก็สามารถตกลงกับองค์การบริหารของจีนที่เหมาะสมเกี่ยวกับขบวนการค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ และอาชญากรข้ามชาติอื่นๆ ตามชายแดนไทย-พม่า และ ไทย-ลาวแจ้งให้ฝ่ายจีนทราบเป็นระยะๆ เป็นต้น

ในฐานะภาวะผู้นำความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ถือได้ว่าทรงยึดถือพระราชปณิธาน ศาสตร์ทางการต่างประเทศ โดยยึดผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นหลักในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศทุกครั้ง ในการเสด็จแทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ไปทรงร่วมงานพระราชพิธี และงานพิธีในต่างประเทศ การเสด็จฯ ไปทรงร่วมการประชุม หรือสัมมนา เสด็จฯ ไปทรงรับรางวัลเกียรติยศ หรือตำแหน่งเกียรติยศ เสด็จฯ ในฐานะพระราชอาคันตุกะ หรืออาคันตุกะของรัฐบาลอย่างเป็นทางการ เสด็จฯ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของสถาบันราชการ หรือสถาบันเอกชน เสด็จฯ ในฐานะพระราชอาคันตุกะส่วนพระองค์ของประมุขประเทศต่าง ๆ หรือแม้แต่เสด็จฯ โดยพระราชประสงค์ส่วนพระองค์ โดยในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศนั้น กำหนดการเสด็จพระราชดำเนินที่ทรงสนพระราชหฤทัยและขาดไม่ได้คือ การเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพิพิธภัณฑสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ และวัฒนธรรม รวมทั้งสถาบันการศึกษา และวิจัยงานด้านต่างๆ ที่แต่ละประเทศเชี่ยวชาญ ทำให้พระองค์ทรงได้รับความรู้ และประสบการณ์ด้านต่างๆ เป็นอันมาก การที่ทรงเสด็จพระราชดำเนินประเทศต่างๆ เป็นระยะเวลาอันยาวนานติดต่อกัน ในหลายประเทศนั้น ด้วยพระองค์ทรงมีพระราชมติที่จะนำความรู้ และประสบการณ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศและประชาชนชาวไทย ซึ่งคุณูปการนี้เป็นที่ประจักษ์ทั้งคนไทยที่พำนักอยู่ต่างแดน และคนต่างชาติที่พำนักอยู่ในประเทศไทย

“พระองค์ทรงเป็นหนึ่งในพระบรมวงศานุวงศ์แห่งราชวงศ์ไทย ที่ประชาชนชาวจีนเคารพนับถือเป็นอย่างยิ่ง โดยนับตั้งแต่ปี 2524 พระองค์เสด็จเยือนประเทศจีนมาแล้วถึง 34 ครั้ง และได้เสด็จเยือนครบทุกมณฑลในผืนแผ่นดินจีน พระองค์ทรงสร้างคุณูปการอย่างอเนกอนันต์ในเรื่องการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชนชาวจีนและชาวไทย อีกทั้งยังทรงมีพระทัยมุ่งมั่นอย่างยิ่งในการกระชับและเจริญสัมพันธไมตรีไทย-จีน” (ผู้เชี่ยวชาญด้านการค้าไทย-จีน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 ธันวาคม 2563)

“ชาวต่างชาติเคารพนับถือและรักพระองค์เป็นอย่างยิ่ง การเสด็จเยือนต่างประเทศในทุก ๆ กรณี ทั้งไปโดยการส่วนพระองค์ จากการเสด็จอย่างเป็นทางการ ล้วนเป็นไปเพื่อการทรงงานเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ ทั้งทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในด้านการค้า การเกษตร การศึกษา เทคโนโลยี และอื่น ๆ อีกมากมาย” (อาจารย์มหาวิทยาลัย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 ธันวาคม 2563)

“ทุกครั้งที่พระองค์เสด็จเยือนประเทศจีน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะทรงพระราชนิพนธ์หนังสือบันทึกเส้นทางเสด็จเยือนประเทศจีนอยู่เสมอ ส่งผลให้กระแสนิยมภาษาจีนและวัฒนธรรมจีนเผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องในสังคมไทย และทำให้การแลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรมระหว่างสองประเทศ ประสบผลสำเร็จอย่างมาก เนื่องจากพระองค์ทรงเป็นที่รักใคร่อย่างยิ่งของประชาชนชาวไทย จึงมีคนไทยจำนวนมากเดินทางมาเรียนภาษาจีน และเดินทางไปเที่ยวประเทศจีนอย่างคึกคัก” (ข้าราชการบริพารคนที่ 4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 ธันวาคม 2563)

6.3 ภาวะผู้นำทางวัฒนธรรม

ผู้วิจัยตระหนักดีว่าภาวะผู้นำทางวัฒนธรรมเป็นคำที่กว้างมาก แต่ในงานราชประศาสนศาสตร์ต่างประเทศ หรือในการทูตทั่วไปก็จำเป็นต้องคำนึงถึงงานด้านวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในดินแดนแห่งต่างๆ สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์แห่งการดำรงชีวิตและการสืบทอดเผ่าพันธุ์ วัฒนธรรมจึงเป็นมรดกแห่งสังคม ที่มีทั้งส่วนจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น กวีนิพนธ์ ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อร่างสร้างความประพฤติปฏิบัติของประชาชาติ และลึกซึ้งยิ่งไปกว่านั้นคือ วัฒนธรรมถูกแปลความหมายไปยัง ความรู้สึก ความคิดเห็น ความประพฤติ และกิริยาอาการ หรือการกระทำใดๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ระเบียบประเพณี ผ่านดนตรี ภาพวาด หรืองานศิลปะทั้งหลายทั้งปวง และงานเหล่านี้อยู่ในวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้นๆ และประเทศนั้นๆ

บทบาทภาวะผู้นำทางวัฒนธรรมของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นความโดดเด่นอย่างยิ่งในราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของพระองค์ และการเป็นภาวะผู้นำทางด้านวัฒนธรรมทำให้พระองค์ได้เข้าไปเชื่อมโยงกับภาคการพัฒนาเศรษฐกิจ ในพระราชนิพนธ์เรื่อง “หวงเหอ อู่อารยธรรม” ของศาสตราจารย์เหริน ได้ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ไทย-จีนที่ขยายและต่อยอดด้านการพัฒนาเศรษฐกิจบ้านเมือง การใช้ในชีวิตประจำวัน และได้กล่าวแสดงความในใจว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน ไม่ใช่ความสัมพันธ์ธรรมดาเหมือนประเทศอื่น แต่เป็นความสัมพันธ์ฉันญาติมิตร และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ เป็นผู้เชื่อมความสัมพันธ์ไทย-จีนอย่างต่อเนื่องและยาวนาน (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2544, น. 217)

ในการเสด็จพระราชดำเนินในต่างประเทศ สิ่งสำคัญก็คือการพบกับผู้นำคนสำคัญ ในพระราชนิพนธ์เรื่อง “ต้นน้ำ ภูเขาและป่าทราย” ท่านนายกรัฐมนตรีจุงจิและภริยา (มาดามเหลาอาน) ที่มหาศาลาประชาชน โดยทรงบันทึกไว้ว่า ท่านจุงจิได้ทราบถึงการเขียนหนังสือเกี่ยวกับการเยือนจีนช่วยให้ความสัมพันธ์จีน-ไทยดีขึ้น (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2548, น. 209) จนได้รับรางวัลวรรณกรรมเพื่อความเข้าใจและมิตรภาพระหว่างประเทศ (International Literary Prize for Understanding and Friendship) ซึ่งเป็นรางวัลที่มีจุดประสงค์ที่จะยกย่องคนที่ดีเด่นด้านการแลกเปลี่ยน ส่งเสริมเผยแพร่วัฒนธรรมจีนให้โลกได้รู้จักผ่านผลงานวรรณกรรม ช่วยให้ชาวต่างประเทศเข้าใจจีน ซึ่งการเยือนจีน 14 ครั้ง และได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับจีนให้คนไทยอ่าน นับเป็นการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวรรณกรรมเพื่อความเข้าใจและมิตรภาพระหว่างประเทศที่น่ายกย่อง และช่วยผลักดันให้ความสัมพันธ์ไทย-จีนเจริญยิ่ง ๆ ขึ้น

ในการทรงงานราชประศาสนศาสตร์การต่างประเทศ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไม่อาจทรงแยกตนเองออกจากภาวะผู้นำเชิงบริหารมีภาวะผู้นำทางการ ทูต ภาวะผู้นำทางวัฒนธรรม หรือภาวะผู้นำทางเศรษฐกิจ สังกมออกจากภาวะผู้นำของพระองค์ท่านได้ เพราะในการเสด็จพระราชดำเนิน ณ ประเทศนั้นๆ ในฐานะอาคันตุกะของประเทศ พระองค์ท่านและคณะผู้ติดตามล้วนได้รับความรู้จากการดูงานอย่างเต็มที่ เช่นในพระราชนิพนธ์ “เยือนถิ่นจีนโพ้นทะเล” ในปี พ.ศ. 2556 ที่มณฑลฮกเกี้ยน ได้มีการฉายการเรียนเชิญให้เสด็จพิพิธภัณฑสถานการคมนาคมทางน้ำ (Historical Museum of Maritime Transportation) พิพิธภัณฑสถานนี้แสดงเส้นทางการเดินเรือจากเวียตนามไปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แอฟริกา ตะวันออกเฉียงใต้ และที่อื่น ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวพันของสันติภาพ มิตรภาพ ความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม การย้อนกลับไปมองอดีต การมองไปข้างหน้าสู่อนาคต มีเส้นทางเดินเรือตามฝั่งคริสต์ศตวรรษที่ 16 ผ่านเวียดนามในสิงคโปร์ ผ่านเกาะลังกาไปอ่าวเบงกอล ไปต่อเรือที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เมืองไทย เช่นเดียวกับที่เสด็จ เกาะไหหลำ (เมืองไหโข่ว) ซึ่งเป็นเกาะใหญ่ มีระบบนิเวศแบบต่างๆ เช่น ป่าชายเลน ป่าดิบชื้น หาดปะการังที่ซานย่า ฯ (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2556, น. 199) และด้านการท่องเที่ยวที่นั่นพัฒนาเร็วมาก เพราะไหหลำมีทัศนียภาพที่แปลกตาว่าที่อื่นในจีน และจีนได้ศึกษาเรียนรู้เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวหลายอย่างจากไทย มีความร่วมมือกับไทยด้านการท่องเที่ยวและกิจการอื่น ๆ

ในการแลกเปลี่ยนความรู้อันหมายมายและกว้างขวางนี้ “หญ้าแฝก” เป็นตัวอย่างของความเชื่อมสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การค้าและเศรษฐกิจ ตลอดจนงานด้านวิชาการและการศึกษา เช่นในการพระราชดำเนินเสด็จเมืองวงโจว (กวางโจว) เพื่อไปดูการเตรียมการจัดการประชุมวิจัยนานาชาติเรื่องหญ้าแฝก ซึ่งจัดในปี พ.ศ.2546 ที่กวางโจวมณฑลกวางตุ้งเริ่มมีการปลูกหญ้าแฝกกันครั้งแรกปลูกเพื่อใช้น้ำมัน ชาวจีนเรียกหญ้าแฝกว่า หญ้ารากหอม มีงานวิจัยที่พิสูจน์ว่าหญ้าแฝกช่วยกำจัดน้ำเสีย และป้องกันน้ำท่วมได้ (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2556, น. 248) ซึ่งนอกจากจะมีผู้แทนจากประเทศไทยแล้ว ยังมีผู้นำจากมณฑลอื่นๆ ของจีน เช่นผู้นำที่มณฑลกวางตุ้งมีความสนใจมาก และรวมถึงมณฑลต่างๆ ที่เข้าร่วมด้วย มีเจียงซี ฮกเกี้ยน เสฉวน กุ้ยโจว ยูนนาน (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2556, น. 250) ไทยและจีนได้ร่วมกันจัดงานประชุมวิชาการเรื่องหญ้าแฝกในการนำมาใช้ รวมถึงประโยชน์ทางด้านสาธารณสุข วิทยาศาสตร์และอื่นๆ

ตัวอย่างของการแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องหญ้าแฝก ซึ่งเป็นพืชพันธุ์ที่มีลักษณะร่วมในทางประเทศตะวันออก เกิดการเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนประโยชน์ทั้งจีนและอินเดีย การแลกเปลี่ยนความรู้หญ้าแฝก ในปี พ.ศ. 2554 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จ ฯ พระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐอินเดีย พร้อมด้วยคณะนักวิชาการไทย เพื่อร่วมสัมมนาหญ้าแฝกนานาชาติ ครั้งที่ 5 ณ เมืองลักเนา สาธารณรัฐอินเดีย และนำเสนอผลงานแสดงผลงานการณรงค้ปลูกหญ้าแฝก เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำจากนักวิชาการไทยและต่างชาติ รวมทั้งมีการสาธิตและฝึกอบรมการทำตัดกรมจากหญ้าแฝกซึ่งมีผู้ให้ความสนใจ และพระราชทานรางวัล “The King of Thailand Vetiver Awards 2011” แก่ผู้ชนะเลิศผลงานวิจัยด้านหญ้าแฝกจากประเทศไทย อินเดีย ออสเตรเลีย มาดากัสการ์ เวเนซุเอลา และจีน ผลการดำเนินงานหญ้าแฝกตามพระราชดำริ เป็นการเผยแพร่พระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานแนวพระราชดำริให้พัฒนาและธรรงค้การใช้หญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์และน้ำตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 นอกจากนี้ นักวิชาการที่เข้าร่วมการสัมมนา ฯ ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และนำแนวทางปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จในต่างประเทศมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย

การแสดงผลงานทางภาวะผู้นำทางวัฒนธรรมที่เชื่อมร้อยกับภาวะผู้นำทางด้านอื่น ๆ นั้น ไม่ได้เกิดขึ้นที่ประเทศจีนเพียงแห่งเดียว หากแต่เกิดขึ้นในการเสด็จเยือนประเทศอื่นๆ ด้วย เช่น ในการเสด็จเยือนประเทศอินเดีย เนื่องเพราะทรงให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนาการเกษตร โดย

การเสด็จพระราชดำเนินไปยังสถาบันวิจัยทางการเกษตรในประเทศอินเดียอีกหลายแห่ง เช่น สถาบันวิจัยเกษตร (Indian Agricultural Research Institute IARI) ซึ่ง สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า ฯ ทรงบรรยายในพระราชนิพนธ์ถึงความสำคัญในการวิจัยและพัฒนาทางการเกษตรที่ประเทศอินเดีย ได้ให้ความสำคัญ โดยมีการพัฒนาไปถึงระดับไร่นา เล็ก ๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่าประเทศอินเดียประสบความสำเร็จในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เช่น มีถั่วลิสง มัสตาร์ด (เป็นมัสตาร์ดที่บีบเมล็ดเอาน้ำมัน) และดอกทานตะวัน เรื่องพืชน้ำมันนี้ทางสถาบันจะศึกษาและจัดการในด้านการผลิตและการตลาดด้วย (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2553, น. 231) และความสำเร็จอย่างหนึ่งของการวิจัยของอินเดียนั้นคือการเพิ่มผลผลิตข้าวสาลี การคิดค้นผสมข้าวสาลีพันธุ์ใหม่นั้นเน้นด้านการเพิ่มผลผลิตความสามารถในการต้านทานโรค และคุณสมบัติอื่น ๆ ข้าวสาลีพันธุ์ใหม่จะเป็นพันธุ์แคระนอกจากนั้นยังพัฒนาเทคนิคทางการเกษตรและการเก็บรักษาพืชผลไม้และการใช้แก๊สชีวภาพ เพราะประเทศอินเดียเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่ได้จากแก๊สชีวภาพ เนื่องจากจะได้แก๊สมาหุงต้ม จุดไฟเพื่อแสงสว่าง เดินเครื่องจักรบางอย่างแล้วยังได้ปุ๋ยที่ดี ทำให้ดินร่วนซุย รวมไปถึงการทำแก๊สชีวภาพเป็นประโยชน์ในด้านสาธารณสุข เพราะสามารถฆ่าเชื้อโรคในขี้วัวไปในตัว (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2553, น. 237)

อีกตัวอย่างหนึ่งในการเสด็จเยือนนานาประเทศ เรื่องการใช้ประโยชน์จากสะเดา เนื่องด้วยอินเดียนั้นรู้จักการใช้สะเดา (Neem) และสะเดาเป็นที่รู้จักกันมานานแล้วว่าเป็นยาและยาฆ่าแมลง อีกทั้งยังได้มีการค้นคว้าเพิ่มเติมว่าสะเดาสามารถเพิ่มประสิทธิภาพของปุ๋ยในโตรเจนได้ด้วย ทำให้ประเทศต่าง ๆ สนใจในพืชชนิดนี้มากขึ้น ทั้งนี้พระองค์ท่านก็ได้ทรงศึกษาเรื่องนี้เพิ่มเติมจากหนังสือของอินเดียหลายเรื่อง และพระองค์ท่านก็ได้มีพระราชดำริให้ทดลองปลูกสะเดาไว้ตามโรงเรียน ต.ช.ด. เพื่อเตรียมการทดลองเกี่ยวกับยาฆ่าแมลง เนื่องด้วยพระองค์ท่านทรงเล็งเห็นว่าบางส่วนของภูมิภาคในประเทศไทยเป็นเขตพืชไร่กันมาก ทั้งอ้อย สับปะรด ฯลฯ ถ้าใช้สารเคมีในการปราบศัตรูพืชจะเป็นอันตรายสะสม นับว่าเป็นพระราชกรณียกิจที่เป็นประโยชน์ล้นพ้นเพื่อปวงชนชาวไทย

ในการเป็นทูตวัฒนธรรม หรือภาวะผู้นำทางวัฒนธรรม ได้ทรงทำหน้าที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ การทำหน้าที่ “ทูตสื่อสารด้านวัฒนธรรม” ซึ่งสาระที่ทรงสื่อสาร ไม่ใช่เฉพาะวัฒนธรรมไทยอย่างเดียว แต่ได้สื่อสารสาระทางวัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ ด้วย ผ่านการปรากฏ พระวรการผ่านพระราชนิพนธ์ที่ทรงประพันธ์ ลักษณะสำคัญของทูตสื่อสารด้านวัฒนธรรมนี้ ทำให้คนต่างประเทศที่พำนักอยู่ในประเทศไทย ประารภเชิงตั้งคำถามว่า

“...มีทางหรือไม่ที่จะหาผู้นำของจีนระดับชาติ ระดับมหานคร, มณฑล, เขตปกครองตนเอง ทำหน้าที่เป็นสื่อเหมือนสมเด็จพระเทพฯ ในการแนะนำให้คนจีนทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจีนตะวันตก รู้จักไทยมากขึ้น ได้รับความสุขจากการสัมผัสวัฒนธรรมไทยมากขึ้น เอาจิตวิทยหรือโทรทัศน์ท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์เพื่อการนี้ได้ไหมจะอย่างไร...”
(นักธุรกิจชาวจีน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 ธันวาคม 2563)

ในบทวิเคราะห์ภาวะความเป็นผู้นำของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้วิจัยขอสรุปว่าในการทรงงานราชประศาสนศาสตร์การต่างประเทศ พระองค์ทรงมีภาวะผู้นำ 3 แบบผสมผสานกันได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงบารมี ภาวะผู้นำความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และภาวะผู้นำทางวัฒนธรรม และในการแสดงบทบาททั้ง 3 แบบผสมผสานเข้าด้วยกันนี้ การทรงงานราชประศาสนศาสตร์ของพระองค์ท่านได้ก่อให้เกิดคุณูปการต่อประเทศไทยอีกหลายอย่างหลายประการตามมา ซึ่งอยู่ในรูปโครงการพระราชดำริต่างๆ สิ่งซึ่งเชื่อมประสานภาวะผู้นำทั้ง 3 แบบในพระองค์ คือความสามารถในการใช้ภาษาถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ การพัฒนาทั้งหลายทั้งปวงที่ได้รับรู้ในการปฏิบัติงานในการเสด็จพระราชดำเนินไปในที่ต่างๆ ได้ถูกมองในสายตาของผู้นำอย่างแท้จริง

บทที่ 7

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “ราชประศาสนศาสตร์การต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2) เพื่อวิเคราะห์อำนาจละมุน (Soft Power) ผ่านการทรงงานด้านการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ 3) เพื่อวิเคราะห์ความเป็นผู้นำ ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ภายใต้การทรงงานด้านการต่างประเทศ

การออกแบบงานวิจัยนี้ใช้วิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) 5 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นนักวิชาการหลักคือ ศ.ดร.เอก เหล่าธรรมทัศน์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านรัฐประศาสนศาสตร์ และเป็นผู้ประดิษฐ์คำ “ราชประศาสนศาสตร์” กลุ่มที่สองได้แก่ข้าราชการระดับสูงที่เคยทำงานในกระทรวงต่างประเทศ เป็น อดีตรัฐมนตรีและอดีตเอกอัครราชทูตไทยในต่างประเทศ กลุ่มที่สาม ได้แก่ ข้าราชการบริพารที่ตามเสด็จกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการเสด็จทรงงานทั้งในและต่างประเทศ กลุ่มที่สี่ ได้แก่ คนไทย นักศึกษาไทยที่อาศัยอยู่ต่างประเทศ และกลุ่มสุดท้ายได้แก่ ชาวต่างชาติที่พำนักอยู่ในประเทศไทย ต่างอยู่เมืองไทยมาหลายปี มีทั้งเป็นนักศึกษาและผู้ประกอบการ ประกอบอาชีพทั้งเป็นนักธุรกิจ และเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย

แนวคิดทฤษฎีที่นำมาเป็นแว่นส่องงานนี้เพื่อหาคำอธิบายว่า คือ ราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นอย่างไร สามารถสะท้อนผ่านอำนาจละมุน (Soft Power) ในมิติการทรงงานด้านการต่างประเทศได้อย่างไร และท่ามกลางราชการกิจในด้านการทรงงานต่างประเทศ สามารถวิเคราะห์บทบาทความเป็นผู้นำ ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้อย่างไร ได้แก่ 4 ทฤษฎีหลักซึ่งประกอบด้วย 1) แนวคิดอำนาจละมุน (Soft

Power) ซึ่งผู้วิจัยให้ความสำคัญกับงานของ โจเซฟ นาย ศาสตราจารย์ทางรัฐศาสตร์จากสถาบัน จอห์น เอฟ. เคนเนดี มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ที่มีประสบการณ์ทั้งในวงวิชาการและวงการเมือง เพราะ เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยกระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงกลาโหมของสหรัฐอเมริกา เมื่อครั้งที่ บิล คลินตัน เป็นประธานาธิบดี งานของ Nye (2015) ที่ผู้วิจัยใช้เป็นเล่มหลักได้แก่ Soft Power: The Mean to Success in World Politics นอกจากนี้ยังมีแนวคิดราชประศาสนศาสตร์ ที่เป็นอีกหนึ่งแนวคิดหลัก กับอีก 2 แนวคิดร่วมคือ แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและผลประโยชน์ของชาติ และแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำ

ราชประศาสนศาสตร์เป็นคำที่ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ใช้ อธิบายถึงการที่พระมหากษัตริย์ และสมาชิกพระราชวงศ์ในสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นนักเรียนผู้นำ นักวิจัย นักทดลอง และมีภาวะผู้นำที่สนใจกลุ่มเป้าหมายหลักคือประชาชน และปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ราชประศาสนศาสตร์จึงรวมความถึงการ ปกครองดูแลประชาชนโดยใช้หลักธรรม คือ ทศพิธราชธรรม ประกอบกับความเป็นผู้นำที่มีปรีชาญาณ มีโลกทรรศน์ครอบคลุมทุกเรื่อง สถาบันกษัตริย์ทรงมีพระราชกรณียกิจที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างต่อเนื่องยาวนาน ส่งผลให้เกิดโครงการพระราชดำริต่างๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนนำไปสู่การพัฒนาประเทศ และที่สำคัญคือได้รับความไว้วางใจจากประชาชน โครงการพระราชดำริที่ทรงจัดทำขึ้นได้รับความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ และภาคเอกชน ก่อให้เกิดเป็นแรงเกาะเกี่ยวอันมหาศาลที่ก่อให้เกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในคุณภาพชีวิตของประชาชน ความเชื่อมต่อกับแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน สถาบันกษัตริย์ทรงใช้ราชประศาสนศาสตร์กับระบบราชการประจำ แต่ก็ไม่ใช่ราชการแบบปกติธรรมดา การทำงานของระบบราชการที่นำโดยพระราชดำริ หรือพระราโชบายของพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ หรือเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ในสถาบันพระมหากษัตริย์นั้นทำให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลอย่างดี มีความรวดเร็ว และเกิดผลลัพธ์อย่างยั่งยืน

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยนำแนวคิดอำนาจละมุน (Soft Power) ซึ่งไม่ใช่การบังคับขู่เข็ญ แต่เป็นการโน้มน้าวให้ใครสักคนทำในสิ่งที่เราต้องการโดยอาศัยความรู้สึก ความเลื่อมใส ความชื่นชม น่าติดตาม หรืออาจจะถึงขั้นนำหลงใหล โดยการโน้มน้าวให้คนผู้นั้นเชื่อและรู้สึกว่าคุณภาพของเขา มีความสำคัญเท่ากับพลังแห่งการดึงดูด ความรัก หรือหน้าที่ที่พึงปฏิบัติในความสัมพันธ์ อำนาจละมุนให้ความสำคัญกับค่านิยมต่างๆ ที่คนทั้งสองฝ่ายพึงมีร่วมกันจนก่อให้เกิดการรับรู้คุณค่าในค่านิยมและวัตถุประสงค์ที่มีร่วมกัน หากเราสามารถโน้มน้าวชักจูงให้

ใครปฏิบัติตามความต้องการเราโดยปราศจากการขู่เชิญคุกคามหรือการให้สิ่งของแลกเปลี่ยน ก็เรียกว่าอำนาจละมุนกำลังทำหน้าที่ของมันแล้ว

แนวคิดของ Nye ซึ่งนำเสนอ Soft Power กล่าวว่า ซอฟท์พาวเวอร์หรือที่วิชาการไทยใช้ศัพท์ว่า อำนาจละมุนเป็นอำนาจที่เกิดจากการสร้างเสน่ห์หรืออำนาจในการโน้มน้าว ด้วยทรัพยากรเชิงอำนาจที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) วัฒนธรรม 2) ค่านิยม และ 3) นโยบายต่างประเทศ ซึ่งแตกต่างจากอำนาจแบบเดิมที่เรียกว่า hard power อันเป็นอำนาจเชิงบังคับจากการใช้กำลังทหารและพลังทางเศรษฐกิจ อำนาจละมุนจะใช้รูปแบบการตอบแทนประเภทอื่นที่ไม่ใช่การบังคับขู่เชิญ ไม่ใช่สิ่งของเงินทอง เพื่อสร้างความร่วมมือให้เกิดพลังดึงดูดต่อค่านิยมร่วม ความชอบธรรมและการมีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุนเพื่อบรรลุคุณค่าเหล่านั้น จึงเป็นความเหมาะสมสอดคล้องของแนวคิดราชประศาสนศาสตร์และอำนาจละมุนกับการวิเคราะห์การทรงงานราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพราะในการทรงงานด้านการต่างประเทศนั้น ได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทุกๆ ด้าน ตามแนวคิดและทฤษฎีของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อันได้แก่ ความสัมพันธ์ทางด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจการค้า วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดคุณูปการต่างๆ กับประเทศชาติ ได้แก่ ความมั่นคง การกินดีอยู่ดี และการพัฒนาของประชาชนและสังคม ยิ่งไปกว่านั้นในการทรงงานของพระองค์ท่านมุ่งตอบสนองผลประโยชน์ของชาติเป็นเกณฑ์ ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนผลประโยชน์ของชาติอย่างแท้จริง

สำหรับการนำเสนอในบทนี้ ผู้วิจัยจะอธิบายราชประศาสนศาสตร์ผ่านอำนาจละมุน การตัดสินใจเกี่ยวกับแหล่งที่มาของอำนาจนั้นจะกระทำมิได้โดยหากปราศจากบริบทแวดล้อม เช่น ความสามารถและการตัดสินใจของผู้นำ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนั้นความแตกต่างของอำนาจละมุนที่ใช้หลักการของการโน้มน้าวจิตใจด้วยกลไกทางวัฒนธรรม กับการใช้อำนาจบังคับขู่เชิญ เป็นความแตกต่างที่จะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้อื่นโดยตรงจึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบริบท ภารกิจที่ดำเนินการ และผู้นำ ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายว่าในการใช้อำนาจของผู้นำหรือคนในสังคมที่ผ่านมา ส่วนใหญ่จะเป็นการใช้อำนาจเฉพาะในแง่ของการบังคับบัญชาและการบังคับขู่เชิญเท่านั้น ผู้คนส่วนใหญ่นัดที่จะบังคับหรือกดดันให้คนอื่นทำตามด้วยอำนาจในลักษณะที่ว่านี้โดยไม่สนใจว่าคนๆ นั้นทำในสิ่งที่เขาอยากทำหรือไม่อยากทำ จะมีสักกี่คนที่เข้าใจว่ามีทางอื่นที่สามารถทำให้ผู้อื่นทำตามได้โดยไม่ต้องการบังคับขู่เชิญ และบางครั้งเราสามารถบรรลุผลลัพธ์ที่ต้องการผ่านทางพฤติกรรมของบุคคลอื่นโดยไม่ต้องออกคำสั่งเลยด้วยซ้ำ หากเราสามารถทำให้

ผู้คนที่เชื่อว่าวัตถุประสงค์ในการดำเนินการบางอย่างของเรานั้นถูกต้องและชอบธรรม เราก็อาจโน้มน้าวให้พวกเขาเหล่านั้นทำบางสิ่งบางอย่างให้กับเราโดยไม่ต้องใช้การข่มขู่คุกคามหรือสิ่งจูงใจใด ๆ

ข้อพิจารณาสำคัญอีกประการหนึ่งที่ Nye เขียนไว้ในหนังสือของเขา คืออำนาจและเงินตราไม่ใช่สิ่งเดียวกัน หรืออำนาจนั้นไม่สามารถทดแทนได้เหมือนเงินตรา ลักษณะของเงินตราคือการแลกเปลี่ยน อำนาจละมุนจึงไม่ใช่ลักษณะของการแลกเปลี่ยน การยื่นหมูยื่นแมว หรือการแลกกันไปแลกกันมา หากแต่เป็นสิ่งที่โอบอุ้มและห้อมล้อมไปด้วยวัฒนธรรม และในการมองราชประศาสนศาสตร์ ซึ่งเป็นแนวคิดของสังคมไทย ผ่านซอฟต์แวร์ท้าวเวอร์ ภายใต้บริบทของความเป็นผู้นำในลักษณะพิเศษ ผู้วิจัยขอเสนอและวิเคราะห์ใน 6 ประเด็นดังนี้

7.1 จุดเปลี่ยนของอำนาจ

ในทัศนะของผู้วิจัย ราชประศาสนศาสตร์ เป็นหนึ่งชุดของความรู้ที่ถือเป็นจุดเปลี่ยนของอำนาจ หนึ่งในชุดความรู้คือการวิเคราะห์ถึงแหล่งอำนาจ ผู้คนส่วนใหญ่ในโลกต่างคุ้นเคยกับอำนาจแบบดั้งเดิมหรือที่เรียกว่าอำนาจกระด้าง (Hard Power) การทหารและเศรษฐกิจมักมีส่วนต่อการเปลี่ยนแปลงท่าทีและบทบาทของผู้คน อำนาจกระด้างอาจอาศัยสิ่งจูงใจ หรือการขู่ข่มขู่คุกคามเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ แต่บางครั้ง เราก็สามารถบรรลุผลลัพธ์ตามที่เราต้องการได้โดยไม่ต้องขู่ข่มขู่คุกคามหรือใช้รางวัลชักจูงใจแต่อย่างใด

ราชประศาสนศาสตร์จากสถาบันกษัตริย์และราชวงศ์โดยเฉพาะประเทศไทยในงานวิจัยนี้ได้รับความชื่นชมและชื่นชม จากมิตรประเทศ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมีภาพสะท้อนของมิตรจิตมิตรใจ การเรียนรู้ที่จะเป็นมิตรประเทศผ่านรูปแบบของการช่วยเหลือกันโดยมิได้มุ่งเน้นที่การคุกคามขู่ข่มขู่ด้วยกำลังทหารหรือการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ การใช้อำนาจอันละมุนละม่อมก็สามารถนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ต้องการได้แต่เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากความร่วมมือ มิใช่การบังคับขู่ข่มขู่

อำนาจละมุนนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการกำหนดความชอบของผู้อื่น ในระดับบุคคลเราทุกคนต่างคุ้นเคยกับพลังแห่งการดึงดูดโน้มน้าวและสิ่งจูงใจ และแน่นอนว่าเราไม่สามารถบังคับหรือกำหนดความชอบของผู้อื่นได้ แต่การที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพ

รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงได้รับเหรียญรางวัล “รัฐมิตรภรณ์” แสดงถึงภาพสะท้อนของความรู้สึกรักของรัฐบาลจีนที่มีต่อพระมหากษัตริย์และพลเมืองไทย

7.2 พลั้งของอำนาจละมุน

เนื่องจากอำนาจละมุนไม่จำเป็นต้องใช้รางวัลมาล่อหรือการบังคับขู่เข็ญ ตรงกันข้ามอำนาจละมุนเป็นอำนาจที่สามารถทำให้ใครเกิดความรู้สึกอยากทำตามที่เราต้องการ โดยไม่จำเป็นต้องใช้รางวัลมาล่อหรือการบังคับขู่เข็ญ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเสด็จเยือนจีนถึง 49 ครั้งในรอบ 40 ปีที่ผ่านมา เสด็จเยือนจีนครั้งแรกสุดเมื่อปี พ.ศ. 2524 ตามคำกราบทูลเชิญของรัฐบาลจีน และครั้งล่าสุดคือการเสด็จไปรับการถวายอิสริยาภรณ์รัฐมิตรภรณ์เมื่อปลายเดือนกันยายน พ.ศ. 2562 หากนับรวบเฉพะวันเวลาเสด็จฯ ที่ประทับอยู่ในจีนก็คงยาวนานกว่าครึ่งปี ช่วงปี พ.ศ. 2544 พระองค์เคยเสด็จไปทรงศึกษามหาวิทยาลัยปักกิ่ง และทรงเล่าด้วยความภาคภูมิใจพระทัยในฐานะ “นักเรียนนอก” ที่ทรงใช้ชีวิตอย่างนักศึกษาธรรมดาทั่วไป พระองค์เคยเสด็จฯ ทุกมณฑลในแผ่นดินใหญ่จีน และสถานที่ที่เสด็จฯ มีมากกว่าผู้นำจีนหลายคน ซึ่งเรื่องนี้ ประธานาธิบดี จิ้นผิง ได้เล่าให้นายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ฟังในโอกาสเยือนจีน เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2557 ว่า สถานที่ที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ เคยเสด็จฯ มีมากกว่าที่ประธานาธิบดี จิ้นผิง เองเคยไปเสียดีก พระองค์เสด็จฯ เยือนจีนต่อเนื่องยาวนานรวม 40 ปี เพื่อมุ่งสร้างและสืบสานความสัมพันธ์ทั้งกับผู้นำทุกระดับและกับประชาชนจีนอย่างต่อเนื่อง สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นพระองค์เดียวในประวัติศาสตร์การทูตไทยที่เคยพบผู้นำสูงสุดของจีนถึง 4 ใน 5 รุ่น ตั้งแต่รุ่นที่ 2 คือนายเติ้ง เสี่ยวผิง ลงมา รุ่นที่ 3 นายเจียงเจ๋อหมิน รุ่นที่ 4 นายหู จิ่นเทา จนถึงผู้นำจีนปัจจุบันรุ่นที่ 5 คือประธานาธิบดี จิ้นผิง กล่าวได้ว่า ทุกวันนี้ไม่มีผู้นำระดับสูงของจีนคนใดที่ไม่รู้จักสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในพระนาม “诗琳通公主” (ชื่อหลินทง กงจู่) หรือ “เจ้าหญิงสิรินธร” คำว่า “กงจู่” คือ “เจ้าหญิง” โดยคนจีนปัจจุบันรู้จักความเป็นธรรมดาสามัญของ “กงจู่” ผ่านองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งย่อมแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับภาพลักษณ์เจ้าหญิงจีนโบราณที่คนรุ่นใหม่ในจีนรับรู้ผ่านสื่อภาพยนตร์โทรทัศน์หรือสื่อสังคม

“ภาษา” เป็นระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการสื่อสาร วัฒนธรรมเป็นเรื่องทุกประการที่อยู่ในวิถีชีวิตมนุษย์ ดังนั้น ภาษาและวัฒนธรรมจึงมีลักษณะคล้ายกันในแง่ที่ว่า เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ สามารถถูกสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งจนกลายเป็นระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ การปฏิบัติอันเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะของคนกลุ่มนั้น สิ่งที่เราทราบกันทั่วไปก็คือลักษณะเฉพาะของภาษาที่มีหน้าที่เพื่อการสื่อสารความหมายอันสะท้อนความคิด ทักษะคิด ค่านิยมและถิ่นที่อยู่อาศัยของผู้ใช้ภาษาอันเป็นลักษณะหนึ่งของวัฒนธรรม จึงอาจกล่าวได้ว่า ภาษามีฐานะเป็นสาขาหนึ่งของวัฒนธรรม ภาษาคือวัฒนธรรม ภาษาสะท้อนวัฒนธรรม โดยภาษาเป็นระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองการดำรงชีวิตในสังคม

ราชประศาสนศาสตร์ อำนาจละมุน และภาวะผู้นำมีความสำคัญอย่างไม่สามารถแยกออกจากกัน พระอาจารย์จีน 12 คนที่เคยถวายการสอนร่วมกันเขียนหนังสือเกี่ยวกับความประทับใจที่มีต่อพระองค์ โดยสรุป พระอาจารย์ทุกคนมีความประทับใจในพระองค์ท่านที่เป็นเจ้าหญิงของประชาชน ทรงเรียบง่ายไม่ถือพระองค์ ทรงนึกถึงผู้อื่นเสมอ มีพระทัยโอบอ้อมอารี ทำให้คนจีนสามัญธรรมคาที่ไม่มีสิ่งนี้มากกว่าร้อยปี ได้รับรู้ถึงความจริงส่วนนี้โดยผ่านพระจริยวัตรอันงดงามเป็นเอกลักษณ์ของพระองค์ท่าน ช่วงเสด็จ ฯ จีนเดือนเมษายน พ.ศ. 2557 ทรงทำ “เซอร์ไพรส์” โดยเสด็จ ฯ บ้านพระอาจารย์เพื่อทรงลองชิมอาหารเข้างดัดเดิมแบบปักกิ่ง ทรงร่วมเดินออกกำลังกายกับบรรดาชาวบ้านในสวนสาธารณะ “เรือถ่าน” แถวสถานเอกอัครราชทูต ฯ และเคยเสด็จ ฯ ดั้นด้นไปลองชิมเปิดปักกิ่งตำรับดั้งเดิมขนานแท้ที่ร้าน “ถ่านวิน” ในตรอกชอกชอยกรุงปักกิ่ง สร้างความปลื้มปิติให้เจ้าของร้านและความเอื้อรื้อรอยให้ชาวคณะที่ติดตามเป็นอย่างยิ่ง

7.3 แหล่งที่มาของอำนาจละมุน

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นที่ยอมรับของบรรดาผู้นำจีนหลายรุ่นและประชาชนอย่างกว้างขวาง และมีนัยสำคัญถึงระดับนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา พระองค์ทรงมีเป้าหมายชัดเจนตั้งแต่ต้น ทรงเริ่มศึกษาภาษาจีนเมื่อพระชนมายุ 26 พรรษา ทรงแน่วแน่เรียนภาษาจีนอย่างต่อเนื่อง เพราะทรงทราบว่า ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะเข้าถึงคนจีนในทุกระดับ ทุกวันนี้ พระองค์รับส่งกับทั้งผู้นำระดับสูงสุดของจีนจนถึงชาวบ้านธรรมดาอย่างคล่องแคล่วเป็นภาษาจีน เป็นการ “สื่อโดยไม่ผ่านล่าม” ผู้ฟังจึงรับรู้เข้าใจพร้อมรับสัมผัสความรู้สึกจากพระองค์โดยตรง

การเสด็จ ฯ เยือนต่างประเทศของพระองค์ นอกจากจะเป็นการทรงงานเพื่อเสริมสร้างสัมพันธไมตรีและความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศแล้ว ยังเป็นโอกาสที่จะได้ทอดพระเนตรกิจการด้านต่าง ๆ ชีวิตความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีในแต่ละประเทศ ได้ทรงพบปะบุคคลสำคัญ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำประเทศ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญในหลายสาขาวิชา และนำความรู้จากประสบการณ์เหล่านั้นมาปรับใช้ในการทรงงานในประเทศไทย ผู้วิจัยศึกษาสำรวจโครงการพระราชดำริต่างๆ ที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระดำริ ให้ก่อตั้งขึ้น แม้โครงการเหล่านั้นจะไม่ได้ระบุอย่างเจาะจงว่าเป็นผลพวงมาจากความรู้ที่ได้จากการทรงงานในต่างประเทศ ณ ระยะเวลาใด แต่จำนวนและคุณภาพของโครงการในพระราชดำริต่างๆ ก็ทำให้ผู้วิจัยนึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน เพราะโครงการในพระราชดำรินั้นล้วนเป็นไปเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาคน เพื่อมุ่งความผาสุกให้แก่ประเทศไทยทั้งสิ้น และโครงการเหล่านี้เองเป็นสิ่งที่ ศ.ดร.เอก เหล่าธรรมทัศน์อธิบายไว้ว่า ราชประศาสนศาสตร์ คือ การที่พระมหากษัตริย์ และสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นนักเรียนรู้ นักวิจัย นักทดลอง และมีภาวะผู้นำที่สนใจกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ ประชาชน และปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ปกครองดูแลประชาชน โดยใช้หลักธรรม คือ ทศพิธราชธรรม ประกอบกับความเป็นผู้นำที่มีปรีชาญาณ มีโลกทรรศน์ครอบคลุมทุกเรื่อง มีความต่อเนื่องยาวนาน ส่งผลให้เกิดโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนนำไปสู่การพัฒนาประเทศ และที่สำคัญคือได้รับความไว้วางใจจากประชาชน ดังนั้น ราชประศาสนศาสตร์ ไม่ใช่แค่พระราชกรณียกิจของสถาบันพระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่เป็นการทำให้เกิดโครงการต่างๆ ซึ่งอาศัยงบประมาณ ออกมาเป็นรูปแบบโครงการพระราชดำริ และการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง สะท้อนพระราโชบาย ต่อเนื่องจากพระปฐมบรมราชโองการในการปกครองแผ่นดินของพระมหากษัตริย์

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงได้รับการโหวตจากประชากรอินเทอร์เน็ตจีนถึง 15 ล้านเสียง ให้เป็น 1 ใน 10 ของมหามิตรต่างชาติทั่วโลกที่คนจีนรู้จักดีที่สุดในรอบ 60 ปี ทางจีนใช้คำว่า “จงกว้อหยวน” ซึ่งจีนถือเป็นมิตรแท้ที่ผูกพันโดยพรหมลิขิตหรือบุพเพ ฯ สิ่งที่ทำให้ผู้นำจีนหรือคนจีนพูดถึงพระองค์ท่านคือ ทรงมี “感情” (กานฉิง) หรือ ความสนใจผูกพันที่เป็น “Passion” กับจีนอย่างแท้จริง การที่ทรงมี “Passion” กับสิ่งที่ทรงทำมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างมาก โดยเฉพาะพระ

ราชนิพนธ์สารคดีการบันทึกเรื่องราวที่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในที่ต่างๆ ถือเป็นคลังอำนาจของภาษาในรูปแบบของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นอำนาจละมุน

ในการศึกษานี้ผู้วิจัยเห็นได้อย่างชัดเจนจากอัตลักษณ์ของพระองค์ท่าน คือ ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้ว่า พระองค์ท่านมีลักษณะของภาวะผู้นำเชิงบุญบารมี ที่มาการขยายความในเรื่องของบุญญาธิการ โดยพระองค์ท่านได้รับการยอมรับด้วยระเบียบประเพณี เนื่องด้วยการได้มาซึ่งอำนาจต่างๆ ที่พระองค์ท่านได้รับมานั้นเป็นอำนาจที่มาตามระเบียบประเพณีที่สืบทอดกันมา ถือเป็นผู้ที่อยู่ในอำนาจสมควรจะได้รับการยอมรับนับถือ และเป็นผู้นำที่ถูกยอมรับด้วยบุญญาธิการ ซึ่งพระองค์ท่านมีคุณสมบัติพิเศษของบุคคล ซึ่งทำให้เขามีความแตกต่างจากคนธรรมดา โดยพระองค์ท่านมีลักษณะพิเศษที่ดีเลิศไม่มีใครเสมอเหมือน ทรงมีพระอัจฉริยภาพในด้านต่างๆ รอบด้าน มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ไม่เกรงกลัวที่จะเสี่ยงในการทำงานใด ๆ ไม่ว่าจะเป็งานใหญ่หรืองานเล็ก ที่ทำให้ประชาชน ชำราชบริพาร รวมทั้งบุคคลที่ใกล้ชิด ให้การเคารพรัก และเกิดความผูกพันทางจิตใจต่อพระองค์ท่าน ดังนั้นจากการค้นคว้าและการวิจัยผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า “สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นความต่อเนื่องการต่างประเทศของประเทศไทย”

7.4 รัฐประศาสนศาสตร์และราชประศาสนศาสตร์

จากที่กล่าวมาในช่วงต้นหลักต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความเป็นราชประศาสนศาสตร์ โดยสร้างผ่านภาวะผู้นำอย่างแท้จริงของพระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่ทำเพื่อประเทศชาติและราษฎรของพระองค์ โดยการดำเนินการนั้นพระองค์ท่าน ทำผ่านระบบราชการปกติ (การบริหารและการจัดการของภาครัฐ) ซึ่งวิธีการของพระองค์ท่านนั้น ใช้กระบวนการทางรัฐประศาสนศาสตร์ดำเนินการ ทั้งในเรื่องของการจัดการ การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ เพียงแต่ราชประศาสนศาสตร์ นั้นเป็นการลดขั้นตอนการดำเนินงานของระบบราชการ สร้างการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานราชการ ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินการ

รัฐประศาสนศาสตร์ ในระบบราชการ ที่ใช้การบริหารจัดการภาครัฐ แนวเก่า กระบวนการจัดการ จะมีปัญหาในเรื่อง Red Tape เนื่องจากระบบราชการจะต้องดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ ขั้นตอนการปฏิบัติ จึงทำให้การแก้ปัญหาต่างๆ ค่อนข้างล่าช้า ซึ่งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ ทุกโครงการที่ผู้วิจัยได้ลง

ไปเก็บข้อมูล พบว่า ราชประศาสนศาสตร์ มีส่วนสำคัญที่ทำให้โครงการฯ ประสบความสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว เป็นการลดขั้นตอนของระบบราชการปกติ ลดความเป็น Red Tape สร้างการบูรณาการในหน่วยงานต่างๆ ที่มาสนับสนุนโครงการฯ ลดความยากในการปฏิบัติงานในระบบราชการปกติ

ราชประศาสนศาสตร์มีความแตกต่างจากรัฐประศาสนศาสตร์ เพราะมีความเชื่อมโยงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ และประชาชน เนื่องจากประชาชนมีความจงรักภักดีกับสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยภาครัฐบาลมีการตอบสนองตามพระประสงค์หรือรับสั่งสิ่งใด รัฐบาลจะให้ความสนใจเป็นพิเศษ ไม่มีการต่อต้าน เหมือนเป็นฉันทมติที่ประชาชนยอมรับ และเชื่อว่าเป็นความปรารถนาดีต่อบ้านเมืองและประชาชน ซึ่งหาได้ยากยิ่งในสังคมสมัยใหม่ ถือเป็นแต้มต่อของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี ราชประศาสนศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ที่ก่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อประเทศชาตินั้น ได้ถูกถ่ายทอดลงมายังสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ อย่างเห็นได้ชัดจากพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่พระองค์ท่านดำเนินการตามรอยรัชกาลที่ 9 โดยเฉพาะในด้านการต่างประเทศ การเสด็จเยือนต่างประเทศของกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ นอกจากจะเป็นการทรงงานเพื่อเสริมสร้างสัมพันธไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศแล้ว ยังเป็นโอกาสที่จะได้ทอดพระเนตรกิจการด้านต่าง ๆ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคมและวัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางวิทยาการ เทคโนโลยีในประเทศต่าง ๆ ได้ทรงพบปะบุคคลสำคัญ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำประเทศ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญในหลายสาขาวิชา ทรงนำความรู้จากประสบการณ์เหล่านั้นมาปรับใช้ในการทรงงานในประเทศไทยต่อไป และด้วยพระองค์ทรงมีพระราชปณิธานที่จะนำความรู้ และประสบการณ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศและประชาชนชาวไทย นอกเหนือไปจากที่เป็นการกระชับความสัมพันธ์อันดีระหว่างพระราชวงศ์และระหว่างประเทศ ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศนั้น กำหนดการเสด็จ ๆ ที่ทรงสนพระราชหฤทัย และขาดไม่ได้ คือ การเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะและวัฒนธรรม รวมทั้งสถาบันการศึกษาและวิจัยงานด้านต่าง ๆ ที่แต่ละประเทศเชี่ยวชาญอยู่ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงได้รับความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ เป็นอันมาก จากการเสด็จฯ เยือนประเทศต่าง ๆ ติดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีพระราชปณิธานที่จะนำความรู้และประสบการณ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศและปวงชนชาวไทย นอกเหนือไปจากที่เป็นการกระชับความสัมพันธ์อันดีระหว่างพระราชวงศ์และระหว่างประเทศ ในการเสด็จฯ เยือนสถานที่ต่าง ๆ นอกจากจะทรงซักถามจนเข้าพระทัยถ่องแท้

แล้ว ยังโปรดการจดบันทึกความรู้ไว้ด้วย ภาพที่ทรงถือสมุดจดบันทึกไว้ในพระหัตถ์อยู่เสมอ นับว่าเป็นภาพที่ชินตาของบุคคลทั่วไป ทั้งในและต่างประเทศ จนทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญาจากหนังสือพิมพ์ฝรั่งเศสว่า “Le Princesse Stagiaire” หรือ “เจ้าฟ้าฝึกงาน”

การเสด็จฯ เยือนต่างประเทศในแต่ละครั้ง สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะทรงเลือกระยะเวลาที่ทรงว่างจากพระราชภารกิจภายในประเทศ และจะเตรียมพระองค์ล่วงหน้าก่อนอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเทศ และสถานที่ต่าง ๆ ที่จะเสด็จฯ ไปทอดพระเนตร ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม บุคคลที่ต้องทรงพบ ความเป็นอยู่ของประชาชน ตลอดจนทั้งความรู้เกี่ยวกับสถานที่ และชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน

7.5 ผลประโยชน์ของชาติจากการทรงงานราชประศาสนศาสตร์ด้านการต่างประเทศ

การเสด็จฯ เยือนต่างประเทศของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในแต่ละครั้งตั้งแต่อดีต จนกระทั่งถึงปัจจุบัน มีจุดประสงค์เพื่อเจริญพระราชไมตรี ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยผ่านความร่วมมือการแลกเปลี่ยน ความรู้ และข้อคิดเห็น ผ่านตัวของพระองค์ท่านเอง ทรงพระวิริยะอุตสาหะเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรสถาบันต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี การเกษตร และการชลประทาน การศึกษา และการศึกษาทางไกล การสาธารณสุข การจัดการบริหารองค์การ ฯลฯ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ แม้ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ ก็มิได้โปรดที่จะเสด็จพระราชดำเนินสถานที่ท่องเที่ยวสวยงามเพื่อความเพลิดเพลินพระราชหฤทัยแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ทรงใส่พระทัยพระราชทานความช่วยเหลือแก่มวลมนุษยชาติในด้านต่าง ๆ ตลอดเวลา ทรงศึกษาหาความรู้ ทรงหาช่องทางความร่วมมือกับสถาบันต่าง ๆ ที่จะประโยชน์ต่อประเทศโดยที่ไม่ทรงเกี่ยวข้องกับการเมืองใด ๆ ยกตัวอย่างเช่น การเสด็จฯ ทรงเป็นปาฐกพิเศษในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติวิศวกรรมการฟื้นฟูและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ และผู้สูงอายุ (i-CREATE 2007) ณ สาธารณรัฐสิงคโปร์ ซึ่งขณะนั้นกำลังมีปัญหาด้านความสัมพันธ์กับประเทศไทย ภาพรวมของการเสด็จฯ ครั้งนั้น คือ ความร่วมมือด้านมนุษยธรรม ความมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือผู้พิการ และผู้สูงอายุ และสิงคโปร์ก็มีการรับเสด็จด้วยความปลื้มปิติยินดีอย่างยิ่ง รัฐมนตรีกระทรวงพัฒนาชุมชน เยาวชน และการกีฬาของสิงคโปร์ในขณะนั้นได้กล่าวต่อที่ประชุมใหญ่ในงานเลี้ยงอาหาร สรุปได้ว่า จากการที่ได้เสด็จฯ รับเสด็จเพียงวันเดียวเขา

ได้ตระหนักถึงพระราชปณิธานที่จะทรงช่วยเหลือผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส ทรงมุ่งมั่น จริ่งพระทัย และเป็นธรรมชาติ จึงไม่น่าแปลกใจเลยว่า เหตุใดคนไทยจึงเคารพกษัตริย์พระองค์นี้ยิ่ง และหากพระองค์ประทับอยู่ในสิงคโปร์ต่อไปสัก 2-3 วัน ประชาชนสิงคโปร์ก็คงจะเคารพกษัตริย์ท่านเช่นเดียวกัน

การเสด็จเยือนต่างประเทศ และพระราชกรณียกิจอันงดงามของพระองค์เป็นตัวอย่างให้กับข้าราชการ ผู้ทรงคุณวุฒิทางการทูต รวมไปถึงกลุ่มนักศึกษา อย่างน้อยข้อมูลที่ได้รับทำให้ผู้วิจัยเห็นว่านอกจากพระอัจฉริยภาพทางด้านอักษรศาสตร์ที่ประกอบด้วยการเขียน การบันทึกของพระองค์ พระราชกรณียกิจด้านต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ เช่น ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี และด้านการเกษตร นั้น เราจะเห็นได้ว่าประชาชนชาวไทยทั้งในและต่างประเทศ รวมไปถึงประชาชนชาวจีน และประชาชนในประเทศที่พระองค์ท่านได้เคยเสด็จ ฯ เยือน นั้น ต่างเคารพนับถือ และรักพระองค์ท่าน ทั้งนี้พระองค์ท่านอยู่ในฐานะที่เป็นสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า ฯ ย่อมมีบทบาทเป็นเชื้อพระวงศ์ที่มีบทบาทในการปกครองประเทศ มีหน้าที่ในการรับผิดชอบงานบริหารต่าง ๆ เพื่อประเทศชาติ การดูแลทุกข์สุขของประชาชน เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน และด้านอื่น ๆ ซึ่งบทบาทที่สำคัญดังกล่าวต้องอาศัยคุณลักษณะของความเป็นผู้นำที่ดี เพื่อให้สามารถปกครองและบริหารงานที่พระองค์ได้รับมอบให้ดำเนินไปอย่างสำเร็จอย่างได้ผลดี และก่อให้เกิดความจงรักภักดี การมีความรู้สึก ร่วม และความศรัทธาให้กับประชาชน โดยพระองค์ท่านนั้นทรงมีภาวะผู้นำเชิงบารมีทั้งที่มีมาแต่กำเนิด โดยเกิดจากการปลูกฝังจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น การอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ คนรอบข้าง ครูอาจารย์ หรือการอาศัยอยู่ในสภาพสังคมที่ดีนั้นต่อให้มีพรสวรรค์หรือความสามารถพิเศษ หรือบารมีที่ได้รับสืบทอดมาตามพันธุกรรม บรรพบุรุษของพระองค์ท่าน จึงทำให้พระองค์ท่านโน้มน้ำหนักผู้อื่นสามารถเอาชนะใจและมีอิทธิพลเหนือผู้คนจำนวนมากได้อย่างง่ายดาย รวมถึงประชาชนยังแสดงออกถึงความจงรักภักดีอย่างสูงสุดและมีความเชื่อมั่นในตัวพระองค์ท่าน โดยการพยายามที่จะเอาอย่างค่านิยมและพฤติกรรมของพระองค์ และเกิดความรู้สึกเคารพพระองค์ท่านอีกด้วย

ปัจจุบัน นอกจากความร่วมมือทางการค้าและวัฒนธรรมระหว่างไทยกับนานาประเทศจะดำเนินไปในลักษณะรัฐต่อรัฐในโลกร่วมสมัยแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในระดับภูมิภาคก็กำลังทวีความสำคัญและมีหลากหลายมิติมากขึ้น เช่น การร่วมมือทางการค้า ทางวิชาการ การท่องเที่ยวระหว่างประชาชนที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น ยิ่งกว่านั้น การเยือนในระดับราชวงศ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศของสมเด็จพระเทพ

รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้แสดงพระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยภาพด้านภาษาอย่างลึกซึ้งและในฐานะที่พระองค์ได้รับการยกย่องเป็น “ทูตสันถวไมตรีทางวัฒนธรรม” จึงส่งผลให้สายสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศต่างๆ แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น รวมไปถึงภายหลังจากการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศเหล่านั้นแล้ว พระองค์ท่านได้ทรงพระนิพนธ์บันทึก ซึ่งเป็นสารคดีที่มีทำนองแต่งเป็นบันทึกเหตุการณ์ประจำวัน ใช้ภาษาแบบบรรยายโวหาร พระราชวิจารณ์บางเรื่องเกี่ยวกับอินเดียไว้อย่างละเอียด มิแ่่งคิด นอกจากจะแสดงให้เห็นถึง สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ การพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตร ของประเทศต่างๆ แล้ว พระราชนิพนธ์ทั้งหมดนี้ยังเป็นเครื่องมือที่สื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย และนานาชาติภาพของประเทศไทยกับประเทศต่างๆ ที่ผูกสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้น

7.6 ข้อเสนอแนะ

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับราชประศาสนศาสตร์ด้านต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากด้านการต่างประเทศ ของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

2) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการรับรู้ของนักศึกษาทั้งนักศึกษาไทยและต่างชาติที่มีต่อสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะที่พระองค์ท่านทรงเป็นผู้ที่สร้างคุณูปการต่อประเทศไทย

3) การเสด็จเยือนต่างประเทศของกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ นอกจากจะเป็นการทรงงานเพื่อเสริมสร้างสัมพันธ์ไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศแล้ว ยังเป็นโอกาสที่จะได้ทอดพระเนตรกิจการด้านต่าง ๆ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคมและวัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางวิทยาการ เทคโนโลยีในประเทศต่าง ๆ ได้ทรงพบปะบุคคลสำคัญ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำประเทศ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญในหลายสาขาวิชา ทรงนำความรู้จากประสบการณ์เหล่านั้นมาปรับใช้ในการทรงงานในประเทศไทยต่อไป และด้วยพระองค์ทรงมีพระราชปณิธานที่จะนำความรู้และประสบการณ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศและประชาชนชาวไทย จึงควรมีการศึกษาอุดมการณ์และวิธีการตลอดจนผลสำเร็จของโครงการในพระราชดำริต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องเนื่องกับการทรงงานราชประศาสนศาสตร์ของพระองค์

4) แนวคิดราชประศาสนศาสตร์ เป็นศาสตร์ด้านการพัฒนาที่ได้รับการยอมรับ เนื่องจากสถาบันพระมหากษัตริย์เลือกกระทำเฉพาะในสิ่งที่มีคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ และเป็นสิ่งที่สมควรกระทำ หลีกเลี่ยงการกระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม และมีความ

มั่นคงในสิ่งที่ถูกต้อง ทำให้ครองใจประชาชน ดังนั้นการศึกษาแนวทางราชประศาสนศาสตร์น่าจะ
เป็นกำลังใจให้คนทั่วไปมีแนวทางและสามารถเลือกกระทำสิ่งที่มีคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติเพื่อ
การออกแบบการพัฒนาของประเทศไทยต่อไป

บรรณานุกรม

- กองงานในพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (ม.ป.ป.). *พระราชกรณียกิจด้านการต่างประเทศ*. สืบค้น 4 เมษายน 2564, จาก http://sirindhorn.net/hrh_new/s2_4_4.php
- คณะกรรมการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี. (2560). *ร่างยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ.2560-2570*. สืบค้น 4 เมษายน 2564, จาก www.thaigov.go.th และ www.nesdb.go.th
- ณัฐกฤต ปัทมสิงห์ ณ อยุธยา. (2560). *ทรงงดงามทั้งในเมืองต้น ทั้งสง่างามในบั้นปลาย (ตอนที่ 1)*. สืบค้น 4 เมษายน 2564, จาก https://www.egat.co.th/egattoday/index.php?option=com_k2&view=item&id=170:20170522-egatsp01&Itemid=129
- ดลยา เทียนทอง. (2550). *พัฒนาการนโยบายต่างประเทศไทยต่ออิหร่านจากอดีตถึงปัจจุบัน*. สืบค้น 4 เมษายน 2564, จาก http://www.thaiworld.org/thn/thailand_monitor/answer.php?question_id=621.
- เถลิงศักดิ์ เสนาคำ. (2560). ลักษณะภาวะผู้นำที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กรไม่แสวงกำไร ในประเทศไทย. *วารสารวิชาการเซาธ์อีสท์บางกอก (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*. 3(1), 79-97.
- ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์. (2559). ยุทธศาสตร์การปฏิรูปประเทศไทย. *การสัมมนาวิชาการคณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี, 20-21 และ 27-28 มีนาคม 2559*.
- นครศ ณ พัทลุง และยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2555). ความมุ่งมั่นของผู้นำในการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารกระแสวัฒนธรรม*, 10(24).
- นักรบ มุลมานัส. (2561). *บันทึกของพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ทรงเดินทางถึงทวีปยุโรปในสมัยที่ห่อไอเฟลมีอายุแค่ 8 ปี*. สืบค้น 4 เมษายน 2564, จาก <https://readthecloud.co/notation-la-tour-eiffel>
- เนรมิตร มีเพียร. (2560). การศึกษาบทบาทภาวะผู้นำเชิงบารมีในเขตพื้นที่ตำบลคุระ อำเภอกุระบุรี จังหวัดพังงา. *การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 8, 1(8)*, 1301-1310.
- บุญอริ ยี่หมะ. (2550). *ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์*. สงขลา: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.
- ปกรณ์ ศิริประกอบ. (2562). *3 พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ : แนวคิด ทฤษฎี และการนำไปปฏิบัติจริง*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ภารดี มหาจันทร์, สุเนตร สุวรรณละออง, Lee Jeong Yoon และ จรัส ญกรรจ์แดง. (2552). อัตลักษณ์ไทยที่ปรากฏในนโยบายต่างประเทศยุคปรับปรุงประเทศตามแบบตะวันตก. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 27(17), 171-185.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะสังคมศาสตร์. (2559). *Soft Power: อำนาจ ล้อ และสายตาในอาเซียน*. สืบค้น 4 เมษายน 2564, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=IbnIUL6yMDI&feature=youtu.be>
- วัชรีย์ สงวนศักดิ์โยธิน. (2564). *โครงการพระราชดำริของกองทัพบกในฐานะราชประศาสนศาสตร์* (Unpublished Doctoral dissertation). มหาวิทยาลัยรังสิต, กรุงเทพฯ.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2564). *การเสด็จประพาสยุโรปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. สืบค้น 4 เมษายน 2564, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/การเสด็จประพาสยุโรปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว>
- วิวัฒน์ มุ่งการดี. (2543). *นโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพงษ์ หนูแก้ว. (2561). *โลกที่เปลี่ยนไปตลอดรัชกาลที่ 9 เจ็ดทศวรรษบูรพาภิวัตน์ รัฐบาลไทย*. สืบค้น 4 เมษายน 2564, จาก <https://www.tnews.co.th/>
- สถาปณารูปแห่งชาติ. (2558). *การกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สภาวิจัยแห่งชาติ. (2560). *ยุทธศาสตร์ Soft Power ของไทย : บทเรียนจากจีน ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้สู่การประยุกต์ใช้ของไทย*. สืบค้น 4 เมษายน 2564, จาก <https://www.trf.or.th/index.php/2014-02-12-02-42-17/10526-thai-soft-power-strategy>
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2532). *ปริศนาดวงดาว*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2540). *มหัศจรรย์ทุกวัน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2543). *เจียงหนานแสนงาม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2544). *ห้วงเหอ อู่อารยธรรม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2548). *ต้นน้ำ ภูเขา และป่าทราย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2553). *ทักษะจากอินเดีย* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2556). *เยือนถิ่นจีน โป้นทะเล* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2557). *ได้เมฆที่เมฆได้*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2561). *เมื่อข้าพเจ้าเขียนย่าแค้นมังกร*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, บจก.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2562). *เย็นสบายชายน้ำ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ.
- ขงยุทธ สาระสมบัติ. (2545). ในหลวง : วิศวกรจราจรอัจฉริยะของแผ่นดิน. *วารสาร ราชบัณฑิตยสถาน*, 27(จ.พิเศษ ธันวาคม 2545), 184-198.
- สุดาพร หาญไพบูลย์. (2529). *ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สาธารณรัฐประชาชนจีน* (Unpublished Master's thesis). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สันติ ตั้งรพีพากร. (2555, 13 มีนาคม). *อำนาจแข็ง อำนาจนุ่ม-สหรัฐฯ จีน ไทย* โดยยุค ศรีอาริยะ. สืบค้น 4 เมษายน 2564, จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9550000032600>
- สุพจน์ บุญวิเศษ. (2551). *หลักรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เวลด์เทรด.
- สัมภรณ์พิเศษ: “คอน ปรมัตถ์วินัย” เจ้ากระทรวงบัวแก้วกับ “Soft Power Diplomacy” ที่พาไทยเป็นที่ยอมรับทั่วโลก. (2560, 9 กันยายน). *สยามรัฐออนไลน์*. สืบค้น 4 เมษายน 2564, จาก <http://www.siamrath.co.th/n/17238>
- สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย. (2541). *การเข้าร่วมเป็นสมาชิกสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ของกัมพูชา : ปัญหาและอุปสรรค*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สยามรัฐออนไลน์. (2560). *รายงานพิเศษ : สถาบันพระมหากษัตริย์กับการทูต*. สืบค้น 4 เมษายน 2564, จาก <https://siamrath.co.th/n/6969>
- สิริมิตร ศิริพละ. (2534). *การปรับความสัมพันธ์ทางการทูตของอินโดนีเซียต่อสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี ค.ศ. 1990* (Unpublished Master's thesis). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สุรชาติ บำรุงสุข. (2557). *Soft Power* (พิมพ์ครั้งที่ 1) (จุลสาร). กรุงเทพฯ: บริษัท สแควร์ปรีนซ์ 93 จำกัด.
- สุรพล ราชภัณฑารักษ์. (2542). *รัฐศาสตร์ทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อิงอร เนตรานนท์. (2563). พลังอำนาจแห่งชาติซอฟต์แวร์ของไทยในศตวรรษที่ 21. *วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ*, 11(1), 33-47.
- เอกชัย ศรีวิลาศ. (2558). *พลังอำนาจแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2554). *บูรพาภิวัฒน์: ภูมิ-รัฐศาสตร์และเศรษฐกิจโลกใหม่*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯธุรกิจ.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ. (2557). *รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- Alberto, Martinelli. (2005). From World System To World Society. *Journal of World-System Research*, 11(2), 241-260. Retrieved from <http://jwsr.ucr.edu/archive/vol11/number2/pdf>
- Bass, B. (1985). *Leadership and Performance Beyond Expectation*. New York: Free Press.
- Charles, O. Lerche, Jr., & Abdul, A. Said. (1963). *Concepts of international politics*. Englewood Cliffs, US : Prentice-Hall.
- Charles, O. Lerche, Jr., & Abdul, A. Said. (1995). *Concepts of International Politics in Global Perspective* (4th ed.). New Jersey: Prentice Hall.
- Conger, J. A., & Kanungo, R. (1998). *Charismatic leadership in organizations*. CA: Sage Publications.
- Conger, J. A., Kanungo, R., & Menon, S. T. (2000). Charismatic leadership and follower effects. *Journal of organizational Behavior*, 21(7), 747-767.
- Conway, W. Henderson. (1998). *International relations : conflict and cooperation at the turn of the 21st century*. Boston: McGraw-Hill.
- Creswell, J. W. (2009). *Research Design Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (3rd ed.). Thousand Oaks: CA Sage Publications.
- Graham, Evans., & Newnham, Jeffrey. (1998). *The Penguin Dictionary of International Relations*. London : Penguin Books.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- House, R. J. (1977). *A 1976 theory of charismatic leadership*. Carbondate: Southern Illinois University Press.
- Jayakody, J. A. S. K. (2008). Charisma as cognitive-affective phenomenon : a followercentric approach. *Management Decision*, 46(6), 832-845.
- Luthans, F. (2002). The need for and meaning of positive organizational behavior. *Journal of Organizational Behavior*, 6, 695-706.
- Max, Weber, C.C. (1999). Super Leadership : Beyond the Myth of Heroic Leadership. *Organizational Dynamics*, 20(1), 204.
- MGR Online. (2559). *ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ยังให้สัมพันธภาพ ไทย-จีนไทย-จีน หวนกลับมาแนบแน่น ตอนที่สอง*. Retrieved from <https://mgronline.com/china/detail/9590000108001>
- Miles, M.B., Huberman, A.M. and Saldana, J. (2014). *Qualitative Data Analysis A Methods Sourcebook*. Sage: London.
- Mikael, Weissmann. (2010). The South China Sea conflict and Sino-Asean relations: A study in conflict prevention and peace building. *Asian Perspective*, 34(3).
- Morgenthau, J. Hans. (2005). *Politics among nations : the struggle for power and peace* (7th ed.). Boston : McGraw-Hill Higher Education.
- Muchinsky, P.M. (1997). *Psychology Applied to Work An Introductions to Industrial and Organizational Psychology* (5th ed.). California : Brooks/Cole.
- Nuechterlein, E. Donald, (1976). *A conceptual framework for analysis and decision-making*. UK : Cambridge University Press.
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The mean to success in world politics*. New York: Public Affairs.
- Nye, J. S. (2015). *Is the American century over?.* Cambridge: Polity.
- Rosenau, N. James., (1980). *The Scientific Study of Foreign Policy*. New York : Nichols Publishing Company.
- Steven, C. Roach., Martin Griffiths., & Terry, O'Callaghan. (2013). *International Relations : The Key Concepts* (3rd ed.). New York : Routledge.

บรรณานุกรม (ต่อ)

Yukl, G. (1989). *Leadership in Organizations* (4th ed.). New Jersey: Prentice-Hall.

Yukl, G. (1999). An evaluation of conceptual weaknesses in transformational and charismatic leadership theories. *The Leadership Quarterly*, 10(2), 285-305.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	อาภาพร จินรัตน์
วัน เดือน ปีเกิด	27 ตุลาคม 2498
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ปริญญาศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ ทั่วไป, 2542 มหาวิทยาลัยศรีปทุม ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, 2551 มหาวิทยาลัยรังสิต ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง, 2565
สถานที่ทำงาน	แผนกการเงิน กองคลัง กรมบังคับการ สำนักพระราชวัง หน่วยราชการในพระองค์
ตำแหน่งปัจจุบัน	ประจำสำนักพระราชวัง พิเศษ ระดับ 9